

ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE DIN MOLDOVA

ECONOMICA

Revistă științifico-didactică

An XVII, nr.2 (aprilie) (66)/2009

© Departamentul Editorial-Poligrafic al ASEM

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Prof. univ. dr. hab. Ion BOLUN, Academia de Studii Economice din Moldova
Prof. univ. dr. hab. Vasile BUCUR, Academia de Studii Economice din Moldova
Prof. dr. Piotr BULA, Academia de Economie din Kracovia, Polonia
Prof. univ. dr. hab. Eugenia FEURAȘ, Academia de Studii Economice din Moldova
Prof. dr. hab. Iurii MACAGON, Universitatea Națională, Ucraina
Prof. univ. dr. hab. Vitalii MACAROV, Academia de Științe, Rusia
Prof. univ. dr., acad. Anatolie MAZARACHI, Universitatea Națională de Comerț și Economie din Kiev, Ucraina
Prof. univ. dr. hab. m.c. al AȘM Gheorghe MIȘCOI, Academia de Științe a Moldovei
Prof. univ. dr. hab. m.c. al AȘM Dumitru MOLDOVAN, Academia de Studii Economice din Moldova
Prof. univ. dr. Ion PETRESCU, Universitatea „Spiru Haret”, Brașov, România
Prof. dr. Alban RISCHARD, Universitatea „Pierre Mendès France de Grenoble”, Franța
Prof. dr. Agop SARKISEAN, Academia de Economie din Sviștov, Bulgaria
Prof. univ. dr. Ioan-Franc N. VALERIU, Institutul de Cercetări Economice al Academiei Române
Prof. univ. dr. Gheorghe ZAMAN, m.c. al Academiei Române, Institutul de Economie Națională
Prof. univ. dr. hab. Rodica HÂNCU, Academia de Studii Economice din Moldova
Conf. univ. dr. Eudochia BAJEREAN, Academia de Studii Economice din Moldova
Conf. univ. dr. Marina BELOSTECINIC, Academia de Studii Economice din Moldova
Conf. univ. dr. Nadejda BOTNARI, Academia de Studii Economice din Moldova
Conf. univ. dr. Oxana SAVCIUC, Academia de Studii Economice din Moldova
Conf. univ. dr. Liubomir SCORIC, Universitatea de Comerț, Economie și Cooperație de Consum, Gomel, Belarus
Conf. univ. dr. Oleg STRATULAT, Academia de Studii Economice din Moldova

ECHIPA REDACȚIONALĂ:

Redactor-șef: prof.univ.dr. **Vadim COJOCARU**
Redactor-șef adjunct: **Galina COTELEA**
Redactor (l. engleză): **Ludmila RURAC**
Corector: **Valentina SOLOVEI**
Operatori: **Tatiana VAIS**
Redactor tehnic: **Feofan BELICOV**

ADRESA REDACȚIEI:

Str. Mitropolit G. Bănulescu-Bodoni 59,
ASEM, blocul B, b.503,
tel: 402-995
Cod: MD 2005, Chișinău,
Republica Moldova
E-mail: rev_economica@yahoo.com

**Revista este acreditată de Consiliul Național
pentru Acreditare și Atestare al RM**

Certificat de înregistrare nr.112 din 25.02.2002
Index poștal: PM-31627
ISSN 1810-9136

Editura ASEM, Chișinău-2009

Redacția nu este responsabilă pentru conținutul articolelor publicate

SUMAR:

RELAȚII ECONOMICE INTERNAȚIONALE

Integrarea europeană: oportunități pierdute în loc de beneficii	7
<i>Prof. univ. dr. hab., membru cor. al AȘM Dumitru Moldovan</i>	
Cauzele care au declanșat criza financiară internațională actuală	15
<i>Drd. Aliona Croitoru;</i>	
<i>Conf. univ. dr. Marina Belostecinic</i>	
Tranziția economică în Europa de Sud-Est	21
<i>Drd. Elena Gonța</i>	
Securitatea economică în sfera relațiilor internaționale	29
<i>Comp. Andrei Toma</i>	

FINANȚE

Evoluția sistemului bancar autohton	37
<i>Prof. univ. dr. hab. Ludmila Cobzari;</i>	
<i>Drd. Igor Cibotaru</i>	
Toleranța la risc, doar unul din factorii strategiei investiționale	44
<i>Lect. sup. drd. Aurelia Marianciuc;</i>	
<i>Conf. univ. dr. Ilinca Gorobeț</i>	
Banca Națională a Moldovei. Sterilizarea masei monetare	47
<i>Lect. univ. magistru Ludmila Todorici;</i>	
<i>Conf. univ. dr. Constantin Taușanji</i>	
Aspecte generale privind piața de capital	51
<i>Conf. univ. dr. Constantin Cucoșel,</i>	
<i>Lector univ. Crina-Maria Pelecaci</i>	
Efectele concurenței pe piața bancară autohtonă în condițiile actuale	54
<i>Drd. ASEM Lorina Țigulea</i>	

CONTABILITATE

Aspecte ale contabilității consumurilor și calculației costului la instituțiile de prestări servicii medicale	60
<i>Prof. univ. dr. hab. Viorel Țurcanu;</i>	
<i>Drd. Ludmila Frumusachi</i>	

BUSINESS ȘI ADMINISTRAREA AFACERILOR

Inovația – succesul unei afaceri	65
<i>Prof. univ. dr. Ion Pârțachi;</i>	
<i>Drd. Alexandru Luțcan</i>	
Elaborarea unei politici calitative de conducere a personalului la întreprinderile RM: probleme și perspective	76
<i>Conf. univ. dr. Ala Levițcaia;</i>	
<i>Drd. Maria Carabet</i>	

Managementul serviciilor de transport auto în relațiile economiei de piață	81
<i>Drd. Ovidiu Mazilu</i>	
Talent și inovație – avantaje competitive ale unei organizații	86
<i>Conf. univ. dr. Raisa Borcoman;</i>	
<i>Lect. univ., magistru Elvira Jorovlea</i>	

ECONOMIE GENERALĂ

Factori ce influențează imaginea companiei	90
<i>Prof. univ. dr. hab. Alexandru Onofrei;</i>	
<i>Drd. Alexandru Șerbina</i>	
Criza bugetară și procedeele de depășire a acesteia	93
<i>Conf. univ. dr. Maria Cara;</i>	
<i>Drd. Lidia Sviridenco</i>	
Impactul crizei financiare mondiale asupra climatului investițional din Republica Moldova	99
<i>Drd. Inga Foșnea</i>	
Remitențele și dezvoltarea economică	104
<i>Drd. Dinu Lipcanu</i>	
Importanța studierii cursului „Economie internațională”	109
<i>Lect. univ. dr. Eugeniu Ursachi</i>	

INFORMATICĂ ECONOMICĂ

Standardizarea proceselor de afaceri în scopul implementării cu succes a web-serviciilor	115
<i>Asistent principal, dr. Veselin Popov</i>	

SUMMARY:

INTERNATIONAL ECONOMIC INTERNATIONALS

European Integration: lost opportunities instead of benefits	7
<i>University Professor, Dr. Hab. Moldovan Dumitru</i>	
The causes that have started up the current international financial crisis	15
<i>PhD Student Croitoru Aliona;</i> <i>Associate Professor, PhD. Belostecinic Marina</i>	
The economic transition in South-Eastern Europe	21
<i>PhD Student Gonța Elena</i>	
Economic security in international relations	29
<i>Applicant: Toma Andrei</i>	

FINANCE

The evolution of native banking system	37
<i>University Professor, Dr. Hab. Cobzari Ludmila;</i> <i>PhD Student Cibotaru Igor</i>	
Risk tolerance, one of the investment strategy factors	44
<i>Senior lecturer, PhD Student Marianciuc Aurelia;</i> <i>Associate Professor, PhD Gorobeț Ilinca</i>	
National bank of Moldova. sterilization of money supply.....	47
<i>University Lecturer Todoroci Ludmila;</i> <i>Associate Professor PhD Taușanji Constantin</i>	
General aspects of the capital market.....	51
<i>Associate Professor, PhD Cucoșel Constantin;</i> <i>University Lecturer Pelecaci Crina-Maria</i>	
The effects of competition on domestic banking market in current conditions	54
<i>PhD Student Tigulea Lorina</i>	

ACCOUNTING

Aspects of accounting for consumption and cost calculation at medical services institutions	60
<i>University Professor, Dr. Hab. Țurcanu Viorel;</i> <i>PhD Student Frumusachi Ludmila</i>	

BUSINESS AND MANAGEMENT OF ENTERPRISE

Innovation – success of a business	65
<i>University Professor, PhD Pârțachi Ion</i> <i>PhD Student Lutcan Alexandru</i>	

Building a qualitative policy of personnel management at enterprises in the Republic of Moldova: problems and perspectives	76
<i>Associate Professor, PhD Levitskaya Ala; PhD Student Karabet Maria</i>	
Management of Transport services in Market Economy Relations	81
<i>Student PhD Mazilu Ovidiu</i>	
Talent and innovation - competitive advantages of an organization	86
<i>Associate Professor, PhD Borcoman Raisa; University Lecturer Jorovlea Elvira</i>	

ECONOMICS

Factors influencing the company's image	90
<i>University Professor, Dr. Hab. Onofrei Alexandru; PhD Student Scerbina Alexandru</i>	
The budget crisis and ways of overcoming it	93
<i>Associate Professor, PhD Cara Maria; PhD Student Sviridenco Lidia</i>	
Impact of global financial crisis on the investment climate of the Republic of Moldova..	99
<i>PhD Student Foşnea Inga</i>	
Importance of the course „International economics”	104
<i>University Lecturer, PhD Ursachi Eugeniu</i>	
Remittances and economic development	109
<i>PhD Student Lipcanu Dinu</i>	

INFORMATICS ECONOMIC

Standardizing Business Processes for Successful Implementation of WEB Services	115
<i>Head Assistant, PhD Popov Veselin</i>	

INTEGRAREA EUROPEANĂ: OPORTUNITĂȚI PIERDUTE ÎN LOC DE BENEFICII

*Prof. univ. dr. hab. ASEM
Dumitru MOLDOVAN,
membru-corespondent al AȘM*

În articol sunt evaluate costurile și beneficiile perioadei de preasociere a Republicii Moldova la UE. O atenție deosebită este acordată calculării oportunităților pierdute, condiționate de târâgănarea procesului de asociere, apoi de aderare a RM la UE. Oportunitățile pierdute sunt generate de neparticiparea RM la Piața Internă, de nevenirea unui stoc important de ISD din țările UE, precum și de neobținerea unei importante asistențe financiare, acordate doar țărilor asociate sau deja membre ale UE.

1. Evoluția raportului preasociere-asociere-aderare / costuri-beneficii

Deja de aproape două decenii, țările din Europa Centrală și Orientală evaluează costurile și beneficiile aderării la UE. Problema evaluării este complicată, cel puțin, din două motive:

a) cea mai mare parte a costurilor se plătesc pe termen scurt, în temei până la aderare, pe când beneficiile se manifestă, de regulă, după aderare, pe termen mediu și lung;

b) costurile, de obicei, pot fi măsurate în bani, pe când cea mai mare parte a beneficiilor nu pot fi cuantificate.

Deoarece costurile și beneficiile nu pot fi distribuite uniform în timp, propunem ca evaluarea acestora să se facă în funcție de *gradul de apropiere instituțională unei sau altei țări de UE*. Aceste etape, în opinia noastră, sunt: a) perioada de preasociere; b) perioada de asociere; c) perioada după aderare.

În cazul Republicii Moldova, aceste perioade ar putea fi reprezentate în felul următor:

EUROPEAN INTEGRATION: LOST OPPORTUNITIES INSTEAD OF BENEFITS

*University Professor, Dr. Hab. AESM,
MOLDOVAN Dumitru,
Corresponding Member of the ASM*

In this article the author evaluates costs and benefits of European integration for the Republic of Moldova in the period before association with the EU. Special attention is paid to the calculation of opportunities lost due to delay or failure of the EU association and accession process. Lost opportunities are generated due to Moldova's limited participation on the EU Common Market, loss of a significant stock of FDI from the EU countries, and of an important amount of financial assistance offered to candidates for EU membership and new member states.

1. Evolution of costs and benefits at the stages of pre-association, association and accession.

Central and Eastern European states have been evaluating costs and benefits of the EU accession for nearly two decades. The evaluation problem is complicated due to at least two factors:

a) Most of the costs are "paid" in the short term, generally before actual accession, while benefits are usually reaped after accession, in the middle and long run;

b) Costs generally can be measured in monetary terms, while most of the benefits can not be quantified.

Since costs and benefits are not distributed uniformly in time, we offer to evaluate them *in dependence on the stage of institutional proximity of a certain country to the EU*. We consider these stages to be: a) pre-association period; b) association period; c) period after accession.

In the case of Moldova, these periods can be presented as follows:

Tabelul 1

Etape în evoluția gradului de apropiere instituțională între RM și UE

Denumirea etapei	Perioada previzibilă	Raportul costuri / beneficii
1. Preasociere	1998-2009 (Perioada APC UE-RM)	costuri > beneficii predomină: a) costurile tranziției la economia de piață; b) oportunitățile pierdute
2. Asociere	2010-2020 (Presupunerea că Moldova va semna un acord de asociere în 2010 și va adera la UE împreună cu ultimele țări candidate din Balcanii de Vest)	beneficii ≈ costuri
3. Aderare	2020	beneficii > costuri predomină beneficiile generate de aderare

Table 1

Stages of evolution of the institutional proximity between the RM and the EU

Stage	Expected time period	Cost / benefit ratio
1. Pre-association	1998-2009 (The stage of EU-Moldova Partnership and Cooperation Agreement)	costs > benefits mainly: a) costs of transition to the market economy; b) lost opportunities
2. Association	2010-2020 (Assuming that Moldova will sign an Association Agreement in 2010 and will join the EU together with the last candidate states in the Western Balkans)	benefits ≈ costs
3. Accession	2020	benefits > costs benefits generated by accession prevail

În cazul Moldovei, costurile și beneficiile aderării, în sensul lor larg, ca avantaje și dezavantaje, trebuie evaluate încă de la etapa de preasociere din următoarele considerații:

a) Pentru a estima din timp oportunitățile pierdute în cazul târăgării procesului de asociere și aderare la UE. Deja pe parcursul a mai bine de un deceniu, R.Moldova pierde, anual, sute de milioane de euro din cauza că rămâne în continuare la răscrucea dintre Est și Vest;

b) Pentru a cunoaște domeniile care vor fi cel mai mult afectate de aderarea la UE;

c) Necesitatea identificării sectoarelor în care țara noastră are (sau poate avea) avantaje comparative sau competitive pe piața UE, pentru a încuraja pe toate căile dezvoltarea acestora;

d) Pentru a convinge marea majoritate a populației că avantajele aderării la UE sunt mult mai mari decât dezavantajele, că în fiecare zi, amânând asocierea și aderarea la UE, țara noastră pierde sume enorme de bani. Prin asemenea calcule și argumente vor fi preîntâmpinate posibilele zigzaguri ale clasei politice moldovenești cu privire la orientarea strategică reală: spre UE sau Rusia.

Cum se știe, o bună parte a costurilor ce se atribuie, de obicei, aderării la UE, în realitate constituie prețul reformelor întreprinse pentru a edifica o societate modernă, bazată pe principiile statului de drept și a economiei de piață.

Câștigurile pot fi de natură materială și nematerială, politice, economice și sociale, constituind un rezultat al asocierii, dar mai ales al aderării unei țări la UE. Cât privește costurile, acestea nu sunt constituite doar din pierderi, ci și dintr-un șir de cheltuieli necesare asigurării progresului și tranziției la economia de piață.

Mărirea costurilor diferă de la țară la țară și se află într-o dependență invers proporțională față de nivelul corespunderii țării respective criteriilor economice de la Copenhaga și acquis-ului comunitar.

2. Costurile la etapa de preasociere

Analizând etapa de preasociere, identificăm o particularitate importantă a vectorului european al

In case of the Republic of Moldova, costs and benefits, or more wide advantages and disadvantages, should be evaluated while we are still at the pre-association stage, for the following reasons:

a) To estimate in advance the opportunities lost in case of delaying the process of association and accession to the EU. For over a decade Moldova is losing hundreds of millions Euro per year, due to remaining at the crossroads between the East and the West.

b) To anticipate what areas will be most affected by accession to the EU.

c) To identify the economic sectors in which our country has (or had in the past) comparative or competitive advantages on the EU market, to encourage their development by all available means.

d) To convince the majority of population that advantages of being an EU member are much bigger than disadvantages, and every day of delaying association and accession to the EU brings enormous losses in monetary terms. Such calculations and arguments will help avoid possible hesitation of Moldovan political elites in deciding our real strategic orientation: towards the EU or Russia.

It is clear that a significant part of costs attributed usually to the EU accession in the reality represents the price of reforms for building a modern society based on the principles of market economy and rule of law.

Benefits can be material and non-material, political, economic and social, and appear as a result of association and especially accession to the EU. As to the costs, they include not only losses, but also a number of expenditures necessary to assure transition to market economy and sustainable progress.

The extent of costs differs across countries and is inversely proportional to the level of correspondence of a certain country to the Copenhagen accession criteria and acquis communautaire.

2. Costs at the pre-association stage

Analyzing the pre-association stage, we can identify an important peculiarity of the European

Republicii Moldova. Această particularitate constă în faptul că, deja la etapa de preasociere, Moldova a fost nevoită să „achite” un șir de costuri însemnate, pe care țările din Europa Centrală și de Est le-au plătit atunci când au devenit deja candidate ale aderării la UE sau chiar membre ale acesteia. *Costurile date, care la această etapă depășesc cu mult beneficiile, sunt:*

a) Capitalul din UE a obținut acces liber la desfășurarea activităților economice în toate sectoarele, mai cu seamă în comerțul cu amănuntul și ridicata, strâmtorând din plin pe piața internă capitalul autohton, dar mai ales produsele moldovenești mai puțin competitive. Ca rezultat, în prezent RM importă circa 75% din produsele industriale și mai mult de 50% din produsele agricole consumate;

b) Exodul masiv al „creierelor” în țările UE (în Rusia pleacă, de regulă, forța de muncă mai puțin calificată). Fără a avea cetățenie europeană, fără a avea nevoie de procedura de recunoaștere oficială a diplomelor noastre de către UE, cei mai buni specialiști din Moldova ocupă, în prezent, funcții înalte la întreprinderile din Franța, Italia, Germania etc. Exodul creierelor este cea mai mare amenințare pentru viitorul statului Republica Moldova. Contrar așteptărilor, aderarea la UE stopează, și nu intensifică exodul forței de muncă peste hotare, fenomen demonstrat și de datele din tabelul 2.

orientation of Moldova. At this stage Moldova was already bound to “pay” a significant part of costs which Central and Eastern European countries started paying upon becoming candidates for membership or even members of the EU. These costs, which at the current stage significantly outweigh the benefits, are:

a) EU capital obtained free access to all sectors of economic activity in Moldova, especially to wholesale and retail trade, fully straitening local capital and less competitive Moldovan products on the Common Market. As a result, currently Moldova imports about 75% of industrial goods and over 50% agricultural products it consumes.

b) Massive exodus of educated and qualified labour force to the EU member states (Russia usually attracts less qualified workers). Without EU citizenship, not waiting for the official procedure of diploma recognition, best Moldovan specialists fill in positions in French, Italian, German, etc. enterprises. Brain drain is the main threat for the future of the Republic of Moldova. Contrary to the expectations, accession to the EU slows down and does not intensify labour force emigration, as shown by the following table:

Tabelul 2

Rata medie a migrației (migranți la 1000 de rezidenți)

	2001-2003	2004-2006		2001-2003	2004-2006
1. Bulgaria	-10,4	0,0	6. Ungaria	0,9	1,9
2. Cehia	-0,7	3,3	7. Polonia	-5,6	-0,4
3. Estonia	0,1	0,1	8. România	0,0	-0,5
4. Letonia	-2,4	-0,2	9. Slovacia	-1,3	0,5
5. Lituania	-3,3	2,8	10. Moldova	-4,5	-4,2

Sursele: Biroul Național de Statistică, Eurostat, Banca Națională a Austriei

Table 2

Net migration rates (migration per 1000 inhabitants)

	2001-2003, average	2004-2006, average		2001-2003, average	2004-2006, average
1. Bulgaria	-10,4	0,0	6. Hungary	0,9	1,9
2. Czech Republic	-0,7	3,3	7. Poland	-5,6	-0,4
3. Estonia	0,1	0,1	8. Romania	0,0	-0,5
4. Latvia	-2,4	-0,2	9. Slovakia	-1,3	0,5
5. Lithuania	-3,3	2,8	10. Moldova	-4,5	-4,2

Sources: Eurostat, National Bureau of Statistics, National Bank of Austria

c) Începând cu anul 1992, R.Moldova a avut în fiecare an, fără excepție, o balanță comercială negativă în comerțul cu UE. În perioada 1992-2007, importurile din UE au fost de mai bine de două ori mai mari decât exporturile noastre în UE. (În anul 2007, exportul în UE a constituit 679 milioane USD, pe când importul din UE – 1681 milioane. În anul 2008, exporturile și importurile au fost, potrivit prognozelor, de 877 și respectiv de 2196 milioane USD).

d) Prețurile la majoritatea produselor

c) Every year since 1992, without exception, Moldova has had a negative trade balance with the EU. In 1992-2007 imports from the EU exceeded more than twice our exports to the EU. (In 2007 imports constituted 1681 mln Euro, while exports – just 679 mln Euro. In 2008 imports and exports equaled 2196 and 877 mln euro respectively).

d) In the last decade, prices for the majority of products sold on Moldovan market have been growing at an alarming rate, approaching the EU

comercializate pe piața națională au crescut cu ritmuri înalte în ultimul deceniu, apropiindu-se de nivelul prețurilor existente pe piața UE (tab. 3 și 4).

price levels.

Tabelul 3

**Dinamica inflației în diferite grupe de țări (EURO-15, ECE, CSI)
în anii 1990-2008 (în %)**

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008 (p)
EURO-15	-	-	3,6	3,3	2,7	2,4	2,2	1,6	1,1	1,1	2,1	2,4	2,3	2,0	2,1	2,2	2,2	2,1	2,8
ECE	111	87	85	77	62	43	39	55	36	26	24	22	16	10	6	5	5	6	6
CSI	5	92	1529	1205	454	227	53	18	25	71	24	20	14	12	10	12	9	9	13
Moldova	-	-	-	788	329	30	23	12	8	39	31	10	5	12	13	12	13	12	8

Sursa: Fondul Monetar Internațional, World Economic Outlook Database

Table 3

**Inflation dynamics by country groups (EURO-15, CEE, CIS)
in 1990-2008 (%)**

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008 (p)
EURO-15	-	-	3,6	3,3	2,7	2,4	2,2	1,6	1,1	1,1	2,1	2,4	2,3	2,0	2,1	2,2	2,2	2,1	2,8
CEE	111	87	85	77	62	43	39	55	36	26	24	22	16	10	6	5	5	6	6
CIS	5	92	1529	1205	454	227	53	18	25	71	24	20	14	12	10	12	9	9	13
Moldova	-	-	-	788	329	30	23	12	8	39	31	10	5	12	13	12	13	12	8

Source: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database

Analizând datele din tab.3, ajungem la concluzia că în țările ce au aderat la UE în anii 2004 și 2007, contrar așteptărilor, prețurile au crescut, în medie, doar cu 5-6% anual. În același timp, în țările din CSI, inclusiv în Moldova, rata inflației în această perioadă a fost mult mai mare, constituind, în medie, 11-12% anual.

Este adevărat, după aderare prețurile la produsele agricole în țările din Europa Centrală și Orientală au crescut mult mai mult decât prețurile medii pe economie. Dar, și în cazul dat, cu excepția României, cu ritmuri mai joase decât în țările din CSI, inclusiv R. Moldova.

Analyzing Table 3 data, we may conclude that in the new EU member states, contrary to the expectations, prices have grown, on average, by only 5-6% per year. At the same time, CIS countries, including Moldova, have experienced a much higher inflation rate (11-12% per year).

It is true that in the CEE countries after accession food prices have grown at a much higher rate than average prices in the economy. But again, with the sole exception of Romania, CEE countries experienced lower food inflation than the CIS, including Moldova. (Table 4)

Tabelul 4

Evoluția indicelui prețurilor de consum la produsele alimentare în țările din Europa Centrală care au aderat la UE și în unele țări CSI (2000=100)

	Moldova	Bulgaria	Cehia	Ungaria	Polonia	România	Slovacia	Rusia	Ucraina
2006	183,4	123,4	111,5	144,8	110,6	222,0	116,4	208,4	166,5

Sursa: Organizația Internațională a Muncii

Table 4

Consumer price index for food in the new EU member states from CEE and some CIS countries. (2000=100%)

	Moldova	Bulgaria	Czech R.	Hungary	Poland	Romania	Slovakia	Russia	Ukraine
2006	183,4	123,4	111,5	144,8	110,6	222,0	116,4	208,4	166,5

Source: International Labour Organization

Dacă costurile plătite deja de Moldova la etapa de preasociere sunt însemnate, *beneficiile obținute par a fi mult mai modeste și se reduc la următoarele:*

1. Obținerea regimului de preferințe comerciale GSP și GSP+, iar din anul 2008, a regimului de Preferințe Comerciale Autonome.
2. Asistența financiară nerambursabilă, ce constituie circa 400 milioane euro (în anii 1991-2008).
3. Sprijinul politic și intelectual în menținerea independenței, asistența în reformarea sistemului politic și economic, rezolvarea diferendului transnistrean.
4. Perspectiva apropierii în continuare de UE.

Semnarea unui Acord de Liber Schimb RM-UE, în afara cadrului unui Acord de asociere, este o idee contraproductivă.

3. Riscurile și oportunitățile pierdute, generate de târăgănarea sau neaderarea Moldovei la UE

Atunci când analizăm costurile și beneficiile aderării unei țări la UE, este necesar a se ține cont atât de factorul timp, cât și de oportunitățile pierdute (lost opportunities) ce le-ar suporta țara respectivă în cazul târăgănării sau neaderării acesteia la UE. Asemenea studii au fost elaborate cu aproape două decenii în urmă în țările din Europa Centrală și de Est, inclusiv în Polonia. Astfel, potrivit investigațiilor economiștilor polonezi Czyzewski și Orłowski, făcute încă în anul 1993, în cazul în care Polonia nu ar implementa Acordul de Asociere la UE, semnat în anul 1991, pierderile suportate de această țară ar fi fost de peste 40 miliarde de dolari. În opinia economiștilor polonezi, aceste pierderi puteau fi condiționate de înrăutățirea accesului la Piața Internă, diminuarea fluxurilor de investiții străine directe și micșorarea ajutorului financiar nerambursabil din partea UE. Alți cercetători polonezi au estimat pierderile neaderării la UE prin reducerea ritmurilor de creștere economică.

Care ar fi oportunitățile pierdute în cazul târăgănării sau neaderării RM la UE? Ținând cont de situația geopolitică a Moldovei în prezent, putem vorbi nu doar de anumite pierderi financiare, ci și de un șir de riscuri ce vizează perspectiva pierderii independenței politice și economice, izolării pe plan mondial și regional, depopulării țării.

În opinia noastră, riscurile și oportunitățile

While the costs paid by the Republic of Moldova on the pre-association stage are considerable, benefits obtained seem to be modest and are reduced to the following:

1. Obtaining preferential trade regimes GSP and GSP+, and in 2008 – Autonomous Trade Preferences from the EU.
2. Non-refundable financial assistance of about 400 million Euro in 1991-2008.
3. Political and intellectual support in maintaining independence, assistance in reforming the political and economic systems and solving the Transnistrian conflict.
4. Prospects of closer cooperation with the EU.

We maintain that signing a Free Trade Agreement between the EU and Moldova without a larger Association Agreement framework is a counterproductive idea.

3. Risks and lost opportunities generated by delay or failure of Moldova's accession to the EU

While analyzing costs and benefits of a country's accession to the EU, it is important to take into consideration the time framework and opportunities lost by the country in case of delay or not acceding at all. Such studies were performed about two decades ago in Central and Eastern European states, including Poland. Thus, in 1993 Polish economic researchers Czyzewski and Orłowski determined that, if Poland did not implement the EU Association Agreement signed in 1991, it would lose over 40 billion USD. According to the Polish economists, these losses would have been caused by the worsening access to the EU Common Market, lower foreign investment flows and less non-refundable financial assistance from the EU. Other Polish researchers measured losses that would've been caused by lower economic growth rates in case of failure to accede to the EU.

What would be the lost opportunities in case of delay or failure of Moldova's accession to the EU? Taking into consideration the current geopolitical situation, in case of Moldova we can speak not only of financial losses, but also of risks of losing political and economic independence, isolation on the global and regional level, depopulation of the country.

pierdute în cazul dacă R.Moldova nu se asociază, apoi aderă la UE, sunt următoarele:

a) Oportunitățile pierdute, condiționate de neparticiparea Republicii Moldova la Piața Internă a UE și de nevenirea unui stoc însemnat de investiții străine directe (ISD), așa cum s-a întâmplat în cazul țărilor deja asociate la Uniunea Europeană.

In our opinion, risks and lost opportunities in case if Moldova does not associate and eventually join the EU are the following:

a) Lost opportunities caused by the restricted access to the EU Common Market and loss of a significant stock of Foreign Direct Investments (FDI) attracted by the new EU members and candidates for membership.

Tabelul 5

**Stocul ISD în Moldova comparativ cu țările din ECE
(în USD pe cap de locuitor)**

Țara și anul semnării Acordului de Asociere	1992	1995	2000	2007
Moldova	3,63	22,25	108,27	477,86
Bulgaria (1993)	24,23	53,31	337,86	4779,21
Cehia (1993)		712,92	2117,69	9922,56
Estonia (1995)	62,85	468,78	1930,53	12426,56
Ungaria (1991)	331,15	1094,35	2239,00	9710,88
Letonia (1995)	67,48	247,20	876,05	4608,17
Lituania (1995)	28,92	96,97	666,44	4330,16
Polonia (1991)	35,71	203,21	890,57	3731,69
România (1995)	5,29	36,20	314,00	2841,76
Slovacia (1993)		241,83	880,96	7551,36

Sursa: UNCTAD, World Investment Reports 2008

Table 5

FDI stock in Moldova and the CEE countries

(USD per capita)

Country, year of signing the Association Agreement	1992	1995	2000	2007
Moldova	3,63	22,25	108,27	477,86
Bulgaria (1993)	24,23	53,31	337,86	4779,21
Czech Republic (1993)		712,92	2117,69	9922,56
Estonia (1995)	62,85	468,78	1930,53	12426,56
Hungary (1991)	331,15	1094,35	2239,00	9710,88
Latvia (1995)	67,48	247,20	876,05	4608,17
Lithuania (1995)	28,92	96,97	666,44	4330,16
Poland (1991)	35,71	203,21	890,57	3731,69
Romania (1995)	5,29	36,20	314,00	2841,76
Slovakia (1993)		241,83	880,96	7551,36

Source: UNCTAD, World Investment Reports 2008

Este evident că accesul limitat al mărfurilor moldovenești pe piața UE, precum și stocul foarte modest de ISD (comparativ cu țările asociate la UE) au generat niște ritmuri de creștere economică mult mai mici decât în cazul în care Moldova s-ar fi aflat în aceeași situație ca și celelalte state din ECE, candidate la aderare. Studiile efectuate în mai multe țări demonstrează că integrarea europeană, prin facilitarea accesului la Piața Internă a UE și venirea masivă a ISD, asigură o creștere economică suplimentară a PIB-ului,

It is clear that the restricted access of Moldovan products to the EU market and a very modest stock of FDI (as compared to the new EU member states) led to a much slower economic growth than it was possible, if Moldova would've been in the same situation as the rest of CEE states, candidates for membership. Studies performed by several countries demonstrate that, by facilitating the access to the EU Common Market and massive investment flows, European integration provides for

echivalentă cu 1,7-3% anual. Astfel, o altă oportunitate pierdută (generată de o creștere economică modestă) se echivalează cu o pierdere medie anuală (în anii 2000-2007) de circa 90-120 milioane euro.

b) Neobținerea unui important ajutor financiar nerambursabil, acordat de UE doar țărilor asociate și țărilor membre din Europa Centrală și de Est.

a surplus GDP growth of about 2-4% per year. Thus, another lost opportunity (generated by the inferior economic growth) can be quantified as an average annual loss of 100-120 mln Euro in 2000-2008.

b) Loss of a significant non-refundable financial assistance, provided by the EU to its new member countries and candidates for membership.

Tabelul 6

Asistența acordată de UE Moldovei comparativ cu țările din ECE
(în euro pe cap de locuitor)

	2000-2006		2007-2013
Moldova	7	Moldova	15
Bulgaria	48	Albania	34
Estonia	57	Bosnia și Herțegovina	28
Letonia	49	Macedonia	50
Lituania	56	Muntenegru	70
Polonia	26	Serbia	36
România	36	Kosovo	36

Sursa: www.europa.eu, calculele autorului

Table 6

EU non-refundable financial assistance in Moldova, compared to the CEE and Western Balkan countries

(Euro per capita per year)

	2000-2006		2007-2013
Moldova	7	Moldova	15
Bulgaria	48	Albania	34
Estonia	57	Bosnia and Herzegovina	28
Latvia	49	Macedonia	50
Lithuania	56	Montenegro	70
Poland	26	Serbia	36
Romania	36	Kosovo	36

Source: www.europa.eu, author's calculations

Comparând asistența obținută de Moldova (7 euro pe cap loc.) și Țările Baltice (în medie, 54 euro) din partea UE, în anii 2000-2006, și, făcând niște calcule aproximative, constatăm că din cauza că, în 1999, R.Moldova n-a obținut, cum se aștepta, statutul de țară asociată, ea n-a primit (adică a pierdut) în acești ani aproape 2 miliarde de euro. Iar deoarece Moldova n-a semnat un Acord de asociere la UE, în anul 1995, când acest lucru l-au făcut Țările Baltice, ea a mai „pierdut” încă aproximativ 1,4-1,5 miliarde de euro. În ambele cazuri, este vorba doar de „pierderea” asistențelor financiare nerambursabile din partea UE. Astfel, din cauza nesemnării unui Acord de asociere la UE, în anul 1995, oportunitatea pierdută de Republica Moldova doar la acest capitol este egală cu aproximativ 250-300 milioane de euro anual. Este o sumă de bani importantă,

Comparing the assistance obtained in 2000-2006 from the EU by the Republic of Moldova (7 Euro per capita per year) and Baltic states (54 Euro on average) and making approximate calculations, we may conclude that, due to the failure to obtain in 1999 the associated country status, in this time period Moldova did not receive (or lost) about 2 bln Euro. And as Moldova did not sign Association Agreement with the EU in 1995, together with the Baltic states, it has “lost” another 1,4-1,5 bln Euro. In both cases we are speaking just about the “loss” of non-refundable EU financial assistance. Thus, due to failure to sign an Association Agreement in 1995, Moldova’s opportunity loss on just this chapter equaled about 250-300 mln Euro every year. It is a significant amount of money, especially considering that the EU assistance to Moldova in 1991-

dacă mai ales ținem cont de faptul că asistența UE față de R.Moldova, în perioada 1991-2003, a totalizat 250 milioane euro.¹ Mărima anuală a asistenței UE între anii 1991-2008 a fost de circa 24 milioane euro, deși în ultimii 4 ani aceasta a fost mult mai mare.

Astfel, din cauza târâgării procesului de asociere la UE, Republica Moldova a pierdut anual cel puțin 350-400 milioane euro. Cine urmează să achite acest cost?

Deși sunt importante oportunități de ordin economic, totuși, în opinia noastră, principala oportunitate pierdută constă în faptul că între UE și RM nu s-a „înfiripat încă o adevărată poveste de dragoste”.

Până în prezent, în RM n-a fost creată o imagine atractivă și „seducătoare” a Uniunii Europene. De regulă, de la aderarea la UE se așteaptă posibilitatea de a pleca legal din țară, precum și o asistență financiară mai generoasă. Or, UE urmează să fie văzută ca modelul unei societăți de succes, model ce asigură prosperitatea economică, securitatea națională și echitatea socială.

Uniunea Europeană trebuie să devină un mit frumos, o poveste de dragoste, o idee națională. Fără ca UE să aibă o imagine atractivă și seducătoare în ochii moldovenilor, este imposibil a mobiliza energia creativă a unei națiuni care continue să “muncească dormind”, a face integrarea europeană un proces ireversibil, iar aderarea la UE – eficientă și echitabilă.

Pe lângă oportunitățile pierdute, neasociere, neaderarea la UE este însoțită de o mulțime de riscuri, mult mai greu a fi evaluate în bani, și anume:

a) Riscul depopulării țării ca rezultat al continuării exodului masiv al populației peste hotare. Gastarbaiterii nu vor reveni acasă dacă în Moldova nu vor fi create locuri de muncă bine remunerate, dacă nivelul de trai nu se va apropia de cel din UE;

b) Riscul aprofundării decalajelor în nivelul de dezvoltare față de țările din regiune (România, Ungaria, Bulgaria).

c) Riscul creșterii dependenței politice și economice față de Rusia, izolării de restul lumii și a rămânerii în zona „gri”, zona instabilității și subdezvoltării.

2003 totaled only 250 mln Euro.¹ Annual value of EU assistance in 1991-2008 equaled 24 mln Euro, although in the last 4 years it has increased considerably.

Thus, due to delaying the EU association process Moldova is loosing at least 350-400 mln Euro every year. Who is going to pay the price?

Although economic losses are very important, the main opportunity lost, in our opinion, is the fact that there is no “love story” going on between the EU and Moldova so far.

Until now, the attractive and tempting image of the EU has not been created in Moldova. The main expectations from the EU membership are the possibility to leave the country legally and to obtain a more generous financial assistance. However, the EU should be seen as a model of successful society, a model that ensures economic prosperity, national security and social equity. European Union should become a beautiful fairy tale, a love story, a national idea.

As long as the EU is not an attractive and tempting image for Moldovans, it is impossible to mobilize the creative energy of a nation that continues to function in a dormant state, to make European integration an irreversible process and the EU accession – efficient and equitable.

Apart from the lost opportunities, failure to join the EU is associated with a multitude of risks, which are harder to measure in monetary terms, among which:

a) Risk of depopulation, if the massive exodus of population abroad continues at the present rates. Migrant workers will not return if a sufficient number of well paid jobs will not be created and if the living standards will not approach those in the EU.

b) Risk of increasing political and economic dependence on Russia, isolation from the rest of the world and remaining in the “grey zone” of instability and underdevelopment.

c) Risk of deepening the economic development gap between Moldova and other countries in the region (Romania, Bulgaria, Hungary).

Tabelul 7

Evoluția decalajelor în nivelul de dezvoltare între țările CSI, Europei Centrale și de Est și UE-15

PIB/locuitor, PPC, în 1990-2008 Euro 15 = 100%

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
EU 15	100	100	100	100	100	100	100	100	100
ECE	32,9	32,1	33,6	33,1	33,7	34,7	36,0	36,4	35,2
CSI	34,7	29,9	27,7	23,5	21,4	20,2	20,4	19,4	19,7

¹ Liliana Popescu. *Optimizarea practicilor și politicilor Republicii Moldova de utilizare constructivă a ofertei asistenționale a UE*. Chișinău, Expert Grup - Adept 2006, p.13

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU 15	100	100	100	100	100	100	100	100	100
ECE	35,3	34,7	35,8	37,3	39,5	41,4	43,2	44,6	46,0
CSI	21,0	22,0	23,1	24,9	26,6	28,1	29,7	31,7	33,6

Sursa: Calculele autorului în baza datelor FMI (World Economic Outlook 2008)

Table 7

Evolution of economic development gap between the EU-15, CEE and CIS

GDP/capita, PPP, in 1990-2008 EU-15 = 100%

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
EU 15	100	100	100	100	100	100	100	100	100
ECE	32,9	32,1	33,6	33,1	33,7	34,7	36,0	36,4	35,2
CSI	34,7	29,9	27,7	23,5	21,4	20,2	20,4	19,4	19,7

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU 15	100	100	100	100	100	100	100	100	100
ECE	35,3	34,7	35,8	37,3	39,5	41,4	43,2	44,6	46,0
CSI	21,0	22,0	23,1	24,9	26,6	28,1	29,7	31,7	33,6

Source: author's calculations on the basis of IMF data (World Economic Outlook 2008)

Oricum, în pofida unor succese economice incontestabile, în anii 2000-2007, RM s-a dezvoltat cu ritmuri mai modeste decât principalii săi parteneri economici. Astfel, dacă în această perioadă PIB-ul moldovenesc a crescut cu 151%, apoi PIB-ul Rusiei s-a mărit cu 156%; al Ucrainei – cu 167%; al României – cu 152%; al Belarusiei – cu 171%.

Anyways, in spite of some undeniable economic successes, in 2000-2007 Moldova has been developing at a lower rate than its main economic partners. Thus, if Moldovan GDP in this period has grown by 151%, GDP of Russia has increased by 156%, Ukraine – 167%, Romania – 152%, Belarus – 171%.

CAUZELE CARE AU DECLANȘAT CRIZA FINANCIARĂ INTERNAȚIONALĂ ACTUALĂ

Drd. Aliona CROITORU;
Conf. univ. dr. Marina BELOSTECINIC, ASEM

Într-o perioadă de circa 100 de ani, crizele bancare au făcut ocolul întregii economii mondiale de la țările dezvoltate (SUA, Japonia, țările UE) până la cele în proces de dezvoltare (Argentina, Mexic, Thailanda, Coreea, Rusia etc.). O viziune asupra cauzelor apariției crizei financiare internaționale actuale face posibilă concluzia că ea a atins orice economie asemeni Marii Depresiuni a secolului trecut și este expresia boom-ului proceselor integraționiste din economia mondială contemporană, pe de o parte, și a amplificării, până la epuizare, pe de altă parte, a funcțiilor instrumentelor

THE CAUSES THAT HAVE STARTED UP THE CURRENT INTERNATIONAL FINANCIAL CRISIS

PhD Student CROITORU Aliona;
Associate Professor, PhD BELOSTECINIC Marina, AESM

In a period of about 100 years the banking crises have made the tour of the whole world economy from the developed countries (USA, Japan, EU), to the developing ones (Argentina, Mexico, Thailand, Korea, Russia, etc.)

A general vision of the causes of appearance of the current International financial crisis makes it possible to conclude that it has reached any economy like the Great Depression of the last century and it is the boom's expression of the integrated processes from the world contemporary

financiare derivate în orientarea resurselor creditare în cele mai dezvoltate state ale planetei.

Analiza crizelor în literatura contemporană de specialitate este o reacție la implicațiile și consecințele pe care le au unele procese economice individuale raportate la scară globală.

Liberalizarea excesivă a economiilor pe plan mondial, profunda transfigurare a arhitecturii financiare internaționale, legată de rebalansarea forțelor economice pe mapamond, dar și apariția, dezvoltarea și aplicarea pe larg în economia contemporană a unor instrumente derivate din ce în ce mai sofisticate fac ca șansele de a ciocni din ce în ce mai multe țări separate de efectele unei noi crize, mult mai serioase și mai profunde, să devină o realitate preconcepută.

Actuala criză financiară internațională, ce a debutat în lunile iulie-august 2007 în SUA și „s-a exportat” ulterior în diferite state, inclusiv în cele europene, nu mai este un secret pentru nimeni.

Cine sau ce ar purta vina pentru noua conjunctură economică mondială, ce efecte va antrena situația dată pe plan internațional și cine va suferi cel mai mult din aceste turbulențe sau va purta câștig de cauză, în ultimă instanță, sunt doar niște întrebări ce caută răspunsuri ferme la orizont...

Examinând părerile mai multor specialiști și experți în domeniu, putem afirma că principalele cauze care au condus la declanșarea crizei financiare internaționale actuale sunt: 1) ciclicitatea vieții economice; 2) globalizarea și efectele ei financiare din ce în ce mai evidente; 3) instrumentele financiare derivate prea sofisticate care, în esență, sunt opace la capitolul asumării de riscuri; 4) piața imobilului din SUA; 5) lipsa unor programe anticriză flexibile și adaptabile corespunzătoare; 6) revoluția informațională și dezvoltarea internetului; 7) interconexiunea necondiționată a proceselor economice în ansamblu și 8) rebalansarea forțelor economico-politice pe mapamond.

Dacă efectuăm o analiză generală a cauzelor expuse, atunci, pe scurt, putem menționa că:

1) Economia oricărei țări, a unui grup de state, a unei regiuni, dar și cea a lumii întregi se dezvoltă ciclic. *Ciclicitatea proceselor economice* caracterizează o economie prin creștere, o limitare a extinderii, apoi o descreștere și, în final, o recesiune urmată iarăși de o creștere. În funcție de țară, ramură, structura producției, a capacităților manageriale publice (Ministerul Finanțelor, Banca Națională ș.a.) și private, contextul conjuncturii economico-geografice etc., o criză durează în timp diferit, de la o situație la alta. Așadar, aceste cicluri pot fi mari sau „secundare” de aproximativ 50-60 ani (Kondratieff), mijlocii, propriu-zise (sunt decenale (Juglar), variind de la 4-5 ani până la 10-12 ani) și scurte de circa 40 luni care afectează, de obicei, una sau câteva ramuri ale unei economii (Kitchin). Ciclul clasic durează, de regulă, 7-11 ani. Fenomenul contagiunii efectului de criză la nivel regional, internațional, dar și,

economy, on the one hand and, on the other hand, the amplification of the derivative functions of the financial instruments until exhaustion in the orientation of the credit resources to the most developed states of the planet.

The study of crisis in contemporary specialized literature is a reaction to the implications and consequences which are having now some of the economic individual processes reported to the global scale.

The excessive liberalization of economies in the world, the deep transfiguration of international financial architecture united by the rebalancing of the worldwide economic forces, but also the turning up, development and its implementation at length in contemporary economics of some derivative instruments more and more sophisticated make the chances of hitting more countries separated by the effects of a new crisis, more serious and deeper of becoming a preconceived reality.

The current international financial crisis that began in July-August 2007 in the U.S. and "has been exported to" later in different states, including those in Europe, and this isn't a secret anymore.

Who or what would be guilty for the new global economic conjuncture, what effect will be involved internationally and who will suffer most from such turbulences or will win ultimately, these are just some questions that are seeking firm answers on the horizon ...

Investigating the views of several experts and domain experts, we can say that the main causes that led to the beginning of the current international financial crisis are: 1) economic life cycling; 2) globalization and its financial effects which are more and more obvious; 3) derivative financial instrument that are too sophisticated, which in essence, are opaque to the assumption of risks; 4) real estate market from the U.S.; 5) lack of anticrisis flexible, and appropriately adapted programs; 6) information revolution and the development of Internet; 7) unconditional interconnection of the economic processes in general and; 8) rebalancing of the economic and political forces in the world.

If we make a general analysis of exposed cases, then, briefly, we can mention that:

1) The economy of any country, of a group of states, of a region, and of the whole world is growing cyclically. The cycling of the economic processes characterizes a growing economy, a limitation of extension, then a decrease, and finally, a recession followed by a rise again. In dependence of the country, branch, the structure of production, the capacity of public management (Ministry of Finance, National Bank etc.) and private, and the economic-geographical situation, etc., A crisis lasts differently from a case to another. Thus, these cycles can be large or "secondary" of approximately 50-60 years (Kondratieff), medium, (they are decennial or Juglar,

mai rar, mondial, este rezultatul interferenței câtorva crize naționale, regionale sau, respectiv, a unor unde internaționale de criză, pe vectorii strânsei interconexiuni economice dintre state [1].

2) Realitățile zilelor noastre, economia globală și competiția globală generează o serie de *provocări și oportunități majore*, caracterizate prin următoarele realități și tendințe:

- a) începând cu anii 1970, economia mondială s-a transformat din internațională în transnațională;
- b) economia transnațională s-a conturat grație mai ales fluxurilor monetare decât comerțului cu bunuri și servicii;
- c) scopul în acest nou tip de economie apropie „maximizarea profitului” de „maximizarea pieței”;
- d) chiar dacă teoriile economice continuă să afirme că statul național suveran este fundamentul sau, cel puțin, entitatea predominantă, singura capabilă de o politică economică eficace, în economia actuală există, de fapt, patru astfel de entități: statul național, regiunea, economia mondială a banilor, creditului și fluxurilor investiționale și, respectiv, afacerile transnaționale;
- e) politica economică nu mai urmărește nici „comerțul liber”, nici „protecționismul” exclusiv, ci „reciprocitatea” profund integrată și liberalizată, în același timp, între state și chiar regiuni întregi.

3) Este știut faptul că *derivatele sunt instrumente financiare* a căror valoare se trage din valoarea viitoare a unui bun, acest instrument implicând, de fapt, un contract prin care una din părți primește bani în schimbul promisiunii de a cumpăra sau a vinde bunuri sau servicii la un moment specificat în viitor. Astfel, pentru o sumă relativ mică și cu ajutorul unei garanții ipotecare, un investitor poate controla un procent mai mare din acțiunile unei companii. Aceste contracte, promițând să protejeze investitorul de pierderi, a stimulat investitorii să-și asume riscuri din ce în ce mai mari. Astfel, finanțistii, provocatori ai crizei financiare actuale, și-au permis să-și asume mai multe ipoteci și să facă împrumuturi mai mari în contul unor creșteri viitoare.

În ceea ce privește piața americană, vinovat pentru conjunctura economică actuală este considerat A. Greenspan, fostul președinte al Rezervei Federale americane între anii 1987-2006, perioadă de vârf a liberalizării fluxului de capital. Americanul Joseph Stiglitz, laureat al Premiului Nobel în economie, a remarcat în repetate rânduri că „nu s-a crezut cu adevărat în regularizarea pieței; când excesele sistemului financiar au fost semnalate, Greenspan și alții au sugerat că piața se va autoregulariza”. Opinia sa a contat mult în ridicarea controlului statal de pe piața financiară și în

ranging from 4-5 years to 10-12 years) and short of about 40 months, which affect usually one or several branches of the economy (Kitchin)”. The Classic Cycle lasts usually 7-11 years.

The Phenomenon of catching the crisis effect on a regional, international, but much rarely on the worldwide level, is the result of knitting of some national, regional crisis or, respectively, of some international waves ones, on the close economic interconnection vectors between states [1].

2) Nowadays’ reality is that, the global economy and global competition generate a series of major challenges and opportunities, characterized by the following facts and trends:

- a) since 1970’s the world economy has turned from international into transnational;
- b) the transnational economy has been outlined especially thanks to the monetary flows than to the trade of goods and services;
- c) the purpose for this new type of economy approaches "the maximizing profits" to the "maximizing market";
- d) even if the economic theories continue to assert that the national sovereignty is the foundation, or at least the dominant entity, the only one capable of an effective economic policy, in the current economy there are actually four such entities: the national state, region, world economy of money, credits and investment flows, and transnational business;
- e) economic policy is seeking longer neither "free trade" nor the "protectionism" only, but "reciprocity" "deeply integrated and liberalized at the same time, between countries and even entire regions.

3) It is known that *derivatives are financial instruments* whose value is drawn from the future value of an asset, it involves, in fact, a contract whereby one party receives money in exchange for the promise of buying or selling the goods or services at a specified time in the future. Thus, for a relatively small amount and with a mortgage security, an investor can control a higher percentage of shares of a company. These contracts promise protect the investos from losses, spurring them to take greater and greater risks. Thus, the financiers, the challengers of the current financial crisis, allowed themselves to take on more mortgages and to make greater loans in account of future increases too.

Regarding to the U.S. market, responsible for the current economic situation is considered A. Greenspan, the former chairman of the U.S. Federal Reserve between 1987-2006, the peak period of liberalization of capital flows. The American Joseph Stieglitz, Nobel Prize laureate in economics, has noted repeatedly that "it wasn't really believed in regulating the market; when the excesses of the financial system have been reported, Greenspan and others have suggested that the market will be self-regulated". His opinion mattered a lot in the lifting of

folosirea contractelor financiare derivate. „Derivatele, după cum afirma însuși Greenspan, s-au dovedit a fi de-a lungul anilor un vehicul extraordinar de-a transfera riscurile de la cei care nu trebuie să și le asume către cei care sunt dispuși și capabili să o facă”. Mai mult, Greenspan a crezut întotdeauna că un control mai strict asupra uzului acestora și pieței, în general, ar fi o greșeală. Expert în regularizarea financiară, profesorul Frank Partnoy crede că “derivatele sunt piesa centrală a crizei actuale, iar el (Greenspan – n.r.) a fost principalul susținător al deregularizării acestor instrumente”. Mulți economiști susțin că, dacă Greenspan ar fi acționat diferit în cariera sa, criza care a cuprins în 2008 economia americană ar fi putut fi evitată [10].

4) Piața imobilului din SUA s-a spart ca un balon. Acest proces de „umflare” a demarat în momentul dezintegrării blocului comunist la sfârșitul anilor ‘90. Pe de o parte, s-a produs o creștere semnificativă a imigrărilor în SUA – *adevărată recolonizare a Americii* – de proporții, asemănătoare cu cea de la începutul secolului XX. În aceste condiții, este ușor de înțeles că prețul bunurilor imobiliare a început treptat să crească, susținut de cererea din ce în ce mai mare pentru locuințe și de creșterea economică legată de boom-ul tehnologic al acelor ani. Pe de altă parte, în mediul unei economii americane ultraliberale, situația de mai sus a condus la relaxarea condițiilor de creditare, precum și la creșterea speculativă extremă a prețurilor în economia reală. Din moment ce o proprietate imobiliară este o investiție sigură, cu perspective de apreciere continuă, putem, la sigur, acorda în liniște credite fără restricții majore. Iată-ne, așadar, în situația în care un balon umflat până la maxim se sparge în mod spectaculos.

5) Lipsa unor programe anticriză, flexibile și adaptabile, corespunzătoare a găsit marile companii, dar și guverne, absolut nepregătiți. În consecință, în SUA, falimentul Lehman Brothers, preluarea Merrill Lynch de către Bank of America și naționalizarea American International Group (*AIG*) a impus guvernul american să adopte, în regim de urgență, „*Legea pentru stabilizarea economică*”, menită să salveze situația din sistemul financiar american.

Pe termen scurt s-a recurs, de asemenea, la injectarea de lichidități pe piață, în special de Fed. Această metodă a adus roade bune în 1989, când SUA a finanțat de la bugetul de stat un fond de 400 miliarde de dolari, prin care a fost redresat sectorul de economii și credite. Acum injectările s-au ridicat la cca 700 miliarde de dolari (după alte surse, sumele se ridică până la 900 miliarde de dolari). Datorită eforturilor întreprinse de autoritățile americane, dolarul a acumulat suficientă inerție ca să se aprecieze în a doua jumătate a anului 2008 până la 1,25 unități pentru un euro, comparativ cu rata de 1,6 în luna aprilie. Un indicator al amplorii crizei financiare este și prețul petrolului, care, în mai puțin de jumătate de an, s-a redus de mai mult de 3 ori – de la 147 dolari SUA pentru un baril, în luna iulie, până la 40 dolari SUA – în luna decembrie 2008 [10].

state control from the financial market and in using of the derivatives of financial contracts. The "Derivatives", as Greenspan himself said", have proved to be, for years, a great vehicle for transferring the risks from those who do not have to take it to the ones who are willing and able to do so". Moreover, Greenspan has always believed that a more severe control over their use and over the market in general would be a mistake. Being an expert in financial regulation, Professor Frank Partnoy believes that the "derivatives are a central piece in the current crisis, and he (Greenspan – Nr.) was the main supporter of regularity of these tools. Many economists affirm that if Greenspan would be acted differently in his career, the crisis which has overwhelmed the U.S. economy in 2008 would have been avoided. [10].

4) The estate market from the S.U.A. has blew up like a balloon. This process of expansion began when the Communist bloc disintegrated at the end of 90's. On the one hand, there is a significant increase in immigration in the U.S. – *it's a real decolonization of America* – an ample one, similar to that from the beginning of the twentieth century. In these conditions it is easy to understand that the real estate prices began to rise gradually, supported by the increasing demand for housing and by the economic growth linked by the technological boom of these years. On the other hand, in the middle of a super liberal U.S. economy, the above situation led to the loosening of credit conditions and as well as to the growing of extreme speculative prices in the real economy. Since a property is a safe investment, with a perspective of continuing appreciation, we can take secure credits granted peacefully without major restrictions. Here we are therefore in a situation where a balloon filled to the maximum blow's up in a spectacular way.

5) Lack of flexible anticrisis programs, appropriately adapted have encountered the major companies and governments, absolutely unprepared. Therefore, in the U.S. the bankruptcy of Lehman Brothers, Merrill Lynch takeover by the Bank of America and the nationalization of American International Group (*AIG*) *imposed American government to adopt, an urgent regime the "Law for economic stabilization"*, designed to save the situation from the U.S. financial system.

In a short term it was appealed also to inject the liquidity into the market, especially by the Fed. This method has brought good results in 1989, when the U.S. financed from the state budget the funds of 400 billion dollars which were recovered by savings and loans. Now the injections have increased to about 700 billion U.S. dollars (after other sources, the amount rises up to 900 billion dollars). Due to the undertaken efforts by the U.S. the dollar gained enough inertia to be considered in the second half of

Nici în Europa-27 lucrurile nu stau mai bine. Într-un comunicat de presă, din ultima lună a lui 2008, reprezentanții Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică apar îngrijorați că actuala criză financiară se va extinde cu amploare către cele mai puternic industrializate țări europene. Membrii organizației interguvernamentale de la Paris au spus că producția economică este foarte posibil să scadă cu 0,4 la sută, în anul 2009, în 30 de țări, față de creșterea de 1,4% prevăzută pentru anul 2008. Pe 14 noiembrie, 15 țări din Zona euro au înregistrat un declin al producției economice de 0,2 % [9].

Astfel, liderii europeni au aprobat recent la Bruxelles planul lor anticriză în valoare de 200 miliarde de euro, pentru stimularea economiilor afectate de criză din cadrul Zonei euro. În Europa, mai multe guverne au anunțat planurile de salvare a sistemului bancar care prevăd, în total, acordarea a circa 1.500 miliarde de euro pentru recapitalizarea băncilor sau garantarea finanțării. Măsura vine după ce mai multe bănci europene s-au confruntat cu probleme de lichiditate [10].

6) *Revoluția informațională și dezvoltarea internetului* este încă o cauză care a încurajat amploarea crizei actuale. Ea reprezintă un suport indispensabil care susține creșterea și diversificarea fluxurilor economice și financiare, după conținut și dimensiune, la scară planetară.

7) Interconexiunea necondiționată a proceselor economice, în ansamblu, a condus la așa situații în care este mai ieftin să investești, de exemplu, în domeniul productiv în China și să faci reexport în Europa pentru consum, decât să consideri cheltuielile pentru delocalizarea investițiilor din țările dezvoltate drept o frână în progresul scontat. Astfel, treptat, se realizează un transfer a celor 90% din bogățiile mondiale concentrate în mâinile a 5% economii bogate, spre cei 95% de săraci, evident, în detrimentul zonelor dezvoltate, precum America sau Europa de Vest. Aceste fenomene devin evidente și în cazul BRICS-ului (Brazilia, Rusia, India și China), care au devenit în ultimii ani motorul creșterii economiei mondiale. Câteva studii fac prognoze interesante privind creșterea în viitor a țărilor emergente, estimând că, în anul 2025, aceste 4 puteri vor avea un potențial economic, exprimat prin PIB la cursul pieței egal cu aproximativ cu 1/2 din potențialul actual al primelor 6 țări dezvoltate ale lumii, iar în anul 2039 le-ar putea depăși [5].

8) Ansamblul cauzelor enumerate mai sus a condus la rebalansarea forțelor economico-politice pe mapamond. Aceasta s-a produs în paralel cu acumulările excesive de finanțe în țările asiatice exportatoare de carburanți, acelea care, în final, au și salvat multe companii vestice de la faliment. Atacul din 11 septembrie 2001 asupra gemenilor de la New York constituie o confirmare a derapării balanței dintre adevăratele puteri financiare pe plan internațional, iar dimensiunile și potențialul lumii „latente” din Asia, aparent încă în dezvoltare, nu conștientizează adevărata

2008 to 1.25 units for a Euro compared to the rate of 1.6 in April. An indicator of the extent of financial crisis is the oil prices too, which in less than half of year fell by more than 3 times, from 147 U.S. \$ for a barrel in July to \$ 40 U.S. in December 2008 [10].

Neither in Europe – 27 things aren't better. In a press communiqué from the last month of 2008, the representatives of the organization for Economic Cooperation and Development are concerned that the current financial crisis will be extended on the scale to the most heavily industrialized European countries. The members of the intergovernmental organization in Paris said that the economic output is likely to drop to 0.4 percent in 2009, in 30 countries, compared with 1.4% growth expected in 2008. On November 14, 15 Euro zone countries have registered a collapse of 0.2% of the economic output [9].

Thus, European leaders have approved in Brussels recently, their anticrisis plan worth 200 billion, to stimulate the affected economies by the crisis within the euro area. In Europe several governments have announced the plans to save the banking system, which provide a total grant of about 1500 billion for recapitalization of banks or the securing the financing. The measure comes after several European banks have been confronted to some liquidity problems [10].

6) *The Informational Revolution and the development of the Internet* is still a cause that has encouraged the magnitude of current crisis. It is an indispensable support that upholds the growth and diversification of economic and financial flows, as a content and size, on the planet scale.

7) The unconditional interconnection of the economic processes as a whole, led to such situations when it is cheaper to invest, for example, in production of China and re-export in Europe for consumption rather than to consider the costs of location investments from the developed countries as a barrier to expected progress. Thus, gradually, a transfer of 90% of the riches of the world concentrated in the hands of 5% rich savings is carried out towards 95% of poor, obviously detrimental developed areas, such as America or Western Europe. These phenomena become obvious in the BRICs (Brasilia, Russia, India and China), which have become in recent years, the global economic growth engine. Several studies are making interesting forecasts on future growth in the emerging countries, estimating that by 2025 these 4 powers will have an economic potential measured by GDP at the market rate equal to approximately 1/2 of the current potential of the first 6 developed countries of the world, and in 2039 they could outrun them [5].

8) On the whole, the causes listed above led to rebalancing of economic-political forces world widely. This occurred at the same time with the excessive accumulation of finance in Asian countries exporting the fuel, those who finally have saved

lor valoare.

Efectele cele mai vizibile ale actualei ordini mondiale sunt traduse prin pierderile care se ridică în ultimele 20 de luni de criză la 2,8 trilioane de dolari, deși cele suportate de persoane și instituții nonfinanciare sunt de zeci de ori mai mari [10].

Cât va dura această criză, cât de severe vor fi consecințele ei și cum va reconfigura ea harta economiei mondiale nu știe nimeni, iar opiniile exprimate sunt la fel de volatile precum piețele de capital puternic sensibilizate de veștile proaste și rezultatele economice, mai mult sau mai puțin pesimiste, ce sunt în așteptare.

Bibliografie:

1. Angelescu C., Ciucur D., Dobrotă N., ș.a., „Economie”, ed. a V-a, Editura Economică, București, 2000, 544 p.;
2. Cucu Mariana, „Cauzele apariției crizelor bancare și modalitățile de prevenire a acestora”, *Drept, Economie și Informatică*, nr. 1 (9), 2006, p. 71-74;
3. Dimitrov Liubomir, „Particularitățile funcționării sistemului bancar al Republicii Moldova din punctul de vedere al managementului riscurilor bancare”, *Economica*, nr. 1, 2006, p. 76-81;
4. Frâncu Marin, „Criza financiară mondială: de la deblocarea pieței creditului la salvarea economiei globale?”, *Tribuna Economică*, nr. 46, 2008, p. 89-94;
5. Frâncu Marin, „Criza actuală accelerează modificarea arhitecturii financiare internaționale”, *Tribuna Economică*, nr. 42, 2008, p. 92-96;
6. James M. Boughton, „Comment le FMI est devenu le pompier des crises financières”, *Problèmes économiques*, nr. 2736, 14 novembre 2001, p. 20-23;
7. Munteanu Bogdan, „America în declin! Începe criza globală?”, *Tribuna Economică*, nr. 40, 2008, p. 89-90;
8. Vass Andreea, „Măsuri comunitare anticriză”, *Tribuna Economică*, nr. 42, 2008, p. 90-91;
9. <http://www.eco.md/article/5998>;
10. <http://www.comunicate.md>.
11. *Rapoartele anuale și trimestriale ale BNM.*

many companies from the West from fatality. The Attack of September 11, 2001 in New York is a confirmation of balance's skidding between the real financial power on international plan but the size and potential of the latent world in Asia, apparently still in development, don't perceive their true value. The most visible effects of the current world order are achieved by the losses which are raising in the last 20 months of crisis to 2,8 trillion of dollars, while those supported by individuals and non-financial institutions are tens of times higher.

How will this crisis last, how severe will the consequences be and how they will, reconfigure the map of the world economy nobody knows, and opinions expressed are as volatile as the capital markets which are sensitive to the bad news and economic results, more or less pessimistic, are pending.

Bibliography:

1. Angelescu C, D. Tassels, N. Dobrota, etc., "Economics", ed. It has, Economic Publishing House, Bucharest, 2000, p. 544;
2. Cucu Mariana, "Causes of occurrence banking crisis and how to prevent them, "Law, Economics and Computer Science, no. 1 (9), 2006, p. 71-74;
3. Liubomir Dimitrov, "Peculiarities of the functioning of the banking system of Moldova in terms of bank risk management", *Economica*, no. 1, 2006, p. 76-81;
4. Marin Frâncu, "Global financial crisis: the unblock credit market rescue the global economy", *Economic Tribune*, no. 46, 2008, p. 89-94;
5. Frâncu Marin, "The current crisis fast changing international financial architecture". *Economic Tribune*, no. 42, 2008, p. 92-96;
6. James M. Boughton "Comment the IMF became the firefighter financiers of crises", *Problèmes Economiques*, no. 2736, 14 November 2001, p. 20-23;
7. Bogdan Munteanu, America in decline! Start global crisis ", *Economic Tribune*, no. 40, 2008, p. 89-90;
8. Andreea Vass, Community anticrisis Measures", *Economic Tribune*, no. 42, 2008, p. 90-91;
9. [http // www.eco.md/article/5998](http://www.eco.md/article/5998);
10. [http // www.comunicate.md](http://www.comunicate.md).
11. Quarterly and annual reports of the NBM.

TRANZIȚIA ECONOMICĂ ÎN EUROPA DE SUD-EST

**Drd. ASEM Elena GONȚA,
Universitatea Paris-Dauphine, Franța**

Economia țărilor din sud-estul Europei în anii 1990-2000 s-a dezvoltat în baza orientărilor politice și a necesității de valorificare a resurselor proprii. Participarea acestei regiuni la resursele „satului planetar” este impusă prin calitatea concurenței economice. Primul deceniu de tranziție a permis crearea bazelor pentru o dezvoltare stabilă în regiune prin reformarea structurală a economiilor. Reformele instituțiilor au loc în perioada următoare. Țările sud-est europene sunt în etapa unei creșteri economice, aprofundarea reformelor va permite o dezvoltare economică stabilă.

Premisele transformărilor

Evoluția economică în Europa de Sud-Est (ESE) este importantă, economia fiind cauza schimbării sistemului. Tranziția a permis ieșirea dintr-o lume de insuficiențe, dar aceasta nu are toate răspunsurile. Aplicarea reformelor nu a permis tuturor țărilor dezvoltarea economică scontată și relațiile economice externe s-au aflat sub incidența politicii și a naționalismelor din regiune. Țările din regiunea sud-est europeană au suportat, în majoritate, regimuri totalitare înainte de 1990. Izolarea, dependența de regimul sovietic sau politica de neutralitate au jucat un rol esențial în evoluția tranziției. Astăzi, țările au niveluri de dezvoltare atât de diferite, încât e dificil să ne imaginăm relații egalitare între ele și, cu atât mai puțin, o integrare economică. Von Wasternhagen (2002) prezintă trei cauze ale șocurilor tranziției: dizolvarea CAEM, dezintegrarea URSS și prăbușirea planificării centralizate.

*Tranziția a fost dominată de două abordări: reformele pe etape (*phased reform approach*) și în totalitate (*all-out approach*)¹. Realizarea primei abordări necesită obiective precise, poate fi efectuată într-un sector specific și poate fi experimentală². Europa de Est a ales să-și reformeze economia în totalitate. Dar liberalizarea economică, democratizarea societății, demonopolizarea statului au nevoie de mai mult timp decât a fost prevăzut. Alinierea țărilor conform trecutului socialist sau comunist și reformarea, ținând cont de aceleași standarde, a condus la luarea unor decizii eronate. Neînțelegerea funcționării societății și inerția dirijistă au condus la aplicarea obiectivelor înainte de realizarea structurilor instituționale. Distrugerile premiselor dezvoltării economice și absența unui cadru instituțional bine definit³ au stat la baza dezechilibrului economic. Condițiile inițiale defavorabile, conflictele politice, crizele economice au dus la vulnerabilitatea statelor;*

THE ECONOMIC TRANSITION IN SOUTH-EASTERN EUROPE

**PhD Student AESM, GONȚA Elena,
Paris-Dauphine University, France**

South-Eastern European countries during 1990-2000 have developed based on political orientations and the need to develop their own resources. The participation of the south-eastern European region to the “world village” resources is imposed with the quality of economic competition that results in some relations needed to this competitiveness. The first decade of transition allowed the creation of the bases for a stable development in the region, by the structural economic transformation. The institution reforms accompany the economic growth from the next period. The South-Eastern Europe is at the stage of economic growth, and the reform deepening would allow a stable economic development.

The transformation premises

The economic evolution in South-Eastern Europe (SEE) is as important as the economy represents the reason of the system change. Transition allowed leaving from a world of privacy, but it does not have all the answers. The reforms did not result in the expected economic development for all countries and the foreign relations were under political decisions and under nationalist spirit in the region. SEECs suffered, mostly, from totalitarian regimes before 1990. The country isolation, the dependence from the soviet regime or the neutrality policy played an essential role in the evolution of transition. Nowadays, the countries have economic development levels so different, that it is difficult to imagine equitable relations between them, and even less an economic integration. Von Wasternhagen (2002) presents three causes of these transition shocks: the CMEA dissolution, the USSR disintegration, and the collapse of the central plan.

The transition was ruled by two approaches: *phased reform* and *all-out* approaches¹. The application of the first one needs precise objectives, may be realized in a specific sector and can be experimental². The Eastern European countries chose to reform their economies entirely. But the economic liberalization, the society democratization, and the state demonopolization need more time than previewed. The equalization of the countries according to the characteristics of the socialist or communist past, and the using of the same rules and standards for the reforms, resulted often in mistaken decisions. The misunderstanding of the society functioning and the *dirigisme* inertia led to the objective application before the realization of institutional structures. The destruction of the premises of economic development and the lack of a well defined institutional structure³ were at the basis of the economic disequilibria. The initial unfavourable conditions, the political and social conflicts, the economic crises led to the vulnerability of the SEECs; the deindustrialization, the

¹ Pentru mai multe detalii și caracteristici ale acestor două concepte, vedeți e.g., Teodorovic (2002)

² Această metodă a dat rezultate în China și Vietnam

³ Necesitatea capitalului social pentru dezvoltarea capitalului fizic și uman e una din concluziile *Transition Report* al EBRD (1999)

dezindustrializarea, deficitele contului curent, economia tenebră sunt cauzele descreșterii economice. Doar după ce liberalizarea economică și privatizarea au avut loc, dezvoltarea instituțiilor s-a accelerat. Cu cât comerțul extern și investițiile străine sunt mai importante și cu cât aderarea la UE este mai aproape, cu atât instituțiile sunt mai dezvoltate [EBRD (2003)]. Creșterea economică este o urmare a realizării reformelor structurale și instituționale.

Analiza indicatorilor macroeconomici

i. Reformele economice

Tranziția economică a început cu o dilemă: o restructurare rapidă și scumpă sau una mai lentă și mai puțin costisitoare. FMI și Banca Mondială au fost principalele organisme întru reformarea economiilor în tranziție¹ [Locatelli *et al.* (2003)]. Propunerile lor includeau stabilizarea economică, liberalizarea, privatizarea întreprinderilor. Viteza de realizare a acestor schimbări a depins de condițiile inițiale și de structura fostului regim [Balcerowicz (1994)]. Din punctul de vedere al vitezei de tranziție, se pot considera două modele: terapia de șoc și gradualismul neoclasic.

Primele măsuri ale consensului de la Washington se bazează pe logica *terapii de șoc* pentru reformarea economică în Europa de Est. Liberalizarea prețurilor în 1991-92 a constituit prima transformare a tranziției, dar hiperinflația apare după ce statul pierde controlul prețurilor [Loginov (1993)]. Politica de stabilizare a prețurilor și controlul inflației reprezintă următoarele reforme. În paralel, întreprinderile sunt privatizate, dar restructurarea e doar parțială [Locatelli *et al.* (2003)]. Șomajul se răspândește ca urmare a deciziei de lichidare a întreprinderilor deficitare [Loginov (1993)]. Reformele instituționale² au fost condiționate de aderarea la UE [Akimov *et al.* (2008)]. S-ar putea conchide că liberalizarea economică și privatizarea au fost instrumentele politicii economice, și nu obiectivele acesteia [Marangos (2005)], pe când necesitatea de a reforma instituțiile reprezintă o consecință a liberalizării și a creării proprietății private [Di Tomasso *et al.* (2007)]. Consecutivitatea reformelor – liberalizarea, privatizarea, reformarea instituțiilor – nu corespunde logicii *gradualiste*. Conform acesteia, reformele trebuie să fie efectuate în paralel [Akimov *et al.* (2008)], ajustând structurile economice, instituționale, politice [Marangos (2005)]. Ridicarea controlului prețurilor de către stat e necesar, dar insuficient [Hahn *et al.* (2001)]: liberalizarea prețurilor trebuie precedată de reforme instituționale [Marangos (2005)]; funcționarea sectorului financiar e legată de activitatea instituțiilor și crearea, cel puțin, a unui mic sector privat. Acestea sunt pre-condițiile unei economii de piață [Elliott (1995)]. Crearea unei proprietăți private este bazată pe dezvoltarea noilor întreprinderi, pe când marile

current account deficits, the parallel economy represent the reasons of the economic decrease. Only after economic liberalization and privatization took place, the institutional development sped up. The more the foreign trade and the foreign investments are important for the economy and the EU integration is closer, the more the institutions are developed [EBRD (2000, 2003)]. The economic growth is a consequence of realization of structural and institutional reforms.

The analysis of macroeconomic indicators

i. The economic reforms

The way of economic transition began with a dilemma: a reconstruction that would be fast and expensive or another one, slow and cheap. IMF and World Bank were the main organisations in the reform promotion for the transition economies¹ [Locatelli *et al.* (2003)]. Their propositions implied economic stabilisation, price and market liberalisation, enterprise privatisation. The speed to realize these changes depended on initial conditions and on the structure of the former regime in each country [Balcerowicz (1994)]. From the point of view of the transition speed, one can consider two models: the choc therapy and the neoclassic gradualism.

The first steps of the Washington consensus are based on the *choc therapy* model for reforming the Eastern European economy. The price liberalization from 1991-92 was the first transition transformation, but the hyperinflation appeared after the state has lost the price control [Loginov (1993)]. The policies of price stabilization and of inflation control are the next reforms. In parallel, the enterprises are privatised, but the reconstruction is only partial [Locatelli *et al.* (2003)], the state being limited to the function of framing the privatization process [Marangos (2004)]. The unemployment spills over as a consequence of liquidation of unprofitable enterprises in order to reply to budget constraints [Loginov (1993)]. The institutional reforms² were conditioned by the EU integration [Cheptea (2007); Akimov *et al.* (2008)]. One could conclude that the economic liberalization and the privatization were the economic policy instruments and not its objectives [Marangos (2005)], while the need to reform the institutions is a consequence of the liberalization and of private propriety creation [Di Tomasso *et al.* (2007)]. The reform sequence – economic liberalization, enterprise privatization, institutional reform – does not pursue the gradualist logic. They consider that the reforms can and have to be done in parallel [Akimov *et al.* (2008)], thus adjusting the economic, institutional and political structures [Marangos (2005)]. Removing the price control by the state is a necessary condition, but an insufficient one [Hahn *et al.* (2001)]: the price liberalization has to be preceded by the institutional reforms [Marangos (2005)]; the financial sector development is relied on institutional functioning, and on the existence of at least a little private sector. These are the

¹ Măsurile FMI și ale Băncii Mondiale pentru a ajuta financiar țările din Est și din Sud sunt cunoscute ca consensul de la Washington

² Este vorba de reguli și instituții care ar permite o mai bună încadrare a reformelor, și nu de instrumente pentru realizarea reformelor.

companii trebuie restructurate înainte de a le privatiza [Marangos (2005)]. Rolul instituțiilor în transformările sistemice este primordial și adoptarea unor reguli trebuie efectuată ținând cont de instituțiile deja existente [Locatelli *et al.* (2003)].

Țările din Europa de Est s-au adaptat teoriilor de tranziție. Liberalizarea a fost radicală și ireversibilă, dar aceasta nu a îmbunătățit nivelul de viață [Akimov *et al.* (2008)] și reformele au devenit mai moderate: mica privatizare a fost rapidă, marea privatizare a necesitat timp; reformele instituțiilor urmează prioritățile guvernelor. În ESE primele rezultate ale reformelor se remarcă repede. Majoritatea țărilor își reformaseră prețurile spre sfârșitul anului 1993 și au liberalizat comerțul până în 1995. Privatizarea debutează repede și în 2000 prima etapă este finalizată în majoritatea țărilor. Dar nerestructurarea marilor întreprinderi și a cadrului legislativ permit cu dificultate o creștere stabilă. Actualmente, aceste reforme încă nu sunt finalizate nici chiar în Bulgaria, Croația sau România; țările sunt motivate de aderarea la UE și frânate de condițiile inițiale defavorabile, structura economică agrară și factorul politic. Crearea proprietății private și lăsarea monedei libere au fost ușoare, dar regulile de joc ale unei astfel de economii se adaptează mai dificil.

ii. *Evoluția indicatorilor economici: PIB, inflație, șomaj*

Absența reformelor economice și a sectorului privat în Albania, Bulgaria, Moldova și România, înainte de 1990, războaiele iugoslave, crizele economice nu au permis acestor țări să cunoască relansarea economică a ȚECE, și creșterea a fost reluată doar în 2000. Analiza statistică a câtorva indicatori economici – PIB, inflație, șomaj – permite a înțelege mai bine economia din regiune.

pre-conditions for a market economy [Elliott (1995)]. The creation of a private propriety is based on the development of new enterprises, and big companies have to be reconstructed before being privatized [Marangos (2005)]. For the systemic transformations the role of institutions is essential, and the adoption of new rules has to be in accordance with the existing institutions [Locatelli *et al.* (2003)].

East European countries fit to the transition theories and models. The liberalization was radical and irreversible, but it didn't improve the standard of living [Akimov *et al.* (2008)], and the next reforms were more moderate: the small privatization was fast, but the large one needed time; the institutional reforms pursue the government priorities. In SEEC the results of reforms are seen very soon. Almost all countries had reformed their prices by 1993 and "de-administered" the trade by 1995. Privatization begins fast, and in 2000 the first stage is finished in almost all countries. But the lack of reconstruction of big companies and the lack of law framework heavily permit a stable production and growth. Nowadays these reforms are not finished yet in the region, neither for Bulgaria, Croatia or Romania; the countries are motivated by the EU integration and stopped by initial unfavourable conditions, agrarian economic structure and political factor. Creation of private propriety and free money was more or less easy, but the rules of such an economy are more difficult to adapt.

ii. *The evolution of economic indicators: GDP, inflation, unemployment*

The lack of economic reform and of a private sector in Albania, Bulgaria, Moldova and Romania before 1990, the Yugoslav wars, the economic crises, did not allow an economic development, as in other CEECs, the first growth being registered in 2000. One could better understand the regional economy by the statistical analysis of the macroeconomic indicators, GDP, inflation, unemployment.

Tabelul 1

Creșterea PIB în țările din Europa de Sud-Est, %								
	1996	1999	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Albania	9.1	13.2	4.3	5.7	6.2	5.6	5.0	6.0
Bosnia-Herțegovina	86.0	9.6	5.3	3.0	6.0	5.5	6.2	6.0
Bulgaria	-9.4	2.3	4.5	5.0	6.6	6.2	6.1	6.0
Croația	5.9	-0.9	5.6	5.3	4.3	4.3	4.8	5.5
Macedonia	1.2	4.3	0.9	2.8	4.1	4.1	3.2	5.5
Moldova	-5.9	-3.4	7.8	6.6	7.3	7.1	4.0	5.0
România	3.9	-1.1	5.1	5.2	8.5	4.1	7.7	6.5
Serbia-Munte negru	7.8	-18	3.8	2.7	8.4	6.2	5.7	7.3

Surse: EBRD, Euromonitor

Tab. 2:

GDP growth in SEECs, %								
	1996	1999	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Albania	9.1	13.2	4.3	5.7	6.2	5.6	5.0	6.0
Bosnia-Herzegovina	86.0	9.6	5.3	3.0	6.0	5.5	6.2	6.0
Bulgaria	-9.4	2.3	4.5	5.0	6.6	6.2	6.1	6.0
Croatia	5.9	-0.9	5.6	5.3	4.3	4.3	4.8	5.5
Macedonia	1.2	4.3	0.9	2.8	4.1	4.1	3.2	5.5
Moldova	-5.9	-3.4	7.8	6.6	7.3	7.1	4.0	5.0
Romania	3.9	-1.1	5.1	5.2	8.5	4.1	7.7	6.5
Serbia-Montenegro	7.8	-18	3.8	2.7	8.4	6.2	5.7	7.3

Sources: EBRD, Euromonitor

În ESE se pot distinge câteva perioade de evoluție a PIB-ului: (a) scăderea bruscă a producției până în 1993 (1994 – în Moldova); (b) stabilizarea și creșterea până în 1998 (1996 – în Bulgaria, 1997 – în Albania și România); (c) crizele cu scăderi ale PIB-ului până în 2000; (d) creșterea stabilă înregistrată până în prezent.

Țările din sud-estul european au demarat tranziția cu nivele de producție comparabile, cu două excepții, Albania și Moldova: în 1992, PIB-ul per capita, în termeni de paritate a puterii de cumpărare (PPC), era între 5 286 și 6 511 dolari pentru România și, respectiv, pentru Croația, pe când acest indicator era, în medie, de 3,5 ori mai mic pentru Albania și Moldova. În 1992, PIB-ul își continua declinul și doar, începând cu 1993, ratele depășesc nivelul zero, înregistrând între 1,2% în Macedonia și 9,6% în Albania (1996). De asemenea, până în 1996 partea industriei în PIB este în scădere, în medie, cu 7%. Situația este mai puțin gravă în agricultură (cu excepția Albaniei, unde partea sectorului agrar atinge 54,2% în 1992 și 29,8% în 1996); ponderea rămâne stabilă în România (19% între 1992 și 1996), scăderea în Moldova și creșterea în Bulgaria sunt, în medie, de 3% – între 1992 și 1996. Aceste tendințe constituie rezultatul închiderii unui număr mare de întreprinderi și a creării micii proprietăți private.

In South-Eastern Europe we can distinguish several phases of development of GDP: (a) sudden production decrease until 1993 (1994 in Moldova); (b) stabilization and growth until 1998 (1996 in Bulgaria, 1997 in Albania and Romania); (c) crisis with GDP decreases until 2000; (d) stable growth registered until present.

The SEECs began the transition with comparable levels of production, with two exceptions, Albania and Moldova: in 1992 the GDP per capita in purchasing power parity (PPP) was between 5 286 and 6 511 international dollars in Romania and Croatia respectively, while this indicator in Albania and Moldova was on average 3,5 times inferior. In 1992 the GDP growth was continuing its decline, and only beginning with 1993 the indices exceed the zero level, between 1,2% in Macedonia and 9,6% in Albania. Also, until 1996 the industry share in GDP is decreasing on average with 7% for the South-Eastern Europe. A better situation is in agriculture (the exception is Albania, where the share of agricultural sector reaches 54,2% in 1992 and 29,8% in 1996): its share is stable in Romania (19% between 1992 and 1996), the decrease in Moldova and the increase in Bulgaria are on average 3% in 1992-1996. These trends are the result of enterprises cut-off and of creation of the private propriety.

Tabelul 2

Evoluția PIB în țările din Europa de Sud-Est, \$ mln								
	1996	1999	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Albania	3 314,89	3 424,90	4 443,02	5 695,72	7 304,78	8 158,55	9 082,25	10 693,85
Bosnia-Herzegovina	na	4 897,05	6 173,22	8 370,22	10 021,84	10 763,52	12 264,36	14 770,86
Bulgaria	9 900,39	12 955,05	15 600,34	19 984,71	24 647,55	27 187,97	31 656,42	39 550,67
Croatia	19 870,78	19 907,79	23 023,17	29 593,27	35 626,60	38 887,15	42 925,49	51 355,75
Macedonia	4 413,19	3 673,17	3 791,31	4 629,52	5 368,50	5 815,70	6 327,06	7 496,79
Moldova	1 693,47	1 171,72	1 662,13	1 980,57	2 597,94	2 988,34	3 408,28	4 293,05
România	35 315,25	35 592,33	45 824,59	59 507,35	75 519,20	98 861,57	121 901,19	164 965,90
Serbia-Montenegro	na	17 668,36	15 708,48	20 617,88	24 109,03	26 025,29	28 109,41	31 671,37

Surse: Euromonitor

Tab. 3:

GDP evolution in SEECs, \$ mln								
	1996	1999	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Albania	3 314,89	3 424,90	4 443,02	5 695,72	7 304,78	8 158,55	9 082,25	10 693,85
Bosnia-Herzegovina	na	4 897,05	6 173,22	8 370,22	10 021,84	10 763,52	12 264,36	14 770,86
Bulgaria	9 900,39	12 955,05	15 600,34	19 984,71	24 647,55	27 187,97	31 656,42	39 550,67
Croatia	19 870,78	19 907,79	23 023,17	29 593,27	35 626,60	38 887,15	42 925,49	51 355,75
Macedonia	4 413,19	3 673,17	3 791,31	4 629,52	5 368,50	5 815,70	6 327,06	7 496,79
Moldova	1 693,47	1 171,72	1 662,13	1 980,57	2 597,94	2 988,34	3 408,28	4 293,05
Romania	35 315,25	35 592,33	45 824,59	59 507,35	75 519,20	98 861,57	121 901,19	164 965,90
Serbia-Montenegro	na	17 668,36	15 708,48	20 617,88	24 109,03	26 025,29	28 109,41	31 671,37

Sources: Euromonitor

Crizele din a doua jumătate a anilor '90 au avut consecințe asupra producției reale a economiilor (tab.1 și 2). În 1996, Bulgaria intră în criza caselor de economii și PIB-ul înregistrează 9 900 în 1996 și 10 365 în 1997. În 1997, prăbușirea sistemului financiar piramidal albanez stă la baza pierderilor de 10,9% din PIB. În România descreșterea PIB-ului între 1997 și 1999 e din cauza întârzierii reformelor de stabilizare: 6,1% în 1997, 4,8% în 1998 și 1,1% în 1999. Criza rusă din 1998 a atins Moldova, care trece de la \$ 1 929 mln (1997) la 1 699 (1998) și 1 172 (1999). Conflictul din Kosovo din 1999 se soldează printr-un embargo pentru Serbia-Muntegru și scăderea PIB-ului atinge 18% în 1999; Croația reacționează la această criză și PIB-ul scade cu 0,9% în 1999 față de 1998. Ca urmare a acestor crize, țările cele mai atinse au înregistrat scăderi ale ponderii industriei în anii 1995 și 1998: 10,2–9,4% în Albania, 29–22,3% în Bulgaria, 25–19,8% în Moldova, 35,6–24,8% în România. În același timp, ponderea agriculturii în PIB crește: de la +0,2% în Croația la +9,7 în Albania în perioada 1996-1999. Aceasta arată încă o dată fragilitatea țărilor și nevoia de modernizare și de reindustrializare a economiilor.

Începând cu 2000, ESE intră într-o perioadă de creștere economică, cu o medie de 5,1%, datorită reformelor structurale. Dar sunt diferențe între țări: proporția între PIB per capita în Croația și în Moldova este de 10 la 1 (\$ 7 308 și 630 respectiv); în termeni de PPC, PIB per capita al României și al Bulgariei se apropie, dar nu ating nivelul croat: mediile sunt de 8 390 dolari internaționali pentru Bulgaria, 8 473 pentru România, dar 12 134 pentru Croația; în pofida ratelor de creștere, cele mai înalte din regiune – 5,8%, între 2000 și 2007, Albania nu a reușit să ajungă la nivelul Bosniei-Herțegovina: PIB-le per capita sunt respectiv \$ 2 112 și 2 330; conjunctura economică în Serbia-Muntegru i-a permis să atingă un nivel al PIB per capita de

The crises in the second half of the 90's had consequences on the real production in the economies (tab. 1 and 2). In 1996 Bulgaria knows the currency board crisis, the GDP registered 9 900 in 1996 and 10 365 in 1997. In 1997 the collapse of the financial pyramidal system in Albania has caused losses of 10.9% of its GDP. In Romania the GDP decrease between 1997 and 1999 is due to the delays of the stabilization reforms: 6,1% in 1997, 4,8% in 1998 and 1,1% in 1999. The Russian crisis from 1998 reached Moldova, which passes from \$ 1 929 mln (1997) to 1 699 (1998) and 1 172 (1999). The Kosovo conflict in 1999 results in an embargo for Serbia-Montenegro, and the GDP declines with 18% in 1999; Croatia is another country that reacts to this crisis, the GDP is \$ 19 908 mln in 1999, diminishing with 0,9% in comparison with 1998. As a consequence of these crises, the most vulnerable countries registered the fall of industry share in GDP in 1995-1998, between: 10,2–9,4% in Albania, 29–22,3% in Bulgaria, 25–19,8% in Moldova, 35,6–24,8% in Romania. At the same time, the agriculture share in GDP increased in some countries: from +0,2% in Croatia to +9,7 in Albania in 1996-1999. This shows once again the fragility of these countries and their need for economic modernization and re-industrialization.

The South-Eastern Europe registered a stable economic growth beginning with 2000 with an average of 5,1% thanks to structural reforms. But there are important discrepancies between the countries: the proportion between the largest GDP per capita, in Croatia, and the lowest one, in Moldova, is 10 to 1 (\$ 7 308 and 630 respectively); the GDP per capita in PPP of Romania and Bulgaria are close to each other, but do not reach the Croat level: the averages are 8 390 international dollars for Bulgaria, 8 473 for Romania, but 12 134 for Croatia; notwithstanding the largest growth in the region, 5,8% in 2000-2007, Albania didn't reach the level of Bosnia-Herzegovina: the GDP per capita are respectively \$ 2 112 and 2 330; because of the economic situation in Serbia-Montenegro, the GDP per capita level was \$ 3 029 in 2007, more inferior than in Macedonia (\$ 3 678). The agriculture share in countries' GDP between 2000 and

\$ 3 029 în 2007, inferior celui macedonian (\$ 3 678). Ponderea agriculturii în PIB, în perioada 2000-2006, a avut o tendință în scădere, dar rămâne importantă în Albania (26,3% în 2006), Moldova (14,2% în 2005), Serbia-Montenegro (13,5% în 2005), pe când România, Bulgaria și Croația au atins de 8,5, 8 și 6,2%, respectiv, în 2005 și 2006. Modernizarea sectorului agrar se impune în toate țările din sud-estul Europei, micșorând ponderea acestuia în producția țării. Evoluția industriei este mai constantă: ponderea acesteia în Albania e de 7,1%; Moldova și Macedonia ating 17 și 17,3% în 2005 și respectiv 2006; Bulgaria și România s-au stabilizat la 26,1 și respectiv la 24,1% în 2005, Bosnia-Herțegovina și la Serbia-Montenegro urmează această tendință (25,2 și 24,6 în 2006 și respectiv 2005); și evoluția croată rămâne stabilă timp de șapte ani și atinge 20,5% în 2006. Restructurarea economiilor a dat primele rezultate, dar modernizarea e necesară pentru o mai mare eficiență. Ca urmare a acestor evoluții, toate țările au încheiat etapa de stabilizare economică și se află într-o creștere constantă a producției. Se observă, de asemenea, o nevoie de modernizare a industriei, ceea ce le-ar permite să diminueze partea agriculturii în PIB.

Primele reforme spre o economie de piață le-a constituit liberalizarea prețurilor și una din principalele ei consecințe a fost hiper-inflația. Ratele inflației urmează reformele de liberalizare și de stabilizare economică și reacționează la crizele economice. Prima țară atinsă de inflație în ESE e România, care rămâne la nivel de trei cifre până în 1994 (rata maximă în 1993 e de 256,1%). Albania și Bulgaria au evoluții comparabile, dar mai lungi și inflația e de trei cifre un singur an (226%, în 1992, în Albania; 333,5%, în 1991, în Bulgaria). Croația, Macedonia și Moldova nu reușesc să-și mențină monedele și deprecierea atinge 1 517,5% (1993), 1 664,4% (1992) și 1 276,4% (1992). Inflația a „explodat” în Serbia-Montenegro în 1993, înregistrând 116,5x10¹² [12]. Politica de liberalizare internă a distrus monedele, iar incapacitatea de a-și menține valutele a rezultat în distrugerea producției naționale. Reformele de stabilizare s-au impus repede. Dar, începând cu 1996, jumătate din țările ESE fac față unor crize economice și inflația reapare: 20,6% în 1998, în Albania, 1 082% în 1997, în Bulgaria, 39,3% în 1999, în Moldova și 91,8% în 2001, în Serbia-Montenegro.

Politicile de stabilizare au impus anumitor țări rate de schimb fixe¹. Dar, în pofida acestora, Macedonia înregistrează o creștere a inflației în 2006 (3,2) față de 2005 (0,5%) din cauza creșterii prețurilor la produsele alimentare

2006 was decreasing, but remains important in Albania (26,3% in 2006), Moldova (14,2% in 2005) and Serbia-Montenegro (13,5% in 2005); while Romania, Bulgaria and Croatia reached the values of 8,5, 8 and 6,2% respectively in 2005 and 2006. The modernization of agricultural sector is necessary in all SEECs, fact that would diminish its share in the national production. The evolution of the industry in the GDP is more constant, but more differentiated by countries: its share in Albania is 7,1%; Moldova and Macedonia reach 17 and 17,3% in 2005 and 2006 respectively; Bulgaria and Romania are stable around 26,1 and 24,1% in 2005 respectively, Bosnia-Herzegovina and la Serbia-Montenegro follow this trend (25,2 and 24,6 in 2006 and 2005 respectively); and the Croat evolution is stable during the seven years, reaching 20,5% in 2006. One can see the first results of the economy reconstruction, but the modernization is necessary for a bigger efficiency. We can see that the countries have finished the economic stabilization stage and have a constant growth of production. An industry modernization is needed; this would allow them to diminish the agriculture share in GDP.

The first reforms to a market economy were the price liberalization, and one of its main consequences was the hyper-inflation. The inflation rates follow the liberalization and the economic stabilization reforms and react to economic crises from each country. The first country “touched” by the inflation in SEE is Romania, which remains at the three digit level until 1994 (the maximum rate is in 1993, 256,1%). Albania and Bulgaria have comparable evolutions with Romania, but they are longer, and the inflation is at two-digit one year (226% in 1992 in Albania, 333,5% in 1991 in Bulgaria). Croatia, Macedonia and Moldova cannot retain their money and the depreciation reaches 1 517,5% (1993), 1 664,4% (1992) and 1 276,4% (1992) respectively. The inflation really “exploded” in Serbia-Montenegro in 1993, registering 116,5x10¹². The internal liberalization policy destroyed the country money, the incapacity and the impossibility to maintain their currency resulted in the destruction of the national production. The stabilization reforms were quickly established. But beginning with 1996 half of the SEECs has to cope with economic crises and the inflation reappeared: 20,6% in 1998 in Albania, 1082% in 1997 in Bulgaria, 39,3% in 1999 in Moldova, and 91,8% in 2001 in Serbia-Montenegro. As a consequence of the stabilization policies and of the economic crises, some countries had to adopt fixed exchange rates¹. But besides this, Macedonia registers a growth of inflation in 2006 (3,2%) compared with 2005 (0,5%) because of the rise of food and oil prices.

The Bulgarian regime of currency board allowed it to reach one-digit inflation rate, but the average for 7 years (2001-2007) is 6,1%, because of adjustment of administered prices of alcoholic and

¹ Este cazul Macedoniei, care duce o politică de rată de schimb fixă, a Bosniei-Herțegovina și a Bulgariei, care au adoptat un regim de rată fixă (*currency board*), și astfel au reușit să-și mențină rata inflației la nivel de o cifră

și petrol. În Bulgaria, regimul caselor de schimb a asigurat o rată de inflație de o cifră, media pe 7 ani (2001-2007) fiind de 6,1% din cauza ajustării prețurilor administrate și a taxelor la produsele alcoolice și tutun. Celelalte țări au adoptat politici de rate de schimb flexibile. Croația înregistrează o inflație, în 2005, de 3,3%, în creștere față de 2004 (2,1%), ca urmare a majorării prețurilor la petrol și a reglementării prețurilor la servicii. Albania își menține inflația la un nivel mai mic de 3% din 2003, datorită unui curs de schimb stabil față de euro. Politica de inflație-țintă (*targeting inflation*) în România a permis o reducere de la 15,4% în 2003 la 4,8% în 2007. În 2006, Serbia¹ a adoptat o politică de inflație-țintă și, în 2007, înregistrează o scădere de 6%. Politica monetară în Moldova este influențată de prețurile energetice externe și inflația rămâne de două cifre. Media ratei inflației în ESE, în 2007, e de 5,7% (în scădere față de 2005 și 2006). Aceasta se datorează unor politici de rate fixe de schimb și menținerii unor rate joase ale inflației și e din cauza unor prețuri crescânde ale produselor energetice și alimentare, a introducerii diverselor taxe.

tobacco taxes. The other countries have adopted flexible exchange rates policies. Croatia registers in 2005 a rise of inflation (3,3%) compared to 2004 (2,1%) as a consequence of oil price increase and of regulation of service prices. Albania has maintained its inflation at a level less than 3% in 2003, due to a stable exchange rate with Euro. The policy of targeting inflation in Romania allowed a decrease from 15,4% in 2003 to 4,8% in 2007. Serbia¹ has adopted a targeting inflation policy and in 2007 registers a fall of 6%. The Moldovan monetary policy is partly influenced by the external energy prices and the inflation remains of two-digits. The average inflation rate in SEE in 2007 is 5,7% (declining compared to 2005 and 2006). It is due to fixed exchange rate policies and to maintaining low inflation rate; and because of some increasing prices for energy and food products, of introduction of different taxes

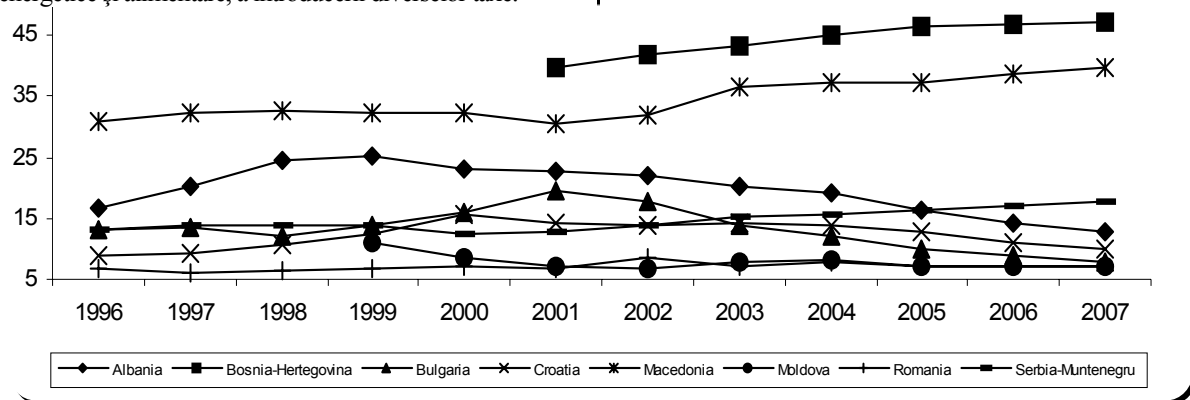
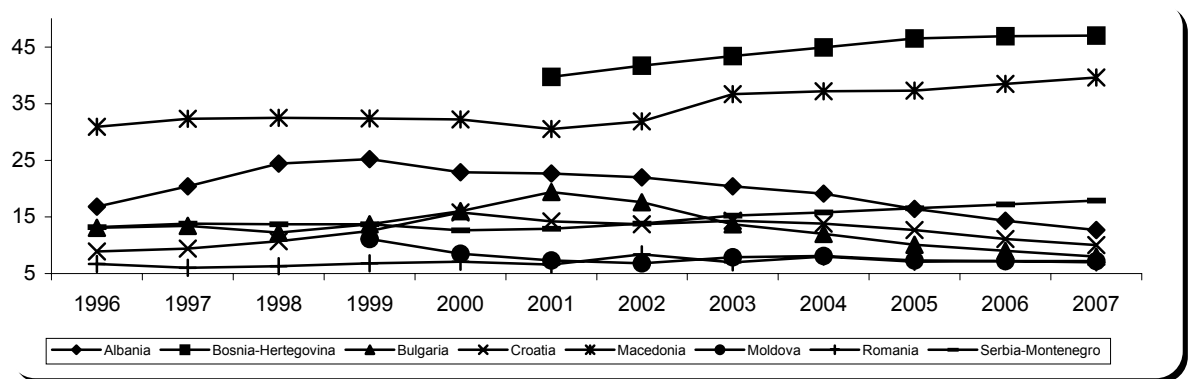

Figura 1. Evoluția ratelor șomajului în Europa de Sud-Est între 1996 și 2007, %

Surse: Euromonitor

gr. 1: Unemployment evolution in SEECs between 1996 and 2007, %

Sources: Euromonitor

Un alt indicator al dezvoltării economice e rata șomajului. Evoluția acesteia în țările în tranziție e în legătură directă cu dezvoltarea proprietății private, a reformelor de privatizare și restructurare a întreprinderilor. Existența unei

Another indicator of economic development is the unemployment rate. Its evolution in transition countries is directly connected to private propriety development, to such reforms as enterprise reconstruction and privatization. But the

¹ Muntenegru adoptă o politică de adoptare unilaterală a mărcii germane în 2000 (la euro din 2002), diferită de politica monetară serbă

economii paralele nu permite o înaltă fiabilitate a acestor date. Creșterile ratelor șomajului au atins 36,4 în Albania (1992), 20,5 în Bulgaria (1992), 8,1% în România (1994); iar, începând cu anul următor, șomajul e în descreștere până în 2000. Croația și Macedonia au înregistrat creșteri ale ratelor de șomaj în anii '90: 15,8 și respectiv 32,2%. În Serbia-Munteșnegru șomajul e în jur de 13,4% între 1995-2000. Între 2000 și 2007, scăderile ratei șomajului sunt înregistrate în Albania (-10,2%), Bulgaria (-8%), Croația (-5,8%), Moldova (-1,3%); România menține această rată în jur de 7,3%; creșterile șomajului sunt prezente în Bosnia-Herțegovina (+7,3%), Macedonia (+7,4%), Serbia-Munteșnegru (+5,3%) (figura 1). Aceste fluctuații constituie rezultatul unei stabilizări economice, dar și a primelor reforme instituționale care permit o mai mare transparență. Privatizarea și restructurarea marilor companii condiționează o mai bună încadrare a pieței de muncă.

În majoritatea țărilor ESE, reformele structurale erau deja bine avansate la începutul anului 2000 și creșterea PIB-ului este înregistrată în ultimii ani. Dar necesitatea unui cadru pentru restructurarea întreprinderilor și a infrastructurilor se resimte, cel puțin, prin datele ratei șomajului. Elementele esențiale ale unei economii de piață sunt prezente și economia cunoaște o dezvoltare semnificativă, dar corupția ascunde o economie paralelă bine dezvoltată. Aderarea la UE și adaptarea *acquis*-ului comunitar reprezintă o motivație importantă pentru dezvoltarea economică; o situație politică incertă frânează valorificarea bogățiilor economice. Capacitățile unei țări de a se adapta pieței mondiale depind, mai întâi de toate, de dezvoltarea pieței interne. Deschiderea piețelor a fost o prioritate în Europa de Est, ceea ce a permis relansarea comerțului. Dezvoltarea proprietății private a permis atragerea investițiilor străine și reformarea producțiilor naționale. Creșterea economică a avut loc în baza acestor priorități, dar încă nu poate fi vorba de o dezvoltare a întreprinderilor, a infrastructurii, a sistemului financiar-bancar etc., care ar permite o creștere stabilă și pe termen lung.

Bibliografie:

1. Akimov A. & Dollery B. (2008), "Financial policy in transition economies. Architecture, pace, and sequencing", *Problems of economic transition*, vol.50, nr.9, pp. 6-26.
2. Balcerowicz L. (1994), "Economic transition in Central and Eastern Europe. Comparisons and lessons", *The Australian economic review*, pp. 47-59.
3. Di Tomasso M.L., Raiser M. & Weeks M. (2007), "Home grown or imported? Initial conditions, external anchors and the determinants of institutional reform in the transition economies", *The economic journal*, nr.117, pp. 858-881.
4. EBRD (1999), *Transition report 1999: ten years of transition*, 218 p.
5. EBRD (2003), *Transition report 2003: integration and regional cooperation*, 220 p.
6. Elliott J.E. (1995), "The sequencing of post-communist transition", *International journal of social economics*,

existence of a parallel economy does not allow a very high level of trustworthiness of this indicator. The increase in unemployment rates from the early transition reached 36,4% in Albania (1992), 20,5% in Bulgaria (1992), 8,1% in Romania (1994); and from the next year it is decreasing until 2000. Croatia and Macedonia registered rises of unemployment rates during the 90's: 15,8 and 32,2% respectively. In Serbia-Montenegro the unemployment was around of 13,4% in 1995-2000. Between 2000 and 2007 the decreases in unemployment rates are observed in Albania (-10,2%), Bulgaria (-8%), Croatia (-5,8%) and Moldova (-1,3%); Romania is maintaining this rate around 7,3%; and the rises are present in Bosnia-Herzegovina (+7,3%), Macedonia (+7,4%) and Serbia-Montenegro (+5,3%) (gr.1). These fluctuations are the result of the economic stabilization, and of the first institutional reforms that allow a better transparency. The privatization and the reconstruction of big companies allow a better framework of labour market.

In almost all countries from the South-Eastern Europe, the structural reforms were already well advanced at the beginning of 2000, and the GDP was growing the last years. But there is a need for a framework of enterprise and infrastructure reconstruction, the quality of unemployment figures is an example of its urgency. The main elements of a market economy are present, and the economy is well developing, but the corruption is hiding another parallel economy also well developed. The EU integration and the *acquis communautaire* adaptation represent an important motivation for the economic development; an uncertain political situation impedes a good capitalization of economic wealth. The capacities of a country to be adapted to world market depend first of all on the development of the internal market. To open the market was a priority in Eastern Europe, fact that allowed the trade upsurge. And the private propriety development allowed to attract foreign investments and to reform the country production. The economic growth took place taking into account these priorities, but we cannot talk yet about the enterprise, the infrastructure, the financial system, etc. development, that would allow a stable and long-term growth.

Bibliography:

1. Akimov A. & Dollery B. (2008), "Financial policy in transition economies. Architecture, pace, and sequencing", *Problems of economic transition*, vol.50, nr.9, pp. 6-26.
2. Balcerowicz L. (1994), "Economic transition in Central and Eastern Europe. Comparisons and lessons", *The Australian economic review*, pp. 47-59.
3. Di Tomasso M.L., Raiser M. & Weeks M. (2007), "Home grown or imported? Initial conditions, external anchors and the determinants of institutional reform in the transition economies", *The economic journal*, nr.117, pp. 858-881.
4. EBRD (1999), *Transition report 1999: ten years of transition*, 218 p.
5. EBRD (2003), *Transition report 2003: integration and regional cooperation*, 220 p.

- vol.22, nr.9/10/11, pp.55-78.
7. Hahn V. & Hildebrandt A. (2001), "Institutional reform and progress in transition: a cross-country, time-series analysis", *Fourth international conference "Enterprise in transition"*.
 8. Landesmann M.A. (2005), "South-East Europe: signs of catching up", in Liebscher K., Christl J., Mooslechner P. & Ritzberger-Grünwald D. (eds.), *European economic integration and South-East Europe. Challenges and prospects*, Edward Elgar, 398 p.
 9. Locatelli C. & Finon D. (2003), "L'échec de l'introduction d'institutions de marché dans une économie en transition. Les limites du consensus de Washington dans un secteur de rente", *Cahier de recherche LEPII, série EPE*, nr.33.
 10. Loginov V. (1993), "A year of reform. What next? (Problems of reproduction during the period of economic crisis)", *Problems of economic transition*, pp.6-22.
 11. Marangos J. (2005), "A political economy approach to the neoclassical gradualist model of transition", *Journal of economic surveys*, vol.19, nr.2, pp.263-293.
 12. Teodorovic I. (2002), "Historical perspectives on the transition process", în Young A., Teodorovic I. & Koveos P. (eds.), *Economies in transition. Conception, status and prospects*, World scientific.
 13. Von Westernhagen N. (2002), *Systemic transformation, trade and economic growth. Developments, theoretical analysis and empirical results*, Physica Verlag, Heidelberg, New York, 290 p.
 6. Elliott J.E. (1995), "The sequencing of post-communist transition", *International journal of social economics*, vol.22, nr.9/10/11, pp.55-78.
 7. Hahn V. & Hildebrandt A. (2001), "Institutional reform and progress in transition: a cross-country, time-series analysis", *Fourth international conference "Enterprise in transition"*.
 8. Landesmann M.A. (2005), "South-East Europe: signs of catching up", in Liebscher K., Christl J., Mooslechner P. & Ritzberger-Grünwald D. (eds.), *European economic integration and South-East Europe. Challenges and prospects*, Edward Elgar, 398 p.
 9. Locatelli C. & Finon D. (2003), "L'échec de l'introduction d'institutions de marché dans une économie en transition. Les limites du consensus de Washington dans un secteur de rente", *Cahier de recherche LEPII, série EPE*, nr.33.
 10. Loginov V. (1993), "A year of reform. What next? (Problems of reproduction during the period of economic crisis)", *Problems of economic transition*, pp.6-22.
 11. Marangos J. (2005), "A political economy approach to the neoclassical gradualist model of transition", *Journal of economic surveys*, vol.19, nr.2, pp.263-293.
 12. Teodorovic I. (2002), "Historical perspectives on the transition process", în Young A., Teodorovic I. & Koveos P. (eds.), *Economies in transition. Conception, status and prospects*, World scientific.
 13. Von Westernhagen N. (2002), *Systemic transformation, trade and economic growth. Developments, theoretical analysis and empirical results*, Physica Verlag, Heidelberg, New York, 290 p.

SECURITATEA ECONOMICĂ ÎN SFERA RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE

Comp. ASEM Andrei TOMA, Comisia Dunării, Budapesta, Ungaria

Autorul acestui articol analizează implicațiile securității economice asupra domeniului relațiilor internaționale. El consideră că competitivitatea țărilor devine extrem de importantă în condițiile globalizării economice.

În cadrul viziunii conceptuale a căilor de evoluare a Republicii Moldova, un moment de importanță principală îl constituie răspunsurile la problemele privind strategia dezvoltării țării. Totodată, în condițiile actuale ale dezvoltării economiei naționale, influențată de procesele mondiale ale globalizării, în opinia noastră, ar fi greșit, din punct de vedere teoretic, să se porceadă la elaborarea strategiei statului în acest domeniu,

ECONOMIC SECURITY IN INTERNATIONAL RELATIONS

Applicant AESM Andrei TOMA, Danube Commission, Budapest, Hungary

The authors of this paper analyses the economic security implications in the field of international relations. They consider that competitiveness of countries is becoming very important taking into consideration the economic globalization.

In a conceptual vision of development in the Republic of Moldova, a crucial role is played by the answers to the questions related to the development strategy of the country. Yet, under the present national[LÉ1] economic conditions, and given the fact that globalisation processes influence these conditions, it would be theoretically wrong, I think, to start elaborating a state development strategy ignoring the issues pertaining to national security and the key element belonging to this sphere - the country's

ignorând problemele securității naționale și elementul său integrant – securitatea economică a țării.

Dezvoltarea relațiilor internaționale, în condițiile procesului de globalizare a economiei mondiale, decurge conform legilor stabilite, fiind supusă, totodată, influenței unor legități specifice. Globalizarea face ca să se intensifice concurența, aceasta devenind din ce în ce mai severă, fenomen care, la rândul său, favorizează diferențierea, specializarea și diviziunea muncii nu numai în limitele statului, ci și la scară mondială.

Procesele globalizării creează condiții pentru asigurarea transferurilor libere de capitaluri și resurse materiale, pentru minimizarea consumului de timp, de eforturi și a rezistenței barierelor teritoriale din calea transmiterii informației și deplasării mărfurilor și serviciilor standardizate la distanțe mari. Totodată, există câteva surse de riscuri potențiale, ce pot conduce la dezechilibrarea întregii economii mondiale. Această situație poate genera, în primul rând, un mare pericol pentru suveranitatea națională. Unii experți văd în globalizare cauza transmiterii atribuțiilor de control ale guvernelor unor state către și în favoarea oligarhilor transnaționali. În plus, se manifestă vulnerabilitatea lor față de pericolul instabilității financiare. Crizele financiare, de care este lovit un stat sau o regiune a lumii, se pot solda cu consecințe globale. La rândul său, un declin global poate provoca majorarea tarifelor sau alte forme de protecționism.

În epoca globalizării, pentru țară nu este important atât menținerea și asigurarea ritmurilor înalte ale dezvoltării economice, cât obținerea unei creșteri stabile a economiei sale. Prin stabilitate, în cazul dat, se are în vedere protejarea maximă contra impacturilor negative ale factorilor interni și externi. Pentru realizarea acestui deziderat, trebuie să se țină cont de criteriile securității naționale și ale securității economice ca subsistem al acesteia.

Asigurarea securității economice a Republicii Moldova și a priorităților ei constituie piatra de temelie pentru integrarea sa în economia mondială. Doar prin elaborarea unei strategii clare de securitate economică și prin implementarea ei strictă, RM își va putea ocupa locul convenit în sistemul spațiului economic global. Cu toate acestea, provocările globalizării financiare nu ne permite să vorbim de o protecție sigură a economiei țării contra impactului extern, folosind doar instrumentarul existent sub formă de criterii ale securității economice. Dată fiind situația creată, se cere ca, în cadrul sistemului actual de securitate economică, să fie elaborate mecanismele „reglării ingenioase” a acesteia, pentru a putea reacționa adecvat la provocările externe, existente în mod cert. În acest scop, urmează să fie aplicate criteriile securității economice internaționale.

Astfel, schimbările cardinale produse în economia mondială și în domeniul relațiilor

economic security.

The development of international relations, under the conditions of the process whereby the world economy becomes more and more global, follows general rules and is, at the same time, subject to specific laws. Globalisation contributes to an intensified competition, the latter becomes more and more rigorous, and this phenomenon, in turn, favours differentiation, specialisation and the division of labour, not only inside the borders of the nation state, but also on a world scale.

Globalisation processes create the conditions for insuring the free transfer of capital and goods, minimising time and labour costs as well as overcoming resistance and the territorial barriers which could impede the transfer of information and slow down the transport of standardised goods and services over long distances. Nevertheless, there are potential sources of risk that could lead to imbalances in the world economy. Such situations could greatly threaten national sovereignty. Some experts see globalisation as the cause for a transfer of control prerogatives from governments of certain states to trans-national oligarchs. Furthermore, certain states are vulnerable to a threat of financial instability. Financial crises that confront a state or a world region can have global consequences. A global decline can, in turn, cause rising tariffs or other forms of protectionism.

In the age of globalisation, it is not so important for a country to maintain and insure a high rate of economic development, but rather to ensure that its economic growth remains steady. By this we mean the maximum protection against negative impacts by both internal and external factors. In order to achieve this goal, one should take into account the criteria pertaining to national security, as well as to economic security as a subsystem of national security.

Insuring the economic security of the Republic of Moldova, as well as setting its priorities is the cornerstones for the country's integration in the world economy. Only by elaborating a clear strategy for its economic security and by strictly implementing it, Moldova could find its place in the global economic system. Nevertheless, the challenges of financial globalisation do not allow one to achieve total protection for the country's economy against external factors, if one only uses the existing instruments, that is, the existing criteria for economic security. Given this situation, one needs to create appropriate mechanisms for an "ingenious adaptation" of the present economic security system, in order to adequately react to clearly existing external challenges. To this end, I shall try to apply the criteria for international economic security to the present case.

Thus, the crucial changes occurring in world economy as well as in international economic relations, and the profound transformation of world political structure make it necessary for Moldova to undertake a

economice internaționale, transformarea profundă a structurii politice mondiale impun R.Moldova o serie de sarcini privind reconsiderarea întregului sistem de concepții și evaluări politice și economice externe și formarea, pe această bază, a unui sistem de interese și priorități naționale, a unei noi și durabile strategii economice externe a statului, care să corespundă intereselor populației țării. Republica Moldova trebuie să-și întărească pozițiile ocupate în economia mondială și să-și asigure securitatea economică pe plan internațional. De aceea strategia economică externă durabilă a RM urmează să devină un instrument complex de refacere a forței economice a statului și de asigurare a securității sale economice internaționale, cu luarea în calcul a situației reale a țării în cadrul economiei mondiale.

În jumătatea a doua a anilor '70, noțiunea de **competitivitate** devine unul dintre indicatorii principali de apreciere a pozițiilor economice ale țării în lume. Există mai multe definiții ale competitivității. Referindu-ne la sfera economică, aceste definiții se rezumă la următoarele: prin competitivitate (putere de concurență) se are în vedere posedarea unor calități generatoare de priorități pentru subiectul competiției economice. Exponente ale acestor calități, adică ale avantajelor concurențiale, pot fi diverse tipuri de producții, întreprinderi și organizații sau subdiviziunile acestora, care constituie asociații ramurale sau conglomerate și, în definitiv, țări sau uniuni de țări (regionale, politice, etnoculturale), ce luptă pentru a deveni lidere în diferite sfere ale relațiilor economice internaționale. Pornind de la aceste concluzii, *întreaga diversitate a raporturilor de concurență se manifestă pe trei nivele:*

- tipuri microperformante de producție, ramuri de producție, întreprinderi;
- mezoramuri, asociații corporative ramurale de întreprinderi și firme ale tipului orizontal de integrare;
- complexuri microeconomice ale tipului interramural de integrare etc..

Prin competitivitatea unei țări se subînțelege capacitatea firmelor și ramurilor sale de producție de a-și depăși concurenții în lupta pentru cucerirea și consolidarea pozițiilor pe piețele străine. Securitatea economică și competitivitatea se află într-o permanentă interacțiune reciprocă. Și securitatea economică, și competitivitatea caracterizează complexul economic național și părțile lui componente. Totuși, dacă competitivitatea reprezintă concomitent și scopul, și megaindicatorul nivelului de dezvoltare a complexului economic național și a componentelor sale, securitatea economică este însăși condiția existenței și dezvoltării sale. Cu alte cuvinte, nivelul suficient de securitate economică poate fi atins prin metode economice, dată fiind condiția indispensabilă a existenței complexului economic național ca sistem, atingerea acestui nivel poate fi

series of tasks pertaining to rethinking its whole foreign system of political and economic principles and evaluations, as well as to creating, on this new basis, a system of national interests and priorities, a new and sustainable foreign economic strategy that should reflect the economic interests of the country's population. The Republic of Moldova needs to strengthen its position in the world economy and to insure its international economic security. Thus, the sustainable foreign economic strategy of Moldova will have to become a complex instrument for regaining the state's economic strength and ensuring its international economic security, taking into account the country's real place and situation in world economy.

In the second half of the 70's, the concept of competitiveness had become one of the main indicators for appraising a country's economic position. There are several definitions of competitiveness. In the economic sphere, these definitions state that competitiveness (the "power to compete") means possessing the qualities that generate priorities for the subject of economic competition. These qualities, that is, competitive advantages, can be possessed by various production types, by a number of companies, organisations, or subdivisions thereof, that can further constitute industrial sectors or bigger conglomerates and, eventually, even countries or state unions (regional, political, ethno-cultural unions) that fight against each other to become leaders in various spheres of international relations. Starting from these premises, the whole variety of competitive relations can be conceptualised on three levels:

- micro-competitive production types, production sectors, companies;
- middle-sectors, sector-specific corporative associations of businesses and firms belonging to the horizontal integration type;
- micro-economic complexes belonging to the inter-sector integration type etc.;

By 'competitiveness of a country' we understand the capacity of firms and economic sectors active there to outperform their competitors in a fight to conquer and consolidate their positions on foreign markets. Economic security and competitiveness are in a permanent interrelationship and interaction. Both economic security and competitiveness account for the national economic complex and its components. Nevertheless, if competitiveness is at the same time the goal and the main indicator for the level of development of the national economic complex and its components, then economic security is its prerequisite for existence and development. In other words, a sufficient level of economic security can be achieved through economic methods, but, because we are talking about the vital condition for the existence of the national economic complex as a system, achieving this level can also be conditioned by an effort of applying non-economic methods, through immediate

condiționată și de aplicarea metodelor neeconomice prin intervenția nemijlocită a statului. Cea mai adecvată este situația în care factorii de micro- și macronivel, care reprezintă, totodată, criteriile competitivității și securității economice, asigură o competitivitate sporită complexului economic național și elementelor sale componente, creându-i astfel un grad suficient de securitate economică.

De regulă, sunt utilizate *trei moduri principale de abordare a evaluării și comparațiilor interțări ale competitivității la macronivel*:

Primul mod de abordare se bazează pe compararea cheltuielilor și prețurilor. Pentru compararea nivelelor de cheltuieli și prețuri sunt folosite calculele valorilor remunerării specifice a muncii (RSM), care reprezintă funcția unor asemenea caracteristici precum productivitatea muncii, mărirea salariului și cursul valutar. Sistemul acestor indicatori permite aproximarea și compararea nivelelor naționale ale cheltuielilor și prețurilor, determinarea decalajelor dintre nivelele de competitivitate ale țărilor.

Al doilea mod de abordare este bazat pe analiza priorităților concurențiale realizate conform informației despre rezultatele activității comerciale externe a țării, volumul și structura exportului, precum și conform datelor privind modificarea ponderii mărfurilor autohtone în volumul operațiilor comerciale interne.

În fine, **cel de-al treilea mod**, actualmente deosebit de popular, de abordare complexă a evaluării competitivității naționale (acceptată, de altfel, în lucrările de cercetare ale Forumului Economic Mondial), se bazează pe compararea dintre țări, efectuată potrivit ratingului competitivității. Aceste ratinguri sunt calculate ca medii ponderate pornind de la un număr mare de diferiți indicatori (inclusiv de evaluări ale experților), ce caracterizează eficacitatea funcționării economiei naționale în ansamblu.

Metodologia evaluării competitivității țării, elaborată în cadrul proiectului de cercetare al Forumului Economic Mondial (FEM), indică două tipuri de competitivitate, conform cărora sunt calculați doi indici: al competitivității creșterii economice și al competitivității microeconomice. Competitivitatea creșterii economice a economiei naționale din proiectul de cercetare al Forumului Economic Mondial se calculează ținând seama de perspectivele creșterii medii (de 5 ani) și este interpretat conform capacității de a menține stabilitatea ritmurilor înalte de majorare efectivă a venitului pe cap de locuitor, determinat de ritmurile sporirii PIB per/capita, calculat în prețuri stabile. Principala problemă privind calcularea indicelui competitivității creșterii economice (ICCE) constă în evaluarea posibilității obținerii de către economiile naționale a creșterii durabile. În acest scop, specialiștii de frunte din domeniul economiei analizează gradul de dezvoltare a tehnologiilor, nivelul instituțiilor publice și caracterul

intervention by the state. The most adequate situation is that where both micro- and macro-level factors, which are at the same time the criteria for competitiveness and economic security, ensure enhanced competitiveness for the national economic complex and its components, thus creating a sufficient degree of economic security.

As a rule, three main approaches are used when dealing with evaluations and comparisons of macro-level competitiveness in various countries.

The first approach is based on comparing expenditure and prices. In order to compare levels of expenditure and prices, the specific values for labour remuneration are calculated. These vary as a function of such characteristics as labour productivity, value of wages and exchange rate. The system of these indicators allows an approximation and a comparison of national levels of expenditure and prices, as well as determining the differences between the levels of competitiveness in various countries.

The second approach is based on the analysis of competitive priorities determined according to information about the outcome of a country's foreign trade activity, the volume and structure of its export, as well as according to data regarding the modification in the proportion of indigenous merchandise in the volume of internal trading operations.

Finally, **the third approach** to evaluating national competitiveness, which has recently become very popular and has been accepted in the research papers of the World Economic Forum (WEF), is based on comparing the competitiveness ratings of the various countries. These ratings are calculated as weighed average values of numerous indicators (including expert evaluations), all characterising the effectiveness of the national economic system as a whole.

The methodology for evaluating a country's competitiveness, as elaborated in the framework of a research project by the World Economic Forum (WEF), indicates two types of competitiveness, according to which two indices are calculated: the index of economic growth competitiveness and the index of microeconomic competitiveness. Competitiveness of economic growth in a national economy is calculated in the research project by the World Economic Forum by taking into account the average growth prospects (over 5 years) and is interpreted according to the capacity of maintaining the stability of high real growth rates of per capita income, determined by the growth rate of per capita GDP, calculated using stable prices. The main problem in calculating the index of economic growth competitiveness lies in evaluating the possibility for a national economy to achieve sustainable growth. To this end, top economics experts analyse the degree of technologic development, the level of development of public institutions and the environment as factors

mediului exterior al economiilor naționale într-o perioadă de durată medie (5 ani).

Indicele competitivității microeconomice (ICM) demonstrează cât de eficace pot să activeze companiile naționale pentru a asigura competitivitatea generală a țării. În opinia experților care au calculat ratingul de competitivitate al FEM, anume companiile asigură competitivitatea țării. Dezvoltarea durabilă a companiilor înseși menține stabile ritmurile creșterii economiei naționale. *Bazele microeconomice ale productivității se află în două domenii interdependente:* 1) nivelul suficient de complex la care concurează companiile, și 2) calitatea mediului microeconomic de afaceri. Cu cât mai complexe sunt strategiile companiilor, cu atât mai mari sunt cerințele acestora față de instituțiile naționale, nivelul de calificare al forței de muncă și politica statului.

Politica macroeconomică ce contribuie la menținerea ritmurilor înalte ale investițiilor nu va asigura o creștere a productivității, dacă aceasta nu este promovată în forme adecvate, iar forța de muncă – dotată cu abilitățile profesionale necesare – și dacă nu există ramuri susținătoare care să asigure randamentul acestor investiții, iar disciplina de piață nu e menținută de presiunea concurenței și de managementul corporațiilor. Astfel, investițiile de stat, oricât de considerabile ar fi în domeniul educației, nu vor avea efectul scontat, dacă condițiile microeconomice nu vor asigura cererea companiilor cu noi forțe de muncă.

ICM este alcătuit din doi subindici: indicele dezvoltării strategice a companiilor (IDEC) și indicele mediului de afaceri (IMA). Primul demonstrează cât de eficace se desfășoară activitatea companiile înseși. Cel de-al doilea caracterizează condițiile de dezvoltare a companiilor naționale în cadrul țării. ICM se calculează, de regulă, pe baza aprecierilor de expert ale directorilor celor 8000 de companii din peste 75 de țări ale lumii. Variabilele care au o mare importanță pentru creșterea economică la micronivel includ gradul de protecție a drepturilor de proprietate intelectuală, lipsa corupției, profesionalismul managementului, calitatea legăturii prin telefon și prin fax, existența business-informației, accesul la piața hârtiilor de valoare, posibilitatea finanțării investițiilor capitale inițiale, exigența cumpărătorilor, calitatea subfurnizorilor locali, lipsa cazurilor frecvente de neachitare a plăților, eficacitatea politicii antitrust.

Analizând factorii care rețin creșterea competitivității economiei țării, constatăm că rămâne a fi o problemă majoră situația raportului dintre sectoarele real (productiv) și financiar (distributiv) ale economiei în ce privește asigurarea acestei competitivități.

Activele financiare (și cele care circulă în țară, și cele care sunt atrase din afara ei) sunt necesare să fie asigurate nu numai de promisiunile făcute privind viitoarele venituri și datorii refinanțate, ci și de o bază

which influence the development of the national economy over an average period (5 years).

The index of microeconomic competitiveness (IMC) shows how effectively companies in a given country can perform in order to ensure the country's general competitiveness. According to the experts who calculated the World Economic Forum's competitiveness rating, it is the very companies that ensure a country's competitiveness. The sustainable development of these very companies maintains the country's national economic growth rate at a stable level. The microeconomic bases of productivity belong to two interdependent domains: 1) a sufficiently complex competition level among the companies; and 2) the quality of microeconomic business environment. The more complex company strategies are, the greater are their demands regarding state institutions, the qualification level of the labour force and the state policies.

The macroeconomic policy which contributes to maintaining high investment rates will not ensure a productivity growth unless it is promoted in adequate forms, unless the labour force is provided with the required professional abilities and skills, unless there are supporting economic sectors that can ensure the efficiency of these investments, and unless market discipline is maintained by both, the corporate management and the competitive pressure. Thus, no matter how important state investments in, say, education are, they will not have the desired effect unless microeconomic conditions are in place that could generate company demand for new labour force.

IMC is made up of two sub-indices: the index for the companies' strategic development (ICSD) and the index for the business environment (IBE). The first index shows how effectively companies themselves perform. The second index describes the development conditions for companies in a certain country. IMC is calculated, as a rule, on the basis of the expert evaluations of 8,000 company managers in over 75 countries worldwide. The most important variables for the economic growth at micro-level include the degree to which intellectual property rights enjoy protection, the absence of corruption, management professionalism, the quality of telephone and fax communication infrastructure, the existence and availability of business information, access to securities market, the prospects for financing initial capital investments, consumer standards when buying, the quality of the local providers' services, the lack of frequent payment incidents, and the effectiveness of anti-trust policies.

Analysing the factors contributing to a country's growth in economic competitiveness, we have to notice that a major problem remains the relationship between the real (productive) sector and the financial (distributive) sector, as far as ensuring the country's economic competitiveness is concerned.

impozabilă durabilă, adică de o creștere economică efectivă în sectorul real. O sporire la scară mare a investițiilor financiare ar putea chiar periclita competitivitatea țării, dacă aceasta nu este asigurată printr-o creștere adecvată a producției de mărfuri. Astfel, sectorul real continuă să fie, ca și mai înainte, primordial în economie, în special într-o perspectivă de lungă durată. Suportul poziției țării în economia mondială îl constituie, în primul rând, pozițiile producătorilor din sectorul real pe piața mondială, atât în limita hotarelor sale, cât și dincolo de ele. Posibilitatea unei țări de a deține un loc destoinic în economia globală depinde de capacitatea firmelor sale de a cuceri și menține poziții de prestigiu pe piețele de mărfuri ale lumii. De aceea argumentarea strategiei economice a țării e prezentată sub aspectul analizei, prognozării și susținerii producătorilor săi, care au avantaje concurențiale sau sunt capabili să le obțină într-un viitor apropiat.

Pentru asigurarea securității economice internaționale a Republicii Moldova e important nu doar de a realiza monitorizarea situației securității economice internaționale a țării, ci și de a lua măsuri în vederea prevenirii apariției unor potențiale pericole. *La principalele măsuri de asigurare a securității economice internaționale pot fi raportate următoarele acțiuni:*

1. Necesitatea îmbinării reușite a liberalizării pieței cu o politică protecționistă. Cheia pentru rezolvarea acestei probleme se află în sfera apărării intereselor naționale în condițiile largii colaborări, comerțului, integrării țării în structurile economice, financiare și bancare internaționale. Izolarea și închistarea economiei, în perioada actualelor posibilități de comunicare și formare a spațiului mondial informațional-financiar, pot arunca țara la periferia dezvoltării mondiale. Pe de altă parte, liberalizarea completă a economiei, invadarea pieței interne cu mărfuri străine și, amorfirea, drept urmare, a producției de mărfuri autohtone conduc la degradarea economiei naționale, la „pomparea” resurselor din regiunile periferice spre centrele financiare ale unui grup restrâns de țări.

2. Creșterea securității economice internaționale a țării nu este posibilă fără o reorganizare structurală a economiei sale, ce poate fi realizată doar cu condiția efectuării unor investiții de proporții. Deoarece o ameliorare esențială a climatului investițional nu e posibilă decât într-o perspectivă de lungă durată, cea mai mare parte a investițiilor nu trebuie să vină din sursele externe, ci din cele interne.

3. Una din căile posibile de soluționare a problemei deficitului de resurse investiționale este formarea unor structuri integrate. Integrarea corporativă a întreprinderilor industriale este în măsură să contribuie la mobilizarea rezervelor interne și să înlesnească accesul la sursele externe de finanțare.

4. Deoarece reorganizarea structurală a

Financially active people, both those transferred inside one country, and those attracted from abroad, need to be ensured not only by making promises regarding future incomes and refinanced debts, but also by establishing a sustainable tax basis, that is, by ensuring an effective economic growth in the real sector. A big scale enhancement of financial investments could even endanger a country's competitiveness, unless it is ensured through adequate growth in the production of goods. Thus, the real sector keeps being essential for the economy, as it was before, especially on the long run. A country's position in world economy is supported, first of all, by the positions of its real sector producers on the world market, both inside the country's borders, and beyond them. A country's ability to hold an important place in the global economy depends on its companies' ability to conquer and maintain prestigious positions on the world's goods markets. Therefore, arguing for a country's economic strategy presupposes the analysis, prognosis and support for its producers, who have competitive advantages or are capable of gaining the competitive edge in the near future.

In order to ensure the world economic security of the Republic of Moldova, it is important not only to undertake a monitoring of the country's world economic security situation, but also to take steps for preventing the incidence of certain potential threats. The following main steps need to be taken in order to ensure Moldova's world economic security:

1) It is necessary to successfully combine market liberalisation and a protectionist policy. The key to solving this problem lies in the sphere of defending national interests under the conditions of a broad collaboration, of trade, and of the country's integration in the international economic, financial and banking structures. Isolating and closing the country's economy upon itself, especially at the present time of powerful means of communication and formation of a world informational-financial space, could throw the country to the periphery of world development. On the other hand, the complete liberalisation of the market, the internal market's being invaded by foreign goods, and, therefore, the numbing of indigenous merchandise production, would lead to a degradation of the national economy, to pumping the resources from the periphery regions to the financial centres of a small group of countries.

2) Improvement of the country's world economic security is not possible without structural reorganisation of its economy, which can only be achieved at the cost of making important investments. Since a notable improvement of the investment environment is only possible in the long run, the larger share of investments will have to come from indigenous, rather than from foreign sources.

3) One of the possible ways to solve the problem of deficit in investment resources lies in the formation of integrate structures. The corporate integration of

economiei necesită anumite cheltuieli de timp, e nevoie ca, într-o perioadă scurtă, să fie susținute principalele mecanisme de menținere a competitivității prețurilor la mărfurile moldovenești pe piețele lumii.

5. Pentru a proteja ramurile autohtone „tinere” în proces de dezvoltare și pentru menținerea competitivității lor, în practica mondială se utilizează un arsenal întreg de mijloace: reglementare tarifară, taxe antidumping, taxe speciale și compensatorii, restricții netarifare, inclusiv cotașia și licențierea, așa-numitele bariere „tehnice” în sfera comerțului. Toate aceste instrumente, conform legislației în vigoare, pot fi implementate și în Republica Moldova. Totuși, măsurile de protecție nu trebuie să împiedice „rebutarea” producțiilor ineficiente. Aceste măsuri sunt absolut necesare, pentru a ajuta întreprinderilor, sectoarelor și ramurilor potențial capabile „să se pună singure pe picioare”, ca să poată face față concurenței.

6. Securitatea economică internațională e strâns legată de asigurarea potențialului reproductiv al R.Moldova. În această ordine de idei, nu putem neglija problema numită în mass-media „exodul creierelor”. Migrația globală a forței de muncă reprezintă unul dintre canalele prin care are loc schimbul internațional de tehnologii. Totodată, accesul la metodele moderne de organizare a producției pe baza migrației internaționale a forței de muncă poate fi asigurat atât țărilor de origine, cât și țărilor beneficiare de aceste forțe.

În primul caz, e vorba de plecarea temporară peste hotare a cadrelor naționale cu scopul special de a însuși tehnologii avansate. În cazul al doilea, e vorba de migrarea internațională a specialiștilor de înaltă calificare, care doresc să-și schimbe pentru totdeauna țara de origine (migrația internațională definitivă). Migrarea definitivă a specialiștilor performanți, cunoscută în documentele organizațiilor internaționale ca „exod al creierelor” și ca „transfer invers de tehnologie”, înseamnă pentru țările de origine a acestora o pierdere ireparabilă a bogăției naționale – cadrele, de care depinde în mare măsură perspectivele dezvoltării social-economice ale țării. Și invers, fluxul de specialiști străini de înaltă calificare asigură o mare economie de mijloace la pregătirea calitativă a forței de muncă.

În final, se poate constata că una dintre consecințele globalizării economiei mondiale este egalarea relativă a condițiilor de concurență pe piețele naționale. Ca urmare a asigurării de către guverne a regimului de favorizare maximă și a celui național, după cum o cer normele OMC, producătorii autohtoni și străini pot să activeze în condiții similare pe piețele anumitor țări sau ale uniunilor acestora. În asemenea caz, securitatea economică internațională e necesar să devină o adevărată barieră, o pavază de protecție pentru dezvoltarea economiei naționale și a producătorilor ei în cadrul sistemului global al

industrial companies can contribute to mobilising the internal resources and to make access to external financing sources easier.

4) Since the structural reorganisation of the economy requires a certain time horizon, the main mechanisms of keeping Moldovan commodity prices competitive on the world market have to be sustained in the short run.

5) In order to protect the "young", still developing indigenous economic sectors, as well as to maintain their competitiveness, a whole arsenal of means is used in world practice: tariff regulation, anti-dumping taxes, special and compensation taxes, non-tariff restrictions, including quoting and licensing, the so called "technical" barriers in trade. All these instruments can also be implemented in the Republic of Moldova, according to the present legal system. Nevertheless, these protective measures should not prevent "rebutting" ineffective production units. These measures are vital in order to help the companies and economic sectors which are potentially capable of becoming efficient, for otherwise they could not survive competition.

6) World economic security is strictly related to ensuring the reproductive potential in the Republic of Moldova. In this respect, the problem the media calls "brain drain" cannot be overlooked. The global migration of the labour force is one of the channels for the international exchange of technologies. At the same time, access to modern methods of organising production on the basis of the international migration of the labour force can be insured both in the countries of origin, and in the countries which benefit from this migration.

In the first case, we are talking about the temporary migration of national specialists in order to acquire advanced technologies.

In the second case, we are talking about the international migration of highly qualified specialists who wish to move to another country for good (long term international migration). Long term migration of top specialists, also known by the international organisations as "brain drain" and "reverse technology transfer", amounts to an irreparable loss for the country's wealth in the countries of origin since the country's social and economic development prospects largely depend on these experts. Reversely, the flux of top foreign specialists ensures great economy of means as far as the qualitative preparation of the labour force is concerned.

Finally, one cannot help but notice that one of the consequences of the world economic globalisation is the relative equalisation of the competitive conditions on the national markets. As a consequence of government attempts to ensure maximally favourable and national regimes, as demanded by the WTO norms, indigenous and foreign producers can perform under similar conditions on the markets of certain countries or country unions. In such a case, world economic security needs to become a real barrier, a protective shield for the development of the national economy and its producers, in the framework of

economiei mondiale. Totodată, cerința universală, prezentată oricărui subiect economic autohton, va fi nivelul înalt al competitivității. După cum se vede, rezultatul integrării în economia globală pentru Republica Moldova va depinde de structura și mecanismul dezvoltării economiei naționale și mondiale, a elementelor și caracteristicilor acestora, întrucât, pentru a putea menține „suprastructura fragilă” a instrumentelor securității economice internaționale, e necesar să fie conștientizate clar avantajele și dezavantajele concurențiale naționale, pentru a le păstra pe primele și a le nivela pe ultimele.

Bibliografie:

1. Globalization and Its Discontents. Joseph E. Stiglitz. Allen Lane Penguin Books, New York, 2002. – 267p.
2. Banca Națională a Moldovei. Raport anual, 2007. Chișinău, 2008. – 124p.
3. Galaju I., *Organizații economice internaționale*. Chișinău, 2008. – 324p.
4. Moldova în cifre: Breviar statistic/Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. – Chișinău, Statistica, 2008.

the global system of the world economy. At the same time, the universal demand presented to every indigenous economic subject will have to be high level of competitiveness. As we can see, the result of the integration in the world economy for the Republic of Moldova will depend on the structures and mechanisms of national and world economic development, their elements and characteristics, for, in order to be able to maintain the "frail superstructure" of the instruments for the world economic security, the national competitive advantages and disadvantages need to be clearly known, to keep the former and level out the latter.

Bibliography:

1. *Globalization and Its Discontents*. Joseph E. Stiglitz. Allen Lane Penguin Books, New York, 2002. - 267p.
2. *Banca Națională a Moldovei. Raport anual, 2007*. Chisinau, 2008, -124p.
3. Galaju I. , *Organizații economice internaționale*. Chisinau, 2008. -324p.
4. *Moldova în cifre: Breviar statistic/Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova*. -Chisinau, Statistica, 2008

EVOLUȚIA SISTEMULUI BANCAR AUTOHTON

**Prof. univ. dr. hab. Ludmila COBZARI;
Drd. Igor CIBOTARU, ASEM**

Actualmente, sistemul bancar din Moldova este la frontiera dintre procesul de renovare, restructurare și consolidare. Nu putem declara cu certitudine despre o stabilitate a numărului de bănci în sistemul bancar, ceea ce, desigur, poartă consecințe asupra structurii economice, politice și sociale. Aceasta se datorează faptului că bancruta unei bănci afectează nu doar capitalul acționarilor, ci și loialitatea depunătorilor în integritatea sistemului bancar. Una din cerințele de funcționare eficientă a sistemului bancar îl constituie existența unui sistem de supraveghere, bazat pe un cadru legislativ adecvat, ajustat la cerințele supravegherii prudențiale internaționale.

Cuvinte-cheie: sistem bancar, capital normativ total, active bancare, suficiența capitalului ponderat la risc, investiții străine în sistemul bancar.

Pentru realizarea practică a premiselor de dezvoltare a sistemului financiar, un rol pregnant revine sectorului bancar, acesta fiind considerat și element prioritar al întregii infrastructuri de piață. În perioada anilor '90, situația economică și social-politică din Republica Moldova a provocat instabilitatea pieței financiare, perturbând și activitatea sistemului bancar. Multe bănci au falimentat, ieșind din cursă („Basarabia”, „Întreprizbank”, „Bancosind”, „Oguzbank”, „Bucuria”, sucursala băncii române „Dacia Felix”, „Guinea”, „Vias”, „ICB Moldova”, „Banca Municipală Chișinău”, „Businessbank”), altele nici nu au reușit să intre, fiind sortite la eșec încă de la bun început („BTR Moldova”). Această perioadă a marcat sistemul bancar cu schimbări importante, cele mai relevante fiind: (i) apariția competitivității concurențiale din partea instituțiilor financiare nonbancare (companiile de asigurare, de investiții, fondul de pensii); (ii) diversificarea instrumentelor financiare nonbancare de mobilizare a disponibilităților bănești temporar libere (emisiunea valorilor mobiliare); (iii) implementarea noilor categorii de hârtii de valoare (certIFICATELE de depozit și certificatele de economii, obligațiunile, cambiile bancare); (iv) apariția instituțiilor financiar-creditare nonbancare străine („Micro Enterprise Credit”, Consiliul Mondial al Uniunilor de Creditare (WOCCU), „AGDIAS-Prim”).

În perioada constituirii sale, sistemul bancar autohton a trecut prin mai multe etape, printre care se evidențiază: privatizarea băncilor; restructurarea și perfecționarea bazei legislative; modificarea structurală a conjuncturii pieței; dezvoltarea și extinderea rețelei bancare; evoluția serviciilor și produselor bancare; implementarea noilor tehnici și tehnologii informaționale de deservire a clientelei; penetrarea băncilor străine pe piața bancară națională; influența procesului de integrare europeană care se răsfrânge asupra alinierii sistemului de reglementare autohton la cel european etc.

THE EVOLUTION OF NATIVE BANKING SYSTEM

**Professor, Dr. Hab. COBZARI Ludmila;
PhD Student CIBOTARU Igor, AESM**

Currently the Moldovan banking system is at the border between the renovation, training and strengthening. We cannot say that the number of banks is a constant variable, which has implications in economic, political and social level. That happens because the bankruptcy of a bank not only damages its shareholders wealth, but also the depositors and their loyalty to the entire banking system. One of the conditions of the normal operation of the banking sector is the existence of an effective system of surveillance based on an appropriate legislative framework, aligned to the requirement of international prudential supervision.

Key words: banking system, total regulatory capital, banking assets, risk based capital adequacy, foreign investments in the banking capital.

For practical realization of evolution premises of financial system, a pithy role comes to banking sector, the last one being considered also as the main element of all market infrastructures. In the 90s economic, social and political situation in the Republic of Moldova the instability of financial market, disturbing the activity of banking system. A lot of banks got bankrupt, getting out of business (Basarabia, Intreprinzbank, Bancosind, Oguzbank, Bucuria, the branch of Romanian bank Dacia Felix, Guinea, Vias, ICB Moldova, Municipal Bank Chisinau, Businessbank), and others didn't even manage to get in, being predestined to failure from the very beginning (BTR Moldova). This period marked the banking system with important changes, the most relevant being: (i) the appearance of competitiveness competition from the part of financial non-banking institutions (insurance companies, investment companies, pensions fund); (ii) diversification of financial non-banking instruments to deploy the free cash temporarily (securities issue); (iii) implementation of new types of securities (certificates of deposit and saving certificates, bonds, bank bills); (iv) the appearance of foreign financial lending non-banking institutions (Micro Enterprise Credit, World Council of Credit Unions (WOCCU), AGDIAS-Prim).

During its forming, the local banking system has gone through several stages which highlight: privatization of banks; restructuring and improvement of legislative base; structural changes of market situation; the development of expansion of banking network; the evolution of informational services serving customers; penetration of foreign banks in national banking markets; the influence of European integration which reflects the alignment of the regulatory local system to the European one, etc.

Currently the Moldovan banking system is at the

Actualmente, sistemul bancar moldovenesc se află la frontieră între procesul de restructurare-formare și cel de consolidare. Nu putem afirma că numărul băncilor este o variabilă constantă, fapt ce are implicații pe plan economic, politic și social. Și aceasta pentru că falimentul unei bănci deteriorează nu numai averea acționarilor săi, ci și cea a deponenților, precum și loialitatea lor față de întregul sistem bancar. Una din condițiile de bază ale funcționării normale a sectorului bancar reprezintă existența unui sistem eficient de supraveghere, bazat pe un cadru legislativ adecvat, aliniat la cerințele de supraveghere prudențială internațională.

Astfel, pentru asigurarea unui mediu economic favorabil dezvoltării agenților economici, este importantă stabilitatea fiecărei bănci în parte și, respectiv, stabilitatea întregului sistem bancar. De fapt, problema evaluării stabilității devine de o mare actualitate în condițiile instabilității economice continui (atât la nivel național, cât și internațional). Actualmente, pe plan internațional crizele bancare au preluat forme deschise și afectează, astfel, activitatea băncilor comerciale cu care au încheiate relații corespondente (sistemul bancar american a înregistrat pierderi enorme în urma crizei ipotecare, care au avut consecințe nefaste și pentru unele bănci comerciale europene ce dețineau portofolii investiționale în acest sector). Din aceste considerente, trebuie atent apreciată poziția fiecăreia din bănci pentru a putea face sistemul bancar mai „transparent” și previzibil.

Deci, de stabilitatea fiecăreia dintre băncile comerciale existente depinde stabilitatea sistemului bancar, a pieței financiare și, nu în ultima instanță, a economiei țării noastre. Viabilitatea, stabilitatea și siguranța băncii constituie rezultatele activității eficiente din punctul de vedere al **profitabilității și performanțelor bancare**.

Obiectivul de sporire a competitivității și eficienței activității băncilor moldovenești se vede realizat de către Banca Națională prin procesul de capitalizare a sistemului bancar autohton. Oricum, pe parcursul ultimilor zece ani băncile moldovenești au cunoscut o capitalizare considerabilă. Astfel, după cum se observă din trendul de mai jos, din 1997 până în 2008 capitalul normativ total a crescut de 9,9 ori și se află în evoluție continuă (figura 1), fapt datorat nu în ultimul rând cerințelor de reglementare, impuse de către Banca Națională a Moldovei.

border between the renovation, training and strengthening. We cannot say that the number of banks is a constant variable, which has implications in economic, political and social level. That happens because the bankruptcy of a bank not only damages its shareholders wealth, but also the depositors and their loyalty to the entire banking system. One of the conditions of the normal operation of the banking sector is the existence of an effective system of surveillance based on an appropriate legislative framework, aligned to the requirement of international prudential supervision.

Thus, the stability of each and every bank and respectively of the entire banking system is important to ensure a favorable economic environment for the development of economic agents. In fact, the problem becomes the evaluation of stability in terms of continuing economic instability (both at the national level but also at the international level). Currently, the international banking crises have taken open forms and affects, in this way, work with commercial banks that have signed the corresponding relationships (American banking system has recorded huge losses after mortgage crisis, which had adverse consequences for some European commercial banks who owned investing portfolios in this sector). From these considerations, should be carefully assessed the position of each bank to make the banking system more “transparent” and predictable.

So, the stability in each of the existing commercial banks depends on the stability of the banking system, financial market, and not ultimately the economy of our country. Viability, stability and safety of the bank results are efficient in terms of **banking profitability and performance**. The aim to increase activity competition and efficiency of Moldovan banks, is performed by the National Bank through the capitalization of the autochthon banking system. However, during the last ten years Moldovan banks had considerable capitalization. Thus, as it is seen from below trend, from 1997 until 2008 total regulatory capital increased 9.9 times and is in continuous evolution (figure 1), due not ultimately, to regulatory requirements imposed by the National Bank.

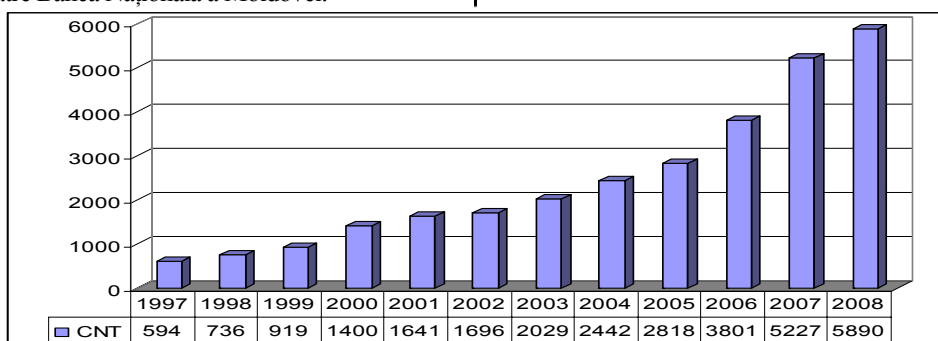

Figura 1. Evoluția capitalului normativ total în sistemul bancar al R.Moldova, perioada 1997-2008, mln lei

Sursa: BNM, Raportul „Activele, obligațiunile și capitalul sistemului bancar din RM pe anii 1997-2008”

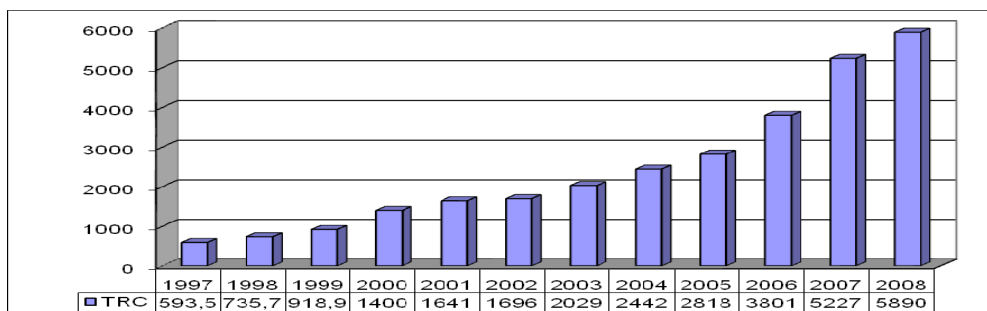

Figure 1. Evolution of Total Regulatory Capital in the banking system of the Republic of Moldova, period 1997-2008, mln lei

Source: National Bank: Report Assets, bonds and equity of the banking system in Moldova for the years 1997-2008

Prin stabilirea unor limite înalte privind necesarul de capital, se urmărește să se împiedice posibilitatea pătrunderii unor bănci slabe în sistemul bancar sau, cel puțin, să se limiteze volumul de operațiuni efectuate de ele. Însă cantitatea de capital nu este întotdeauna echivalentă cu calitatea lui. De aceea sistemul de supraveghere a activității bancare și, în special cel ce ține de reglementarea capitalului bancar, se află în prag de modificări majore.

Aceste modificări sunt condiționate nu numai de tendința internațională privind supravegherea activității bancare, fiind introdus un nou acord al Comitetului de la Basel privind capitalul bancar – Basel II, dar și de maturizarea sistemului bancar moldovenesc. Dezvoltarea și diversificarea operațiunilor bancare conduce la amplificarea riscului aferent activității băncilor autohtone, fapt ce necesită capitalizarea lor. În caz contrar, insuficiența de capital poate conduce la pierderea capacității de activitate a băncilor și la instabilitatea sistemului bancar. Mai mult ca atât, un sistem bancar, ce se dorește a fi aliniat la cele europene, va depune eforturi pentru atingerea unui grad mai înalt de tangență internațională la estimarea suficienței capitalului bancar.

Acordul din 1988, căruia i s-a conformat sistemul de reglementare a capitalului, existent în prezent în Republica Moldova, s-a concentrat în special asupra capitalului total al unei bănci, ceea ce este vital pentru reducerea riscului său de insolvență. Pornind de la această idee, noile propuneri sunt concepute în scopul îmbunătățirii siguranței sectorului bancar prin acordarea unei importanțe sporite în ceea ce privește managementul și controlul intern al băncii, precum și a procedurilor de supraveghere și a disciplinei de piață.

În decembrie 2007, capitalul de gradul I a atins valoarea de 5235,92 mil. lei sau de 2,5 ori mai mult față de anul 2003. Indicatorul financiar în cauză a corespuns la toate băncile categoriei autorizației deținute, vădind în continuare o evoluție sigură și stabilă a acestora.

By setting limits on the high capital requirements, the aim is to prevent the possibility of poor penetration of banks in the banking system, or at least to limit the volume of transactions conducted by them. But the capital is not always equivalent to its quality. Therefore the supervision of banking activities, especially those of the bank capital regulation is in the threshold of major changes.

These changes are conditioned not only by the tendency of international banking supervision activity, a new agreement of the Basel Committee on bank capital Basel II being introduced, but also by maturation of the Moldovan banking system. Development and diversification of banking operations lead to the amplification of risk related activities of domestic banks, which required their capitalization. Otherwise insufficient capital can lead to loss of capacity of banks and banking system instability. More than that a banking system that intends to be aligned to the EU will strive to achieve a greater degree of international tangent to estimate sufficient bank capital.

Agreement of 1988, which was complied with the regulatory capital, existing in the Republic of Moldova, focused in particular on the total capital of banks, which is vital to reduce its risk of insolvency. Starting from this idea, new proposals are designed in order to improve the safety of the banking sector by providing a greater importance in terms of management and control of the bank and the procedures for supervision and market discipline.

In December 2007, the capital of grade I reached 5235.92 mln lei or more than 2.5 times compared to 2003. The financial index matched the authorization category, of all the banks proving a safe and stable evolution.

Share of foreign investment capital in banks of the Republic of Moldova has registered growing during 5 years. Thus, in the first half of 2008 this share was 72.51% against 59.79% in 2002 growing by 12.8 percentage points (figure 2). This was due to increase in capital investment of non-resident shareholders.

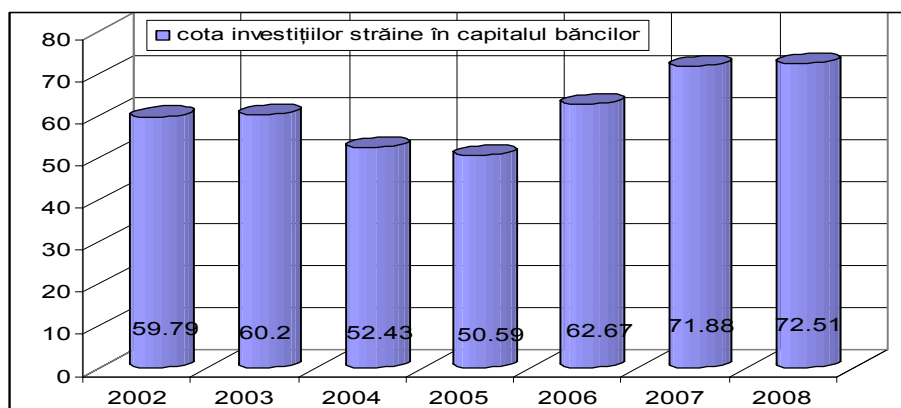

Figura 2. Cota investițiilor străine în capitalul băncilor din R.Moldova în perioada 2002-2008, %

Sursa: BNM, Raportul „Indicatori financiari pe sistemul bancar din RM pe anii 2002-2008”

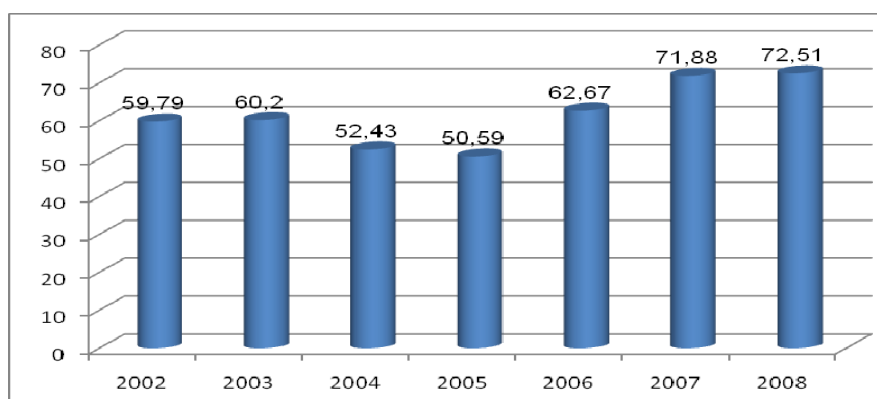

Figure 2. Share of foreign investments in the capital of bank of the Republic of Moldova in the period 2002-2008, %

Source: NBM, Financial Indicators Report on the banking system in Moldova for the years 2002-2008

Cota investițiilor străine în capitalul băncilor din R.Moldova a înregistrat timp de 5 ani o creștere continuă. Astfel, în prima jumătate a anului 2008, această cotă a constituit 72,51% față de 59,79% din anul 2002, fiind în creștere cu 12,8 puncte procentuale (figura 2). Faptul s-a datorat majorării capitalului social din contul investițiilor acționarilor nerezidenți.

Majorarea ponderii investițiilor străine în capitalul băncilor comerciale autohtone rezidă în următoarele aspecte:

- extinderea teritorială a integrării europene a condus la intensificarea rigorităților concurențiale, la diminuarea posibilităților de lărgire a bazei clientelice, la implementarea noilor tehnologii informaționale, minimizarea marjelor procentuale în paralel cu majorarea cheltuielilor de gestiune bancară (de salarizare, operaționale, de întreținere a rețelei de filiale etc.). Orientarea spre sectoarele bancare ale statelor vest-europene soluționează majoritatea din problemele enumerate;

- facilitatea extinderii teritoriale a rețelei de filiale a unei bănci europene constă în fuziunea și achiziția băncilor comerciale autohtone. Exemple elocvente de achiziție a

Increase of the share capital of foreign investments in local commercial banks lies in the following aspects:

- territorial expansion of European integration has led to increased rigorousness competition, decreasing the possibilities of extending the customer base to implement new informational technologies, minimizing the margins along with the percentage increase in costs of bank management (payroll expenses, operational, maintenance of network subsidiaries, etc.). Orientation towards the West-European banking sectors solves the majority of the listed issues;

- territorial expansion facility of the network of branches of European banks was in merger and acquisition of domestic commercial banks. Eloquent examples of the acquisition of commercial banks in Moldova are the hundred percent acquisition of the shares Eximbank SA (JSCs) by Gruppo Veneto Banca (Italy), that holds the 20th place in the Italian banking system;

băncilor comerciale în RM sunt: cumpărarea sută la sută a acțiunilor BC „Eximbank” SA de către Gruppo Veneto Banca (Italia), care deține locul al 20-lea în sistemul bancar al Italiei; cumpărarea a unui pachet de acțiuni de 70,5% (la prețul de 62,51 lei pentru o acțiune cu valoarea nominală a acțiunii de 10 lei) a BC „Mobiasbanca” SA de către Société Générale, bancă ce deține locul patru în Franța și poziția a 23-a în lume după volumul activelor deținute.

Remarcăm că acordurile de achiziție a băncilor comerciale este bilateral atractiv atât pentru investitorii străini (care urmăresc extinderea teritorială a rețelei bancare și majorarea profiturilor), cât și pentru sistemul bancar național: majorarea optimizării, a eficienței și raționalizării activității bancare prin prisma implementării noilor structuri organizatorice și inovațiilor/tehnologiilor informaționale moderne, perfecționarea sistemului de servirea a clienților, creșterea capitalului deținut de bancă ce va conduce la diversificarea produselor/serviciilor bancare și la diminuarea prețurilor acestora (printre care și micșorarea ratei dobânzii la creditele acordate – este logică creditarea în volum mare la dobânzi mai scăzute în comparație cu creditările în volum mic cu rate ale dobânzii înalte).

Băncile comerciale autohtone continuă menținerea evoluției trendului pozitiv al activelor și portofoliilor sale de credit. În anul 1999, suma totală a activelor din sistemul bancar autohton reprezenta 3201,29 mln lei, iar în prima jumătate a anului 2008 era deja de 36166,68 mln lei (figura 3), înregistrând astfel o creștere de 11 ori timp de zece ani de dezvoltare.

Bazându-ne pe considerentele că dezvoltarea sistemului financiar autohton este dominat de sistemul bancar, ponderea prioritară în activele băncilor moldovenești o constituie creditele și mijloacele transmise în leasing. În anul 2007, valoarea creditelor acordate constituia 62% din totalul activelor bancare. Pentru comparație, această pondere, în anul 1999, înregistra valoarea de 40,6%. Activele bancare direcționate spre formarea portofoliului investițional au atins valoarea de 7,08% în 2007, ceea ce denotă nu doar focusarea economiei pe dezvoltarea activității bancare, ci și absența unei piețe de capital, numărul redus și diversitatea limitată a tranzacțiilor cu valorile mobiliare.

purchasing of a package of shares of 70.5% (at the price of 62.51 lei for one share with a nominal share value of 10 lei) of BC "Mobiasbanca SA by Societe Generale, bank that owns the fourth place in France and the 23rd position in the world by the volume of held assets.

We note that agreements for acquisition of commercial banks are bilaterally attractive both to foreign investors (who pursue territorial expansion of banking network and increase profits) as well as for national banks: optimization increase, efficiency and rationalization of banking activities through implementation of new organizational structures and innovation/modern informational technologies, improvement of customer service, capital held by the bank will lead to diversification of products/services and reduction of prices (including reduction in interest rate loans – the logic is in crediting large volumes at lower interest compared to credit in small volume with high interest rates).

Local commercial banks continue to maintain positive growth trend of assets and their credit portfolios. In 1999, a total asset of local banks was 3201.29 million lei, and in the first half of 2008 was already 36,166.68 million lei (figure 3), registered an increase of 11 times for ten years of development.

Taking into considerations that the development of local financial system is dominated by the banking system, the top share of bank assets in Moldova are credit and devices/means transmitted in leasing. In 2007, the lending constituted 62% of total banking assets. For comparison, this share in 1999 registered 40.6%. Banking assets directed to the training investment portfolio value reached 7.08% in 2007, which means not only focus on economic development banking activities, but also the absence of capital markets, reduced number and limited diversity of transactions with securities.

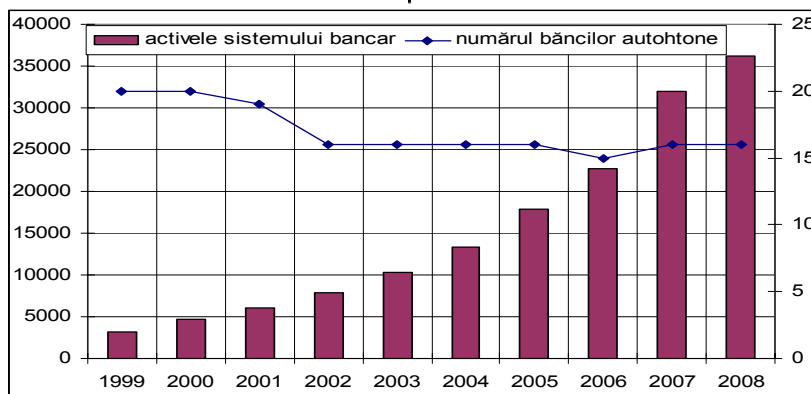

Figura 3. Evoluția activelor bancare în sistemul bancar al R.Moldova în anii 1999-2008, mln lei

Sursa: BNM, Raportul „Activele, obligațiunile și capitalul sistemului bancar din RM pe anii 1999-2008”

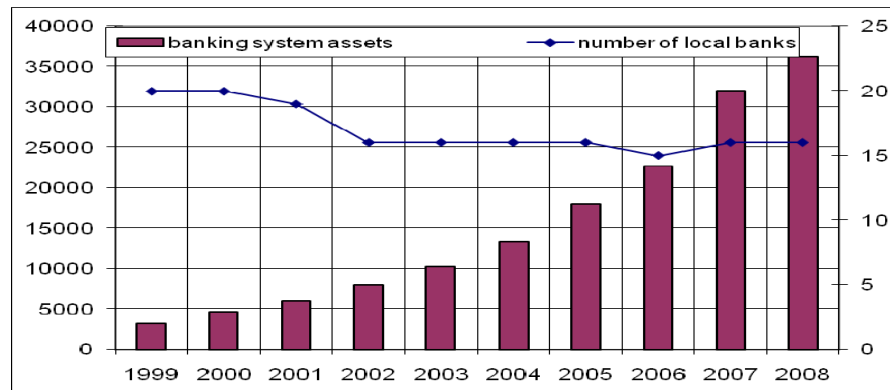

Figure 3. Evolution of banking assets in the banking system of the Republic of Moldova in the years 1999-2008, mln lei

Source: BNM, Report Assets, bonds and equity of the banking system in Moldova for the years 1999-2008

Media suficienței capitalului ponderat la risc pe sistem, care indică gradul de acoperire a capitalului în cazul implicării băncilor în operațiuni riscante, rămâne a fi situată la un nivel înalt, deși în anul 2008 valoarea acestui indicator s-a diminuat cu 16,8% față de anul 1999 (figura 4).

The average of risk based capital adequacy system, which indicates the degree of coverage in the capital of banks involvement in risky operations, remains to be situated at a high level, although in 2008 the value of this indicator decreased by 16.8% compared to year 1999 (figure 4).

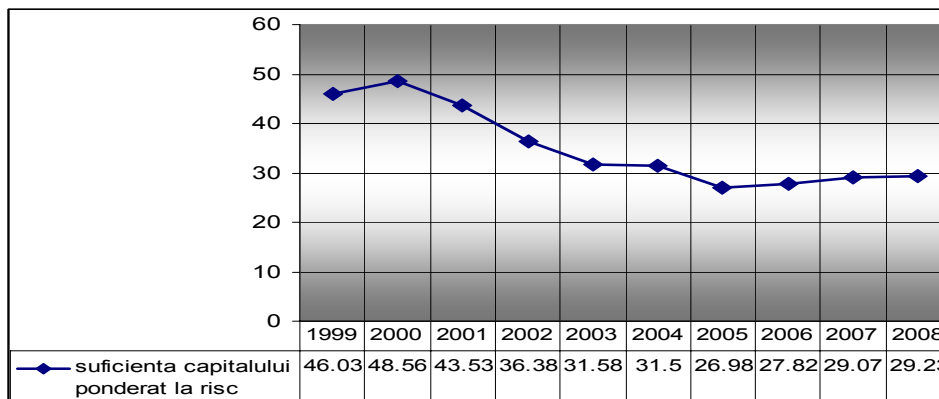

Figura 4. Evoluția suficienței capitalului ponderat la risc în sistemul bancar al R.Moldova în anii 1999-2008, %

Sursa: BNM, Raportul „Activele, obligațiunile și capitalul sistemului bancar din RM pe anii 1999-2008”

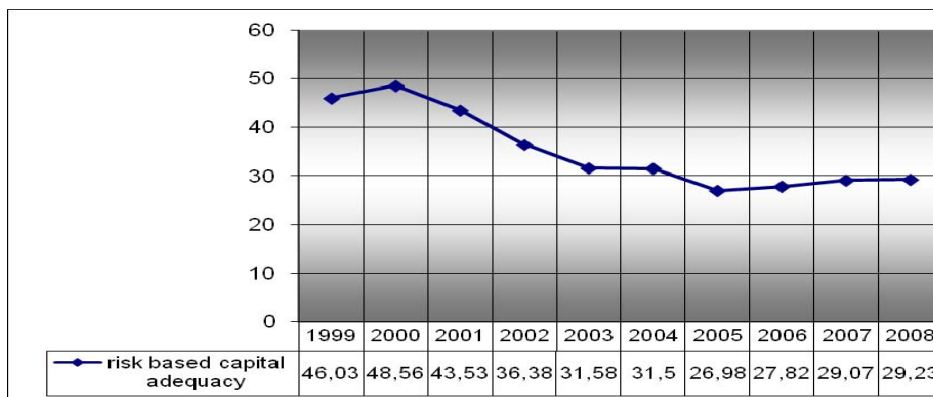

Figure 4. Evolution of risk based capital adequacy in the banking system of the Republic of Moldova in the years 1999-2008, %

Source: BNM, Report Assets, bonds and equity of the banking system in Moldova for the years 1999-2008

Trendul descrescător al indicatorului respectiv este explicat prin majorarea numitorului (reprezentat de activele ponderate în funcție de risc) într-o mărime mai mare față de numărător (reprezentat de CNT). Conform figurii 4, pentru perioada 2000-2004, este remarcabil trendul descendent al suficienței capitalului ponderat la risc cu 17,06%, pentru ca, ulterior, să mențină mai mult sau mai puțin valori constante. Aceste modificări sunt argumentate prin majorarea capitalului normativ total, realizat de către băncile comerciale autohtone în baza cerințelor înaintate de BNM.

În baza celor analizate, se poate concluziona:

1. Sistemul bancar autohton reprezintă reperul de bază al economiei naționale în contextul mobilizării și repartizării resurselor financiare temporar libere. Bursa de valori, la moment, nu reprezintă participantul leader, care ar concura sau, cel puțin, ar coopera în domeniul de concentrare a fluxurilor financiare semnificative, rămânând doar pe poziția de înregistrare a tranzacțiilor cu valorile mobiliare. În acest context de idei, sistemul bancar, și nu bursa de valori îndeplinește rolul mecanismului investițional real și aplicabil în economie.

2. Actualmente, sistemul bancar rămâne cel mai accesibil în contractarea resurselor financiare, în acest sens ignorându-se posibilitatea de acumulare a capitalurilor necesare prin intermediul bursei de valori. Aceasta nu este concepută ca o sursă alternativă a creditelor bancare.

3. Ritmurile de dezvoltare a sistemului bancar rămân a fi mai rapide și tind spre ajustarea activității sale la cea europeană, pe când bursa de valori pare a fi imobilizată la toate modificările economico-financiare, parvenite în ultimii zece ani.

4. Pentru perioada cercetată, Republica Moldova, situându-se în vecinătate cu UE, a realizat o serie de modificări, care au fost identificate drept răspuns la tendințele de globalizare. Astfel, una din consecințele globalizării o reprezintă penetrarea masivă a capitalurilor străine în sistemul bancar național. Din 16 bănci comerciale funcționabile la moment, 6 sunt cu capital străin.

5. Odată cu penetrarea capitalului străin, în sistemul bancar autohton a avut loc o modernizare și o perfecționare a gamei de servicii, diversificarea atât a produselor bancare de atragere a mijloacelor bănești (certIFICATE de depozit, cambii), cât și a produselor de creditare (carduri de credit, acreditive documentare etc.).

Un factor (de origine externă) cu efecte negative asupra întregului sistem financiar al țării îl reprezintă crizele financiare, prima fiind înregistrată în 1998 (criza asiatică) și recenta criză financiară globală.

Bibliografie:

1. Regulamentul BNM cu privire la suficiența capitalului ponderat la risc nr. 269 din 17.10.2001, Monitorul Oficial al RM nr. 130 din

Descending trend of the indicator is explained by increasing denominator (represented by the assets weighted by risk) in a size larger than the number (represented by the CNT). According to figure 4, for the years 2000-2004, the downward trend of risk based capital adequacy by 17.06%, is remarkable that eventually maintains more or less constant values. These changes are substantiated by total regulatory capital increase performed by local commercial banks under the requirements submitted by the NBM.

Based on the analysis it can be concluded:

1. Local banking system is the benchmark of the national economy in the mobilization and allocation of temporarily free financial resources. Stock Exchange, at the moment, is not leading the participant who would compete, or should at least cooperate in the concentration of significant financial flows, remaining the only position of recording transactions with securities. In this context it is the bank and not the stock exchange met fulfills the role of real investment mechanism in the economy.
2. Currently, banking system remains the most accessible in contracting financial resources, thus ignoring the possibility of accumulation of capital needed by the values. Stock Exchange is not conceived as an alternative source of bank loans.
3. Rhythms of development of the banking system remain to be fast and tend to adjust its activity to the European, while the stock exchange appears to be restrained at all economic and financial changes submitted in the last ten years.
4. For the researched period the Republic of Moldova is situated in proximity with the EU, conducted a series of changes that have been identified as the response trends of globalization. Thus, one of the consequences of globalization is the massive penetration of foreign capital in the national banking system. From 16 commercial operational banks at the moment, 6 of them are with foreign capital.
5. Penetration of foreign capital in the local banking system caused modernization and improvement of the range of services, diversification of bank products of raising cash (certificates of deposit, bills) as well as lending products (credit card, documentary letters of credit etc.).

One factor (of foreign origin) with negative effects on the entire financial system of the country is the financial crises, first recorded in 1998 (Asian crisis) and the recent global financial crisis.

Bibliografy:

1. Regulament BNM cu privire la suficiența capitalului ponderat la risc nr. 269 din 17.10.2001, Monitorul Oficial al RM nr. 130 din 26.10.2001

- 26.10.2001
2. Rapoarte anuale ale BNM, 2002-2008
 3. Dedu V., *Gestiunea bancară*. – București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1999
 4. Gust Marius. *Management bancar*. – București, Editura Independența Economică, 1999
 5. Nițu I. *Managementul riscului bancar*. – București, Editura Expert, 2000

TOLERANȚA LA RISC, DOAR UNUL DIN FACTORII STRATEGIEI INVESTIȚIONALE

*Lect. sup. drd. Aurelia MARIANCIUC;
Conf. univ. dr. Ilinca GOROBET, ASEM*

Strategia investițională include determinarea obiectivului investitorului și a mijloacelor care urmează să fie investite.

K. Andrews, în 1971, considera strategia ca fiind „sistemul de scopuri și obiective, de politici și de planuri pentru atingerea acestor obiective, exprimate într-o manieră care să contribuie la deținerea sectorului de activitate în care se află firma sau în care acceptă să intre, ca și a tipului de firmă care dorește să devină”.

G. Hofer și D. Schendel, în anul 1978, definesc strategia ca „structura fundamentală a repartizării resurselor prezente și previzionate și interacțiunea cu mediul care indică modul în care își va atinge obiectivele”.

B. Quinn, în 1980, definește strategia ca fiind „un model sau un plan care integrează într-un tot coerent scopurile majore ale organizației, politicile și programele sale”. În viziunea sa, o strategie conține trei elemente esențiale: obiectivele cele mai importante de realizat, politicile cele mai semnificative de urmat și programele pentru realizarea obiectivelor.

Între activitățile economice, investițiile comportă cel mai mare risc datorită cel puțin a 3 factori: perioada lungă de timp în care se obțin efectele investiționale, ceea ce determină dificultatea previziunilor; caracterul ireversibil al investițiilor alocate în activități de producție (investiția, odată începută, nu poate fi oprită fără pierderi); volumul apreciabil al eforturilor investiționale care, în caz de eșec, se transformă în pierderi.

Incertitudinile actuale pe piața de capital reamintesc multor investitori de strategiile conservatoare de plasament și-i fac pe mulți să-și reevalueze toleranța la risc. Investițiile conservatoare sunt cele pe care sunt dispuse să le facă persoanele cu toleranțe la risc scăzute, spre medii, și care sunt mai atente la conservarea valorii capitalului investit decât la dimensiunea profitului rezultat din investiție.

RISK TOLERANCE, ONE OF THE INVESTMENT STRATEGY FACTORS

*Senior lecturer, PhD. MARIANCIUC
Aurelia;
Associate Professor PhD. GOROBET
Ilinca, AESM*

Investment strategy comprises the determination of investor object and source that would be invested.

In 1971 K. Andrews considered that strategy is “the system of aims and objects, of politics and plans to achieve these objects, expressed in a way to contribute to definition of activity sector of company”.

In 1978 G. Hofer and D. Schendel, defined the strategy “as a fundamental structure of presented and foresighted source distribution and interconnection with medium that indicate the way the objects will be reached”.

In 1980 B. Quinn defined the strategy as “a model or a plan that integrate the major aims of an organization, its politics and programs”. In his opinion an investment strategy contains three essential elements: the most important objectives that should be achieved, the most meaningful politics and the programs of objectives achievement.

Among economic activities, investments involve the biggest risk because of three factors: the long period in which the investment effects are obtained that determined foreseeing difficulty irreversible character of allocated investment in production activity (the started investment can not be stopped without loss); appreciated volume of investment efforts in case of failure that are transformed in loss.

Current uncertainty on the capital market recall to most of investors the conservative strategies and make most investors to revalue the risk tolerance. Conservative investments are those, that the persons are ready to make with decreasing level or risk tolerance and are more concerned with

Reacția investitorului cu privire la riscul unei investiții într-o valoare mobilă poate fi:

- *de respingere*, investitorii neacceptând decât valori mobiliare care au o rentabilitate maximă pe unitatea de risc sau un risc minim pe unitatea de rentabilitate așteptată;
- *de indiferență*, ei acceptând riscul cu condiția încasării unei prime de risc corespunzătoare;
- *de atracție*, investitorii preferând valori mobiliare cu volatilitate mare și foarte mare, fiind încredințați că vor beneficia de rentabilități superioare mediei.

În general, investitorii sunt ostili față de risc. Având la dispoziție valori mobiliare cu același câștig estimat, dar cu diferite niveluri de risc, un investitor rațional va alege valoarea mobilă cu cel mai mic risc. Astfel spus, cu cât este mai mare gradul de risc, cu atât trebuie să fie mai mare și câștigul pe care un investitor rațional îl așteaptă.

O persoană acceptă nivelul de risc, în funcție de experiența de viață, beneficiile potențiale asociate riscului și alți factori. În mod normal, majoritatea oamenilor manifestă o aversiune pentru risc asimetrică în raport cu beneficiile percepute. Studii efectuate de psihologi (în special de către Daniel Kahneman de la Universitatea Princeton din SUA) au arătat că o persoană este la fel de înclinată să evite pierderea a 5 dolari și să dorească câștigul a 10 dolari. Cu alte cuvinte, oamenii sunt mai interesați de evitarea pierderilor decât de obținerea câștigurilor. Aversiunea este mai scăzută în cazul riscurilor minore, dar care oferă posibilități foarte mari de câștig, chiar dacă șansa este minimă. Este cazul jocurilor de noroc, în special al loteriilor unde costul participării este foarte mic în raport cu câștigul potențial.

Toleranța la risc este capacitatea investitorului de a accepta riscul și este în funcție atât de dorința, cât și de abilitatea acestuia de a-și asuma riscul. De multe ori există un conflict între dorința de a se expune riscului și abilitate. Fiecare individ vine în ecuația investiției cu un set unic de circumstanțe financiare, scopuri și limite care îi vor influența clar alegerile. Totuși, există câteva „modele” care joacă un rol important în stabilirea toleranței la risc și a obiectivelor investiționale.

În istoria teoriei financiare și economice s-a considerat că investitorii sunt raționali, acționează bazându-se pe informațiile disponibile și doresc să-și maximizeze averea. În ultima vreme se pare că a câștigat teren recunoașterea faptului că, mai ales în situație de stres, considerațiile psihologice joacă un rol important în hotărârile luate de investitori.

Adesea toleranța la risc este folosită ca factor-cheie în determinarea modului de alocare a capitalului investit. O analiză mai atentă arată însă că pentru o strategie investițională pe termen lung ar trebui luați în calcul doi factori: capacitatea financiară pentru risc și riscul optim.

Toleranța la risc este o măsură a capacității investitorului de a accepta un risc mai mare în schimbul unui profit potențial mai mare. Toți cei cu o mare toleranță sunt identificați cu investitorii agresivi, dispuși

preserve up the invested capital than with the value of the profit resulted from the investment.

The **reaction of investment** risk in security can be:

- *Rejection*, investors accept just the security with maxim profitability on the risk unity or minim risk on expected profitability;
- *Indifference*, investors accept the risk under the conditions of adequate level of risk;
- *Attraction*, investors prefer securities with big and very big volatility being entrusted of profitability larger than medium.

In general investors are hostile to risk. A reasonable investor having securities with the same level of gain, but with different level of risk, should obtain to securities with the lowest level of risk, the largest investor's gain. On the other hand, if you're willing to take some risk by making investments that fluctuate in value, you have greater risk tolerance.

An investor accepts the level of risk depending on the live experience, potential income of risk association and other factors. Normally, people manifest abhorrence to risk in ratio with accepted income. Psychologists have effectuated studies (in special Daniel Kahneman from Princeton University from USA) and they showed that people want to avoid losing 5\$ and gain 10\$. Thus people are more interested in avoiding the loss than obtaining gain. The objection is lower in case of minor risks but offering big gaining possibilities, even though the chance is minimum. This is the case of gambling, especially of lotteries where the participation price is very small comparing to potential gain.

Risk tolerance is investor capacity to accept the risk in function of wish and ability to assume the risk. Very often there is a conflict between the wish to exhibit to risk and the ability. Every person enters the investment equation with a set of unique financial circumstances, goals and limits that would influence clearly his choices. There are some “models” that have an important role in the establishment of risk tolerance and investment objectives.

In the history of economic and financial theory, investors are considered reasonable. They operate basing on available information and want to maximize their estate. Lately the most important factor is considered the psychological one, that plays on important role in investors' decisions.

Very often the risk tolerance is used as a key – factor in the determination of the allocation of investment capital. A thorough analysis has shown that in the long term investment strategy should be taken into account 2 factors: financial capacity for risk and most propitious risk.

The tolerance to risk is a measure of investment capacity to accept a bigger risk in change of a larger income. An investor with higher risk

să accepte pierderea capitalului în căutarea de profituri consistente. În schimb, toleranța scăzută este numită de brokeri „aversiune la risc”, iar cei din această categorie au o atitudine conservatoare, arătându-se mai interesați de siguranța capitalului.

Trebuie precizat că nici una din categorii, în formă concentrată, nu poate fi considerată cea mai bună. Un investitor cu mare toleranță va urmări portofoliile cu potențial de profit ridicat chiar dacă realizează că este și un mare potențial de pierdere. Totodată, acesta nu-și va vinde acțiunile imediat ce piața începe să se agite în comparație cu un individ cu aversiune la risc, care va căuta să scape de acțiuni imediat ce simte un pericol.

Toleranța la risc este o măsură a gradului de risc pe care un investitor și-l poate asuma din punct de vedere psihologic și nu trebuie confundată cu gradul de risc pe care ar trebui să și-l asume. Acesta este un alt factor al strategiei investiționale, și anume – capacitatea financiară pentru risc.

Acest atribut al riscului poate fi măsurat în mai multe feluri: orizontul de timp, lichiditatea, venitul, starea de sănătate etc. Persoanele care doresc o investiție ușor de transformat în lichidități sunt constrânse să-și diminueze expunerea la risc. Ele sunt forțate să evite plasările cu un bun potențial de profit, pentru că sunt auto-limitate de criteriul lichidității. Pe termen lung volatilitatea pieței se uniformizează, iar profiturile se vor mișca spre media istorică.

Toți cei cu venituri mari și cu o sănătate bună își pot permite investiții cu risc mai mare, deoarece au surse permanente de venit, indiferent de condițiile pieței. Tot așa procedează și investitorii tineri, cu fonduri limitate de investire. Ei au capacitatea de risc crescut pentru că au la dispoziție un orizont de timp mai lung. O scădere pe termen scurt poate fi rebalansată pe termen lung.

Un alt factor, riscul optim, se aplică portofoliului în sine și nu investitorului individual, ca în primele două cazuri. Riscul optim vine din teoria modernă a portofoliului, potrivit căreia investitorii încearcă să minimizeze fluctuația simultan cu încercarea de maximizare a profiturilor. Riscul optim poate fi reprezentat prin punctul unde se obține cel mai mare profit pentru riscul asumat. În mod ideal, creșterea cu o unitate a riscului duce la o creștere marginală a profitului.

Totalitatea punctelor formează curba eficienței și se constituie într-un instrument relevant, mai ales în investițiile de lungă durată. Dacă, până acum, termenul de mai sus reprezenta o noțiune destul de vagă, actuala criză a burselor de valori de pe mai toate continentele ne-a trezit brusc la realitate.

În funcție de toleranța la risc investitorul își va stabili randamentul-țintă. Este clar că un portofoliu care prezintă caracteristici de risc redus nu va putea oferi un randament mare. Evident că un risc mare nu garantează un randament mare, doar îl face posibil. Obiectivul investitorului de obținere a unui randament cât mai mare, corespunzând toleranței sale la risc, este stabilit în contextul unor limitări importante. Acestea sunt: nevoile

tolerance is considered an aggressive investor, who is ready to accept the loss of capital searching a substantial income. Small tolerance is called by brokers “abhorrence of risk” and those from this category have a conservative attitude, being interested in capital safety.

It should be mentioned that both categories can not be considered the best. An investor with big tolerance will follow the investment portfolio with higher income even though he realizes a higher loss. This investor will not sell the security in the moment when the market is stirred, but an investor with abhorrence to risk will follow to escape the security in the moment that he feels the danger.

The risk tolerance is a measure of risk level that an investor will be assuming from psychological point of view and can not be confused with the level of risk, that he should be assumed. This is one of the factors of investor strategy – financial capacity from risk.

This attribute of risk can be measured in a number of ways: time horizon, liquidity income, health act. Investors who want to transform quickly and easily an investment into liquidity are forced to minimize the risk speech. They are forced to avoid potentially profitable investments as they are self-limited by the liquidity criteria. On the long term the market volatility is standardized, but the income should move to historical average.

Those with high income and good health can afford investment with higher risk, because they have a permanent income source, in spite of market conditions. Young investors act in this way, having limited investment funds. They have higher risk capacity because they have a long time horizon.

Another factor – propitious, risk is applied to portfolio and not to investor himself, as in first 2 cases. Propitious risk comes from modern theory of portfolio, adequate to investors who try to minimize the risk and to maximize the income. Propitious risk can be represented from the point in which is obtained the biggest income with assumed risk. Ideally form the increase with a unity of risk can follow the limited increase of income.

All the points form the curve of efficiency and it is considered a relevant instrument, especially in long – term investments. If until now the above mentioned term represented a rather vague notion, the current crisis of the stock exchanges from all over the world woke us up to reality.

The investor will establish the efficiency in function of risk tolerance. It is obvious that a portfolio that has decreasing risk characteristics can not offer big profitability. Clearly a big risk does not guarantee a big profitability, it only gives a possibility to obtain one. The investors of objective in obtaining a bigger profitability according to risk tolerance is established in the context of significant limitation. These are investor liquidity necessity,

de lichiditate ale investitorului, orizontul de timp al investiției, limitările puse de sistemul de impozitare, restricțiile legale și circumstanțele speciale.

Bibliografie:

1. Ghilic Bogdan-Micu. *Strategii pe piața de capital*. – București: Editura Economică, 2002.
2. Burduș, E. *Managementul schimbării*. – București: Editura Economică, 2000.
3. Dicționarul de Economie Politică. București: Editura Economică, 1999.

investment time horizon, tax system limitation, legal limitation and special circumstances.

Bibliography:

1. Bogdan Ghilic-Micu. *Strategii pe piața de capital*. – București: Editura Economică, 2002.
2. Burduș, E. *Managementul schimbării*. – București: Editura Economică, 2000.
3. Dicționarul de Economie Politică. – București: Editura Economică, 1999.

BANCA NAȚIONALĂ A MOLDOVEI. STERILIZAREA MASEI MONETARE

*Lect. univ. magistru Ludmila TODORICI;
Conf. univ. dr. Constantin TAUȘANJI,
Universitatea de Stat din Comrat*

Tot ce se petrece pe piața valutară a Moldovei nu se poate explica altfel decât transpunerea în viață a unui scop bine determinat, care constă în următoarele: „scoaterea” banilor de la populație și soluționarea pe baza acestora a problemelor statului.

Relatând despre sistemul financiar și Banca Națională a Moldovei (BNM), am vrea să începem cu istoria instituirii sistemului financiar moldovenesc.

La 29 noiembrie 1993, în Republica Moldova a fost introdus leul. A avut loc aceasta în felul următor: la fiecare 1000 de ruble au fost înlăturate cei trei zero și a fost schimbată denumirea valutei naționale. Așa a apărut leul, unicul mijloc de plată legal pe teritoriul R.Moldova. Tot în aceeași zi a fost stabilit cursul leului față de dolarul SUA în raport de 3,66:1. Acest reper a intrat în numărul principalilor indicatori economici ai Moldovei, ce reflectă nivelul prosperității țării, solvabilitatea ei, gradul de siguranță pentru operațiunile financiare internaționale și afacerile comerciale.

A fost format sistemul bancar de două niveluri, în care BNM îndeplinește funcția băncii centrale care nu este implicată în activitatea bancară comercială.

Una dintre prioritățile sarcinilor BNM o constituie controlul ponderii balanței cantității de mărfuri și a numerarului monetar în circulație. În loc să facă acest lucru, conducerea BNM a înaintat ideea despre „stabilitatea leului” pe calea confiscării banilor din circuitul comercial.

Stabilitatea stării financiare a țării, într-o anumită măsură, depinde de stabilitatea reală a valutei, corelația cu situația economică reală din țară și bunăstarea populației. Aceasta este regula principală a băncii naționale a oricărui stat.

Teoria și întreaga practică mondială demonstrează

NATIONAL BANK OF MOLDOVA. STERILIZATION OF MONEY SUPPLY

*University Lecturer TODOROCI Ludmila;
Associate Professor Ph.D. TAUȘANJI
Constantin,
Comrat State University*

The events which take place in the currency market of Moldova are impossible to be explained differently than bringing into life a definite purpose which consists in the following: withdrawal of money from the population and solving problems of the government at the expense of this money.

Speaking about the financial system and National Bank (NBM) in particular, I would like to begin with the history of the formation of the Moldovan financial system.

On November 29, 1993 in the Republic of Moldova lei had been introduced. It was happening in the following way: three zeros and a root of the word "rbl" were taken away from each 1.000 rubles. Thus lei appeared - the only legal circulating medium on the territory of the Republic of Moldova. That same day a course of lei in relation to US dollar in the ratio 3,66:1 had been established. The given reference point was included into a number of the main economic indicators of Moldova reflecting a standard of well-being of the country, its credit status, degree of reliability for the international financial operations and commercial transactions.

A two-level bank system in which the National bank of Moldova carried out the function of the central bank which had been not involved in commercial bank activity had been generated.

One of priority problems of NBM is the control over a suspension of balances between commodity weight and monetary cash in circulation. Instead managers of NBM had put forward an idea about "stability of lei" by the means of violent withdrawal of cash from a trade turnover.

Stability of a financial condition of a country to a certain extent depends on the stability of currency, parity

de ce depinde cantitatea necesară de bani în circulație în cadrul unui stat:

a) dacă bani sunt mai mulți decât marfă, această situație economică se numește inflație;

b) dacă bani sunt mai puțini decât marfă, această situație se numește deflație.

Situația de confiscare a banilor din circuitul comercial, precum și politica promovată în acest sens de banca centrală a unor țări, s-a format în Republica Moldova de mult. Economisții definesc acest fenomen „sterilizarea masei monetare”. În ultimii opt ani, cursul în lei la cumpărarea de către băncile comerciale a dolarilor SUA (iar acest curs este dictat de BNM), la sfârșitul anului 2008 a devenit mult mai mic decât nivelul de la începutul anului 2000.

Dacă pornim de la nivelul oficial al inflației, publicat de stat, atunci cursul real de cumpărare a dolarului SUA de către populație, la situația din 1 ianuarie 2009, trebuia să fie nu mai mic decât 25 de lei. Dar băncile comerciale cumpărau un dolar SUA cu 10,50 lei. Această diferență dintre cursul real de 25 de lei și cel al băncii și se numește „sterilizarea leului moldovenesc”, care este orientată spre susținerea artificială a unui „leu stabil”.

La timpul său, în această politică speculativă s-a implicat reprezentantul Fondului Valutar Internațional în Moldova, Marc Horton, care a recomandat terminarea urgentă a „injectării” valutare în economia moldovenească, spunând: „Un leu puternic apare straniu pe fundalul unei economii muribunde”. Dar politica de stat privind această problemă n-a suferit schimbări.

Când au apărut „gastarbaiterii” moldoveni ca un fenomen în masă și de la ei au început să „curgă” în țară bani în valută, trimiși rudelor, ei erau nevoiți să-i vândă nu după cursul stabilit de conjunctura pieței, ci după cursul convenabil BNM. De fapt, statul și BNM au introdus „impozit pe gastarbaiteri”.

Este necesar să menționăm că, în țările vecine cu Moldova, în prima jumătate a anului 2008, cursul valutei naționale față de euro, practic, a rămas neschimbat. În raport cu dolarul SUA, rubla „s-a întărit” cu 3%, leul românesc – cu 5%. Leul moldovenesc, comparativ cu aceste valute naționale, a devenit pur și simplu „un uriaș” financiar – cursul său față de dolar a crescut circa cu 20%, față de euro – cu 21%.

Banca Națională și statul susțin că cursul leului moldovenesc este reglementat de piață. Dar economia R.Moldova, piața ei valutară nu sunt mai puternice decât în Rusia sau România. Este dificil să înțelegi piața, pe care leul moldovenesc se consolidează cu 8% în raport cu euro (prima jumătate a anului 2008), când în țările vecine cursul euro a rămas aproape neschimbat. Faptul că, față de dolar, leul moldovenesc s-a întărit în ritmuri de trei-patru ori mai înalte decât în Rusia și România (anul 2008), precum și se întărește considerabil, pe când alte valute naționale își pierd pozițiile, în genere nu se poate explica. Nu este în plus că precizăm că, după date oficiale, conducerea așteaptă o cotare de 9,12 lei în 2009 și până la 8,0 lei/USD în 2011. Cursul de 9,12 lei pentru un dolar a fost folosit pentru

with a real economic situation in the country and well-being of the population. This is the main rule of a National Bank of any state.

Theory and all world practice show what requisite quantity of money in circulation of a state depends:

a) if there is more money than goods, then such economic situation is called inflation;

b) if there is less money than goods, such phenomenon is called deflation.

The situation of withdrawal of money from a trade turnover, the policy carried out by the central banks of countries, has developed in the Republic of Moldova since long ago. Economists make the following definition of such phenomenon – “sterilization of money supply”. For the past eight years the course of lei at purchase of US dollars by commercial banks (and this course is dictated by NBM) by the end of 2008 became much less than in the beginning of 2000-s.

If to proceed from the rate of inflation officially promulgated by the government, a real lei course of purchase of US dollars from the population should not have been lower than 25 lei by January 1, 2009. And commercial banks bought US dollar for 10, 50 lei. This difference between a real course in 25 lei and the bank course is called "sterilization of Moldovan lei", directed to the artificial retention of "a stable lei". In due time a representative of IMF in Moldova, Mark Horton, had interfered with this speculative policy; he had advised to urgently stop any currency donations into the Moldavian economy, having said: "Strong lei looks a little strange (odd) against perishing economy". But the state policy in this matter has not undergone any changes.

When Moldovans working abroad appeared as a mass phenomenon, and foreign currency sent to relatives by them began to arrive to the country, they had to sell it not at the course established according to market environment, but at a course which was most favourable for NBM. As a matter of fact, the government and the National Bank had introduced "a tax on these workers". It is necessary to notice, that in the countries neighbouring Moldova during the first half of 2008 the rate of national currency in relation to Euro remained, practically, invariable. In relation to the US dollar the rouble has increased 3%, and the Romanian lei for 5%. Moldovan lei, in comparison with these national currencies, have appeared to be merely a financial "athlete" - its course in relation to the dollar has grown almost to 20%, to Euro - for 21%. The National Bank and the government assert that the course of Moldovan lei is regulated by the market. But the economy of Moldova and its currency market are not more marketable, than in Russia or Romania. It is difficult to understand a market on which Moldovan lei has firmed up for 8% to Euro (the first half of 2008), while in neighbouring countries the Euro exchange rate did not vary essentially. The fact, that in relation to the dollar Moldovan lei became stronger three-four times faster, than in Russia and Romania (2008), and also was firming up essentially at the time when other national currencies were

evaluările referitoare la bugetul pe 2009.

Potrivit datelor aceleiași Bănci Naționale, în octombrie-ianuarie 2008 transferurile persoanelor fizice de peste hotare în Republica Moldova numai prin sistemele bancare au constituit 675 mln dol. în comparație cu 290 mln dol. în aceeași perioadă a anului trecut și 1218 mln dol. în cursul întregului an 2007. Conform evaluărilor experților, remitențele bănești ce se transferă în afara canalelor bancare, ca minimum, sunt egale cu cele ce vin din străinătate prin bănci. Dacă la începutul anului, pentru 100 de dolari omul putea primi 1262 lei, astăzi doar 1050. Dacă pentru 100 de euro la mijlocul lui ianuarie se putea primi 1678 lei, acum – numai 1380. Ca rezultat al „ieftinirii” dolarului și monedei euro de către conducerea „monetară” a R.Moldova, de la fiecare sută de dolari sau euro „gastarbaiterieni” oamenii nu primesc 212 lei și aceste pierderi cresc cu fiecare zi. În final, tot acest flux valutar – prin casele de schimb valutar și băncile comerciale – se duce în Banca Națională a țării. Din contul manipulărilor artificiale ale cursului valutar această instituție de stat economisește sute de milioane de lei la cumpărarea valutei străine, „economisește” pe seama întregii populații. Cumpărând dolari mai ieftini, statul și corporațiile mari cheltuiesc mai puțini bani pentru importul de gaze, produse de petrol, energie electrică, pentru stingerea datoriei externe de stat care, în prezent, constituie circa 3,9 mlrd. dolari SUA. Și toate acestea se fac pe contul populației. Concomitent, prețurile interne, exprimate în lei moldovenești, cresc continuu. Nici gazele, nici benzina, nici energia electrică, care se cumpără cu dolari mai ieftini, pentru oameni nu devin mai ieftine. Astfel are loc un furt dublu al cetățenilor. Inițial, lor li se ia câte 10 cenți de la fiecare dolar, apoi, în situația în care oamenii primesc mai puțini lei pentru dolarii lor, lor li se mai ia încă și mai mulți lei din cauza prețurilor ce se majorează permanent.

În legătură cu perioada îndelungată de „gastarbaiteritate”, majoritatea emigranților nu-și leagă viitorul de țara în care muncesc și, deci, nu încearcă, în virtutea împrejurărilor, să-și organizeze propriul business, să se angajeze la serviciu sau pur și simplu să participe la producerea de mărfuri și servicii.

Încă o problemă. Dacă cetățenii statului nostru ar fi cumpărat mărfuri de la proprii, fie chiar nu atât de mulți, producători, atunci ar fi stimulat producția autohtonă. Dar noi nu cumpărăm nu pentru că nu suntem patrioți, ci fiindcă acest produs nu este, ceea ce este mai verosimil, sau este prea scump, sau calitatea lui lasă de dorit. Iată de ce mărfuri importate sunt în țară mai multe decât proprii, iar exportul, chiar neținând cont de preferințele în domeniul comerțului, de exemplu, cu UE, este cu mult mai neesențial comparativ cu importul.

Consumând produsul, noi stimulăm importul. Stimulând importul, noi susținem sistemul bancar și-i facem mai bogați pe importatori. Aceasta se referă și la importatorii de care depindem direct – cei de gaze, energie electrică și petrol. Sistemul bancar este „mulțumit” de această stare de lucruri în pofida amenințărilor evidente. Problema constă în faptul că, având nevoie de lei ca de o

losing their positions, does not offer any explanation. It is not superfluous to specify, that on official data the authorities expect the quotation 9, 12 lei in 2009 and to 8, 0 lei/USD in 2011. The course 9, 12 lei for a dollar had been used for estimations under the budget for 2009.

According to the same National Bank, during October-January, 2008, the receipt from physical persons from abroad to Moldova, only through bank systems of remittances, has made \$675 million in comparison with \$290 million for the same period of last year and \$1218 million for all 2007. According to experts' estimations, monetary receipts through non bank channels, at least are equal to those sums that arrive from abroad through banks. If in the beginning of the year a person could receive 1262 lei for 100 dollars, then today it is only 1050 lei. If for 100 Euro in the middle of January one might be given 1678 lei, then now - only 1380. As a result of "reduction in price" of dollar and Euro by the monetary authorities of Moldova, from each hundred of dollars or Euro from people working abroad, 212 Moldovan Lei is lost, and these losses grow every day. Finally, this entire currency stream - through exchange currency cash desks and commercial banks - appears in the National Bank of the country. By the means of artificial manipulations with the rate of exchange this State Institution saves one-hundred million lei at purchase of a foreign currency - "saves" at the expense of all population. Buying cheaper dollars, the government and large corporations spend less money for calculations for import gas, mineral oil, the electric power, for repayment of an external public debt which today makes almost \$3,9 billion. And nevertheless all this is done at the expense of the population. At the same time the internal prices expressed in Moldovan lei, constantly grow. Neither gas, nor gasoline and electric power, which are bought for cheaper dollars, become cheaper for people. Thus, a double "robbery" of people is taking place. First, they are given 10 cents less for each dollar, and then when people receive less lei for their dollars, they are to pay more lei literally for everything because of constantly growing prices.

What with the long period of Moldovans' working abroad, most part of labour emigrants do not connect their future with this country, and, hence, do not try, owing to a number of circumstances, to organize their own business, to get a job and simply to participate in the production of goods and services.

Here is one more fact. If citizens of our state bought the goods of rare domestic producers, they would stimulate domestic manufacture. However, we do not buy them, not because we are not patriots, but because either there are no such goods at the market, that is the most probable, or they are too expensive and their quality leaves much to be desired. For this reason there are much more import goods in the country than domestic, and export from Moldova, despite preferences in the field of trade, for example with EU, is much less essential than import.

Consuming goods stimulates import. Stimulating import, we encourage a bank system and make importers richer. Same concerns the importers on whom we depend

unitate de calculare în economia națională, noi stimulam cantitatea masa monetară națională.

Sistemul bancar în oricare caz rămâne în câștig, deoarece băncii îi revin anumite procente de la tranzacția ce o face omul, primind bani de la rudele ce lucrează peste hotare. Apoi, de regulă, acesta, având nevoie de lei, schimbă valuta străină primită, iar banca, ceea ce-e logic, obține din aceasta profit. Dacă omul nu va folosi toată suma și va decide să depună banii în calitate de depozit, banca din nou va câștiga în urma acestui fapt. Dacă omul nu va avea încredere în valuta moldovenească și o va schimba pe cea străină, banca din nou va avea profit. Dacă omul merge des la bancă și tot schimbă valută în lei, atunci el are tot mai mulți lei. El poate și să-i cheltuiască, dar totuși îi primește stabil și regulat, din ce în ce mai mult... Ce-i în aceasta rău? Nimic, dacă nu luăm în considerație că astfel trăiește nu mai puțin de 2/3 din populația țării. În consecință, noi avem o economie „plină” de bani care, în esență, produce puține mărfuri și servicii, dar tot timpul se „sufocă” din cauza banilor.

Cetățenii cheltuiesc banii. Aceasta stimulează BNM să efectueze mai frecvent operații valutare. Banca nu se „jenează” din acest motiv, doar ea din aceasta câștigă.

Să ne întoarcem la „sterilizarea masei monetare”. Încă un pericol care vine de la această politică constă în următoarele: cursul scăzut al „leului puternic” constituie o lovitură dură pentru exportatori, fiindcă veniturile lor scad repede și nu au stimulent pentru reproducerea exportului. Din aceeași cauză cresc prețurile la mărfurile de import și paralel – la produsele de producție autohtonă, serviciile locale, în fine – la tot.

Următoarea consolidare a leului poate provoca declinul economiei moldovenești. Scăderea cursului valutei, care se observă pe parcursul unei perioade destul de lungi, a lovit dureros și producătorul autohton. Astăzi, el suferă pierderi mari, doar marfa se produce după un curs valutar înalt, dar se vinde după cel de jos.

Lei la BNM sunt mulți, după cum și marfa la baze, depozite și magazine, însă consumatorii nu sunt capabili să formeze un nivel suficient, natural posibil al cererii. În asemenea cazuri, Banca Națională a Moldovei trebuie să susțină rațional cu bani volumul de mărfuri, dar nimic asemănător deocamdată nu are loc.

BNM este cel mai netransparent organ din țară, închis cu o cortină de fier de orice privire asupra manipulării lui a circulației monetare. Totul se face astfel, încât cetățenii Moldovei niciodată să nu afle unde s-a „tăinuit” în toți acești ani diferența deflaționistă a masei monetare. Iar aceasta nu este mică. Conform datelor oficiale, mărimea rezervelor Băncii Naționale constituie 1,8 mlrd. dolari. Chiar și omului simplu, care nu se descurcă în „labirinturile” bancare, îi este clar că în această sumă a rezervelor valutare se include și acea parte care nu a fost plătită rudelor „gastarbaiterilor” moldoveni pe parcursul unei perioade de timp destul de mare.

directly - importers of gas, the electric power, mineral oil.

The bank system is grateful to such situation, despite some obvious threats. The matter is that requiring lei as a calculation unit in national economy, we stimulate the volume lei supply. The bank system wins in any case, as in the case if a person goes to a bank and receives money from relatives working abroad, the bank receives a percentage from such transaction. Then, as a rule, needing lei, he/she exchanges the received foreign currency, and the bank, which is logical, derives profit from this too. If the person does not use all received sum and decides to deposit the money the bank will earn. If the person begins to doubt Moldovan currency and exchanges it into a foreign one, the Bank again will profit.

If a person constantly goes to a bank, and exchanges foreign currency to lei, the person will get more and more lei. He can spend them, of course, but nevertheless to receive them again and again, more and more... Is it bad?

No, if not to consider that not less than 2/3 population of the country lives this way. As a result we have the economy pumped up with money which, as a matter of fact, produces few goods and services, but all the time is over stimulated by money.

Citizens spend money and in such a way stimulate the NBM to be engaged in currency transactions more often. It does not confuse the bank, after all it earns on it.

Let's return to "sterilisation of monetary supply". One more threat, which proceeds from such policy, consists in the following: the low course of "strong lei" is a hard blow on exporters as their incomes sharply fall, and there is no stimulus to export reproduction. Prices for import goods and, in parallel, on the domestic production goods, local services, in fine, "on everything" grow for the same reason.

The further strengthening of lei may provoke a collapse of the Moldovan economy. Fall of the exchange rate which is observed through quite a long period, has painfully struck the local manufacturer. Today they sustain huge losses, after all the goods are made at a high course, and are on sale at a low one.

There are a lot of lei in storehouses of the NBM, as well as goods in storages and shops, however, consumers are not capable to generate sufficient, naturally possible level of demand. In such cases the NBM should make reasonable reinforcements with money of commodity supply. But nothing like this has occurred yet.

The NBM is the most "opaque" body in the country, closed with the Iron Curtain from any sight at its manipulations with monetary circulation. Everything is done so that citizens of Moldova would never learn where the deflationary difference from lei monetary supply for all these years has settled down. And it is considerable. On official data the size of reserves of the National Bank makes more than \$1,8 billion. Even for a simple person, who does not know much about financial-bank artful designs, it is clear, that this sum of bank currency reserves contains also that part which was underpaid to relatives of Moldovans working abroad through quite an essential period of time.

ASPECTE GENERALE PRIVIND PIAȚA DE CAPITAL

*Conf. univ. dr. Constantin CUCOȘEL;
Lector univ. Crina-Maria PELECACI,
Universitatea de Nord, Baia Mare, România*

Piața de capital reprezintă o piață specializată unde se întâlnesc și se reglează în mod liber cererea și oferta de active financiare pe termen mediu și lung. Concret, este vorba despre o piață pe care se tranzacționează în mod liber valori mobiliare, piață ce are drept rol principal mobilizarea capitalurilor persoanelor fizice sau juridice care economisesc (cumpărătorii de acțiuni și obligațiuni) și care urmăresc plasarea profitabilă a acestor capitaluri; aceste fonduri sunt atrase de către emitenții de acțiuni/obligațiuni, care sunt în căutare de capital în vederea finanțării unor proiecte de investiții.

Desigur, piața de capital prezintă interes și din alte puncte de vedere, permițând preluarea controlului asupra unor societăți prin achiziții semnificative de acțiuni sau obținerea unor câștiguri pe termen scurt prin specularea modificărilor de curs ale valorilor mobiliare.

În funcție de momentul în care se realizează tranzacția, piața de capital, ca mecanism de legătură între deținătorii de fonduri excedentare (investitorii) și utilizatorii de fonduri (emitenții de titluri financiare), se împarte în două segmente:

- **Piața primară:** reprezintă piața pe care emisiunile noi de valori mobiliare sunt negociate pentru prima dată. Ea este un mijloc de distribuire a titlurilor de către utilizatorii de fonduri și de plasament în titluri din partea deținătorilor de fonduri. Concret, este vorba de procesul prin care intermediarii financiari care, de regulă, fac legătura între societatea emitentă și investitori, se obligă să plaseze valorile mobiliare nou-emise în schimbul unui comision;

- **Piața secundară.** Odată puse în circulație, valorile mobiliare pe piața primară fac obiectul tranzacțiilor pe piața secundară. Funcționarea efectivă a pieței secundare se realizează prin intermediul piețelor de negocieri sau organizate: este în principal vorba de bursa de valori, pe de o parte, și de piața extrabursieră, piața „interdealeari” sau „la ghișeu” (engl. OTC – Over the Counter Market). Această piață îndeplinește, ca și cea primară, un rol de concentrare a cererii și ofertei de titluri, dar a unei cereri și oferte derivate, care se manifestă după ce piața titlurilor s-a constituit.

Diferența dintre cele două forme ale pieței de capital secundare (bursa și piața OTC) se manifestă la nivelul localizării tranzacțiilor, al accesului la piață, al modalității de negociere, al cadrului juridic, precum și al cursurilor pentru titlurile negociate. Astfel, în timp ce în cazul burselor de valori, tranzacțiile cu titluri financiare se desfășoară într-un spațiu delimitat, o clădire cu o sală pentru negocieri, același lucru nu se poate spune despre

GENERAL ASPECTS OF THE CAPITAL MARKET

*Associate Professor PhD. CUCOȘEL
Constantin;
University Lecturer PELECACI Crina-
Maria,
North University of Baia Mare, Romania*

The market economy is the whole of relations and mechanisms that ensure the transfer of funds from those who have a surplus of capital (investors) to those who need capital (issuers), by means of specific instruments (securities) and through specific operators (the companies that provide financial investment services).

The capital market is a specialized market where the demand and supply of financial assets meet and adjust freely on medium and long-term periods of time. Precisely, this is a market where securities are freely traded, a market whose main purpose is to mobilize the stocks of physical persons and judicial entities that save money (buyers of assets and bonds) in order to conveniently invest them; these stocks are attracted by asset/bond issuers who are looking for stocks in order to finance investment projects.

Certainly, the capital market is interesting from other points of view. It allows to take over control on certain companies by purchasing important shares or by obtaining a short-term income, speculating on rate changes of the securities.

Acting like a link mechanism between the holders of a surplus of capital (investors) and the stock users (financial assets issuers), the capital market can be divided into two segments according to the moment the transaction is made:

- **Primary market** is the market where new securities are negotiated for the first time. This market is used by the fund users to distribute assets and by the fund holders to invest them into assets. More precisely, this is the process when economic agents, that usually make the connection between the issuing company and the investors, have the obligation to invest the newly issued securities charging a commission.

- **Secondary market.** Once the securities are put into circulation on the primary market, they are the object of transaction on the secondary market. The effective functioning of the secondary market is achieved through negotiation and organized markets: the stock exchange on one hand, and the market outside the stock exchange, the “interdealer” or “over the counter market” (OTC) on the other hand. The secondary market, like the primary, concentrates assets demand and supply, but a derivate demand and supply that show after the asset market is established.

The difference between the two forms of the secondary capital market (stock exchange and the OTC

piața OTC. Pe aceasta din urmă, tranzacțiile se realizează în oficiile societăților financiare, care acționează ca dealeri („la ghișeu” acestora), lipsa unei localizări fixe, a unei clădiri în care să se desfășoare toate negocierile fiind caracteristică acestei piețe.

În ceea ce privește accesul la piață, în cadrul bursei acesta este limitat la membrii bursei și la titlurile acceptate în bursă. Pe piețele OTC accesul este mai larg, atât pentru clienți, cât și pentru titlurile tranzacționate.

La bursă, negocierea și executarea contractelor se efectuează de către un personal specializat, acest lucru realizându-se prin diferite sisteme de tranzacție bazate pe licitație publică. Piețelor „interdealeri” le sunt specifice tranzacțiile care se realizează prin negocieri directe între vânzător și cumpărător, rolul de contraparte în tranzacție fiind jucat de dealer.

Realizarea tranzacțiilor la bursă este supusă atât unor reguli instituite prin lege, cât și regulamentului bursei, agenților de bursă impunându-li-se să respecte anumite obligații.

Datorită concentrării ordinelor și mecanismului tranzacțional, în cadrul bursei se formează un curs unic pentru titlurile negociate.

Bursa de valori este una din cele mai importante instituții ale economiei de piață, un segment al pieței financiare, o piață secundară organizată, transparentă și supravegheată, pe care se încheie tranzacții referitoare la valori mobiliare, derivate ale acestora, bani.

În timp, rolul jucat de burse în cadrul economiilor naționale a crescut enorm. Dacă, inițial, participanții la piața bursieră erau în număr restrâns, fiind în principal indivizi cu un venit mai mare, astăzi sunt multe milioane de investitori individuali care își plasează o mare parte din economiile lor direct pe piață sau prin intermediul fondurilor mutuale. Valoarea la care vor ajunge fondurile private de pensii sau asigurările pe viață făcute de către indivizi depind, de multe ori, de evoluția pieței. Ca instrumente de acumulare de capital, bursele au devenit cel mai eficient mod, existent până acum, de direcționare a capitalului disponibil într-o economie către folosirea sa cea mai profitabilă. Piața determină care societăți vor fi finanțate și care este costul capitalului lor. Factorul decisiv îl reprezintă eficiența cu care societățile utilizează acest capital. În acest mod, bursele de valori și-au asumat un rol central în dezvoltarea macro-economică a diferitelor state ale lumii.

La nivelul economiei, bursa îndeplinește mai multe roluri:

- **Acumularea de capital pentru întreprinderi:** bursa le oferă companiilor posibilitatea de a acumula capitalul necesar extinderii acestora prin vânzarea de titluri financiare către publicul investitor;

- **Mobilizarea economiilor private pentru investiții:** investirea economiilor private în titluri de valoare duce la o mai bună alocare a resurselor, deoarece fondurile, care, altfel, ar fi fost consumate sau imobilizate în depozite bancare, sunt mobilizate și

market) shows when it comes to transactions location, market access, negotiation methods, judicial framework, and the rate for the negotiated assets. While in stock exchanges the transactions with financial assets are made in a limited space, like a building with a negotiation room, this is not the same for the OTC market. On the latter, the transactions are made at the offices of the financial companies that act like dealers ("at their counter"), the absence of a specific location, a building where the negotiation is performed, is a characteristic of this market.

The access to the market in the stock exchanges is limited to the members of the stock market and to the assets that are accepted. The access is larger on the OTC markets, both for the clients, and for the assets that are traded.

Contract negotiation and execution on the stock exchanges is done by a specialized staff, and it's achieved using different trading systems based on public auction. The "interdealer" markets are characterized by direct negotiation between the seller and the buyer, the counterpart in this transaction is played by the dealer.

The transactions performed on the stock exchange follow both regulations established by law, and the stock market regulations, the market agents are required to follow specific obligations.

Due to order concentration and to the trading mechanism, a unique rate for the negotiated assets is formed within the stock exchange.

The stock exchange is one of the most important institutions of the market economy, a segment of the financial market, a secondary organized market that is transparent and supervised, transaction are concluded here for securities, their derivatives, money.

In time the role played by the stock exchanges in the national economies has grown enormously. If initially the number of the participants at the stock exchange was limited to mainly individuals with a larger income, today, there are millions of private investors who place a large amount of their stocks directly on the market or through mutual funds. The value reached by the private pension funds or by the life-insurances made by physical persons, depends many times on the market evolution. Acting like capital gathering instruments, the stock exchanges have become the most efficient existing means of directing the available capital into an economy and their most proficient use. The market establishes the companies to be financed and the cost of their stocks. The vital factor is the efficiency of the companies to use their capital. This is how the stock exchanges took a central role in the macro-economical development of different countries of the world.

The stock exchange plays several roles for the economy:

- **Gathers capital for the companies:** the stock exchange offers the companies the possibility to gather the capital required for them to expand by selling financial assets to the investing public;

- **Mobilizes the private capital for the**

redirecționate, promovând astfel comerțul și industria;

- **Redistribuirea veniturilor:** oferind posibilitatea unui spectru larg de persoane de a cumpăra diferite titluri și, în consecință, de a deveni acționarii unor societăți profitabile, bursa diminuează inegalitățile generate de veniturile foarte mari, deoarece mulți oameni au posibilitatea de a obține o parte din profiturile obținute de afaceri care au fost înființate de alte persoane;

- **Îmbunătățirea modului de conducere a companiilor:** având o multitudine de proprietari, companiile au, în general, tendința de a-și îmbunătăți standardele și eficiența managerială, pentru a satisface cât mai bine cerințele acționarilor săi. Este evident faptul că, în majoritatea cazurilor, companiile publice tind să aibă un mai bun management decât cel al companiilor private;

- **Crearea oportunităților investiționale pentru micii investitori:** spre deosebire de alte activități economice care necesită mobilizarea unui capital mare, investiția făcută pe piețele bursiere este posibilă atât marilor, cât și micilor investitori, fiecare persoană achiziționând cantitatea de titluri de valoare pe care și-o permite din punct de vedere material. Așadar, bursa oferă o altă sursă de venituri și celor cu economii mici;

- **Strângerea fondurilor de către Guvern pentru dezvoltarea unor proiecte:** guvernul și chiar autoritățile locale pot decide să împrumute fondurile necesare finanțării unor proiecte mari, legate de infrastructură, cum ar fi construcția de noi locuințe sau dezvoltarea rețelei de drumuri, prin punerea în vânzare a unor obligațiuni. Aceste obligațiuni pot fi vândute la bursă, unde membrii populației le pot cumpăra. Prin această sursă alternativă de finanțare, guvernul sau autoritățile locale nu mai sunt nevoite să mărească taxele și impozitele pentru a strânge fondurile necesare dezvoltării respectivelor proiecte.

- **Barometru al economiei:** la bursă, prețul acțiunilor societăților tranzacționate crește și scade în funcție de forțele pieței, în general. Prețurile titlurilor tranzacționate tind să crească sau să rămână stabile atunci când societățile și economia în general arată semne de stabilitate. În concluzie, evoluția cursurilor la bursă poate fi un indicator al trendului general de la nivelul economiei.

Consecințele căderilor piețelor bursiere și efectul negativ provocat de acestea asupra economiilor au dus la formarea unor păreri conform cărora bursele nu sunt altceva decât o modalitate de circulație a banilor câștigați în urma activităților economice desfășurate, fără ca ele să aducă o valoare economică reală. Fostul președinte american, Theodore Roosevelt, a afirmat cândva că nu este nici o diferență morală între a paria pe cai sau la cărți și a paria la bursă.

În pofida acestei concepții, bursa s-a dovedit în toată lumea, fără îndoială, ca unul dintre elementele vitale creșterii economice pe termen lung. Mai multe studii empirice au demonstrat că există o corelație între

investments: investing private capitals into assets leads to a better resource allotment, because the funds, that would have otherwise been consumed or immobilized in bank deposits, are mobilized and redirected, thus promoting the commerce and the industry;

- **Performs income redistribution:** by offering to a wide range of persons the possibility to purchase different assets and, consequently, to become shareholders of a profitable company, the stock exchange diminishes the inequalities generated by a very big income, because very many people have the possibility to obtain a part of the profit obtained by businesses founded by other people;

- **Improves the way companies are managed:** having a variety of owners, the companies generally have the tendency to improve their standards and their management efficiency in order to better satisfy the demands of their shareholders. It is obvious that, in most of the cases, public companies tend to have a better management as compared to the one of the private companies;

- **Creates investment opportunities for the small investors:** unlike other economic activities that require mobilizing a large capital, the investment on the stock exchanges is possible both for big and small investors, each person can purchase the quantity of assets he affords from the material point of view. Consequently the stock exchange offers another source of income to agents with a smaller capital too;

- **The government can raise funds to develop certain projects:** the government and even the local authorities can decide to borrow the funds required to finance big projects by selling some assets and finance projects related to the infrastructure such as building new homes or developing the road network. These assets can be sold on the stock exchange where they can be bought by the population. Using this alternative source of financing, the government or the local authorities are not forced to increase the taxes and the duties in order to gather the funds required to develop those particular projects.

- **Acts as an economy barometer:** the price of the shares of the companies that are traded on the stock exchange generally rises and falls according to the forces of the market. The price of the traded assets tends to rise or remain stable when the society and the economy show signs of stability. In conclusion, the evolution of the rates on the stock exchange can serve as an index of the general trend of the level of the economy.

The consequences of the stock exchange falls and the negative effect of this situation on the economies have led to certain opinions according to which the stock exchanges are nothing but a circulation method of the money earned as a consequence of the economic activities that were carried on, and that they do not bring a real economic value. The former president of the USA Theodore Roosevelt stated once that there is no difference between betting on horses, playing cards or on the stock exchange.

Despite of this conception, there is no doubt that the stock exchange has proven around the world as one of the

nivelul de dezvoltare a pieței bursiere a unei țări și nivelul său de creștere și dezvoltare economică. Statele cu o piață bursieră bine dezvoltată tind să aibă, în general, o mai mare creștere și dezvoltare economică decât cele cu piețe bursiere subdezvoltate.

Bibliografie:

1. Anghelache, G. *Bursa și piața extrabursieră*, Editura Economică, București, 2000
2. Alexandru, C. *Piața de capital – Curs*, Universitatea Ecologică București, Facultatea de Management, Finanțe, Bănci, București, 2004
3. Cucușel C. *Finanțele întreprinderii – Note de curs*, Editura Risoprint, Cluj Napoca, 2002
4. Nistor, I., ș.a. *Finanțele întreprinderii – Studii de caz*, Editura Viitorul românesc, București, 2003
5. Popa, I. *Bursa*, vol.I și II, Editura Adevărul, București, 1995
6. Stancu, I. *Teoria piețelor financiare. Finanțele întreprinderii. Analiza și gestiunea financiară*, Editura Economică, București, 1996
7. Vâșcu, T. *Piețe de capital*, Editura Academiei Române de Management, București, 2000
8. *** Legea nr. 297/2004 privind piața de capital
9. www.bvb.ro
10. www.cnvmr.ro
11. www.intercapital.ro
12. www.rasd.ro

vital elements required for a long-term economic growth. Many empiric studies have proven that there is a correlation between the growth levels of the stock exchange of a country and its level of growth and economic development. The countries with a well developed stock exchange generally tend to have a bigger economical growth and development as compared to the countries with undeveloped stock exchanges.

Bibliography:

1. Anghelache, G. *Bursa și piața extrabursieră*, Editura Economică, București, 2000
2. Alexandru, C. *Piața de capital - Curs*, Universitatea Ecologică București, Facultatea de Management, Finanțe, Bănci, București, 2004
3. Cucușel C. *Finanțele întreprinderii - Note de curs*, Editura Risoprint, Cluj Napoca, 2002
4. Nistor, I., ș.a. *Finanțele întreprinderii - Studii de caz*, Editura Viitorul românesc, București, 2003
5. Popa, I. *Bursa*, vol.I și II, Editura Adevărul, București, 1995
6. Stancu, I. *Teoria piețelor financiare. Finanțele întreprinderii. Analiza*
7. Vâșcu, T. *Piețe de capital*, Editura Academiei Române de Management, București, 2000
8. *** Legea nr. 297/2004 privind piața de capital
9. www.bvb.ro
10. www.cnvmr.ro
11. www.intercapital.ro
12. www.rasd.ro

EPECTELE CONȚURENȚEI PE PIAȚA BANCARĂ AUTOHTONĂ ÎN CONDIȚIILE ACTUALE

Drd. ASEM Lorina ȚIGULEA, BNM

Dezvoltarea concurenței și mediului concurențial din Republica Moldova este o condiție necesară integrării acesteia în Uniunea Europeană. O condiție fundamentală a constituirii mediului concurențial moldovenesc este crearea unui sistem bancar eficient.

Realitatea arată că o instituție financiară, pentru a reuși pe piața bancară concurențială, trebuie să aibă abilitatea de a anticipa, identifica și adapta rapid ideile inovatoare. Iar prin competiția continuă între băncile comerciale, concurența favorizează pe cei mai buni și mai performanți și anihilează pe cei slabi, incapabili să se adapteze cerințelor pieței.

Efectele concurenței pe piața bancară din R.Moldova se simt, în primul rând, prin dezvoltarea sistemului bancar autohton în ansamblu. Astfel, capitalul de gradul I, unul din principalii indicatori financiari ce

THE EFFECTS OF COMPETITION ON DOMESTIC BANKING MARKET IN CURRENT CONDITIONS

PhD AESM Student TIGULEA Lorina, NBM

The development of competition and competitive environment in the Republic of Moldova are basic conditions for integrating into the European Union. The creation of an efficient banking system is a fundamental condition for the formation of the Moldovan competitive environment.

The reality shows that a financial institution must be able to anticipate, identify and adapt rapidly the innovative ideas in order to have success on the competitive banking market. Due to the continual opposition between the commercial banks, the competition favours the best and most evolved and annihilates the weak, incapable to adapt to market's requests.

The effects of competitiveness on banking

reflectă gradul de consolidare a băncilor și capacitatea acestora de acoperire a eventualelor pierderi, s-a majorat per sistem cu 12,7 la sută. Media suficienței capitalului ponderat la risc per sistem continuă să fie situată la un nivel înalt – 29,2 la sută și indică un grad sporit de siguranță a băncilor, determinat de existența unui potențial de efectuare a operațiunilor riscante fără afectarea capitalului.

Intensificarea concurenței pe piața bancară din Moldova este determinată și de scăderea sporită a marjei bancare în anii 2007-2008 comparativ cu anul 2006. Dat fiind faptul că băncile comerciale obțin prin contractare resurse financiare externe, sectorul bancar continuă să prezinte un segment de creștere a concurenței cu participarea majorată a capitalului străin, constituind 65,72% în anul 2007 față de 50% în anul 2006, iar în prima jumătate a anului 2008 acest indicator a atins deja 72,5 la sută sau cu 0,6 p.p. mai mult comparativ cu începutul anului.

Dezvoltarea concurenței pe piața bancară a determinat înregistrarea tendințelor pozitive ale activității băncilor comerciale din Republica Moldova pe parcursul ultimelor 18 luni. Astfel, la 31.07.2008, activele totale în sistemul bancar au constituit 37 063,9 milioane lei, în creștere cu 16 la sută față de începutul anului. Volumul obligațiunilor, în special al depozitelor persoanelor fizice, s-au maximizat cu 15,39 la sută până la 26 641,7 mil. lei, ceea ce denotă un înalt grad de credibilitate a băncilor. Volumul creditelor a prezentat o creștere cu 3 157,9 mil. lei (tab.1, figura 1).

Mărirea portofoliului de depozite este datorată fluxurilor bănești, urmată de tendința crescândă a persoanelor fizice de a depune banii la bancă. Ca rezultat, băncile au înregistrat o creștere semnificativă în disponibilități bănești și, în urma intensificării concurențiale, au îndreptat aceste surse spre activitatea de creditare în scopul cuceririi noilor segmente ale sectorului real (figura 1).

market in the Republic of Moldova are visible first of all due to the development of our entire banking system. Thus, the I degree capital, one of the main financial indices that reflects the degree of consolidation of banks and their capacity to cover eventual losses, has raised 12.7% in the system. The average sufficiency of the capital considered at risk on the system continues to be at a high level -29.2%. And shows a high degree of security for banks determined by the existence of a potency to venture risky banking operations without affecting the capital.

The intensification of competition on banking market in the Republic of Moldova is caused by the intense diminuation of banking interest rate in 2007-2008 comparative to 2006. Due to the fact that commercial banks get their foreign financial resources by contracts, the banking sphere continues to be a domain of evolving competition with intense participation of foreign capital, constituting 65.75% in 2007 in comparison with 50% in 2006. In the first half of 2008 the index was 72.5% or 6% more than at the beginning of the year.

Competition's development on the banking market caused positive tendencies in the activity of commercial banks in the Republic of Moldova during the last 18 months. Thus, the total assets in the banking system constituted 37063.9 mln MDL on 31.07.2008, with 16% more than at the beginning of the year.

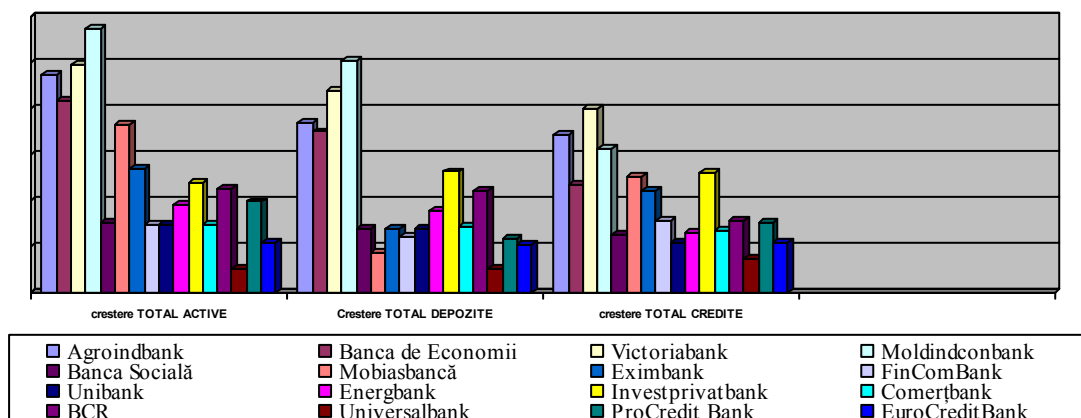
The volume of debenture bonds, especially the deposits of individuals maximised with 15.39% reaching 26641.7 mln MDL, indicating high degree of banks' credibility. The credits' volume rose to 3157.9 mln MDL (tab.1, fig.1).

The maximization of deposits' portfolio is due to money flow and the increasing tendency of people to keep money in banks. As a result, the banks registered a significant growth in money availability and thanks to competitiveness intensification, they directed the sources at crediting activity aiming to conquer new spheres of the real sector (fig.1)

Tabelul 1

Perioada	TOTAL ACTIVE, mii lei			TOTAL DEPOZITE, mii lei			TOTAL CREDITE, mii lei		
	31.12.2006	31.12.2007	31.07.2008	31.12.2006	31.12.2007	31.07.2008	31.12.2006	31.12.2007	31.07.2008
Băncile									
MoldovaAgroindbk	4,712,709.4	6,888,609.1	7,638,227.5	3,759,244.8	5,311,969.4	5,854,477.9	3,244,196.0	4,737,341.9	5,226,627.8
Banca de Economii	3,484,035.3	3,049,044.9	3,681,370.6	2,951,852.0	2,280,741.5	2,780,468.2	1,623,447.3	1,660,719.9	1,933,444.1
Victoriabank	2,634,438.3	4,106,942.0	4,899,431.0	2,036,904.0	3,365,443.0	4,046,279.0	1,538,980.5	2,825,233.0	3,426,509.0
Moldindconbank	2,356,286.9	3,647,923.9	4,592,914.0	1,863,098.8	3,003,458.8	3,815,672.9	1,604,225.6	2,674,460.9	3,099,710.7
Banca Socială	1,575,038.1	2,117,360.6	2,220,273.2	1,154,175.7	1,310,169.2	1,392,348.2	1,049,708.8	1,322,186.4	1,375,693.1
Mobiasbanca -GSG	1,950,156.1	2,606,700.3	3,134,561.8	1,322,103.1	1,824,197.2	1,799,149.8	1,182,752.0	1,612,387.3	1,920,524.5
Eximbank-GVB	1,376,177.1	2,715,119.0	3,052,159.1	898,594.9	1,296,112.6	1,377,443.9	943,064.2	1,817,685.7	2,063,158.6
FinComBank	1,181,951.9	1,689,725.3	1,782,030.4	861,490.8	1,115,826.6	1,156,264.0	655,182.0	995,735.8	1,109,344.6
Unibank	601,365.4	527,058.6	624,320.4	424,119.3	243,489.6	320,855.0	298,651.9	312,436.2	331,064.9
Energbank	680,434.7	1,057,605.0	1,242,730.6	482,146.7	777,726.1	937,137.1	446,502.0	643,643.0	706,595.5
Investprivatbank	648,126.2	1,100,872.3	1,379,668.5	481,009.0	919,140.2	1,245,064.3	336,839.6	653,606.3	976,583.9
Comertbank	288,507.0	381,457.6	478,188.2	147,840.9	220,903.0	306,204.4	170,933.1	205,061.2	271,650.7
BCR	815,109.1	1,445,473.6	1,695,249.4	650,007.8	1,162,241.8	1,407,180.9	524,704.3	1,026,062.6	1,141,041.0
Universalbank	292,110.1	322,712.0	227,999.3	159,198.2	197,462.2	100,630.8	162,770.8	203,882.0	150,807.0
ProCredit Bank			195,917.0			37,632.0			100,987.0
EuroCreditBank	180,291.3	198,008.9	218,924.4	51,243.5	57,779.9	64,972.8	47,788.3	62,417.8	77,021.8
Total active	22,776,736.9	31,854,613.1	37,063,965.4	17,243,029.5	23,086,661.1	26,641,781.2	13,829,746.4	20,752,860.0	23,910,764.2

Sursa: elaborat de autor în baza informației agenției de știri InfoMarket

Sursa: elaborată de autor

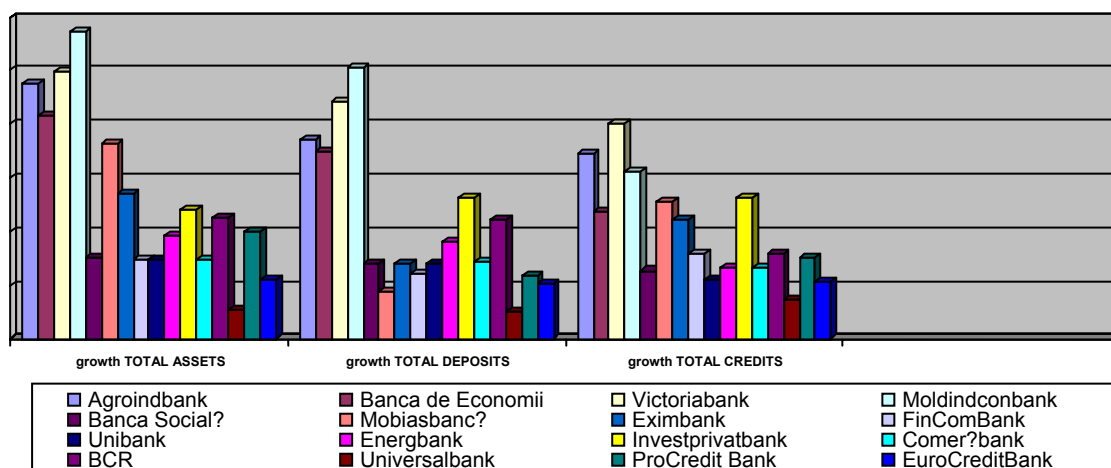
Figura 1. Tendințele băncilor comerciale în condițiile concurenței de piață

Table 1

banks	TOTAL ASSETS, thousand MDL			TOTAL DEPOSITS, thousand MDL			TOTAL CREDITS, thousand MDL		
	31.12.2006	31.12.2007	31.07.2008	31.12.2006	31.12.2007	31.07.2008	31.12.2006	31.12.2007	31.07.2008
MoldovaAgroindbk	4,712,709.4	6,888,609.1	7,638,227.5	3,759,244.8	5,311,969.4	5,854,477.9	3,244,196.0	4,737,341.9	5,226,627.8
Banca de Economii	3,484,035.3	3,049,044.9	3,681,370.6	2,951,852.0	2,280,741.5	2,780,468.2	1,623,447.3	1,660,719.9	1,933,444.1
Victoriabank	2,634,438.3	4,106,942.0	4,899,431.0	2,036,904.0	3,365,443.0	4,046,279.0	1,538,980.5	2,825,233.0	3,426,509.0
Moldindconbank	2,356,286.9	3,647,923.9	4,592,914.0	1,863,098.8	3,003,458.8	3,815,672.9	1,604,225.6	2,674,460.9	3,099,710.7
Banca Socială	1,575,038.1	2,117,360.6	2,220,273.2	1,154,175.7	1,310,169.2	1,392,348.2	1,049,708.8	1,322,186.4	1,375,693.1
Mobiasbanca -GSG	1,950,156.1	2,606,700.3	3,134,561.8	1,322,103.1	1,824,197.2	1,799,149.8	1,182,752.0	1,612,387.3	1,920,524.5
Eximbank-GVB	1,376,177.1	2,715,119.0	3,052,159.1	898,594.9	1,296,112.6	1,377,443.9	943,064.2	1,817,685.7	2,063,158.6
FinComBank	1,181,951.9	1,689,725.3	1,782,030.4	861,490.8	1,115,826.6	1,156,264.0	655,182.0	995,735.8	1,109,344.6
Unibank	601,365.4	527,058.6	624,320.4	424,119.3	243,489.6	320,855.0	298,651.9	312,436.2	331,064.9
Energbank	680,434.7	1,057,605.0	1,242,730.6	482,146.7	777,726.1	937,137.1	446,502.0	643,643.0	706,595.5
Investprivatbank	648,126.2	1,100,872.3	1,379,668.5	481,009.0	919,140.2	1,245,064.3	336,839.6	653,606.3	976,583.9
Comerțbank	288,507.0	381,457.6	478,188.2	147,840.9	220,903.0	306,204.4	170,933.1	205,061.2	271,650.7
BCR	815,109.1	1,445,473.6	1,695,249.4	650,007.8	1,162,241.8	1,407,180.9	524,704.3	1,026,062.6	1,141,041.0
Universalbank	292,110.1	322,712.0	227,999.3	159,198.2	197,462.2	100,630.8	162,770.8	203,882.0	150,807.0
ProCredit Bank			195,917.0			37,632.0			100,987.0
EuroCreditBank	180,291.3	198,008.9	218,924.4	51,243.5	57,779.9	64,972.8	47,788.3	62,417.8	77,021.8
Total	22,776,736.9	31,854,613.1	37,063,965.4	17,243,029.5	23,086,661.1	26,641,781.2	13,829,746.4	20,752,860.0	23,910,764.2

Source: elaborated by the author, basing on the information offered by the new agency InfoMarket

Figure 1. The tendencies of the Commercial banks in the condition of market competitiveness

Source: elaborated by the author

La momentul actual, pe teritoriul Republicii Moldova funcționează 16 bănci comerciale. Concurența existentă pe piața bancară le oferă un motiv forte de dezvoltare produse performante pentru toate tipurile de

Nowadays there are functioning 16 commercial banks on the territory of the Republic of Moldova. The existing competition on the banking market offers a strong reason to develop performant products for all

clientelă, de a credita businessul prin rate scăzute ale dobânzii; de a atrage credite cu dobânzi mici de la instituții financiare internaționale pentru a micșora costul final al creditelor, de a dezvolta leasingul, de a introduce noi servicii financiare care ar contribui la îmbunătățirea competitivității economiei. În sectorul real sectorul bancar vine cu oferte orientate spre afaceri mici și mijlocii, în special gospodăriilor țărănești și businessului din regiunea rurală. Astfel, la situația din 30.06.2008 soldul creditelor acordate întreprinderilor mici și mijlocii a constituit 8281,4 mil. lei, majorându-se față de începutul anului cu 8,9 la sută.

În acest context, pot fi menționate cele mai dinamice instituții financiare pe piața bancară din Republica Moldova: BC „Moldova-Agroindbank” S.A., BC „Victoriabank” S.A., BC „Moldindconbank” S.A., BC „Banca de Economii” SA, BC „Mobiasbanca – Groupe Societe Generale” S.A., BC „Eximbank” SA Gruppo Veneto Banca SA etc. (figura 1).

Ca efect al concurenței bancare se consideră și tendințele băncilor comerciale de a fi primele după maximizarea capitalului, activelor profitului etc. În această ordine de idei, menționăm că revista financiară „Euromoney” a acordat BC Moldova-Agroindbank SA titlul „Cea mai bună bancă din Moldova 2008” (The best bank in Moldova 2008). BC **Moldova-Agroindbank** SA a fost recunoscută „Cea mai bună bancă din Moldova” și de revista britanică „Finance Central Europe” al treilea an consecutiv, la următoarele categorii:

- Cea mai bună bancă în Moldova 2008
- Cea mai bună bancă în Moldova după creșterea capitalului 2008
- Cea mai bună bancă în Moldova după creșterea activelor 2008
- Cea mai bună bancă în Moldova după profitul brut 2008

Desemnarea băncii de către revista britanică al treilea an consecutiv confirmă eficiența strategiilor adoptate de către bancă, precum și dezvoltarea durabilă a acesteia, factori ce contribuie la consolidarea poziției de lider în sistemul bancar al țării.

Un alt efect al concurenței bancare este capacitatea băncilor de a se manifesta eficient pe piața valutară. Astfel, renumita revistă internațională „Global Finance” a desemnat **Victoriabank** cu titlul de „Cea mai bună bancă pe piața valutară din Moldova-2008”. Criteriile de apreciere în funcție de care aceasta a devenit câștigătoarea titlului au fost: volumul tranzacțiilor, serviciile acordate clienților, competitivitatea prețurilor pe piața bancară, precum și produsele inovative și tehnologice lansate de bancă. Vizitatorii BC Victoriabank SA au posibilitatea să-și creeze pe siteul băncii pagina lor personală. Pe lângă informația despre produsele bancare pe care îi interesează, clienții băncii pot accesa dinamica cursului valutar, pot utiliza calculatorul financiar de calculare a dobânzilor aferente la credite și depozite, precum și a afla răspuns la toate întrebările care îi interesează.

kind of clients, to credit business at low rates of interest; to attract credits at low rates of interest; to attract credits at low rates of interest from international financial institutions in order to minimize the final cost of credits; to develop leasing; to introduce new financial services that would contribute to the improvement of economic competition. Within the real sector, the banks come with offers to small and medium businesses, especially for agricultural firms and other businesses in the rural areas. In this context, the credit balance of the small and medium businesses constituted 8281.4 mln MDL on 30.06.2008; raising with 8.9 % comparing to the beginning of the year.

Among the most dynamic financial institutions on the banking market may be mentioned – CB "Moldova – Agroindbank" A.S., CB "Victoriabank" AS, CB "Banca de Economii" AS, CB "MOBIASBANCA – Groupe Societe Generale" AS, CB "Eximbank" AS Gruppo Veneto Banca SA etc (fig.1).

The tendencies of the commercial banks to be the first in maximizing the capital, the assets, the profit are also effects of banking competition. In consequence, it should be mentioned that the financial magazine "Euromoney" gave to CB "Moldova – Agroindbank" A.S the title of "the best bank in Moldova 2008". CB "**Moldova – Agroindbank**" A.S was recognized "the best bank in Moldova" by the British magazine "Finance Central Europe", too. It happens the third year consecutively. This year it wins to the following categories:

- ✓ The best bank in Moldova 2008;
- ✓ The best bank in Moldova according to the raising of capital 2008;
- ✓ The best bank in Moldova according to the raising of assets 2008;
- ✓ The best bank in Moldova according to the gross profit 2008.

The selection of the bank by the British magazine the third year consecutively confirms the efficiency of the strategies elaborated by the bank and also the durable development of the institution. These elements favour the consolidation of the bank into the leader of country's banking system.

The capacity of banks to manifest efficiently on the exchange market is another effect of the banking competitiveness. Thus, the famous international magazine "Global Finance" gave the title of "the best bank on exchange market in the Republic of Moldova 2008" to **Victoriabank**. Victoriabank won the title according to the next criteria: the volume of transactions, the services offered to the clients, the competitiveness of prices on banking market and also the innovative and technological products launched by the bank. The visitors of CB "Victoriabank" have the possibility of creating their own pages on the site of the bank. Along with the information about the products of the bank that they need, the clients may access information on exchange rate, use financial

Conform unui studiu efectuat de Agenția de rating și estimare „Estimator-VM”, Victoriabank are șanse reale de a ajunge la Bursa de Valori din Londra – una dintre cele mai prestigioase piețe din Europa.

Efectele concurenței se manifestă și prin interesul băncilor de a finanța comerțul din R.Moldova. BC „Mobiasbanca – Groupe Societe Generale” SA a fost nominalizată drept cea mai activă bancă de finanțare a comerțului din țara noastră, pentru contribuția consistentă la succesul Programului de Facilitare a Comerțului în anul 2007. Această distincție a fost oferită în cadrul Adunării Anuale și a Forumului de Afaceri, organizate de Banca Europeană de Reconstrucție și Dezvoltare (BERD) la 18-19 mai 2008, în Kiev, Ucraina. Una din prioritățile actuale ale băncii BC „Mobiasbanca – Groupe Societe Generale” SA este implementarea tehnologiilor informaționale moderne, care va permite îmbunătățirea procesului de deservire a clienților în conformitate cu standardele internaționale de calitate. Începând cu 10 octombrie 2008, Mobiasbanca a emis carduri ale sistemului de plăți MasterCard International. Noile produse ridică noțiunea de card la un nivel nou pentru piața moldovenească și oferă noi posibilități clienților în conformitate cu standardele internaționale de calitate. Majoritatea produselor financiare de pe piața autohtonă sunt fie inaccesibile studenților, fie prea complicate în ceea ce privește obținerea și utilizarea lor. Mobiasbanca și-a stabilit ca obiectiv și a reușit să creeze un pachet de produse mai accesibile și mai flexibile pentru studenți.

Pentru a face față concurenței, fiecare bancă tinde de a fi unică în activitatea sa și de a beneficia de soluții individualizate ce satisfac cele mai diverse cerințe. Fiind una dintre cele mai mari bănci din Moldova, BC „Moldindconbank” SA participă activ la păstrarea și dezvoltarea patrimoniului cultural al țării. A devenit o tradiție susținerea materială a Teatrului național „Mihai Eminescu”, a organizației de caritate „Clipa Siderală”. Extinderea relațiilor externe și-a găsit expresia în cooperarea BC „Moldindconbank” SA cu băncile străine – Citibank, Commerzbank, Drezdnerbank, Rabobank, Interbanka, Eximbank (Washington).

Ca rezultat al concursului organizat de Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, **Eximbank Gruppo Veneto Banca** a fost desemnată unica bancă ce va acorda credite în condiții preferențiale pentru crearea de noi locuri de muncă cu finanțare din bugetul Fondului de șomaj. Eximbank a devenit pentru a doua oară învingătoarea acestui concurs, fapt ce confirmă poziția înaltă a băncii ca partener de încredere după volumul creditelor refinanțate, atins în urma implementării unei politici progresive ce a contribuit la întărirea poziției instituției pe piața bancară.

La 24 iunie 2008, BC „Eximbank” SA a semnat cu banca-mamă un nou contract de acordare a unei linii de creditare în sumă echivalentă cu 25 milioane euro. Mijloacele bănești primite în cadrul liniei nominalizate vor fi direcționate spre continuarea finanțării proiectelor

computing of the interest rate at credits and deposits and may find answers to all they're interested in. According to a study made by the Agency of rating and estimation "Estimator-VM", "Victoriabank" has real chances to get to the Stock market in London – one of the most prestigious markets in Europe.

The effects of competition are also seen due to the interest of banks to finance the trade in Moldova. CB "MOBIASBANCA – Groupe Societe Generale" AS was nominated as the most active bank in financing the commerce in Moldova, as it had great contribution to the success of the "Program of facilitating the trade" in 2007. The title was offered within the Annual Assembly and Business Forum, organized by the European Bank for Reconstruction and Development (BERD) on 18-19 May 2008 in Kiev, the Ukraine. One of the present priorities of the CB "Mobiasbanca – Groupe Societe Generale" AS is to implement modern informational technologies, that will allow the improvement of client service process and will correspond to the international quality standards. Beginning with October 10, 2008, Mobiasbanca issued cards of the MasterCard International system. The new product gives a new colour to the notion of card on the moldovan market and gives new possibilities to the clients respecting the international quality standards. The most of financial products on our market are either inaccessible or too complicated in what concerns their achievement and use for the students. Mobiasbanca aimed and succeeded in creating a range of products more flexible and accessible to the students.

To face competition every bank tries to be unique in its activity and to own original solutions in order to satisfy any demand. Being one of the most powerful banks in Moldova, CB "Moldindconbank" AS participates actively into keeping and developing the cultural heritage of the country. The material support of the national theatre "Mihai Eminescu" and of the charitable organisation "Clipa Siderală" have become a tradition. The extent of the foreign affairs is demonstrated by the cooperation between CB "Moldindconbank" AS and foreign banks such as – Citibank, Commerzbank, Drezdnerbank, Rabobank, Interbanka, Eximbank (Washington).

As a consequence of the contest organised by the National Agency for Engaging Labour Force, **Eximbank Gruppo Veneto Banca** was effected to be the only bank to offer credits in preferential conditions for creating new jobs. The activity will be financed from the budget of the Fund for Unemployed. It's the second time when Eximbank wins the contest, a fact that reiterates the state of the bank as a trustful partner according to the volume of refinanced credits, gained due to the implementation of a progressive policy that contributed to the consolidation of the institution on the banking market.

On June, 24, 2008 CB "Eximbank" AS signed with its mother – bank a new contract for opening a

pe termen mediu ale clienților corporativi pe o perioadă de până la 7 ani. Semnarea noului acord, pe termen mediu și lung, în condițiile penuriei de resurse financiare, înregistrată pe piața locală, va permite Eximbank să continue programele de creditare în condiții avantajoase a companiilor care își desfășoară activitatea în sectorul real al economiei naționale, contribuind astfel la menținerea ritmului de creștere economică a țării.

În continuare la cele relatate anterior, *concluzionăm că efectele concurenței pe piața bancară autohtonă se manifestă prin:*

- tendința celor 16 bănci comerciale care activează actualmente în R.Moldova de a fi creative și rapide în lansarea de produse noi, precum și servicii competitive, într-o manieră profesionistă, care să satisfacă cerințele clienților;

- aspirațiile băncilor comerciale de a-și dezvolta baza de clienți și, ca rezultat, de a-și maximiza cota pe piață;

- necesitatea băncilor comerciale din RM de a-și optimiza structura activelor și pasivelor, precum și de a-și îmbunătăți performanțele lor;

- dezvoltarea capacității BC de a angaja personal cu un înalt grad de profesionalism.

Concurența băncilor autohtone de a ocupa poziția de lider pe piață va consolida sistemul bancar autohton și va determina cu certitudine capacitatea acestuia de a asigura afluxul de capital necesar dezvoltării întregii economii a Republicii Moldova.

new credit line of 25 mln Euros the money would be directed at the continuity of financing the short – term projects of the corporative clients for a period of 7 years. In the conditions of financial resources shortcomings recorded on the local market, the signing of the new agreement would allow Eximbank to continue the credit programs on favourable conditions of the companies that activate into the real sector of national economy, thus contributing to the economic development of the country.

Taking into consideration all the facts above, *it may be concluded that the effects of competition on the domestic banking market are:*

- The 16 banks that activate in the Republic of Moldova nowadays tend to be creative and fast in launching new products, and also offering professional competitive services, that would satisfy clients' demands;

- the aspirations of banks to exceed the basis of clients and to maximize their places on the market;

- the necessity of commercial banks to optimize the structure of assets and liabilities and to improve their performance;

- to develop commercial banks' capacity to engage highly profesional stuff

The competition of the moldovan Banks to occupy leading positions on market would fortify our banking system and would certainly determine its ability to assure money flow necessary to develop the economy of the Republic of Moldova as a whole.

ASPECTE ALE CONTABILITĂȚII CONSUMURILOR ȘI CALCULAȚIEI COSTULUI LA INSTITUȚIILE DE PRESTĂRI SERVICII MEDICALE

**Prof. univ. dr. hab. Viorel ȚURCANU;
Drd. Ludmila FRUMUSACHI, ASEM**

O sarcină importantă în orice domeniu de activitate a entităților din Republica Moldova este asigurarea creșterii eficienței utilizării resurselor care, exprimate în valori, alcătuiesc consumurile și costurile de producție, servicii. În legătură cu aceasta, calcularea cât mai obiectivă a costurilor serviciilor medicale este o problemă actuală.

Consumurile reprezintă resursele entității, utilizate pentru fabricarea produselor și prestarea serviciilor în scopul obținerii profitului. Instituțiile de prestări servicii medicale, conform statutului, activează pe principiul de autofinanțare, de non-profit. Scopul principal al acestora este protecția sănătății populației, profilaxia, diagnosticarea, tratamentul și reabilitarea bolnavilor, promovarea modului sănătos de viață.

În costul serviciilor, conform Standardului Național de Contabilitate (SNC) 3 „*Componenta consumurilor și cheltuielilor întreprinderilor*”, se includ: consumuri de materiale, consumuri privind retribuirea muncii, consumuri privind contribuțiile la asigurările sociale și medicale, consumuri indirecte de producție [5].

Se cunoaște faptul că contabilitatea consumurilor este condiționată de metoda de calculație a costului. Necesitatea calculației costurilor serviciilor prestate se impune, în primul rând, de obiectivul desfășurării activității instituțiilor și, totodată, de rolul acestora la determinarea prețurilor și tarifelor [6]. În acest context, trebuie menționat că, în perioada de pregătire către implementarea asigurărilor medicale obligatorii în R. Moldova, nu se cunoștea o anumită metodă de calculație a costului, de aceea la baza estimării costului serviciilor medicale a fost pusă utilizarea tarifelor pentru prestarea serviciilor medico-sanitare.

Modul de calculație a costului nu este stabilit pentru fiecare domeniu de activitate, însă SNC 1 „*Politica de contabilitate*”, § 9 prevede că entitățile au dreptul de a selecta varianta optimă de contabilizare a operațiunilor economice, pornind de la condițiile de activitate proprii [4]. Aceasta se referă și la calculația costurilor, având în vedere elaborarea de sine stătător a metodei necesare de evidență a consumurilor și de calculație a costului.

Evidența sintetică a consumurilor secțiilor de bază în cadrul instituțiilor de prestări servicii medicale

ASPECTS OF ACCOUNTING FOR CONSUMPTION AND COST CALCULATION AT MEDICAL SERVICES INSTITUTIONS

**University Professor, Dr. Hab. ȚURCANU
Viorel;
PhD Student FRUMUSACHI Ludmila,
AESM**

This article analyses certain aspects of accounting for consumption and the cost calculation at the institutions that provide medical services and indicates its disadvantages.

A special attention is paid to accounting for consumption included in the medical services cost, it proposes the scheme of analytic accounts codes for recording consumption in conformity with the characteristics of medical institutions operations

An important task in every domain of entities' operations in the Republic of Moldova is to provide an efficient growth of resources utilization, which being expressed in values, form up the production, services consumption and costs. With reference to this, a more objective calculation of the medical services costs is an actual problem.

Consumption represents the entity's resources used for manufacturing of products and for providing services in order to get profit. Institutions that provide medical services under the charter operate according to self-financing, non-profit principle. Their primary purpose is the protection of the population's health, prophylaxy, diagnosing, patients' treatment and remedy, the promotion of a healthy life standard.

In the cost of services, in conformity with the National Accounting Standards (N.A.S.) p. 3 „*The content of enterprises' consumption and expenses*”, the following elements are included: materials consumption, consumption regarding labour pay, consumption regarding contributions to medical and social insurance, indirect production consumption [5].

It is known that accounting for consumption is conditioned by the method of cost calculation. The need for calculating the costs of provided services is imposed primarily by the objective of institutions operations carrying out, and, meanwhile, by their role in the determination of prices and tariffs. [6]. In these terms, we should mention that during the preparation for the implementation of compulsory medical insurance in the Republic of Moldova nobody knew a certain method of cost calculation, that is why, on the basis of estimating the medical services cost, the use of tariffs for medical and hygienic services was introduced.

The way of cost calculation is not established for each activity field, but N.A.S. p.1. „*Accounting Policy*”, § 9 stipulates that the entities have the right to choose the optimal variant of recording the economic operations, starting from their own activity conditions

se efectuează la contul 811 „Activități de bază” care dispune de subconturi pentru înregistrarea consumurilor directe de materiale, a consumurilor directe privind retribuirea muncii și a consumurilor indirecte.

Consumurile directe de materiale reprezintă un element semnificativ al costului serviciilor medicale și cuprinde medicamentele, materialele de pansament, valoarea și amortizarea instrumentelor, remediile medicale, consumabilele și alimentația pacienților. Acestea se includ în costul serviciilor în baza *bonului de comandă-livrare (gratis)* și *fișei de prescripție (cu plată în numerar)* [3].

La consumurile privind retribuirea muncii, ce se includ direct în costul serviciilor medicale, se referă salariul de bază (plata pentru volumul de lucru, executat conform normelor de timp) și salariul suplimentar (plata pentru gărziile de serviciu în zilele de sărbători, turele de noapte, pentru muncă intensivă, cu aplicarea noilor metode de lucru, concedialele). Aceste remunerări țin de personalul de conducere, medici, personalul medical mediu și inferior. Documentele justificative sunt *tabelul de evidență a timpului de muncă prestat* sau *fișa de pontaj*.

Trebuie menționat că la instituțiile de prestări servicii medicale predomină sistemul de salarizare în regie cu premii, ceea ce stimulează productivitatea muncii a personalului serviciilor de bază.

Consumul legat de defalcările pentru asigurările obligatorii sociale și asigurările obligatorii de asistență medicală sunt determinate în funcție de salariul calculat, de cotele defalcărilor prevăzute în bugetul asigurărilor obligatorii sociale și de bugetul asigurărilor obligatorii de asistență medicală pe anul respectiv și se includ în mod direct în costul serviciilor medicale, iar drept bază servește salariul calculat.

Consumurile incluse în mod indirect în costul serviciilor medicale conțin: amortizarea activelor pe termen lung, valoarea și uzura obiectelor de mică valoare și scurtă durată, serviciile comunale și de telecomunicații, paza în secții, precum și consumurile legate de detașare în scopul de reciclare a cadrelor, reparația curentă a utilajului și a încăperilor curative. Aceste consumuri pe parcursul lunii se acumulează în debitul contului 813 „Consumuri indirecte de producție”, iar la sfârșitul lunii ele se înregistrează în debitul contului 811 „Activități de bază”.

La instituțiile de prestări servicii medicale lipsește metoda de repartizare a consumurilor indirecte de producție, ceea ce conduce la calitatea joasă a informației privind costul serviciilor prestate. Considerăm că consumurile indirecte pot fi repartizate pe tipuri de servicii în baza consumurilor directe privind retribuirea muncii.

Din concepția contabilității de gestiune se cunoaște că dirijarea mai eficientă a consumurilor poate fi asigurată prin organizarea evidenței analitice a acestora. În acest scop, propunem schema codurilor

[4]. This refers to the costs calculation, considering the issue of a necessary accounting method for consumption and the cost calculation.

Synthetic recording of basic departments consumption within medical services institutions is made for account 811 „Basic operations” which has subaccounts for the recording of materials direct consumption, direct consumption for labour pay and indirect consumption.

Materials direct consumption represents a significant element of the medical services cost and it comprises medicine, dressing materials, instruments value and depreciation, medical remedies, consumables and patients nourishment. These elements are included in the cost of services on the basis of *the delivery-on-order (free of charge) bill* and *the prescription slip (with cash payment)* [3].

As regards the consumption for labour pay, which is directly included in the cost of medical services, the basic salary is referred to (payment for labour volume, carried out according to time regulations) and extra salary (payment for guards during the celebrating days, night shifts, for intensive work, with the application of new working methods, leave pay. These pays keep to the authorities, doctors, middle-level and low-level personnel. The proof documents are considered to be the table of *labour time record* or the *clocking in slip*.

It should be mentioned that at the institutions which provide medical services the pay system with bonuses prevails and this stimulates the labour productivity of the basic services personnel.

The consumption linked to deductions for social compulsory services and compulsory medical insurance are determined depending on the calculated salary and deduction quotas stipulated in the budget of social compulsory insurance medical assistance, compulsory insurance for the given year and they are included directly in the cost of medical services, but as a basis for this fact the calculated salary serves.

The consumption included directly in the cost of medical services implies: depreciation of long-term assets, value and wear and tear of low-value objects and of short-term duration, utility and telecommunication services, guard in sections, as well as the consumption linked to detaching for the purpose to improve the personnel, current repairs of the equipment and curative rooms. This consumption is accumulated during the month in account debit 813 „Indirect production consumption”, and at the end of the month they are recorded in account debit 811 „Basic operations”.

At the institutions which provide medical services the method of distributing the indirect production consumption lacks and this fact leads to low quality information regarding the cost of provided services. We consider that indirect consumption can be distributed according to types of services on the basis of direct consumption regarding labour pay.

conturilor analitice pentru evidența consumurilor serviciilor medicale (figura 1).

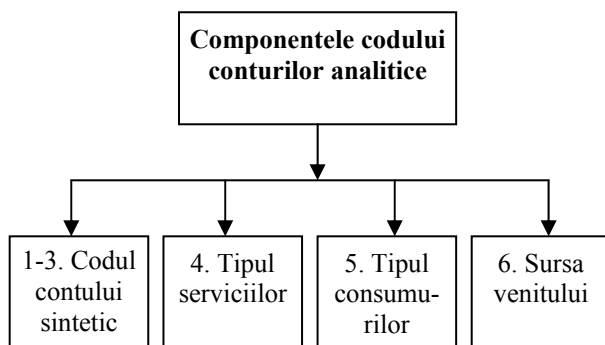

Figura 1. Structura codului conturilor analitice ale consumurilor serviciilor medicale

Poziția 1-3. Contul sintetic 811 „Activități de bază” este destinat generalizării informației privind consumurile activității de bază, adică a prestării serviciilor care constituie scopul instituțiilor. Contul sintetic joacă rolul de ecran, care generalizează datele contabile în expresie bănească ale tuturor consumurilor acumulate în luna respectivă.

Poziția 4. Tipurile de servicii medicale, acordate de instituția medicală, vor fi codificate prin următoarele simboluri:

- **1 (unu)** – asistența medicală urgentă în etapa prespitalicească, acordată în toate cazurile în care neacordarea la timp a asistenței medicale pune în pericol viața pacientului;
- **2 (doi)** – asistența medicală primară, acordată de medicul de familie în condițiile centrelor medicilor de familie și structurile lor sau la domiciliu, care cuprinde: serviciile medicale profilactice, serviciile medicale curative, pentru situațiile de urgență, activități de suport.
- **3 (trei)** – asistența medicală specializată de ambulator, care se acordă de medicul specialist de profil din secțiile consultative ale instituțiilor medicale spitalicești și ale asociațiilor medicale teritoriale persoanelor asigurate;
- **4 (patru)** – asistența medicală spitalicească, acordată în instituțiile medicale spitalicești, reprezintă cazul rezolvat, în care se acordă asistență medicală persoanei asigurate prin internare în spital;
- **5 (cinci)** – serviciile medicale de înaltă performanță, la care au dreptul persoanele asigurate, în cazul maladiilor și stărilor menționate, prevăzute în Clasificația Internațională a Maladiilor (CIM), revizia a 10-a a Organizației Mondiale a Sănătății și sunt prestate numai la prescrierea medicului specialist de profil;
- **6 (șase)** – serviciile medicale de îngrijiri la domiciliu, la care au dreptul persoanele dependente de pat și sunt acordate în mod individual de către

According to management accounting, it is known that the more efficient directing of consumption can be ensured through its analytical evidence organizing. For this purpose, we propose the scheme of analytic accounts codes for the evidence of medical services consumption. (figure 1).

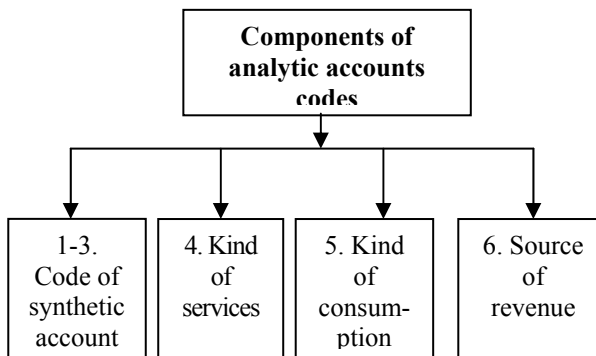

Figure 1. The Structure of analytic account code of medical services consumption

Position 1-3. Synthetic code 811 „Basic operations” is destined to generalize the information regarding the basic operation’s consumption i.e. services supply that constitutes the purpose of institutions. The synthetic code plays the role of screen, that generalizes the accounting data in in monetary terms of all resources accumulated in the given month.

Position 4. The types of medical services provided by the medical institution will be codified through the following symbols:

- **1 (one)** – urgent medical assistance before-hospitalization stage provided in all cases in which non-offering the medical assistance on time exposes to risks the patient’s life.
- **2 (two)** – primary medical assistance offered by the physician in conditions of physicians’ centers and their structures or at home implies: prophylactic medical services, curative medical services, medical services for urgent cases, support operations.
- **3 (three)** – specialized ambulance medical assistance which is provided by the specialist doctor in consulting sections of hospital medical institutions and territorial medical associations of insured people.
- **4 (four)** – hospital medical assistance provided in hospitals represents the solved case in which medical assistance is offered to the insured persons through hospitalization.
- **5 (five)** – high performance medical services to which the insured persons have the right, in case of diseases and mentioned states stipulated in International Diseases Classification (IDC) the tenth revision of Health World Organization and which are provided only if the specialist doctor prescribes it.

prestatorii autorizați în conformitate cu prevederile legale în vigoare, contractați de Compania Națională de Asigurări în Medicină.

Poziția 5. Consumurilor incluse în costul serviciilor medicale pot fi atribuite următoarele simboluri:

- **1 (unu)** – consumurile de materiale;
- **2 (doi)** – consumurile privind retribuirea muncii;
- **3 (trei)** – contribuțiile pentru asigurările sociale;
- **4 (patru)** – contribuțiile pentru asistența medicală obligatorie;
- **5 (cinci)** – consumurile indirecte de producție.

Poziția 6. Pentru acoperirea consumurilor serviciilor medicale este obligatorie cunoașterea unei surse de finanțare [1]. De aceea, în codul contului analitic, se propune o poziție specială referitoare la codificarea surselor de finanțare care prevede simbolurile:

- **1 (unu)** – contractate cu Compania Națională de Asigurări în Medicină;
- **2 (doi)** – obținute de la prestarea serviciilor cu plată;
- **3 (trei)** – contractate cu fondatorul;
- **4 (patru)** – granturi și sponsorizări, donații;
- **5 (cinci)** – contractate cu Ministerul Sănătății.

Instituțiile medicale au o varietate mare de servicii, ceea ce influențează asupra procesului de organizare a contabilității consumurilor. După metoda de plată, serviciile medicale pot fi clasificate astfel: per capita, per serviciu, per caz tratat, per caz asistat, buget global, bonificația (premierea) pentru performanțele profesionale ale muncii.

Ponderea cea mai mare din totalul serviciilor medicale revine asistenței medicale spitalicești, prin care se acordă asistență medicală persoanei asigurate prin internare în spital, iar în cadrul acestora predomină cazul rezolvat – caz de asigurare medicală, după forma de achitare „per caz tratat”.

După C. Ețco, „cazul de asigurare medicală” reprezintă dereglarea sănătății persoanei asigurate ca rezultat al unui accident, maladii acute sau agravării maladiei cronice somatice, survenite în perioada de asigurare și care necesită acordarea asistenței medicale [2]. Pentru fiecare program de asigurare noțiunea de „caz de asigurare” este specifică profilului medical al instituțiilor medico-sanitare publice.

Astfel, pentru a evidenția gradul cel mai inferior de estimare a consumurilor în sistemul de prestare a serviciilor medicale, poate fi utilizată categoria de cost al unui caz tratat. Costul total al unui caz tratat cuprinde consumurile directe și indirecte, atribuite unui caz tratat.

Evaluarea costului fiecărui caz tratat nu poate fi realizată în prezent, fapt ce impune formarea grupurilor de cazuri tratate cu achitarea unui tarif mediu. În acest

- **6 (șase)** – *home curative medical services* only people staying in bed make use of these services. They are offered by authorized providers in conformity with legal stipulations in force contracted by the National Company of Insurance in Medicine.

Position 5. Consumption included in the cost of medical services have the following symbols:

- **1 (one)** – materials consumption.
- **2 (two)** – consumption regarding labour pay.
- **3 (three)** – contributions for social insurance.
- **4 (four)** – contributions for compulsory medical assistance.
- **5 (five)** – indirect production consumption.

Position 6. In order to cover the medical services consumption it is very important to have a financing source [1]. For this reason, in the code of analytic account, we propose a special position which means to codify the financing sources and it proposes the symbols:

- **1 (one)** – contracting with the National Insurance Company in Medicine;
- **2 (two)** – obtained from providing pay services;
- **3 (three)** – contracted with the Founder;
- **4 (four)** – grants and sponsorships, donations;
- **5 (five)** – contracted with the Ministry of Health.

The medical institutions have a great variety of services, and this fact influences the process of consumption accounting organizing. According to the pay method, the medical services can be classified in the following way: per capita, per service, per cured case, per assisted case, global budget, offering bonuses (premiums), for professional work performances.

The highest balance of the total medical services belongs to the hospital medical assistance, through which medical assistance is granted to the insured person through hospitalization, and in whose situation the solved case is prevailing – case of medical insurance, according to the pay form „per cured case”.

According to C. Ețco „*medical insurance case*” represents the health disfunction of the person insured due to an accident, acute diseases or worsening of body chronic disease, arisen during the insurance period and which requires medical assistance [2]. For each insurance program the concept „insurance case” is characteristic to the medical profile of public medical and sanitary institutions.

In order to highlight the most inferior degree of consumption estimation in the medical services system we can use the cost category of a cured case. The total price of a cured case comprises direct and indirect consumption assigned to a cured case.

The cost estimation of each cured case cannot be carried out at present and this fact imposes the formation of cured cases groups with the payment of a

context, este foarte importantă aprecierea adecvată a nivelului de detalizare a principiilor de divizare a cazurilor tratate. În mod ideal, finanțarea ar trebui efectuată în bază de diagnostic, pentru că, anume la acest nivel, sunt elaborate standardele medico-economice, prin care se stabilește volumul mediu de asistență medicală, necesar tratamentului unui pacient cu diagnoza respectivă.

Compararea costurilor cazului tratat pe profil între diferite spitale de același nivel poate servi drept unul din criteriile de selectare a prestatorului de servicii medicale în condițiile de concurență între prestatori, iar pe baza costului total al cazului tratat putem trage concluzii și despre aportul fondatorului instituțiilor medico-sanitare publice, rentabilitatea lor etc.

Astfel, calcularea costului unui caz tratat reprezintă unul din principalele mijloace de control și instrumentul de gestiune a consumurilor efectuate.

Dificultăți mari pe care le întâmpină astăzi instituțiile medicale în ceea ce privește calcularea costului serviciilor medicale apar din cauza că, până în prezent, nu a existat o experiență în acest domeniu în Republica Moldova. Chiar dacă aceste instituții activează pe principiul non-profit, furnizorul de servicii medicale este interesat să realizeze pe piață în primul rând acele servicii, care îi vor aduce beneficiu maxim. În cazul în care furnizorul i se plătește independent de rezultatul final, nu există nici un stimul pentru a îmbunătăți calitatea serviciilor sau pentru a micșora costul lor. De aceea este necesar de a perfecționa aceste relații, care ar optimiza indicatorii menționați.

Bibliografie:

1. *Legea cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală* nr. 1585-XII din 27.02.1998 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.038 din 30.04.98.
2. Ețco C, Malanciuc Iu., Idricean V. *Principiile conceptuale ale asigurărilor de sănătate*. // Analele științifice Vol.I, Problemele medico-biologice, farmaceutice, de sănătate publică și management, 2003.
3. Лапицкая Л., Васильева А. *Особенности бухгалтерского учета в медицинских учреждениях, перешедших на План счетов финансово-экономической деятельности предприятий* // Contabilitate și audit, 2004, nr.5.
4. Standardul Național de Contabilitate 1 *Politica de contabilitate*; // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.88-91 din 30.12.1997.
5. Standardul Național de Contabilitate 3. *Componența consumurilor și cheltuielilor întreprinderii* // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.88-91 din 30.12.1997.
6. Țurcanu V. *Calculația costurilor* (lucrare didactică) // Ed. ASEM, Chișinău, 2001.

middle tariff. With regard to this, it is very important to appreciate accordingly the level of writing in details the cured cases dividing principles. Ideally, financing should be effected on the diagnostic basis, because at this level the economic and medical standards are issued, through which the medium level of the medical assistance necessary for the treatment of one patient is established with corresponding diagnosis.

The costs comparison of the profile cured case between the same level hospitals, can serve one of the selecting criteria of medical services provider in the competition conditions between providers, but on the basis of the total cost of the cured case we can make conclusions on the founder contribution of the public medical and sanitary institutions, their profitability etc.

Thus, the cost calculation of a cured case represents one of the main control means and the management instrument of effected consumption.

The high difficulties faced today by the medical institutions as regards the cost calculation of medical services arise because until today no experience existed in this field in the Republic of Moldova. Even if, these institutions operate on the basis of non-profit principle, the provider of medical services is interested to carry out on the market those services, which will bring to him maximum benefits. In case in which the provider is paid independently of the final result, there is no incentive to improve the services quality or to decrease their cost. That is why, it is important to improve these relationships that would optimize the above mentioned indices.

Bibliography:

1. *Legea cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală* nr.1585-XII din 27.02.1998 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.038 din 30.04.98.
2. Ețco C, Malanciuc Iu., Idricean V. *Principiile conceptuale ale asigurărilor de sănătate* // Analele științifice Vol.I, Problemele medico-biologice, farmaceutice, de sănătate publică și management. 2003.
3. Лапицкая Л., Васильева А. *Особенности бухгалтерского учета в медицинских учреждениях, перешедших на План счетов финансово-экономической деятельности предприятий* // Contabilitate și audit, 2004, nr.5.
4. Standardul Național de Contabilitate 1 *Politica de contabilitate* // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.88-91 din 30.12.1997.
5. Standardul Național de Contabilitate 3 *Componența consumurilor și cheltuielilor întreprinderii* // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.88-91 din 30.12.1997.
6. Țurcanu, V. *Calculația costurilor* (lucrare didactică). – Chișinău: Ed. ASEM, 2001.

INOVAȚIA – SUCCESUL UNEI AFACERI

**Prof. univ. dr. Ion PÂRȚACHI;
Drd. Alexandru LUȚCAN, ASEM**

Produsele avînd la origine inovații au un mare impact asupra întreprinderilor și competitivității acestora, succesului, dezvoltării lor și de asemenea asupra locurilor de muncă. Întreprinderile trebuie să se preocupe de generarea, realizarea și dezvoltarea noilor produse și cu viziune pe termen lung a acestora, deoarece piața trebuie lovită la momentul oportun cu produsele potrivite.

În prezent, tot mai des auzim despre inovații, produse inovaționale, noi tehnologii etc. Dar, totuși, mulți înțeleg aceste expresii cu totul și cu totul diferit.

În acest articol, vom încerca să descriem succesul dezvoltării unei afaceri pe baza unei inovații. De la început, să dăm câteva noțiuni:

*Inovația*¹ – noutate, schimbare, prefacere, rezolvare a unei probleme de tehnică sau de organizare a muncii cu scopul îmbunătățirii (productivității) muncii, perfecționării tehnice sau raționalizării soluțiilor aplicate.

*Absorbție a inovației*² – capacitate a mediului socio-economic de a asimila inovația (în special la întreprinderi), de a utiliza, transforma și lărgi cunoștințele inovaționale, de a extinde realizarea acestora în noi produse, servicii, procese.

*Inovare*² – aplicare a rezultatului final, nou sau perfecționat, al activității din domeniul cercetării științifice și transferului tehnologic realizat în formă de cunoaștere, produs, serviciu, procese competitive, noi sau perfecționate, utilizate în activitatea practică și/sau comercializate pe piață.

*Transfer tehnologic*² – introducerea în circuitul economic a tehnologiilor și utilajelor specifice, a echipamentelor și instalațiilor, a hibridurilor, soiurilor, raselor, stamelor, preparatelor rezultate din cercetare sau achiziționate, în vederea sporirii eficienței și calității unor produse, servicii, procese sau obținerii altora, noi, care sunt cerute pe piață sau prin care se adoptă un comportament inovativ, inclusiv activitatea de diseminare a informației, de explicare, de transmitere a cunoștințelor, de consultanță, realizându-se trecerea unei idei sau tehnologii de la autor la beneficiar.

*Invenție*¹ – descoperire realizată pentru prima dată, constituind un progres într-un anumit domeniu (știință, cultură, economie etc.). 2) Lucru inventat; noutate științifică sau tehnică

INNOVATION – SUCCESS OF A BUSINESS

**University Professor, PhD PÂRȚACHI Ion;
PhD Student LUTCAN Alexandru, AESM**

Products originating from innovations have a great impact on enterprises and competition, on the success, development and also on jobs. The enterprises must concern themselves with the generation, realization and development of new products and with the long-term vision, because the market must be stricken at the present moment by the relevant products.

At present even more frequently we get wind of innovations, innovation products, new technologies, etc. However, a lot of people understand these expressions entirely different.

In the given article I will try to describe the success of development of a business on the basis of an innovation. Let's give some notions from the outset:

*Innovation*³ – novelty, change, transformation; solution of a technical or a labor organization problem, with a view to improve (the productivity) of labor, technical improvement or rationalization of the applied solutions.

*Absorption of innovation*⁴ – ability of the socioeconomic medium to assimilate the innovation (especially at enterprises), to use, to transform and to widen the innovational knowledge, to extend the materialization thereof into new products, services, processes.

*Innovation*² – application of the final result, new or improved, of the activity in the field of scientific research and technological transfer in the form of knowledge, product service, competitive process, new or improved, used in the practical and/or market commercialization activity.

*Technological transfer*² – introduction into the economic circuit of the specific technologies and outfits, of the equipments and installations, of the hybrids, varieties, breeds, strains, preparations resulting from research or acquired, with a view of increasing the efficiency and quality of certain products, services, processes or obtaining other, new, which are in great demand in the market or through which an innovatory behavior is adopted, including the activity of knowledge dissemination, knowledge explication, transmission, consultancy, being realized the transfer of an idea or technology from the author to the beneficiary.

*Invention*¹ – discovery implemented for the first time, constituting a progress in a certain field (science, culture, economy etc.). 2) Invented thing; technical or scientific novelty.

¹ Dicționarul Explicativ al Limbii Române

² Codul cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova //Monitorul Oficial 125-129/663, 30.07.2004

³ Explanatory Dictionary of the Romanian Language

⁴ Code on Science and Innovation of the Republic of Moldova //Official Gazette 125-129/663, 30.07.2004

Deci inovația înseamnă noi produse și servicii, noi metode de fabricare sau livrare, care adaugă valoare economiei noastre prin intermediul transferului tehnologic și ne permit să ne îmbunătățim standardul de viață.

În prezent, economia națională depinde mult de sectorul privat, iar succesul întreprinderii, atât pe piața internă, cât și pe cea externă, în lupta concurențială și în cazul strategiei de diferențiere a proceselor de producție și a strategiei de reducere a costurilor o asigură inovația. De asemenea, inovația poate favoriza și efectul de experiență, deoarece, cel mai adesea, noul procedeu (produs) nu diferă esențial de cel vechi, iar modificările propuse vin să faciliteze transpunerea în practica industrială.

Dacă vrem să obținem un efect economic sau să facem o afacere din implementarea și utilizarea unei inovații, este necesar să ținem cont de următoarele etape:

1. Planificarea (tehnică, a afacerii, finanțării, termenelor);
2. Brevetarea (națională și internațională);
3. Evaluarea invenției;
4. Dezvoltarea produsului (tehnică, de producție, comercială);
5. Marketingul și comercializarea (în producție proprie sau licență internă, internațională).

1. Planificarea este cel mai important pas în dezvoltarea unei activități de inovare, care pune baza unei invenții reușite, dar la această etapă trebuie găsit răspunsul la multe întrebări, cele mai importante fiind:

- Ideea, produsul și invenția este nouă?
- Ce fel de investiții umane și materiale necesită noul produs și dezvoltarea lui?
- Care și unde sunt piețele și cine sunt cumpărătorii?
- Care sunt riscurile proiectului?
- Care este speranța de profit?
- Care este ciclul de viață al produsului?
- Sunt finanțatorii interesați de produs?

Ideea, produsul sau invenția poate să nu fie nouă. Faptul că nu ați auzit de această inovație, nu înseamnă că nu există așa ceva pe piață. E posibil ca inovația să mai fi fost propusă pe piață și să nu fi avut succes sau poate să existe deja un brevet de invenție, dar care nu este utilizat. Pentru a evita astfel de neînțelegeri, este nevoie efectuarea cercetării documentare.

În Republica Moldova, o astfel de cercetare se face la Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală (în continuare – AGEPI) și conține:

✓ **Cercetări în literatura de specialitate** – analiza informațiilor din literatura de brevete, în primul rând, descrierile invențiilor. Aceasta conține informații tehnico-științifice, juridice și economice ce se referă la peste 80% din toate soluțiile noi, apărute pe piață, în diferite ramuri ale științei și tehnicii.

Thus, innovation means new products and services, new methods of manufacture or delivery which add value to our economy by means of technological transfer and permit us to improve our living standard.

Nowadays, the national economy depends much on the private sector and the success of the enterprise both in the internal and external market, in the competitive struggle and in the case of production process differentiation strategy and of cost reduction strategy is provided by the innovation. Furthermore, innovation can also promote the effect of experience, because most frequently the new process (product) does not differ essentially from the old one, and the proposed modifications come to facilitate the transposition in the industrial practice.

If we want to obtain an economic effect or to do business from the implementation and use of an innovation it is necessary to take into account the following stages:

1. Planning (technical, business, of financing, of terms);
2. Patenting (national and international);
3. Evaluation of invention;
4. Development of product (technical, production, commercial);
5. Marketing and commercialization (in the own production or internal, international license).

1. Planning is the most important step in the development of an innovation activity that places the basis of a successful invention, however at this stage an answer must be found to a lot of questions, but the most important are:

- Is the idea, the product and the invention new?
- What kind of material and human investments requires the new product and its development?
- Which and where are the markets and who are the customers?
- Which is the profit hope?
- Which is the product life cycle?
- Are the financiers interested in the product?

The idea, the product or the invention may not be new. The fact that you haven't heard of this innovation does not mean that it does not exist on the market. It is possible that the innovation has already been proposed on the market and was not successful, or there exists already a patent for invention, but which is not used. In order to avoid such misunderstandings it is necessary to carry out a documentary search.

In the Republic of Moldova such documentary search is carried out by the state Agency on Intellectual Property (hereinafter – AGEPI) and contains:

✓ **Cercetări documentare tematice** – includ determinarea indicelui CIB¹ după tema dată și cuvintele-cheie, identificarea și selectarea documentelor de brevet după criteriile dorite. Ele pot fi efectuate după numele solicitantului, inventatorului sau titularului. Cercetările documentare tematice se realizează în diverse colecții de documente de brevete ale R. Moldova, ale altor țări și organizații internaționale (OMPI², OEB³, OEAB⁴ etc.). În caz de necesitate, cercetările documentare tematice pot fi realizate după sursele informației tehnico-științifice și de marketing. Mărimea perioadei cercetate, colecția documentelor de brevete și tipurile altor surse de informație variază în funcție de scopul cercetărilor.

✓ **Cercetări documentare după denumirea (numele) titularului** – permit urmărirea activității economice și inovaționale a agenților economici, identificarea titlurilor de protecție care aparțin acestor agenți economici, studierea direcțiilor activității lor științifice, de producție, comerciale, inclusiv de licențiere.

Producătorii nu prea se avântă la produse noi. Majoritatea producătorilor au secții de cercetare care se ocupă de dezvoltarea și inovarea produselor întreprinderii. Aceste cercetări necesită investiții și timp și de aceea când apare o idee nouă ea se află într-o competiție cu alte idei și nu va fi luată în considerare decât dacă promite cu adevărat un profit mult mai atractiv.

De asemenea, punerea în practică a invenției poate cere schimbări tehnologice importante. De obicei, companiile mari au investit atât de mult în utilajele și liniile lor tehnologice actuale, încât sunt practic dependente de ele. Ca urmare, ele se văd nevoite să ia în considerare doar acele produse noi a căror realizare se bazează pe dotarea existentă.

Produsul nu este profitabil. Costul de producție nu permite desfacerea la un preț pe care piața să-l accepte. Cu alte cuvinte, consumatorul nu este pregătit sau nu simte necesitatea procurării acestui produs la momentul actual.

Investiții cerute de noul produs și dezvoltarea lui. Pentru realizarea unui obiectiv de investiții, în practică există mai multe posibilități concretizate în diferite variante, fiecare având avantajele și dezavantajele sale. De aceea este necesar ca alegerea variantei după care se va executa investiția să fie făcută pe baza unor criterii și calcule riguros științifice. Aceste calcule trebuie să indice alegerea acelei variante care prezintă cele mai mari avantaje, altfel realizarea investiției se va dovedi neinspirată.

✓ **Searches in the specialty literature** – analysis of information in the patent literature, first of all descriptions of inventions. It contains scientific-technical, legal and economic information relating to over 80% of all new solution appeared on the market, in different branches of science and technology.

✓ **Thematic documentary searches** – includes determination of the IPC⁵ index according to the given theme and the keywords, identification and selection of patent documents according to the desired criteria. They can be carried out according to the name of the applicant, inventor or owner. The thematic documentary searches can be carried out in different patent document collections of the Republic of Moldova, of other countries and international organizations (WIPO⁶, EPO⁷, EAPO⁸ etc.). The thematic documentary searches can be necessarily carried out according to the scientific-technical and marketing information sources. The size of the studied period, the patent document collection and the types of other information sources vary depending on the purpose of searches.

✓ **Documentary searches according to the denomination (name) of the owner** – permit to trace the economic and innovational activity of the economic agents, to identify the titles of protection belonging to these economic agents, to study the trends of their scientific, production, commercial, including licensing activity.

The producers do not dash much to the new products. Most of producers have search divisions which deal with the development and innovation of products of the enterprise. These searches need investments and time and therefore when a new idea appear it competes with other ideas and it will not be taken into consideration unless it promises a much more attractive profit indeed.

Identically, putting into practice the invention can require important technological changes. Usually, large companies invest so much in their actual technological lines and outfits that they are practically dependent on them. As a result, they have to take into consideration only those new products which realization is based on the existing endowment.

The product is unprofitable. The production cost does not permit the sale at a price accepted by the market. Therefore, the consumer is not prepared or does not feel the need to purchase this product at the given moment.

¹ CIB – Clasificarea Internațională de Brevete

² OMPI – Organizația Mondială de Proprietate Intelectuală

³ OEB – Oficiul European de Brevete

⁴ OEAB – Oficiul Eurasiatic de Brevete

⁵ IPC – International Patent Classification

⁶ WIPO – World Intellectual Property Organization

⁷ EPO – European Patent Office

⁸ EAPO – Eurasian Patent Office

În această idee, realizarea unor obiective de investiții cu efort economic (de muncă vie și muncă trecută – materiale) mai mic decât cel propus, reprezintă concretizarea unei activități desfășurate în mod eficient.

În esență, prin eficiența economică a investițiilor trebuie să se înțeleagă faptul că prin consumarea unor fonduri de investiții se impune obținerea rezultatelor maxime.

În expresie matematică, eficiența economică se exprimă prin forma:

$E_e = E_f / E_r$ maxim, adică maximizarea efectelor sau

$E_e = E_r / E_f$ minim, adică minimizarea eforturilor E_f ,

unde:

E_f – efectul economic;

E_r – efortul economic.

Așadar, eficiența economică înseamnă obținerea unor efecte economice utile, în condițiile cheltuirii într-un mod rațional și economicos a unor resurse materiale, umane, financiare, folosindu-se pentru aceasta metode științifice de organizare a activității.

Nivelul eficienței este cu atât mai ridicat, cu cât este mai mare efectul util pe unitate de efort cheltuit sau cu cât este mai mic efortul consumat, raportat la o unitate de efect util.

2. Brevetarea (protecție juridică a unei invenții) pe teritoriul Republicii Moldova este efectuată de către AGEPI în baza Legii privind protecția invențiilor nr.50-XVI din 7.03.2008, în urma căreia se eliberează brevetul de invenție.

Activitatea de brevetare în Republica Moldova

	2006	2007	2008
Cereri de înregistrare a invenției	289	353	290
Brevete de invenții eliberate	288	268	250

Sursa: <http://www.agepi.md>

Această etapă este la fel de importantă ca și planificarea, deoarece brevetul de invenție este unicul document ce protejează invențiile în R. Moldova și se acordă pentru o invenție din orice domeniu tehnologic care este nouă, rezultă dintr-o activitate inventivă și este susceptibilă pentru aplicare industrială. Brevetul certifică prioritatea, calitatea de autor al invenției și dreptul exclusiv al titularului de brevet asupra invenției.

Brevetarea în străinătate a invențiilor create în Moldova se efectuează în conformitate cu **Tratatul de cooperare în domeniul brevetelor (PCT)** prin depunerea cererii internaționale la oficiile regionale (OEB, OEAB) sau direct la oficiile de brevete din străinătate.

3. Evaluarea invențiilor se efectuează de evaluatorii atestați conform prevederilor Legii cu privire la evaluare nr. 989-XV din 18.04.2002 și a Regulamentului

Investments required by the new product and its development. For the implementation of an investment objective, more possibilities materialized in different variants exist in practice, each having its advantages and disadvantages.

Therefore, it is necessary that the selection of the variant, according to which the investment will be made, to be made on the basis of certain strictly scientific calculations and criteria. These calculations must indicate the selection of that variant which presents the greatest advantages, otherwise the realization of the investment will prove to be uninspired. The implementation of certain investment objectives with economic effort (of live labor and waste labor – materials) smaller than the proposed one, in the given idea, represents the concretization of an efficiently carried out activity.

Essentially, the economic efficiency of investments must mean the fact that by consumption of certain investment funds it is imposed obtaining of maximum results.

In mathematical expression the economic efficiency is expressed in the form:

$E_e = E_f / E_r$ maximum, that is maximization of effects,

or

$E_e = E_r / E_f$ minimum, that is minimization of efforts, E_f

where:

E_f – the economic effect;

E_r – the economic effort.

So, the economic efficiency means obtaining of some useful economic effects under the conditions of rational and economic spending of some material, human, financial resources using for that scientific activity organization methods.

The efficiency level is as high as the greater effect per unit of effort is spent, or the less is the consumed effort relative to an effective unit.

2. Patenting (legal protection of an invention) on the territory of the Republic of Moldova is carried out by AGEPI on the basis of the Law No. 50-XVI on the Protection of Inventions of 07.03.2008, as a result of which the patent for invention is issued.

Patenting activity in the Republic of Moldova

	2006	2007	2008
Patent applications	289	353	290
Granted patents for invention	288	268	250

Source: <http://www.agepi.md>

This stage is as important as planning, because the patent for invention is the only document protecting inventions in the Republic of Moldova and it is granted for an invention in any technological field that is new, involves an inventive activity and is susceptible of

cu privire la evaluarea obiectelor de proprietate intelectuală, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 783 din 30 iunie 2003.

Evaluarea invenției se efectuează în scopul:

a) preluării la balanța întreprinderii, în calitate de unitate de evidență în componența activelor nemateriale, precum și reflectarea în evidența contabilă;

b) determinării eficienței economice a exploatarei invenției;

c) efectuării operațiunilor comerciale cu invenția în baza contractuală;

d) stabilirii cotei de participare a invenției la formarea venitului persoanelor fizice și juridice în cazul determinării onorariului pentru crearea nemijlocită a invenției în cadrul întreprinderii; onorariului în cazul achiziționării drepturilor de proprietate și de exploatare a invenției;

e) determinării cuantumului prejudiciilor cauzate titularului de drepturi asupra invenției în urma acțiunilor ilicite și a concurenței neloiale¹.

4. Dezvoltarea produsului se efectuează chiar din momentul începerii activității de inovare. Piața, mai exact cumpărătorul, trebuie pregătită încă din faza de începere a cercetării de laborator. Pregătirea pieței și dezvoltarea produsului este un proces complex în care se îmbină ridicarea gradului de cunoaștere și nivelul de informare al populației cu generarea tensiunii de așteptare, necesare noului produs.

Prin ridicarea generală a nivelului educațional are loc formarea viitoarelor cerințe ale utilizatorului, se dezvoltă nivelul pretențiilor sale și, respectiv, capacitatea de selecție între produse similare.

5. Marketingul și comercializarea constituie, de asemenea, o etapă foarte importantă, deoarece de aceasta depinde durata aflării pe piață a unei invenții, recuperarea investițiilor și câpătarea primului profit de la utilizarea și comercializarea invenției.

Comercializarea unei invenții poate avea loc prin producere și prin transmiterea drepturilor unei invenții atât integral, cât și parțial. Transmiterea drepturilor cu scopuri financiare se poate face prin contract de cesiune sau licență.

Aceste contracte, pentru a avea efecte juridice, trebuie înregistrate la AGEPI în baza cererii depuse. Procedura de înregistrare se efectuează în conformitate cu regulamentul special, adoptat de AGEPI.

Făcând o analiză a celor menționate mai sus, se poate spune că produsele, având la origine inovații, au un mare impact asupra întreprinderilor și competitivității acestora, succesului, dezvoltării lor, precum și asupra locurilor de muncă. Întreprinderile trebuie să se preocupe de generarea, realizarea și

industrial application. The patent shall attest to the priority, the authorship of the invention and the exclusive right of the patent owner in the invention.

Patenting abroad of inventions created in the Republic of Moldova is carried out in accordance with the Patent Cooperation Treaty (PCT) by filing an international application with the regional offices (EPO, EAPO) or directly with the foreign patent offices.

3. Evaluation of inventions is carried out by the valuers certified in accordance with the provisions of the Law on Evaluation No. 989-XV of 18.04.2002 and of the Regulations on Evaluation of Intellectual Property Objects approved by the Government Decision of the Republic of Moldova No. 783 of June 30, 2003.

The evaluation of invention is carried out with the aim of:

a) taking over the balance of the enterprise, as accounting unit in the composition of intangible assets, as well as reflection in accounting;

b) determining the economic efficiency of the exploitation of invention;

c) performing commercial operations with the invention on a contractual basis;

d) establishing the share of participation in the formation of income of the legal and natural persons in the event of determining: the fee for the creation of the invention within the enterprise; the fee in the case of acquisition of rights of property and of exploitation of invention;

e) determining the amount of damages caused to the right holders as a result of illegal actions and of unfair competition².

4. Development of the product is carried out even at the moment of initiation of the innovation activity. The market, more exactly the consumer, must be prepared as early as the phase of initiation of the laboratory research. The preparation of the market and the development of the product is a complex process wherein it is joined the upraising of the level of knowledge and the level of information of the population with generation of the expectation tension necessary for the new product.

By general increase of the educational level there takes place a formation of the future demands of the user, it is developed the level of his claims and the ability of selecting between similar products, correspondingly.

5. Marketing and commercialization is also a very important stage, because on this stage depends the duration of an invention on the market, recovery of investments and obtaining the first profit from the use and commercialization of the invention.

¹ Regulamentul cu privire la evaluarea obiectelor de proprietate intelectuală, cap. IV. pct. 8

² Regulations on Evaluation of Intellectual Property Objects, Ch. IV, p. 8

dezvoltarea noilor produse și pe termen lung a acestora, deoarece piața trebuie îndestulată la momentul oportun cu produsele potrivite.

În prezent, o bună parte a întreprinderilor mari nu funcționează, mulți profesioniști cu o bogată experiență practică au rămas șomeri sau au plecat peste hotare. Întreprinderile mici care sunt încă fragile și în stadiu de dezvoltare sunt lipsite, de la bun început, de spații de producție, de credite convenabile, de facilități fiscale, de specialiști. Desigur că într-o astfel de situație implementarea și procurarea tehnologiilor avansate devine imposibilă ca și atragerea investițiilor și angajarea cadrelor.

O cale de soluționare a acestei probleme este **aducerea elementelor inovative de către proprietarii străini**. Pentru a face întreprinderea competitivă, în special la export, ca și pentru a o face compatibilă cu întreprinderile străine ce aparțin aceleiași firme, noul proprietar va aduce propriile tehnologii, propriile produse, chiar propriul sistem de organizare sau propriile reclame, toate acestea fiind, de regulă, mult mai evaluate decât cele existente pe piața din Republica Moldova. Putem aprecia că această filieră este cea care aduce inovațiile cele mai radicale, foarte repede și la o scară foarte mare. În plus, inovațiile au un grad de risc extrem de scăzut la implementare, deoarece ele au fost deja testate în țara de origine, având un caracter de noutate doar din punctul nostru de vedere, la noi în țară.

Un exemplu de inovații obținute prin transferul din exterior a unor tehnologii și produse performante este telefonul mobil, care a intrat pe piața R. Moldova prin intermediul grupurilor de firme internaționale.

Compania ORANGE (acționarul principal France Telecom), în urma unui tender internațional, în februarie 1998, obține de la Ministerul Comunicațiilor licența de implementare și exploatare a unui standard nou de telefonie mobilă, GSM – Global System for Mobile Communications. În aprilie 2000, compania MOLDCELL (acționarul principal Fintur Holdings BV), reușește să pătrundă pe piața telefoniei mobile și devine un operator dinamic în domeniul telefoniei GSM.

Astfel, pentru a ține ritmul într-o economie de piață, MOLDCELL a început să implementeze noi inovații în activitatea întreprinderii. Astăzi, se poate spune cu certitudine că MOLDCELL a fost primul operator în Moldova care a început să ofere servicii, precum mesaje scurte (SMS), Roaming pentru serviciul Prepaid, taxarea pe secundă, WAP/Internet Access, GPRS și EDGE, ceea ce presupune o abordare inovativă în favoarea utilizatorilor GSM.

Din 1 octombrie 2008, clienții Moldcell pot beneficia și aprecia avantajele noii tehnologii, utilizând trei servicii **3.5G: apel video, Internet mobil și TV mobil** (lansarea căruia e planificată până la finele anului 2008). Lansarea comercială a serviciilor

The commercialization of an invention can take place by production and by transfer of rights of an invention both in whole and in part. The transfer of rights with financial purposes can be made by a license or an assignment contract.

In order to have legal effects these contracts must be registered with the AGEPI on the basis of a filed application. The registration procedure is carried out in accordance with the special regulations adopted by the AGEPI.

Making an analysis of the above-mentioned we can say that products originating from innovations have a great impact on enterprises and competition thereof, on the success, development and also on jobs. The enterprises must concern themselves with the generation, realization and development of new products and with the long-term vision thereof, because the market must be stricken at the present moment by relevant products.

At present, a better part of large-scale enterprises do not work at the present moment, a lot of professionals with a rich practical experience remained unemployed or went abroad. Small-sized enterprises, which are still tender and at a stage of development, are deprived from the outset, of production spaces, convenient credits, fiscal facilities and specialists. Of course, the implementation and purchase of advanced technologies becomes in such a situation impossible, as well as drawing of investments and hiring of staffs.

One of the ways of resolving this problem is **bringing of innovation elements by the foreign owners**. In order to make the enterprise competitive, especially at export, as well as to make it compatible with the foreign enterprises belonging to the same firm, the new owner will bring his own technologies, his own products, even his own organization system or his own advertisements, all these being as a rule much more advanced than the existing ones in the market of the Republic of Moldova. We can appreciate that this channel is the one that brings the most radical innovations, very fast and on a large scale. Moreover, the innovations have an extremely reduced risk degree at the implementation, because they have already been tested in the country of origin, they having a novelty character only from our point of view, in our country.

An example of innovations obtained by translation from outside of some performance technologies and products in the mobile telephony which entered in the market of the Republic of Moldova by means of the groups of international firms.

The company ORANGE (the main shareholder of France Telecom), as a result of an international tender, in February 1998, obtains from the Ministry of Communications the license for implementation and exploitation of a new standard of mobile telephony, GSM – Global System for Mobile Communications. In April 2000 the company MOLDCELL (the main shareholder of Fintur Holdings BV) manages to penetrate in the market of mobile telephony and becomes a dynamic operator in the field of

3.5G, realizată de Moldcell, se clasează ca fiind una dintre cele mai rapide din lume – practic, în 3 săptămâni de la obținerea licenței.

Moldcell a venit din start cu una dintre cele mai noi versiuni ale standardului 3G – anume 3.5G: **2G** (GPRS – 114 kbps) – **2.5G** (EDGE – 236 kbps) – **3G** (3G – 386 kbps) – **3G+** (HSDPA – 3,6 Mbps) – **3.5G** (HSDPA – 7,2 Mbps). E de menționat faptul că operatorii din țările vecine, lansând noua tehnologie, până în prezent oferă clienților săi nu chiar cea mai avansată versiune a standardului (ex.: Orange Romania – 3,6 Mbps; MTS Ucraina – 3,1 Mbps; T-Mobile Ungaria – 3,6 Mbps; Mobitel Bulgaria – 3,6 Mbps).

Implementarea inovațiilor și suportul acționarilor contribuie la faptul că MOLDCCELL oferă servicii calitative corespunzătoare fiecărui segment de piață.

O altă cale de menținere a întreprinderii în lupta concurențială este cea de **adoptare a unor inovații externe de succes**. Întreprinderile trebuie să facă față unei concurențe a produselor realizate de firmele cumpărate de proprietari străini sau a produselor venite din import. Destul de frecvent ele nu reușesc asemenea performanță și pier, provocând adevărate seisme sociale. Sunt, însă, din ce în ce mai frecvente situațiile în care managerii mai curajoși încearcă să-și ajusteze produsele la performanțele celor din import. Pentru a reuși, ei implementează unele inovații mai mult sau mai puțin radicale.

Drept exemplu putem lua Combinatul de lapte din or. Bălți „INCOMLAC” SA. Înființat în anul 1958, combinatul până în prezent are o piață de desfacere extinsă atât pe teritoriul Republicii Moldova, cât și peste hotarele ei. Acest succes a fost obținut, nu în ultimul rând, datorită implementării ambalajului inovativ TETRAPAK și ELOPAK, care corespund cerințelor standardului european. Utilizarea tehnologiei de pasteurizare performante a permis combinatului să mărească timpul de păstrare a produselor lactate în ambalaj de la 1-2 zile până la mai multe săptămâni. Avantajele noului tip de ambalaj constă în greutatea lui mai redusă, costul mai mic în comparație cu buteliile de sticlă și rezistența mult mai bună la menținerea conținutului perfect steril. Implementarea acestor inovații în procesul de producere a permis Combinatului să poată concura la un nivel cu întreprinderi de peste hotarele republicii.

O cale importantă de menținere a întreprinderii în lupta concurențială este cea de **implementare a propriilor inovații**, care pornește de la cercetare și finalizează cu tehnologii sau produse noi.

Un exemplu în această direcție este Institutul de Tehnică Agricolă „MECAGRO”, cercetătorii științifici și inginerii căruia, pe parcursul a 41 de ani, sunt preocupați de efectuarea cercetărilor, proiectărilor și confecționarea mașinilor agricole necesare pentru diferite ramuri ale sectorului agroalimentar.

GSM telephony.

Thus, in order to keep in rhythm in a market economy MOLDCCELL began to implement new innovations in the activity of the enterprise. Today we can say for certain that MOLDCCELL was the first operator in Moldova who began to provide services such as short messages (SMS, Roaming for the prepaid service, second taxation, WAP/Internet Access, GPRS and EDGE, which supposes an innovative approach to GSM user's advantage.

From October 1, 2008, the Moldcell customers can benefit by and appreciate the advantages of the new technology, using three services **3.5G**: video appeal, mobile Internet and mobile TV (the launching of which is planned up to the end of 2008). The commercial launching of 3.5G services realized by Moldcell is classified as being one of the fastest in the world – practically in 3 weeks from obtaining the license.

Moldcell came from the start with one of the newest versions of the 3G Standard – namely 3.5G: **2G** (GPRS – 114 kbps) – **2.5G** (EDGE – 236 kbps) – **3G** (3G – 386 kbps) – **3G+** (HSDPA – 3.6 Mbps) – **3.5G** (HSDPA – 7.2 Mbps). It should be mentioned the fact that the operators of the neighboring countries, launching the new technology, provide their customers so far the most advanced version of the standard (ex: Orange Romania – 3.6 Mbps; MTS Ukraine – 3.1 Mbps; T-Mobile Hungary – 3.6 Mbps; Mobitel Bulgaria – 3.6 Mbps).

The implementation of innovations and the support of shareholders contribute to the fact that MOLDCCELL provide qualitative services corresponding to each market segment.

Another way of maintaining the enterprise in the competitive struggle is that of **adopting some external successful innovations**. The enterprises must cope with a competition of the products realized by the firms purchased by foreign owners or of imported products. Rather frequent they fail such performance and pier arousing real social seism. There are still increasingly frequent the situations where more brave managers try to bring their products to the performances of those from import. In order to succeed they implement certain innovations, more or less radical.

As an example we can take the Milk Combine works from the city Balti “INCOMLAC” J.S.C. Founded in 1958 the Combined Works has so far a market widened both on the territory of the Republic of Moldova and abroad. This success was obtained, not in the last turn, due to the implementation of the innovatory package TETRAPAK and ELIOPAK corresponding to the requirements of the European Standard. Use of the performance pasteurization technology permitted the Combined Works to increase the storage time of the dairy products in a package from 1-2 days up to several weeks. The advantages of the new type of package consist in its more reduced weight, a more reduced cost in comparison with the glass bottles and much better resistance at the maintenance of the perfect sterile

Eforturile savanților și inginerilor s-au încununat cu succes: în ultimii 10 ani, colectivul de savanți și ingineri ai Institutului „Mecagro” au elaborat cca 50 tipuri de mașini și utilaj pentru agricultura și industria prelucrătoare, au publicat 240 lucrări științifico-practice și au obținut 310 brevete de invenție.

În anul 2007, institutul a comercializat și implementat mașini pentru protecția plantelor de diferite tipuri – 423 unități, inclusiv:

Țara	Mașini pentru protecția plantelor	Suma (mln lei)
Moldova	218	11,17
Ucraina	109	13,11
Rusia	4	0,34
Azerbaidjan	2	0,07
Georgia	1	0,05
Iran	6	0,52
Total	340	25,26

Sursa: <http://www.agriculture.md/mecagro>

În continuare, aducem câteva exemple de invenții de succes ale unor inventori celebri, care au reușit să țintească piața la momentul oportun cu produsele potrivite.

Cuptorul cu microunde

Într-o zi a anului 1947, Percy Spencer făcea un tur prin laboratoarele companiei sale – Raytheon Company, specializată în produse electronice. Oprindu-se pentru câteva momente în fața unui magnetron (tub electronic, folosit ca generator de oscilații de înaltă frecvență), el a simțit o senzație ciudată și a observat cu surprindere că o ciocolată pe care o avea în buzunar a început să se topească.

Spencer era un spirit inovator (la momentul acela se putea lăuda deja cu 120 brevete de invenții), ca urmare, și-a dat seama imediat că se află în fața unei descoperiri interesante. Intrigat de modul în care ciocolata sa ajunsese cremă, s-a repezit și a cumpărat o pungă de boabe de porumb de floricele: ținând punga în apropierea magnetronului, a urmărit emoționat cum boabele expandează și se transformă în popcorn. <http://www.cd-lumanari.edrs.ro/?cs=712607>

De aici până la apariția primului cuptor cu microunde n-a mai fost decât un pas. Pentru un tip ca Spencer, elaborarea unui aparat care să funcționeze pe un principiu asemănător n-a ridicat probleme deosebite. Aparatul rezultă cântărea cca 300 kg, avea

content. The implementation of these innovations in the production process permitted the Combined Works the possibility to compete at a level with the enterprises outside the borders of the Republic.

An important way of maintaining the enterprise in the competitive struggle is that of **implementing its own innovations**, starting with the research and ending in the new technologies or products.

An example in this direction is the Institute of Agricultural Engineering “MECAGRO”, the scientific researchers and engineers of which are concerned during 41 years with carrying out of researches, projections and manufacturing of agricultural machines necessary for different branches of the agro-food sector.

The efforts of the scientists and engineers were successful, in the last 10 years the group of scientists and engineers of the Institute “Mecagro” elaborated: about 50 types of machines and equipment for agriculture and processing industry, published 240 practical-scientific works and obtained 310 patents for invention.

In 2007 the institute commercialized and implemented plant protection machines of different types – 423 units, including:

Country	Plant Protection Machines	Sum (mln. lei)
Moldova	218	11.17
Ukraine	109	13.11
Russia	4	0.34
Azerbaijan	2	0.07
Georgia	1	0.05
Iran	6	0.52
Total	340	25.26

Source: <http://www.agriculture.md/mecagro>

I would like to bring below several examples of successful inventions of some well-known inventors, who succeeded in striking the market at the actual moment with relevant products.

The microwave oven

One day of the year 1947, Percy Spencer was walking through the laboratories of his company – Raytheon Company, specialized in electronic products. Stopping for several moments in front of a magnetron (an electronic tube used as a high-frequency oscillation generator) he felt a strange sensation and observed with astonishment that a candy bar he had in his pocket began to melt.

Spencer was an innovation spirit (at that moment he could already praise with 120 patents for invention), so he understood that he was facing with an interesting discovery. Being intrigued by the

peste 1,70 m înălțime și era folosit exclusiv în restaurante, vagoane-restaurant sau pe vasele de croazieră, adică în locurile unde se cerea o cantitate mare de mâncare ce trebuia gătită rapid. Cuptorul cu microunde nu era însă perfect: de exemplu, carnea gătită cu ajutorul lui nu se rumenea, iar cartofii prăjiți deveneau albicioși și foarte crocanți. De-abia după câteva zeci de ani, perfecționările succesive au permis ca aparatul să poată fi oferit și consumatorilor casnici. Meritul lui Percy Spencer rămâne, însă, intact, deoarece chiar și cel mai modern cuptor cu microunde din ziua de azi funcționează pe principiul pus la punct de acest întreprinzător.

Banda adezivă (scotch-ul)

În 1923, Richard G. Drew lucra la firma 3M, un modest producător de hârtie abrazivă. Într-o zi, pe când testa un nou tip de hârtie la un service auto, Drew a aflat că vopsirea mașinilor în două culori (operație la modă în vremea aceea) era foarte complicată și asta din cauza că zona de delimitare între cele două culori nu putea fi realizată cu precizie.

Doi ani mai târziu, Richard Drew propune o soluție: o bandă adezivă de hârtie, de 5 cm lățime, care se lipa pe caroseria automobilului, în zona unde urma să se schimbe culoarea. După vopsire, această bandă se îndepărta, astfel încât rămânea o foarte frumoasă linie de demarcație, perfect dreaptă.

Prima demonstrație, realizată la service-ul auto, a fost însă un semieșec: banda nu avea aplicat adeziv pe toată suprafața, ci doar pe o margine, ca urmare ea s-a dezlipit în timpul operației și a căzut. Iar patronul atelierului i-a spus lui Drew: „Zi-le scoțienilor ăloră care-ți sunt șefi să pună mai mult adeziv!”, prin „scoțieni” (scotch, în engleză) înțelegând „zgârciți”. Scotch a fost considerat, însă, un nume foarte potrivit pentru noul produs, ca urmare termenul s-a încetățenit.

În scurt timp, firma 3M a scos pe piață scotch-ul transparent – o bandă de celofan cu un adeziv realizat din cauciuc, ulei și rășină. Produsul a avut un succes nebun: forțați de criza economică din anii '30, oamenii i-au găsit cele mai diverse utilizări, de la sigilat pachete până la cârpit haine și lipit ouă crăpate (?!). Întrebuințarea pentru care fusese inițial proiectat, anume vopsitul automobilelor, a devenit una minoră.

Specialiștii consideră astăzi că banda adezivă transparentă este una dintre cele mai utile invenții din toate timpurile. Și au dreptate: e suficient să ne gândim că scotch-ul există, practic, în fiecare locuință sau birou.

Pixul

way his candy bar became crème he ran out and bought a bag of popcorn kernels: holding the bag close by the magnetron he followed excitedly how the kernels sputter and turn into popcorn.

Since then up to the appearance of the first microwave oven was a single step. For a kind of man as Spencer the realization of an apparatus functioning on a similar principle did not raise special problems. The resulting apparatus weighted about 300 kg, had a height of 1,7000 m and was exclusively used in restaurants, dining cars or cruise ships, that is in places requiring a large quantity of food that had to be prepared fast. The microwave oven was not perfect yet: for example, the meat prepared with its help was not well roasted, and the fried potatoes were becoming whitish and very crisp. Only after several years the successive improvements permitted that the apparatus be offered to the household customers. The merit of Percy Spencer remains untouched, however, because even the most modern microwave oven of our days functions on the principles created by this entrepreneur.

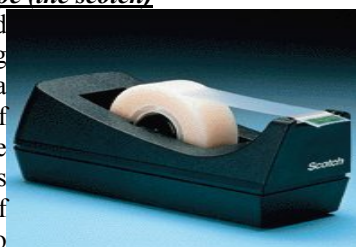
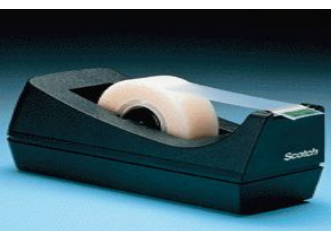
The adhesive tape (the scotch)

In 1923, Richard G. Drew was working at the firm 3M, a modest producer of abrasive paper. One day, when he was testing a new type of paper at an auto service, Drew found out that two-color painting of machines (fashionable operation of those times) was very complicated and it was because of the fact that the delimitation zone between those two colors could not be realized with precision.

Two years later, Richard Drew proposes a solution: an adhesive paper tape of a width of 5 cm that was stuck to the body of the motor car, in the zone where the color had to be changed. After painting, this tape was removed so that there remained a very beautiful, perfectly straight demarcation line.

However, the first demonstration realized at the auto service was a semi-failure: the tape had not adhesive applied on the entire surface, but only to one edge thereof, as a result it detached during the operation and fell. And the employer of the workshop told Drew: "Take this tape back to those Scotch bosses of yours and tell them to put more adhesive on it!" by "Scotch" (scotch, in English) he meant "skinflint". The Scotch was considered a very suited name for the new product, and as a result the term was soon applied on the entire 3M tapes.

Soon afterwards, the firm 3M brought in the market the transparent scotch – a cellophane tape with an adhesive of rubber, oil and resin. The product was very successful: being forced by the economic depression of the 30-s, people found the most different

În 1938, un jurnalist maghiar, Ladislau Biro, a observat că cerneala folosită la mașinile tipografice se usucă foarte repede pe hârtie, fără să lase pete, și ca urmare s-a gândit să o folosească și la stilourile obișnuite. Problema era că cerneala respectivă era mai groasă decât cea folosită la stilouri și nu avea fluiditatea necesară pentru a curge din rezervor în peniță.

Soluția adoptată de Biro a constat în montarea unei mici bile de metal la capătul stiloului, astfel încât această biluță să vină în contact cu cartușul de cerneală. În momentul scrierii, biluța se rotea în locașul ei și antrenă cerneala, depunând-o pe hârtie. Acest sistem nu era, totuși, 100% original: el data din 1888, când un croitor american, John J. Loud, îl folosisse la marcarea bucăților de piele în vederea decupării lor. Loud nu se gândise, însă, și la o exploatare comercială a invenției sale.

Ladislau Biro a emigrat în 1940 în Argentina și, trei ani mai târziu, a brevetat noul instrument de scris. Produsul său nu s-a bucurat, însă, de cine știe ce notorietate până în momentul în care aviația britanică nu s-a arătat interesată de el. British Royal Air Force căuta o soluție pentru a înlocui stilourile piloților, motivul fiind că acestea, la altitudini mari, începeau să curgă și deveneau inutilizabile. Nou-apărutele pixuri elimină, însă, complet această problemă. Ca urmare a publicității rezultate în urma încheierii contractului cu aviația britanică, pixurile au devenit cunoscute și, începând cu 1945, au început să se vândă pe scară largă.

„Hârtia lichidă” sau pasta corectoare

„Hârtia lichidă” a fost născocită de o secretară care nu se prea pricepea la dactilografia. Paginile bătute la mașină de Bette Nesmith Graham arătau dezastruos, pentru că Bette, în încercarea ei de a repara ce se putea repara, ștergea litera greșită cu ajutorul unei gume, reușind ori să întindă cerneala, ori să rupă hârtia, după care bătea în locul respectiv o nouă literă (de multe ori, tot greșit). Un adevărat coșmar!

Soluția acestei probleme s-a conturat atunci când Bette a văzut un zugrav la lucru: pentru el lucrurile erau foarte simple – ori de câte ori apărea o pată, trecea cu bidinea pe ea și pata dispărea. Tânăra secretară s-a decis să facă același lucru și, înarmată cu o sticlă de vopsea albă și cu o mică pensulă, s-a apucat să-și corecteze greșelile de dactilografie, pornind astfel pe un drum la capătul căruia o așteptau bani și celebritate. Bineînțeles, ea a

uses for it, from sealing food packs up to mending clothes and sticking together cracked eggs (!) The use for which it was initially designed, namely painting of motor cars, became a minor one.

Today specialists consider that the transparent adhesive tape is one of the most useful inventions of all times. And they are right: it is sufficiently to think that scotch exists, practically, in every house or office.

The ballpoint pen

In 1938, a Hungarian journalist, Ladislau Biro, had noticed that the ink used in the typographic machines dried very quickly on paper, without leaving spots, and as a result he thought to use it in the ordinary fountain pens. The problem was that the respective ink was thicker than that used in the fountain pens and had not the necessary fluidity to flow from the reservoir into the nib.

The solution adopted by Biro consisted in mounting of a tiny metal ball at the end of the fountain pen so that this tiny ball could come in contact with the ink cartridge. At the moment of writing the tiny ball was rotating in its socket and was picking up ink, leaving it on the paper. However, this system was not 100% original: it dates back to 1888, when an American leather tanner, John J. Loud, used it for marking pieces of leather with a view of cutting up thereof. But Loud had not thought over a commercial exploitation of his invention.

Ladislau Biro emigrated in 1940 in Argentine and three years later patented the new writing instrument. His product did not enjoy great notoriety up to the moment when the British Air Force was interested in it. The British Royal Air Force was looking for a solution to substitute the fountain pens of the pilots, the reason being that these fountain pens, at higher altitudes, began to leak and became useless. The newly appeared ballpoint pens became known and, beginning with 1945, began to be sold on a large scale.

“The liquid paper” or the correction fluid

“The liquid paper” was invented by a secretary who was not an expert hand at typing. The pages typed at the machine by Bette Nesmith Graham looked disastrous, because Bette, trying to repair all that could be repaired, was erasing the mistaken letter with the help of a rubber, managing either to spread the ink or to tear the paper, afterwards she was typing in the respective place a new letter (many times, also mistakenly). A true nightmare!

The solution of this problem was outlined when Bette saw a house painter at work: the things were very

„îmbogățit” vopseaua cu diverse substanțe, care i-au micșorat acesteia timpul de solidificare în aer liber și i-au conferit gradul potrivit de fluiditate.

În 1956, invenția sa era atât de populară, încât Bette Graham nu mai prididea cu producția „hârtiei lichide”, în atelierul amenajat în bucătăria și garajul casei sale. Iar 20 de ani mai târziu, firma sa număra 200 de angajați și avea la activ o producție de peste 25 milioane de sticle de pastă corectoare, distribuite în 31 de țări.

Exemplele prezentate în acest articol ne dovedesc că inovația constituie forța motrice a întreprinderii în lupta concurențială și dezvoltarea economică.

Bibliografie:

1. *Legea privind protecția invențiilor nr. 50-XVI din 07.03.2008* (MO al RM nr.117-119/455 din 04.07.2008).
2. *Codul cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova* (MO al RM 125-129/663, 30.07.2004)
3. *Legea cu privire la evaluare nr. 989-XV din 18.04.2002* (MO al RM nr.102/773 din 16.07.2002)
4. *Regulamentul cu privire la evaluarea obiectelor de proprietate intelectuală*, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 783 din 30 iunie 2003 (MO al RM nr.138-140/830 din 08.07.2003).
5. Alexandru Luțcan „*Aspecte generale ale transformării unei invenții într-un produs competitiv. Politica statului în domeniul dat*”. // Simpozionul internațional al tinerilor cercetători, ediția a II-a, Chișinău, 2004.
6. Alexandru Luțcan „*Implementarea inovațiilor în Republica Moldova*”. // Simpozionul internațional al tinerilor cercetători, ediția a III-a, Chișinău, 2005.
7. <http://www.agepi.md>
8. <http://www.moldcell.md>
9. <http://www.incomlac.sa.md>
10. <http://www.agriculture.md/mecagro>
<http://www.ideideafaceri.ro>

simple for him – whenever a spot appeared he was passing with the whitewashing brush over it and the spot disappeared. The young secretary decided to do the same thing and, armed with a bottle of white paint and with a small brush she began to correct the typing mistakes, thus going on a road at the end of which money and celebrity were waiting for her. Of course, she “enriched” the paint with different substances which conferred on it the suited degree of fluidity.

In 1956 her invention was so popular that Bette Graham could not cope with the production of the “liquid paper”, in the workshop equipped in the kitchen and garage of her house. And 20 years later, her firm was counting 200 employees and had at her assets a production of over 25 millions of bottles of correction fluid, distributed in 31 countries.

The examples presented in this article prove that innovation is the driving force of the enterprise in the competitive struggle and economic development.

Bibliography:

1. Law on the Protection of Inventions No. 50-XVI of 07.03.2008 (OG of RM No. 117-119/455 of 04.07.2008).
2. Code on Science and Innovation of the Republic of Moldova (OG of RM 125-129/663, 30.07.2004).
3. Law on Evaluation No. 989-XV of 18.04.2002 (OG of RM No. 102/773 of 16.07.2002)
4. Regulations on Evaluation of Intellectual Property Objects, approved by the Government Decision No. 783 of June 30, 2003 (OG of RM No. 138-140/830 of 08.07.2003).
5. Alexandru Lutcan “General aspects of transformation of an invention into a competitive product. The state policy in the given field” // International Symposium of the young researchers, II-nd edition, Chisinau 2004.
6. Alexandru Lutcan “Implementation of innovation in the Republic of Moldova” // International Symposium of the young researchers, III-rd edition, Chisinau 2005.
7. <http://www.agepi.md>
8. <http://www.moldcell.md>
9. <http://www.incomlac.sa.md>
10. <http://www.agriculture.md/mecagro>
<http://www.ideideafaceri.ro>

ELABORAREA UNEI POLITICI CALITATIVE DE CONDUCERE A PERSONALULUI LA ÎNTRINDERILE RM: PROBLEME ȘI PERSPECTIVE

*Conf. univ. dr. Ala LEVIȚCAIA;
Drd. Maria CARABET, Universitatea de
Stat din Comrat*

*Astăzi, capitalul uman, și nu utilajul și rezervele de
producție, constituie factorul principal al competitivității,
creșterii economice și eficacității întreprinderilor din țară.
De aceea, importanța soluționării problemei este dificil de
exagerat.*

**„Nicio societate nu poate fi prosperă și fericită, dacă
majoritatea membrilor ei sunt săraci și nefericiți”
A. Smith**

„Rădăcinile” conducerii personalului sunt
adânc implantate în istoria societății umane. Chiar
dogma Creștinismului confirmă demnitatea muncii
omenești drept izvor de bază al bogăției.

Reformele economiei de piață, din anii '90 ai
secolului trecut, n-au ocolit piața muncii, ceea ce s-a
soldat cu serioase consecințe „neconsolatoare”,
practic, în toate țările ex-URSS.

Instaurarea economiei de piață în Republica
Moldova, după cum a arătat practica, a avut loc în
condițiile instabilității și ale unui declin brusc al
producției în industrie, agricultură și în alte ramuri
ale economiei naționale. Concomitent, a fost afectată
și sfera ocupării forței de muncă.

Statul a abrogat multe interdicții și restricții,
precum cele privitoare la șomaj, la activitatea prin
cumul sau suplimentară etc. Dar aceste măsuri au
atras, pe de o parte, urmări negative, ca: deformarea
relațiilor de muncă, ignorarea dreptului la muncă, a
garanțiilor sociale și a protecției legale pentru
muncitorii, iar, pe de altă parte, insuficiența
încălzirii de către stat a plăților sociale și fiscale.

De asemenea, statul a început „să închidă
ochii” la încălcarea flagrantă a drepturilor
angajaților, la nivelul redus al salariilor,
necorespunzător unui trai decent și reținerea plății
acestora, la înrăutățirea condițiilor de muncă,
concediile forțate, lipsa stimulării pentru crearea de
noi locuri de muncă stabile, a susținerii
antreprenoriatului pe calea facilităților fiscale și a
subsidiilor etc.

În prezent, lozincă „Cadrele hotărăsc totul”
este la ordinea zilei și nu necesită multe argumente.
Cu părere de rău, această lozincă, practic, nu se
aplică la întreprinderile din R.Moldova. Producătorii
locali, cu mari eforturi, soluționează problemele

BUILDING A QUALITATIVE POLICY OF PERSONNEL MANAGEMENT AT ENTERPRISES IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: PROBLEMS AND PERSPECTIVES

*Associate Professor PhD LEVITSKAYA
Ala;
PhD Student KARABET Maria,
Comrat State University*

*Today the human capital, instead of the equipment
and industrial stocks are a primary factor of competitiveness,
economic growth and efficiency of the enterprises of the
country. Therefore value of the decision of the given problem
is difficult for overestimating.*

**„If the most significant part of its members is poor
and unfortunate”.**

A. Smith

Roots of managing personnel go deeply into the
history of human society. Since Christianity times there
was a statement of advantage of human labour, as a
basic source of wealth.

Market reforms of 90's had not avoided the
labour market, caused serious unfavourable
consequences, practically in all countries of the former
USSR.

Market economy formation in the Republic of
Moldova, as practice has shown, occurred in the
conditions of instability and sharp slump in production
in industry, agriculture and other branches. Together
with it in the employment sphere had faced not the best
times.

From the part of the state many prohibitions and
restrictions, for instance, for unemployment, double
jobholding, additional employment, have been
removed. However it had entailed negative
consequences, on the one hand: deformation of labour
relations, ignoring the norms of labour law, absence of
social guarantees and a legal protection for workers;
and on the other hand, short-receiving of social and tax
payments by the state.

Also the state began to shut the eyes to the direct
infringements of the rights of employees, low size of
salary inapplicable to the standards of living in the
republic, and delays of its payment, deterioration of the
working conditions, the compelled vacations, absence
of stimulation for creation of new stable workplaces,
absence of support of entrepreneurship, by the means
of tax privileges and subsidising, etc.

The slogan today is obvious and does not require
any big proofs. Unfortunately, the given slogan
practically is not applied at the operating enterprises of
the Republic of Moldova. Domestic manufacturers

atragerii și plasării capitalului, asigurării condițiilor de protecție maximă împotriva riscurilor de incertitudine. De asemenea, un interes deosebit se manifestă pentru optimizarea plăților fiscale și căutarea căilor suplimentare de reducere a lor. Însă, în vâltoarea acestor probleme, deseori, se ignoră cel mai important articol al cheltuielilor – pentru personal.

În consecință, aceasta a dus la creșterea proceselor tenebroase pe piața muncii: lucrul suplimentar, utilizând proprietatea întreprinderii, ceea ce duce la epuizarea forței de muncă, ocuparea incompletă și fictivă etc. O consecință generală constă în mărirea volumului ocupării neformale, migrarea în masă a populației apte de muncă în afara țării și, ca urmare, insuficiența, în companiile autohtone, a cadrelor calificate.

Potrivit datelor Agenției Naționale de Ocupare a Forței de Muncă, în Republica Moldova, la finele lunii octombrie 2008, erau înregistrate 16 mii de posturi vacante. Dar specialiștii centrului CIVIS au efectuat cercetări suplimentare în domeniul respectiv¹, conform cărora numărul total al locurilor vacante constituie 88 mii, adică de cinci ori mai mult. Experții acestui centru au ajuns la concluzia că fiecare a treia întreprindere din R.Moldova întâmpină mari dificultăți privind completarea locurilor vacante.

O mare importanță, în promovarea unei politici eficiente de cadre, o are un asemenea factor precum instruirea profesională. Atingerea nivelului internațional al competitivității majorează complexitatea activității de business și înaintază cerințe noi față de salariații de toate nivelurile, ceea ce, inevitabil, condiționează necesitatea instruirii și dezvoltării potențialului de cadre. Dar aproape toate întreprinderile și-au schimbat scopul inițial al existenței lor, fiind preocupate de tănuirea veniturilor și reducerea impunerii fiscale, în loc să-și aloce o parte din resursele bănești pentru dezvoltarea profesională și instruirea personalului. Tendința aceasta poate contribui la diminuarea cointeresării muncitorilor în creșterea lor profesională „slab motivată” și la reducerea totală a eficienței cheltuielilor suportate de întreprindere pentru dezvoltarea și instruirea profesională. Multe întreprinderi, în genere, nu alocă mijloace pentru pregătirea și reciclarea cadrelor.

O problemă serioasă o constituie neconștientizarea de către majoritatea întreprinzătorilor a necesității evaluării personalului, ceea ce constituie unul din criteriile principale de sporire a productivității muncii.

Evaluarea rezultatului muncii reprezintă una dintre funcțiile de conducere a personalului, orientată spre determinarea nivelului de eficiență a activității conducătorului sau specialistului. Despre modul cum se realizează această evaluare a personalului în Republica Moldova, deocamdată, este greu să ne pronunțăm, deoarece, la multe întreprinderi, nici nu există asemenea

with big diligence are solving the questions of attraction and placing of the capital, creation of conditions for the maximum protection against risks of uncertainty. Special interest is shown to optimization of tax payments and search of additional ways in their reduction. In the given circulation of problems, the most important article of expenses - expenses for the personnel - is quite often ignored.

As a result it has caused growth of shadow processes on labour market: additional earning in working hours with use of the enterprise property, which leads to a natural exhaustion of a labour power, incomplete and fictitious employment, etc. The general consequence was an increase in volume of unofficial employment, a massive migration of able-bodied population abroad and, as a consequence, a lack of qualified personnel potential in the domestic companies.

According to the National Agency of Employment, in the Republic of Moldova at the end of October, 2008 there were about 16 000 vacancies. However experts from CIVIS centre had been carried out additional researches in the given field according to which the total number of vacant places in the republic makes about 88 000, i.e. more than five times. Experts from the CIVIS centre have come to conclusion, that every third enterprise in Moldova experiences serious difficulties with filling vacant places.

Such factor as professional training represents a great value in carrying out an effective personnel policy. Achievement of the international level of competitiveness increases complexity of having a business and makes new requirements to employees of all levels, which, undoubtedly, causes a necessity for training and development of personnel potential. Still, almost all enterprises have exchanged the mission of their existence for the raised care of concealment of incomes and reduction of tax payments instead of directing a part of the money resources on professional development and personnel training. This tendency can promote decrease in employees' interest in professional growth and as a whole will lower efficiency of the expenses for professional development and training suffered by an enterprise. Many enterprises do not allocate means for preparation and retraining of personnel at all.

The fact that many entrepreneurs don't understand the importance of personnel estimation is a serious problem, as it is one of the main criteria of increase in labour productivity.

Estimation of productivity of work is one of the functions of personnel management, directed to the determination of the level of efficiency of work performed by the head or an expert. It is still difficult to judge how the personnel estimation in the Republic of Moldova is carried out as at many enterprises there is no such structural division as "staff department" at all, let alone a post of the internal adviser for personnel.

¹ Ирина Коваленко. Американцы изучили молдавский рынок труда // Экономическое обозрение, 12 декабря 2008 г., №46 (782), стр.45.

subdiviziune structurală ca „secția de cadre”, nemaivorbind de funcția de consultant intern pentru cadre.

Atitudinea față de problemele de conducere a personalului, în prezent, depinde direct de eficiența activității companiei. Fără angajați calificați, nicio organizație nu poate să-și atingă obiectivele și să supraviețuiască. Producătorii autohtoni nu pot atinge liderismul, prosperarea și pătrunderea pe piețele mondiale de forță, până când nu vor conștientiza că potențialul principal al întreprinderilor lor constă în oameni. Oricât de frumoase ar fi ideile, tehnologiile avansate, condițiile favorabile, fără un personal bine pregătit, obținerea unei eficiențe înalte a muncii este, practic, imposibilă.

Deci, anume capitalul uman, dar nu utilajul și resursele de producție, constituie piatra unghiulară a competitivității, creșterii economice și a eficienței în condițiile contemporane de gospodărire. De aceea, importanța problemei date este dificil de evaluat.

Relatând despre soluționarea problemelor existente în domeniul politicii de cadre, este necesar să menționăm măsurile pe care poate și trebuie să le întreprindă statul în acest domeniu, dar și cele pe care trebuie și poate să le inițieze antreprenorul cu forțele proprii. Numai aportul ambelor părți – al statului și al businessmanului – va contribui la soluționarea problemelor acute pe piața națională a muncii.

Politica calitativă de conducere a personalului este o politică a unei companii integrate unic, care dispune de o cultură corporativă puternică și stabilă și de un sistem durabil de valori corporative. Devotamentul față de valorile corporative trebuie să stea la baza tuturor acțiunilor și deciziilor, să determine vectorul mișcării (evoluției și prosperării) ce permite păstrarea unității și integrității în condițiile unei situații externe flexibile.

Politica de conducere a personalului este chemată să contribuie la formarea metodelor și procedeele de selectare a cadrelor, elaborarea unor abordări științifice de determinare a nevoii de cadre și evaluarea calităților de afaceri, promovarea colaboratorilor tineri și de perspectivă.

Politica respectivă presupune atingerea unor scopuri strategice ce contribuie la dezvoltarea ulterioară a priorităților-cheie concurențiale, printre care:

- stabilitatea și orientarea spre o dezvoltare de lungă durată;
- dezvoltarea intensivă a activității pe piața internațională;
- profesionalismul și responsabilitatea angajaților.

Pentru optimizarea situației create, putem propune conducerii țării un șir de măsuri:

- Garantarea salariilor ce corespund nivelului de trai. Fără a ține cont de faptul că, în ultimii patru ani, mărimea nominală a salariului mediu pe economie s-a dublat, totuși, din cauza nivelului înalt al inflației, creșterea reală a constituit mai puțin de 50%. De regulă, mărimea salariului pe piața muncii o dictează patronul care se orientează spre nivelul mediu pe economie. Astfel procedează și multe companii străine ce activează pe teritoriul

The attitude to the problems of personnel management is today in direct dependence on efficiency of activity of the company. Without qualified employees any organization cannot reach the purposes and survive. Domestic manufacturers will not be able to reach leadership, prosperity and an access to the leading world markets until they realize, that the main potential of their enterprises is concluded in people. After all, no matter how excellent their ideas are, how new the technologies are or how favourable external conditions are, without well prepared personnel it is impossible to achieve a high overall performance.

The human capital, instead of equipment and industrial stocks are a corner stone of competitiveness, economic growth and efficiency in modern conditions of managing. Therefore the importance of solving the problem is difficult for overestimating.

Speaking about solving the appeared problems in the field of personnel policy, it is necessary to speak about measures which the government can and should undertake for the purpose of finding a solution for the personnel problem in the Republic on the one hand and measures which a businessman can and should undertake on his own. Only the contribution of both parts- the state and the business - will help to solve sore problems on a labour market of Moldova.

The qualitative policy of personnel management is a policy of a uniform integrated company having strong and steady corporate culture and harmonious system of corporate values. Adherence to corporate values underlies all actions and decisions, sets the movement vector, allowing keeping unity and integrity in the conditions of a varying external situation.

The policy of personnel management is invoked to promote formalisation of methods and procedures of staff selection, working out of scientific approaches to the determination of personnel demand and estimations of their business qualities, promotion of young and perspective workers.

The given policy assumes achievement of some strategic targets promoting the further development of key competitive advantages, among which there are:

- stability and orientation to long-term development;
- active development of work on the international market;
- professionalism and responsibility of workers;

In optimisation of the developed situation the country leaders can be offered a number of measures, among which:

- Warranting of salaries, correlating with the standard of living. Nevertheless for the last four years the nominal size of the average salary on economy has doubled, owing to a high rate of inflation, real growth has made less than 50 percent. As a rule, the size of the salary on a labour market is dictated by the employer who is guided by the level of the average salary on economy.

- Republicii Moldova;
- Stimularea creării unor locuri de muncă stabile (inclusiv prin deschiderea noilor întreprinderi) cu perspectiva creșterii profesionale;
 - Susținerea businessului mic pe calea reducerii poverii fiscale, reducerea numărului de controale etc.;
 - Dezvoltarea și consolidarea economiei țării.
- Printre recomandările făcute întreprinzătorilor pentru soluționarea acestor probleme, pot fi menționate următoarele:*
- Majorarea nivelului de salarizare a muncii, deoarece nivelul scăzut al acestei remunerări influențează negativ asupra activismului de muncă al angajatului. O astfel de situație ne demonstrează faptul că o parte din lucrători se află la limita dintre sărăcie și mizerie;
 - Formarea secției de resurse umane, ceea ce prezintă o importanță strategică, aceasta ocupându-se de problemele atragerii, stimulării și dezvoltării potențialului de cadre al întreprinderii;
 - Schimbarea practicii tradiționale existente de conducere „șef-subaltern” și trecerea la colaborare, cu ajutorul căreia cunoștințele profesionale și abilitățile personalului contribuie la dezvoltarea întreprinderii;
 - Utilizarea unor servicii de consulting complexe pentru ridicarea nivelului de informare a personalului despre afacerile întreprinderii. De exemplu, se poate prevedea, în statele acesteia, funcția de consultant intern, care va facilita accesul personalului la schimbările informaționale, structurale etc. ce au loc la întreprindere;
 - Majorarea cheltuielilor pentru dezvoltarea și instruirea personalului, conform posibilităților existente. Dezvoltarea și instruirea sistematică a colaboratorilor trebuie să se realizeze nu numai în domeniul cunoștințelor profesionale, dar și al deprinderilor practice și al măiestriei. Instruirea este necesar să se construiască conform principiului „prăjituri în foi/straturi”: la instruire să fie trimise categorii și grupe de salariați, dar nu membri aparte ai colectivului. În viață, de obicei, se întâmplă totul invers – sunt trimiși la învățătură sau cei mai buni (care sunt destul de mobili), sau cei puțin eficienți, necalificați. Pentru stabilitatea cadrelor, este necesară crearea, la întreprinderi, a unei rezerve a forței de muncă;
 - Acordarea unei atenții deosebite stimulentele materiale indirecte (achitarea contravalorii prânzului colaboratorilor, achitarea sau acordarea transportului, asigurarea medicală, abonamentul la clubul sportiv etc.) și celor morale;
 - Efectuarea monitoringului tendințelor pe piața muncii;
 - Reglementarea sistemului de comunicații și a legăturii inverse prin intermediul convorbirii cu
- Many foreign companies which are present in the Republic of Moldova do the same.
- Stimulation of creation of stable workplaces (including through opening of new enterprises) with a perspective of professional growth.
 - Support of small business by reduction of taxes; reductions of quantity of checks, etc.
 - Development and national economy consolidation.
- Among recommendations to businessmen, in finding a solution for the given problems, it is possible to note the following:*
- Labour payment increase, since low level of payment negatively influences labour activity of a person. Such a situation testifies that a part of workers is in a condition between poorness and poverty.
 - Introduction of the Department of Human Resources Development, occupied with such issues as attraction, stimulation and development of personnel potential of an enterprise, is strategically important.
 - Change of existing traditional practice of management "head-subordinate" and transition to cooperation, with the help of which a professional knowledge and skills of the personnel would promote enterprise development.
 - Use of complex consulting services for increase of awareness of the personnel in enterprise affairs. For instance, it is possible to add to the staff of the enterprise a position of the internal adviser, for simplification of access of the personnel to information, structural and other changes at the enterprise.
 - Increase in expenses at professional development and personnel training, according to available possibilities. System development and training of employees should be carried out not only in the field of a professional knowledge, but also practical skills and abilities. Training is to be arranged on a principle of a puff pie: categories and groups of employees should be sent on training, instead of separate members of the staff. In reality, as a rule, there is all on the contrary: train either the most successful, key people (which are rather mobile) or, vice versa, involve ineffective and not qualified. For personnel stability of an enterprise it is necessary to create a reserve of labour forces.
 - In the stimulation system it is necessary to pay special attention to indirect material (payment for meals for employees, payment or providing a transport, medical insurance, subscription to a sports club) and to moral incentive.
 - Monitoring tendencies on labour market.
 - Adjustment of communications system and a feedback through conversations with employees, information distribution by e-mail, use of video

angajații, difuzării informației prin poșta electronică, utilizării televiziunii video și prin cablu pentru informarea regulată și la timp a tuturor colaboratorilor despre direcțiile de activitate ale întreprinderii, strategiile acesteia, politica socială, noile proiecte și sarcini, despre schimbările care au loc în companie și în societate;

- Asigurarea unui climat psihologic confortabil, a importanței și solicitării personalului, crearea unei atmosfere de încredere și protecție față de devierile și salturile structurale în economie, lichidarea focarelor de critică și a zonelor de tensiune;
- Armonizarea eforturilor întreprinderilor de pregătire a cadrelor cu instituțiile de învățământ din țară. În prezent, instituțiile de învățământ se confruntă cu multe dificultăți în organizarea practicii studenților, fiindcă nu există posibilitatea retribuirii muncii conducătorilor de către întreprindere. Desfășurarea practicii studențești poartă un caracter fictiv, ceea ce se reflectă negativ asupra componentei calitative a procesului dat. Studenții nu obțin abilitățile necesare și se angajează la lucru, practic, nepregătiți;

Realizarea unor astfel de măsuri ar permite îmbunătățirea activității în sfera politicii de cadre a întreprinderilor și ar influența creșterea eficienței muncii. Până când nu se vor soluționa problemele de cadre, nu se va adăuga siguranță și încredere în ziua de mâine, nu vom deveni fericiți și mulțumiți de sine nici noi, nici generația viitoare. Problemele nesoluționate au tendința să se înmulțească, să ne complice viața, cu ele și prin ele trăiește și se îmbolnăvește societatea. Pentru variantele de soluționare neglijate astăzi, mâine va fi prea târziu.

Bibliografie:

1. Т.Ю. Базаров *Управление персоналом организации: Учебник* / Под редакцией А.Я. Кибанова. – 2-е изд. доп. и перераб. – М.: ИНФРА-М, 2002.
2. Маслов Е.В. *Управление персоналом предприятия: Учебное пособие* / Под ред. П.В. Шеметова. – М.: ИНФРА-М; Новосибирск: НГАЭиУ, 1999. – 312 с.16.
3. Швальбе Б., Швальбе Х. *Личность, карьера, успех. Психология бизнеса*. М., Прогресс, 1993.
4. Шекшня С.В. *Управление персоналом современной организации*. М., 1996.
5. *Управление персоналом развивающейся организации: учебное пособие*. – М.: ИПК Госслужбы, 1996.

and a cable television for timely and regular informing all the employees on directions of activity of the company, its strategy, social policy, about new projects and problems, about the changes occurring in the company and society.

- Maintenance of a comfortable psychological climate, importance and a personnel demand, creation of atmosphere of trust and security from fluctuations and structural shifts in economy, liquidation of the centres of criticism and intensity zones.
- Joining the efforts of the enterprises for professional training with country educational institutions. Now educational institutions experience difficulties in the organization of practice of students as there is no possibility to pay work of heads from the enterprise. Passing practice by students has fictitious character that is negatively reflected in a qualitative component of the given process. Students do not get due skills and get a job practically not prepared.

Realization of such measures would allow improving work in personnel policy in the sphere of enterprises of the Republic and would affect the growth of efficiency of work. Till the time an attempt to solve personnel problems is not made, there will not increase confidence and stability in tomorrow, neither we will become happy and satisfied with ourselves, nor the future generation. Unresolved problems have strangeness to grow and be multiplied, get confused and become complicated, the society is ill and live by them. The missed variants of their solving today can be missed already forever.

Bibliography:

1. Т.Ю. Базаров *Управление персоналом организации: Учебник* / Под редакцией А.Я. Кибанова. – 2-е изд. доп. и перераб. – М.: ИНФРА-М, 2002.
2. Маслов Е.В. *Управление персоналом предприятия: Учебное пособие* / Под ред. П.В. Шеметова. – М.: ИНФРА-М; Новосибирск: НГАЭиУ, 1999. – 312 с.16.
3. Швальбе Б., Швальбе Х. *Личность, карьера, успех. Психология бизнеса*. М., Прогресс, 1993.
4. Шекшня С.В. *Управление персоналом современной организации*. М., 1996.
5. *Управление персоналом развивающейся организации: учебное пособие*. – М.: ИПК Госслужбы, 1996.

MANAGEMENTUL SERVICIILOR DE TRANSPORT AUTO ÎN RELAȚIILE ECONOMIEI DE PIAȚĂ

Drd. Ovidiu MAZILU, ASEM

Serviciile de transport – sau funcția de transport – se referă la deplasarea mărfurilor, materialelor sau personalului din orice verigă a activității sau și în spațiu și timp. Indiferent de obiectul lor, aceste servicii urmăresc să realizeze operațiuni cu eficiență de cost mare și care să adauge câtuși de puțin la componenta totală de cost, ce intră în prețul produsului.

În relațiile de piață ale României, una dintre condițiile necesare pentru activitatea sistemului de transport rutier este evidențierea și obținerea licenței de funcționare ca operator de transport și „persoana” nominalizată în cerere drept factor de conducere a operațiunilor de transport să fie *calificată din punct de vedere profesional*. Acest lucru impune managerilor din domeniul transporturilor rutiere să susțină un examen pentru a obține calificarea atestată printr-un certificat profesional. Deși condiția de obținere a licenței de operator se aplică numai pentru operațiunile care se fac pe baza de „angajare și plată”, certificatul de competență profesională reprezintă o calificare valabilă și pentru managerii operațiunilor de transport proprii companiei, adică serviciile de transport care nu sunt oferite spre închiriere sau contra cost. Pentru orice fel de operații de transport, acest certificat reprezintă un standard minim de recrutare și promovare a managerilor.

Totodată, prezintă interes managerial tacticile de bază ale transportului de a planifica înființarea unui parc auto, ceea ce necesită răspuns la următoarele întrebări:

1. Sunt cu adevărat necesare vehiculele pentru distribuția produselor sau asigurarea deplasării personalului? (Lichidele și gazele se distribuie și prin conducte, personalul poate comunica și prin telefon, prin televiziune în circuit închis, prin poștă electronică etc.).

2. Dacă se dovedește că transportul este necesar, trebuie neapărat să se apeleze la vehicule rutiere? Nu s-ar obține un serviciu mai economic pe calea ferată, pe căile fluviale sau maritime ori prin transportul aerian?

3. Dacă sunt necesare vehicule rutiere, nu este mai eficient serviciul asigurat de un transportator specializat sau de un ofertant de astfel de servicii pe bază de contract, decât operarea unui serviciu propriu al companiei?

4. În cazul în care compania trebuie să opereze cu vehicule rutiere, care trebuie să fie statutul acestora: leasing, închiriate sau să fie proprietatea companiei?

5. Dacă, în final, se decide ca firma să aibă propriile ei vehicule, cum trebuie finanțată cumpărarea acestora, care este numărul necesar, ce tipuri sunt necesare și unde își vor avea ele baza?

MANAGEMENT OF TRANSPORT SERVICES IN MARKET ECONOMY RELATIONS

Student PhD. MAZILU Ovidiu, AESM

In the article given questions of management of transport services on the conditions of market relations are considered. The great attention is given to functioning of organizational systems on transport in an amplifying competition.

Transport services – transport or function – refers to the movement of goods, materials or personnel of any link or activity in space and time. Regardless of their subject, these services aim to carry out operations with efficiency and high cost to add possible at the least total cost included in the price of the product.

In the relations of Romania one of the conditions necessary for the activity of road transport is to highlight and obtain a license for operating carrier is “person”, designated as a factor in the application management of transport operations to be qualified in terms of professional. This requires managers of road transport to pass an examination to obtain qualification attested by a certified professional. Although the condition of obtaining a license operator applies only to operations that are based on “employment and payment, certificate of professional competence is a valid qualification for managers and transport operations own company, namely transport services are offered for hire or reward. For any kind of transport operations, this certificate represents a minimum standard of recruitment and promotion of managers.

Also of interest in the managerial tactics of transport to plan the establishment of a fleet must answer the following questions:

1. Are really necessary vehicles to distribute products or to ensure the movement of staff? (Liquids and gases are distributed through pipelines, staff can communicate by telephone and through the closed circuit television, email, etc.).

2. If it turns out that transportation is necessary, it must rely on road vehicles? Would not get a more economical by rail, river or the sea routes or by air?

3. If necessary road vehicles, is not more efficient service provided by a carrier or a specialized supplier of such services under contract, rather than operating its own service company?

4. Where the company should operate with road vehicles, which should be their status: leasing, to be leased or owned company?

5. If, ultimately deciding that the company should have its own vehicles, how they should be financed their purchase, which is the number needed,

Aceste întrebări sunt vitale. Răspunsurile determină planificarea întregului transport și trebuie să aibă o bază comercială, care să ia în considerare nu numai costurile de bază, dar și costurile reale, inclusiv serviciile asigurate clientului, precum și importanța globală a întregii operații pentru profitabilitatea companiei, în ansamblu. Același set de întrebări se poate utiliza pentru verificarea tacticilor curente de transport și pentru a le schimba pe cele la care răspunsurile diferă față de momentul când a fost luată decizia inițială.

În condițiile integrării în comunitatea europeană este evident scopul introducerii unor standarde de desfășurare a operațiunilor de transport cu vehicule pentru realizarea celei mai eficiente utilizări a parcului auto. Aceasta este cheia unor costuri minime de operare.

În prezent, costurile de staționare reprezintă mai mult de jumătate din costurile totale de operare ale unui vehicul, ceea ce înseamnă că cu cât crește utilizarea, cu atât costul per milă este mai mic.

În domeniul operării vehiculelor, există patru direcții principale din care poate fi privită utilizarea și care pot constitui o bază de comparație între performanțele planificate și performanțele reale. De rând cu aceasta, pregătirea include verificarea vehiculelor înainte de începerea zilei de lucru, documentarea și administrarea activității șoferilor. În acest domeniu de activitate se pot aplica tehnicile de urmărire a muncii și stabilite ușor normele de timp.

O modalitate de a obține o productivitate mare este menținerea la minimum a timpurilor de încărcare-descărcare. Utilizarea unor corpuri demontabile, a containerelor și a remorcilor reprezintă, cu toate modalitățile de preîncărcare a vehiculelor, în timp ce mijlocul de transport livrează o altă încărcătură. Prin urmare, pot deveni subiecte de studiu pentru obținerea de avantaje: dimensiunile paleților, direcția de încărcare, supraetajare și micșorarea înălțimii fiecărui strat (sau etaj) de încărcare. Utilizarea unor mijloace de manipulare montate pe vehicul, cum ar fi o platformă posterioară de încărcare, macarale și sisteme speciale de manipulare (adică stivuitoare) vor determina creșterea vitezei de descărcare a unui vehicul la sediul clienților. Introducerea unor formulare normalizate sub forma unor tabele, note de livrare, formulare de culori diferite pentru identificarea magaziiilor, a fabricilor, a depozitelor sau a regiunii în care se află clientul poate micșora timpul necesar procedurilor de încărcare și ajuta pe șoferi să realizeze o distribuție mai eficientă a produselor.

Timpul necesar vehiculului să se deplaseze între două puncte este determinat de limita vitezei permise pe drumul respectiv și pe care vehiculul este obligat să o respecte.

Ziua de lucru a unui vehicul de transport poate fi împărțită în trei secțiuni:

- atingerea zonei în care se face livrarea;
- predarea bunurilor în aria de livrare;
- revenirea la bază.

what types are needed and where will they be based?

These are vital questions. Replies determine the entire transportation planning and must have a commercial basis, which takes into account not only the basic costs, but actual costs, including customer services provided and the importance of global operations for the entire company's profitability as a whole. The same set of questions may be used to verify the current tactics of transport and to change those to which answers differ over when the decision was taken initial.

In terms of integration into the European Community is obviously the aim of introducing standards of conduct of operations of transport vehicles is to achieve the most efficient use of fleet. This is the key cost of operating.

Currently, the cost of parking is more than half of the total costs of operating a vehicle, which means that as use increases, the cost per mile is lower.

In the field operation vehicle, there are four main directions of which can be viewed and used as a basis for comparison between the performance of planned and actual performance.

Derind this preparation includes checking vehicles before the start of the day, documentation and management of business drivers. In this area of activity, can apply techniques of tracking work and are easy to set standards of time.

One way to achieve high productivity is maintaining at least the time of loading and unloading. The use of demountable bodies, containers and trailers is, nevertheless, ways preîncărcare vehicles, while vehicle delivers another load. Therefore, could become subjects of study to obtain advantages: size pallets, loading direction, supraetajare and lowering height of each layer (or floor) loading. The use of means of handling mounted on the vehicle, such as a rear loading platform, cranes and special handling systems (that is piling equipment) will increase the speed of încărcare a vehicle to the customer premises. The introduction of forms normalized in the form of tables, delivery notes, the forms of different colors to identify the warehouses of factories, stores or a region in which the client can decrease the time required for loading and procedures to help drivers to achieve a more efficient distribution of products.

Time needed to move the vehicle between two points is determined by the speed limit allowed on the road and the vehicle is obliged to comply. To serve as the basis for calculating the time required taking road routes in Figure 48. 2 are presented, guide, speed limits in the UK and accepted limit speeds depending on the type of vehicle used in transport operations.

Working day of a transport vehicle can be divided into three sections:

- attainment area in which the delivery is made;
- teaching supplies in the area of delivery;

Factorul viteza-limită afectează numai prima și ultima dintre secțiuni. Principalii factori asupra cărora trebuie acționat, în zona de livrare, sunt numărul de puncte în care trebuie efectuate livrările și numărul de unități care trebuie livrate în fiecare punct.

● Take basic return.
Factor affecting the speed limit only the first and last sections of. The main factors on which action must be taken in the area of delivery, are the number of points that must be made deliveries and the number of units to be delivered at every point.

Tabelul 1

Utilizarea timpului de lucru al vehiculelor

Tipul drumului	Tipul vehiculului	Viteza maximă legală	Media de viteză acceptabilă pentru calcularea timpului necesar parcurgerii rutei
Restricționată la 30 m/h (arii locuite)	Toate tipurile de vehicule la care se aplică	30 m/h	22 m/h
Șosele cu două benzi (altele decât autostrăzi sau drumuri cu limită minimă de viteză)	Autofurgonete sau vehicule cu dublă întrebuințare (break)	70 m/h	55 m/h
	Autovehicule nearticulate de transport de mărfuri, cu greutatea totală mai mică de 7,5 t	60 m/h	45 m/h
	Autovehicule articulate sau autovehicule de transport de mărfuri nearticulate dar cu greutatea totală mai mare de 7,5 t	60 m/h	38 m/h
	Autovehicule nearticulate și trailere cu greutatea totală (inclusiv încărcătura) mai mare de 7,5 t	50 m/h	38 m/h
Autostrăzi	Autovehicule de transport de mărfuri nearticulate, cu greutatea totală mai mică de 7,5 t și care nu tractează remorcă	70 m/h	55 m/h
	Autovehicule de transport de mărfuri nearticulate, cu greutatea totală mai mare de 7,5 t vehicule articulate și vehicule nearticulate transportoare de mărfuri care tractează o remorcă	60 m/h	48 m/h
Alte drumuri (dacă sunt fără restricții)	Autovehicule nearticulate de transport de mărfuri, vehicule nearticulate care au greutatea totală sub 7,5 t și autovehicule nearticulate care tractează o remorcă atunci când greutatea maximă cu sarcină a ansamblului autovehicul + remorcă nu depășește 7,5 t	50 m/h	35 m/h
	Autovehicule de transport de mărfuri inclusiv vehicule articulate cu greutatea totală mai mare de 7,5 t, precum și vehicule nearticulate care tractează o remorcă atunci când greutatea maximă, cu sarcină a ansamblului autovehicul + remorcă depășește 7,5 t	40 m/h	30 m/h

Table 1

Using the working time of vehicles

Tipul drumului	Tipul vehiculului	Viteza maximă legală	Media de viteză acceptabilă pentru calcularea timpului necesar parcurgerii rutei
Restricționată la 30 m/h (arii locuite)	Toate tipurile de vehicule la care se aplică	30 m/h	22 m/h
Șosele cu două benzi (altele decât autostrăzi sau drumuri cu limită minimă de viteză)	Autofurgonete sau vehicule cu dublă întrebuințare (break)	70 m/h	55 m/h
	Autovehicule nearticulate de transport de mărfuri, cu greutatea totală mai mică de 7,5 t	60 m/h	45 m/h
	Autovehicule articulate sau autovehicule de transport de mărfuri nearticulate dar cu greutatea totală mai mare de 7,5 t	60 m/h	38 m/h
	Autovehicule nearticulate și trailere cu greutatea totală (inclusiv încărcătura) mai mare de 7,5 t	50 m/h	38 m/h
Autostrăzi	Autovehicule de transport de mărfuri nearticulate, cu greutatea totală mai mică de 7,5 t și care nu tractează remorcă	70 m/h	55 m/h
	Autovehicule de transport de mărfuri nearticulate, cu greutatea totală mai mare de 7,5 t vehicule articulate și vehicule nearticulate transportoare de mărfuri care tractează o remorcă	60 m/h	48 m/h.
Alte drumuri (dacă sunt fără restricții)	Autovehicule nearticulate de transport de mărfuri, vehicule nearticulate care au greutatea totală sub 7,5 t și autovehicule nearticulate care tractează o remorcă atunci când greutatea maximă cu sarcină a ansamblului autovehicul + remorcă nu depășește 7,5 t	50 m/h	35 m/h
	Autovehicule de transport de mărfuri, inclusiv vehicule articulate cu greutatea totală mai mare de 7,5 t, precum și vehicule nearticulate care tractează o remorcă atunci când greutatea maximă, cu sarcină a ansamblului autovehicul + remorcă depășește 7,5 t	40 m/h	30 m/h)

În relațiile de piață sunt trecute la costuri toate cheltuielile făcute de către compania care asigură managementul în folosul companiei utilizatoare a parcului, plus un set de taxe fixate pe vehicul, pe an, bazate, de obicei, pe o proporție din prețul de factură al vehiculului.

Totodată, și politicile utilizate pentru întreținerea vehiculelor care transportă mărfuri trebuie să asigure autoritatea de acordare a licenței că vehiculul va fi întreținut conform cerințelor și în stare de serviciu pe toată durata folosirii acestuia pe drumurile publice. De asemenea, autoritatea care acordă licențele poate să solicite, dacă service-ul și reparațiile vehiculelor se fac în altă parte decât în atelierul companiei titulare, o copie după contractul de întreținere sau de acord, iar în toate

on a market are passed on costs incurred by the company that provides management for the benefit of the user of the park, plus a set of fixed fee per vehicle, per year, based usually on a proportion of the invoice price of the vehicle.

At the same time, and while policies used for maintenance of vehicles transporting goods must ensure the license that the vehicle will be maintained in accordance with the requirements and in service throughout the duration of its use on public roads. Also, the licensing authority may require, if the service and repair vehicles are made elsewhere than in the studio company proprietor, a copy of the contract or maintenance agreement, and in all cases may require examples of forms used for Safety inspection of the

cazurile poate cere exemple de formulare utilizate pentru inspecția de siguranță a vehiculului. Concomitent, poate exista cerința de eliberare a unei licențe care stabilește cadrul potrivit pentru raportarea de către șoferi, în termenul cel mai scurt, a defecțiunilor care afectează siguranța funcționării vehiculului. În Marea Britanie, de exemplu, legislația stabilește următoarele linii directoare pe care trebuie să le urmărească operatorii de autovehicule atunci când aleg o formulă de întreținere a acestora:

1. Utilizatorul este obligat să facă două verificări și inspecții separate ale vehiculelor: verificările zilnice și inspecțiile referitoare la siguranță și întreținerea curentă, la intervale prestabilite de timp, pentru acele părți care pot afecta siguranța vehiculului, urmate de repararea tuturor defectelor.

2. De obicei, verificările zilnice ale elementelor de bază (sistemele de frânare, presiunea din anvelope, sistemul de lumină, ștergerea și spălarea geamurilor, sistemul de cuplare a remorcii) sunt făcute de către șofer.

3. Inspecțiile referitoare la siguranța autovehiculului și întreținerea de rutină trebuie făcute la intervale prestabilite sau la parcurgerea unor distanțe stabilite și trebuie să includă roțile, pneurile, frânele, sistemul de direcție, suspensia, luminile și toate componentele care pot afecta siguranța circulației.

4. Personalul care realizează inspecțiile trebuie să fie capabil să recunoască defectele și să identifice standardele de performanță și de uzură acceptabile ale părților componente.

5. Trebuie păstrate cel puțin 15 luni copiile după toate inspecțiile referitoare la siguranță, pentru a se putea afla istoria fiecărui vehicul. Acolo unde inspecțiile de siguranță sunt făcute la un alt atelier decât al întreprinderii, înregistrările referitoare la întreținere trebuie păstrate și ele.

6. Trebuie prevăzute cele necesare pentru realizarea inspecțiilor, în special echipamentul de măsură a eficacității frânelor și de reglare a farurilor.

7. Șoferii trebuie să raporteze în scris defecțiunile vehiculelor celui care este responsabil de rezolvarea lor.

8. Utilizatorii sunt responsabili pentru condiția tehnică a vehiculelor și trailerelor închiriate. Utilizatorii sunt definiți ca angajatori ai șoferilor.

9. Acolo unde activitatea de întreținere este contractată cu un atelier extern sau cu un alt depanator, în angajamentul scris trebuie introduse condițiile și perioadele la care se fac inspecțiile de siguranță.

Concluzii. Economia concurențială presupune un management dinamic în utilizarea eficientă a serviciului de transport. În primul rând, formarea personalității în cadrul factorului uman din transporturile auto ca componentă a managementului. *Astfel, un stil de conducere eficient presupune:*

- frânari corecte și numai când este necesar, fără a face abuz;
- manevrarea corectă a pedalei de accelerație și schimbarea rapoartelor în cutia de viteză fără

vehicle. Also, there may be a requirement for issuing a license that establishes the right for reporting by drivers in the near future defects that affect the safety of vehicle operation. In Britain, the legislation establishes the following guidelines they have to follow the operators of motor vehicles when they choose a formula for their maintenance:

1. The user is obliged to make the second separate checks and inspections of vehicles: daily checks and inspections on safety and maintenance of current at intervals of time for those parties which may affect the safety of the vehicle, followed by repair all defects.

2. Usually, the daily checks of the basic elements (braking systems, tire pressure, the lights, removal and washing windows, the coupling of the trailer) are made by the driver

3. Inspections on vehicle safety and maintenance routine should be made at intervals or through distance of default and must include wheels, tires, brakes, steering systems, suspension, lights and all components that can affect road safety.

4. Staff who carried out the inspections must be able to recognize and identify defects standards of performance and wear different parts.

5. Must be kept at least 15 months after copies of all inspections on safety in order to learn the history of each vehicle. Where safety inspections are made at another workshop than the company, records relating to maintenance and they must be kept.

6. Should be provided for carrying out the necessary inspections, in particular equipment to measure the effectiveness of brakes and headlights adjustment.

7. Drivers must report in writing defects of vehicles which is responsible for solving their.

8. Users are responsible for the technical condition of vehicles and rented trailerelor. Users are defined as employers of the drivers

9. Where maintenance work is contracted with an external service or another service, engaged in writing must be introduced and the periods to which they do safety inspections.

Conclusions. Competitive economy requires a dynamic management efficiency in the use of transport services. Firstly, the formation of personality in the human factor in auto shipments to the management. Such a style of governance involves:

- braking the correct and only when necessary without making abuse
- correct handling of the acceleration pedal and change reports in the outer speed without hesitation when asked the engine speed changes

- ezitări, când turația motorului cere aceste schimbări;
- folosirea forței vii a autovehiculului în cazul reducerii vitezei sau a opririlor.

În plus, o însemnătate primordială reprezintă reducerea cheltuielilor pentru anvelope, care depind de mai mulți factori: calitatea anvelopei, presiunea aerului din anvelopă, starea tehnică a autovehiculului și în mod special a geometriei roților, starea organelor suspensiei, temperatura mediului ambiant, stilul de conducere a șoferului.

Bibliografie:

1. Rotaru I. *Transporturi, expediții și asigurări de mărfuri și călători*. Edit. Alma-Mater, Sibiu 2007
2. Edwards J. *Transportation planning handbook. Institute of transportation Engineer*. Printice Hall, New Jersey, 2002
3. *Study Manual of Professional Competence in Road Transport Management*, Kogan Page, 1978 Lowe, D.
4. *Managing the Transport Services Function*, Gower, Aldershot, 2007

- the use of force has come If the reduction in vehicle speed or stops. Derând with these primordial magnitude presents a reduction of expenses for tires that depend on several factors: the quality of tire, the tire air pressure, the state technical vehicle and in particular the geometry of the wheels, suspension of the state, ambient temperature, style of leadership driver.

Bibliography:

1. I Rotaru. *Transport, shipping and insurance of goods and passengers*. Edit. " Alma Mater," Sibiu 2007
2. J Edwards. *Transportation planning handbook*. Institute of Transportation Engineer. Among Hall, New Jersey, 2002
3. *Study Manual of Professional Competence in Road Transport Management*, Kogan Page, 1978 Lowe, D.
4. *Managing the Transport Services Function*, Gower, Aldershot, 2007

TALENT ȘI INOVAȚIE – AVANTAJE COMPETITIVE ALE UNEI ORGANIZAȚII

Conf. univ. dr. Raisa BORCOMAN;
Lector univ., magistru Elvira JOROVLEA,
ASEM

Un manager talentat este acela care folosește excelența ca punct de referință atunci când evaluează performanța și îi pasă de fiecare dintre angajații lui, cu scopul ca fiecare dintre angajați să-și găsească un post unde să aibă ocazia să dea ce are mai bun. El știe că acest lucru este posibil numai în activități care îi solicită angajatului talentul. Numai atunci fiecare talent al fiecărui angajat se va descătușa în performanță orientată către client.

„Tehnologia, strategia, alianțele globale și inovația constituie componente esențiale care vor influența în viitor avantajul competitiv, fiecare din aceste domenii fiind dependent și condus de factorul uman. De aceea, se prevede ca viitorul avantaj competitiv va reveni firmelor care vor reuși cel mai eficient să atragă, să dezvolte și să păstreze un grup divers, constituit din cele mai bune talente umane existente pe piață”
Anthonz F.Smith & Tim Kellz

Într-o lume care tinde tot mai mult să devină o singură piață, fără să mai aibă importanță unde are loc producția și unde are loc desfacerea produselor, într-o lume în care distanțele nu mai contează, iar informația ajunge

TALENT AND INNOVATION - COMPETITIVE ADVANTAGES OF AN ORGANIZATION

Associate Professor PhD.
BORCOMAN Raisa;
University Lecturer JOROVLEA Elvira,
AESM

A talented manager is one that uses excellence as reference point when assessing performance and cares about each of his employees in order to find a post which is possible only in activities that require the employee's talent. Only then the talent of each employee will show in performance-oriented customer.

"Technology strategy, global alliances and innovation constitute essential components that will influence competitive advantage in the future, each of these being dependent areas and led by the human factor. Therefore, it is foreseen that future competitive advantage will return firms will be able to most effectively to attract, develop and retain a diverse group, composed of the best human talent available on the market "
(Anthonz F. Smith & Tim Kellz)

oriunde în fracțiuni de secundă, într-o lume care este tot mai sofisticată din cauza unei evoluții tehnologice fără precedent, competiția este mai acerbă ca niciodată.

Nu există companie care să nu-și dezvolte strategii în speranța de a obține avantajul competitiv. Cum se poate obține acest avantaj? Există anumite modele sau rețete pe care le-ar folosi companiile pentru a-ți devansa competitorii? Care sunt resursele prioritare care ar ridica performanțele companiilor?

Vom dezvolta argumentarea: **orice avantaj competitiv necesită talent.**

Este cunoscut faptul că o afacere este considerată reușită atunci când se înregistrează creșterea tuturor indicatorilor economici, când se ajunge la performanțe, și, respectiv, se obține profit. Performanța în afaceri se poate obține pe foarte multe căi.

Se știe că, la selectarea cadrelor pentru angajare, majoritatea companiilor încă mai pun pe primul plan experiența acestora. Organizațiile de succes au învățat, însă, să pună accentul pe găsirea și dezvoltarea talentului. Ele consideră că experiența nu este atât de importantă, pentru că oamenii pot fi învățați să muncească, pe când talentul nu poate fi însușit.

Este cert că sporirea profitului real al unei companii este determinată atât de creșterea constantă a valorilor acțiunilor acesteia, cât și de majorarea numărului clienților fideli. Cine determină fidelizarea clientului?

În primul rând, *angajații implicați emoțional*. Cine sunt aceștia? Persoanele ce lucrează cu plăcere și se simt profund legați de companie. Ele sunt productive, profitabile, sigure, creează relații stabile cu clienții, rămân pentru mult timp în organizație și, în sfârșit, ele sunt acelea care direcționează compania înainte. De aceea, este greșită ideea precum că angajații sunt „părți ușor schimbabile”, care pot fi ușor alocate în diferite posturi ce TREBUIE ocupate. Adevărul susținut ar fi că angajații sunt atrași de anumite activități pe care le performează mai bine decât alții, datorită unor abilități naturale, adică *talent*, care generează motivația intrinsecă a lucrului făcut cu pasiune. Prin urmare, este vorba nu atât de persoane ca atare, cât de *talentul* pe care îl posedă acestea, urmând să fie descătuseate în folosul evoluției organizației.

Pentru a obține implicarea emoțională a oamenilor talentați, e necesar de a analiza și a stabili dacă persoana va rămâne aceeași după angajare și, mai ales, dacă se va schimba, atunci pe cât de mult și în ce direcție.

Așadar, o persoană se schimbă. Pe lângă faptul că poate învăța să-și canalizeze talentul, prin evaluarea lui, la fel poate asimila noi abilități și cunoștințe. Talentele, ca atare, se îmbogățesc, își largesc orizonturile, ceea ce oferă imagine agreabilă organizației. Aici nu-i deloc în plus să spunem că e necesar să știm a diferenția talentele de *abilități și cunoștințe*. Pentru acest proces, managementul are la dispoziție sisteme performante, implementarea cărora conduce la identificarea talentelor și a ariei lor de dezvoltare. Ne mai poate servi adițional și construirea căilor alternative de carieră pentru salariați, fapt care le-ar permite să-și descătuseze talentul, să-l pună în aplicare și să-l educe

In a world that tends more and more to become a single market, not to be important where production takes place and where is the disposal of products, in a world where distance no longer matters and get the information anywhere in fractions of seconds In a world that is more sophisticated because of technological developments unprecedented competition is more than ever.

There is no company that do not develop strategies in the hope of achieving competitive advantage. How can I get this benefit? Used they can be as models or recipes to outrun your competitors? What resources are most valuable?

Let us look so as follows: talent.

It is known that a business successful, growing, is when it recorded growth of all economic indicators when it comes to performance, and the idea is profit. Business performance can be achieved on many routes. Increasing profit is determined by the real increase in the stock and sustainable growth that determine the existence of loyal customers. Who determines customer loyalty? Employees involved emotionally. Who are they? People working with pleasure and feel deeply connected with the company. They are productive, profitable, safe, create stable relationships with customers, stay for long in the organization and in the end, they are those which directs the company before. It is therefore wrong the idea that employees are parties easily exchanged, which can easily be allocated in different positions as to be filled. Truth claimed that employees would be drawn to certain activities which they performed better than others because of natural abilities, that is talent, which generates motivation work done with passion.

Therefore, it is not so that people such as the talent that you possess it, will to unshackle the benefit of increasing the organization. To get the emotional involvement of talented people, it is necessary to analyze and determine whether the person will remain the same after the employer and, especially, if it will change, then on how much and in what direction.

Therefore, a person is changing. Besides that can learn to channel their talents, through them, as can assimilate new skills and knowledge. And as such talents to enrich, broaden their horizons, which offers delightful image organization. This did nothing further to say that it is necessary to know the difference talents skills and knowledge. And for this we have available performance management systems, implementaire which helps us identify talents and their areas of development. We can serve the additional construction and alternative career paths for employees, which would allow them to unshackle and talent, to implement it, and systematically educate, to ensure that it does not slide into mediocrity. What's the indicator that the employee has no talent or in a certain area? What's the result of applying the talent in practice? The answer would be

sistematic, asigurându-se că nu alunecă în mediocritate. Dar pentru aceasta angajații talentați au nevoie de manageri performanți.

Vom dezvolta argumentarea: **angajații talentați au nevoie de manageri de excepție.**

Care-i indicatorul că angajatul are sau nu talent într-un oarecare domeniu? Care-i rezultatul aplicării în practică a talentului? Răspunsul ar fi **inovația.**

Cine generează inovația într-o companie? Bineînțeles, *angajații talentați*, deoarece gândirea lor e în afara oricăror tipare, standarde impuse, ei sunt în stare să susțină creșterea businessului. Dezvoltarea unei noi idei care se naște în capul unui angajat este dependentă de cultura organizațională, de procesele din organizație, de nivelul de performanță a managerilor. „*La serviciu știu cui să mă adresez, dacă am o idee legată de îmbunătățirea serviciilor către clienți*” – iată afirmația de care trebuie să fie sigur angajatul talentat al unei organizații.

Pentru ca un *talent* să devină sorginta unei inovații, el trebuie să aibă acces la aplicarea imediată în practică a creativității, iar pentru aceasta *angajatul talentat* are nevoie de un *lider de performanță*, care să-i ofere locul de aplicare adecvat. La rândul lor, pentru ca *inovațiile* să fie de succes, este necesar un grad înalt de integrare între diviziunile diferite ale organizației. Specialiștii tehnici, inginerii responsabili pentru noile produse trebuie să lucreze cu specialiștii financiari sau cu personalul administrativ, pentru a păstra costurile inovării în limite acceptabile. Managerii din producție, care definesc specificațiile noului produs, trebuie să lucreze cu managerii de marketing, care sunt responsabili pentru testele de piață, reclame și acțiunile de promovare.

Organizațiile cu structuri rigide au mari dificultăți în integrarea activităților lor. În contrast, comunicarea frecventă și informală în cadrul organizației poate avea efecte pozitive în inovare. Din acest motiv, credem că structurile organizatorice matriciale, care încurajează comunicarea interdependentă și integrarea, sunt, în special, potrivite pentru generarea, dezvoltarea și implementarea ideilor creative.

În ultimii ani, una dintre căile cele mai sigure de generare a ideilor, de dezvoltare a acestora și de implementare, a fost aceea de a forma echipe care, pe baza unor metode recunoscute, să ofere soluții ce valorifică *potențialul creator* uman. Factorii de decizie acceptă tot mai mult ideea că grupurile, de mărime variabilă, au șanse mai ridicate de soluționare a problemelor decât indivizii. Realitatea confirmă că, în prezent, zeci de milioane de oameni sunt reuniți în nenumărate colective, care au un singur scop – *inovarea în procesul muncii.*

Deci, ținând cont de cele menționate, constatăm că *liderii care vor ca organizația lor să se dezvolte trebuie să pună accent pe inovație, trebuie să creeze, în primul rând, un mediu ambiant pentru idei noi și, în al doilea rând, să facă din angajații emotiv implicați un element-cheie în toată această strategie.*

Pentru organizație, costul pierderii unei persoane are implicații mult mai profunde decât se crede și, adesea,

innovation.

Talent - faculty, the innate inclination ITR one area that fosters a creative activity (DEX online Copyright (C)). May we add innovative activity? ...

Innovation - innovation, change, change. (DEX online Copyright (C)).

So, we have answers to all questions above - talent, creativity, innovation. No need to remember that business is strong and sustained above that innovation is the most important engine of macroeconomy today. Who still generates innovation in the company? Of course talented employees because their thinking is beyond any patterns, standards imposed, they are able to support the growth of the business. A new idea born in my head one employee, and its development is dependent on culture and organizational processes of the organization. "At the service know who to go if I have an idea related to improving services to customers" - this is the affirmation of which must be sure talented employee of an organization. Because innovation to be successful, you need a high degree of integration between different divisions of the organization.

Technical specialists, engineers responsible for new products, must work with specialist financial or administrative personnel, to keep the cost of innovation in acceptable limits. Managers of production specifications that define new product must work with managers de marketing, which are responsible for testing the market, advertising and promotional activities. Organizations with rigid structures have great difficulty in integrating their activities. In contrast, frequent and informal communication within the organization can have positive effects on innovation. For this reason, we believe that organizational structures dot-matrix, which encourages communication and integration interdependent, it is particularly suitable for the generation, development and implementation of creative ideas.

In recent years, one of the most reliable ways of generating ideas, development and implementation was the same to form teams that, based on recognized methods to provide solutions to the potential human creator. Policy makers increasingly accept the idea that groups of variable size, have higher chances of solving problems than individuals. Reality confirms that the tens of millions of people are meeting in numerous collective who have a single purpose - innovation in the work. So, taking into account those referred to say that leaders who want their organization to develop must focus on innovation, should I create in a row environment for new ideas and, Secondly, to make the employees involved. A key element in all this strategy.

They need talented employees, managers exception? For the organization, the cost of losing a person has implications far more profound than it

aceasta se reflectă în scăderea cifrei de afaceri. Înlocuirea unui angajat de pe o poziție de începător (sau de pe „prima linie”) va costa compania între 25% până la 80% din salariul lui anual, iar pentru înlocuirea unui specialist înalt calificat – până la 400% din salariul lui anual (1, p.105). Provocarea adresată organizațiilor este aceea de a găsi modalitatea de a câștiga implicarea emoțională a angajaților talentați, adică de a se apela la modelele de gândire, simțire și comportament ale unui om, la talentele sale, și mai puțin la aptitudinile și cunoștințele dobândite. Implicarea emoțională a angajaților talentați necesită alegerea managerilor de elită – **marii manageri** - care să le asigure un mediu favorabil pentru a-și desfășura activitatea.

■ *Așadar, marii manageri, în procesul de selectare pentru angajare a persoanelor, pun accentul pe următoarele calități:*

- *Talentul persoanei;*
- *Inteligența;*
- *Modul de luare al hotărârilor de către*

acestea și originalitatea lor.

■ *Când stabilesc obiectivele, managerii de succes au grijă să definească rezultatele pe care le așteaptă, și nu pașii care trebuie urmați.*

■ *Pentru motivarea unui angajat, aceștia se concentrează pe punctele forte ale acestuia, iar atunci când sprijină dezvoltarea lui, îl ajută, de fapt, să-și găsească locul potrivit, și nu neapărat să urce pe următoarea treaptă a carierei.*

■ *Un manager talentat este acela care folosește excelența ca punct de referință atunci când evaluează performanța și îi pasă de fiecare dintre angajații lui, cu scopul ca fiecare dintre ei să-și găsească un post unde să aibă ocazia să dea ce are mai bun. El știe că acest lucru este posibil numai în activități care îi solicită angajatului talentul. Numai atunci fiecare talent al fiecărui angajat se va descătușa în performanță orientată către client.*

În concluzie, putem spune că în procesul dezvoltării continue, al creșterii susținute, *managerii talentați* sunt acei care ajung să schimbe și să îmbunătățească cursul organizațiilor și viața angajaților.

Bibliografie:

1. Adrian Lupulescu. *Managementul talentelor* // Revista Market Watch, nr.105, mai, 2008.
2. Anthonz F.Smith & Tim Kellz. *The Organization of the Future* // The Leader of the Future, Jossey-Bass, 1996.
3. Avram Tripon, Adrian Petelean. *Managementul inovării și creativității* // Revista „Performanța”, nr.3, august, 2001.
4. Bill Gates. *Discurs ținut cu ocazia Forumului Economic Mondial*. Davos, Elveția. 24 ianuarie, 2008.
5. Dr. Laurence J. Peter; Raymond Hull (1969). *The Peter Principle: why things always go wrong*. New York: William Morrow & Company, Inc., 179 pages.

thinks, and often, this is reflected in a decrease in turnover. Replacing an employee from a position of novice (or "first line") will cost the company up 25% to 80% of his annual salaire, and to replace a highly qualified specialist - up to 400% of his annual salary. The challenge to organizations is to find how to make emotional involvement of talented employees, that is, to use models of mind, feeling and behavior of a man at his talents and less on skills and knowledge obtained.

Emotional involvement of talented employees requires the choice of elite managers - great managers - to ensure an environment conducive to their work. When the great managers choose an individual, to choose his talent and not just for the experience, intellect or her decision, and when established expectations, good managers are careful to define the results it expects no steps to follow. When a person moved, they focus on the strengths of employees, and supports the development when one of them, it helps, actually, to find the right place and not necessarily to climb the next rung of the career. Great managers use excellence as reference when they evaluate performance, they care about each of their people. He truly wish that each of their employees to find a job where you have the opportunity to give what is best. They know that this is possible only in activities which they require talent. Only then every talent of each employee will unshackle the performance-oriented.

In conclusion we can say that in the development process continued, sustained growth, great managers are those who come to change and improve the lives of employees and organizations.

Bibliography:

1. Adrian Lupulescu. *Management talent / / Market Watch magazine, no.105, May, 2008.*
2. Anthonz F. Smith & Tim Kellz. *The Organization of the Future / / The Leader of the Future, Jossey-Bass, 1996.*
3. Avram Tripon, Adrian Petelean. *Management innovation and creativity / / Performance Review, No. 3, August 2001.*
4. Bill Gates. *Speech on the occasion of the World Economic Forum. Davos, Switzerland. January 24, 2008.*
5. Dr. Laurence J. Peter, Raymond Hull (1969). *The Peter Principle: Why things always go wrong*. New York: William Morrow & Company, Inc., 179 pages.

FACTORI CE INFLUENȚEAZĂ IMAGINEA COMPANIEI

**Prof. univ. dr. hab. Alexandru ONOFREI;
Drd. Alexandru ȘCERBINA, ASEM**

Articolul dezbate problemele ce țin de factorii care influențează elaborarea și promovarea imaginii pozitive a companiei. Articolul pune accent pe necesitatea utilizării de către întreprinderile naționale a experienței țărilor occidentale în folosirea imaginii ca o puternică armă în lupta concurențială dură pe piața de desfacere.

Imaginea reușită a companiei constituie factorul-cheie care influențează asupra succesului în condițiile economiei de piață. În cadrul unei concurențe acerbe, companiile adaugă artificial în arsenalul lor o armă invizibilă suplimentară – imaginea pozitivă.

Definițiile și formulările noțiunii de imagine sunt destul de variate și multiaspectuale. Am vrea să ne oprim asupra următoarei determinări a imaginii care, în opinia noastră, reflectă cel mai exact esența acestei noțiuni:

Imaginea (din engleză – image – „chip”, „imagine”) constituie o reprezentare artificială, formată în conștiința socială sau individuală de către mijloacele de comunicare în masă și influență psihologică. Imaginea se creează (de propagandă, reclamă) în scopul formării în conștiința de masă a unei atitudini anumite față de un obiect¹.

Panfilov A.P., autorul cărții „Imaginea omului de afaceri”, definește imaginea drept o *reprezentare (chip) formată și bine orientată, chemată să influențeze psihologic și emoțional asupra cuiva în scopul popularizării, reclamei, formării reputației*². Această definiție apare mai simplistă privitor la companii și întreprinderi.

În special, este interesant să examinăm factorii care influențează procesul de formare a imaginii unei companii. Totuși, ce influențează asupra imaginii? Din ce fel de părți componente se constituie imaginea și cum se poate influența asupra acestor componente și, deci, asupra imaginii în întregime?

Pentru a răspunde la aceste întrebări, vom începe cu examinarea componentelor imaginii unei companii.

Astăzi, imaginea constituie noțiunea de bază a științei „tinere” *imagiologia*, în cadrul căreia fenomenul în cauză se studiază din punct de vedere teoretic, însă formarea imaginii pozitive în practică este una dintre direcțiile principale ale activității de relații cu publicul. Specialiștii practicieni abordează analiza imaginii pragmatic, conducându-se de sarcinile lor speciale. Pentru ei, imaginea este un obiect ce posedă structura sa,

FACTORS INFLUENCING THE COMPANY'S IMAGE

**Professor, Dr. Hab. ONOFREI Alexandru;
PhD. Student SCERBINA
Alexandru, AESM**

The article considers the factors that generate and have a direct impact on the creation and development of company's positive image. It also points out to the necessity for Moldovan national firms to draw on foreign countries experience in using image as a powerful means in market competition.

A successful company's image is a key factor that influences the progress of the market economy. Under the conditions of strong competition companies skillfully add to their armory a complementary and invisible weapon, i. e. a positive image.

The definitions and formulations of the image concept are various and multifold. I would like to concentrate on the definition, which, to my mind, is the best to reflect the essence of this concept:

Image is an artificial picture created in the mind of an individual and community by means of psychological impact and mass media. Image is created (by publicity and propaganda) with the aim to form a certain attitude towards the object of the study in public consciousness.¹

A.P. Panfilova, the author of “Imidzh delovogo cheloveka” (The Image of a Businessman) defines image as a purposefully created picture which aims at having an emotional and psychological impact on an individual having popularization, publicity and company reputation as its object.² Still, this definition seems to be more “down earth” regarding companies and enterprises.

It is particularly interesting to consider factors affecting the process of creating company's image. What influences this process? What are the constituent parts of the image and how can one influence these parts and, accordingly, the image itself as a whole?

In order to answer these questions I will begin with the analysis of the constituent parts of company's image.

Nowadays “image” is the basic concept of a new science imageology within the frame of which it is studied theoretically whereas the creation of the positive image on a practical basis is the prerogative of the public relation activity. Public relation specialists have a pragmatic approach to the image

¹ Панасюк А. Ю. *Имидж. Энциклопедический словарь*. — М.: РИПОЛ классик, 2007. — 768 с.

² Панфилова А.П. *Имидж делового человека* - Знание, ИВЭСЭП; 2007 – 490 с. [с.53]

particularitățile de dezvoltare și existență¹. Vorbind despre structură, imaginea este examinată ca o formațiune sistemică complicată și reprezintă un complex de imagini particulare care au câteva **criterii de clasificare**. V.E.Lankin, autorul cărții „Marketing”, propune următoarele dintre acestea:

- după subiect:
 - personal – imaginea unui om concret;
 - de produs – imaginea mărfii, serviciului;
 - de grup – imaginea organizațională, corporativă, națională;
- după gradul de receptivitate rațională:
 - cognitiv, ce oferă o informație specială, „seacă” și orientată în special spre oameni competenți, specialiști de nivel înalt;
 - emoțional, senzual, orientat spre un auditoriu larg și chemat să aibă un răsunet emoțional puternic;
- după corelația dintre particularitățile individuale și nevoile sociale:
 - conjunctural, subordonat cerințelor mediului ambiant și așteptărilor auditoriului supus imaginii;
 - organic, orientat spre autosenzație și autoexprimare;
 - echilibrat, ce îmbină ambele orientări².

Propunem să examinăm clasificarea după subiect, deoarece anume din aceasta rezultă cele ulterioare. Factorii ce influențează asupra imaginii personale (a liderului, conducătorului), imaginea de produs (a mărfii sau serviciului), imaginea de grup (a personalului) constituie părțile componente ce ne interesează ale imaginii companiei.

Imaginea liderului organizației sau a principalilor șefi include relatări despre capacitățile, platformele, orientările valorice, caracteristicile socio-psihologice ale conducătorului.

Imaginea produselor sau serviciilor reflectă reprezentările oamenilor despre caracteristicile unice pe care, în opinia lor, acestea le posedă. Totodată, valoarea funcțională a produsului sau serviciului constituie valoarea de bază, valoarea suplimentară asigurând mărfii sau serviciului însușiri deosebite. Imaginea consumatorului de produse sau servicii include reprezentări despre stilul de viață, starea socială, statutul unor personalități, în particular caracteristicile psihologice ale clienților. Imaginea consumatorului poate constitui baza pentru formarea imaginii mărfii sau serviciului.

Imaginea personalului reprezintă un chip colectiv, generalizat al tuturor colaboratorilor, ce reflectă cele mai caracteristice trăsături ale acestuia. Ea se formează în temeiul contactului direct cu angajații organizației.

analysis following their special objectives. They treat image as an object which has its own structure, peculiarities and regularities in its development and existence.¹ As for its structure, image is considered as a complex systemic unit consisting of a set of particular images which have several classification criteria. V. E. Lankin, the author of “Marketing”, suggests the following ones:

- According to the subject:*
- Personal: the image of an individual;
 - Commercial: the image of goods and services;
 - Collective: the image of an organization, corporation, nation;
- According to the degree of rational perception:*
- Cognitive, which provides mainly experts with “dry” specific information;
 - Emotional, sensitive, which focuses on general public to cause strong emotional appeal;
- According to the correlation of individual peculiarities and social requirements:*
- Conjunctural, which meets the requirements of the environment and the expectations of the image group;
 - Natural, which aims at self-sentiment and self-expression;
 - Balanced, which combines both tendencies.²

I propose to give consideration to the classification according to the subject issue since all the following classifications result namely from this one. The factors influencing the personal image (of a leader, chief), commercial image (the image of goods and services), and collective image (of the staff) are the constituent parts of company’s image that present a great interest to us.

The image of an organization leader or top managers includes the account of their abilities, policies, and value systems, social and psychological characteristics.

The commercial image of goods and services reflects people’s personal views on the unique features that these goods and services have. Moreover, the basic value of the goods is considered to be its functionality, the additional value ensures goods and services with differentiae. The image of the consumer of goods and services embraces their idea of lifestyle, social standing and the status of some personal namely psychological characteristics of the customer.

The staff image is a collective construct of all employees revealing its most typical features. It is built on the basis of the direct contact with employees.

Correspondence principle is the starting point of the harmonious development of any individual.

¹ Королько В.Г. Основы публик рилейшенз. – РЕФЛ – БУК, К.: ВАКЛЕР, 2000 – 528 с. [с.295]

² Ланкин В.Е. Учебное пособие для подготовки к государственному итоговому междисциплинарному экзамену профессиональной подготовки маркетолога по специальности 080111 “МАРКЕТИНГ”. - Таганрог: ТРТУ, 2006 - 241 с. [с.114]

Baza dezvoltării armonioase a oricărui fenomen o constituie principiul corespunderii. Ambițiile trebuie să corespundă „dotării”, omul – postului ocupat, postul – statutului persoanei, studiile – solicitării, părinții – copiilor (și invers), planurile – scopurilor, imaginea – companiei, iar compania – imaginii. Adică principiul corespunderii are o legătură contrară bine exprimată.

În continuare, prezentăm factorii care influențează imaginea în contextul subiecților:

- Calitatea și gama de produse și servicii prestate, nivelul de deservire al clienților;
- Evaluarea companiei de către mass-media, structurile de stat, organizațiile sociale și profesionale;
- Vechimea în muncă a companiei pe piață;
- Componența acționarilor companiei;
- Autoritatea conducătorului, top-managerilor;
- Clienții și partenerii;
- Victoriile în tendere și concursuri, prezența ratingurilor internaționale obiective;
- Transparența informațională;
- Misiunea socială a companiei.

Prin exemplul companiei **Moldcell** se poate examina cât de iscusit se aplică imaginea corporativă a companiei ce se susține permanent. Moldcell este o parte componentă a marelui holding „Fintur Holding” (Olanda) și, după părerea noastră, anume concepția europeană a contribuit la consolidarea stabilității și perfecționarea continuă a imaginii. În baza activității companiei **Moldcell**, se poate urmări pe viu utilizarea artificială a tuturor factorilor mai sus-enumerați. Și iată rezultatul:

Viziunea Moldcell: „A prezenta decizii de comunicare simple, intelectuale și atractive, însoțite de o deservire de clasă înaltă a clienților, și a consolida brandul în scopul obținerii unui profit maxim de către toate părțile cointeresate”.

Prioritățile-cheie ale Moldcell:

1. Orientarea spre clientul din exterior și interior;
2. Activismul, productivitatea și realizarea;
3. Prezența absolută, calitatea și serviciile;
4. Simplitatea, comunicarea eficientă;
5. Reputația bună a companiei.

Compania **Moldcell** constituie o parte din marea familie a operatorilor GSM¹.

În opinia noastră, companiile moldovenești trebuie să se orienteze în domeniul imaginii corporative mai flexibil și mai eficient. Exemplele de succes ale investitorilor de peste hotare în economia națională, precum și practica mondială sunt suficiente pentru a demonstra eficacitatea și viabilitatea imaginii ca o „armă” auxiliară pe piețele înalt competitive.

Ambitions should fit with ammunition, an individual should match the job, the post should suit the individual status, education should be in demand, parents should be in harmony with their children and vice versa, plans should go with their aims, image should comply with the company and the company with its image. That is, correspondence principle has a clear cut inverse relationship.

Below are the factors influencing image from the point of view of its subjects:

- Quality and range of the provided goods and services, level of the customers' service.
- Company evaluation by mass media, government institutions, non-governmental and professional organizations.
- Company's length of work at market.
- Structure of company's shareholders.
- Leaders', top-managers' authority.
- Customers and partners.
- Coming on top of tendering processes and competitions, having objective international ranking.
- Disclosure.
- Company's social mission.

Moldcell company can serve a good example of how a skillfully created corporate identity is implemented and maintained. **Moldcell** is a constituent of one of the largest group “FINTUR HOLDINGS” (the Netherlands). To my mind, it was the European conception that contributed to its stable development and constant enhancement of the image. By the example of **Moldcell** one can trace the expert use of all the above-mentioned factors. And here is the result:

Moldcell's vision statement is “to be the most preferable company, the long-term option of Moldova's customers and, by providing knowledge-based solutions, to become the best employer by 2010”.

Moldcell's mission is “to provide simple, intellectual and attractive communication solutions accompanied by first-class customers' service and to promote brand with the aim to bring maximum benefit to the parties concerned”.

Moldcell's key priorities are:

1. External and internal customer orientation.
2. Activity, productivity and manageability.
3. Absolute presence, quality and service.
4. Simplicity, productive communication
5. Reputable company.

Moldcell Company is a part of a big family of GSM operators¹. From my point of view, Moldovan national companies should be more flexible and efficient in the field of corporate identity. Successful examples of foreign investors in the national economy as well as world practice are sufficient confirmations of image efficiency and performance function as a

¹ - <http://www.moldcell.md/rus/About/Company>

Această practică pozitivă este necesar neapărat să se utilizeze în special la nivel internațional, unde politica națională a statului nostru nu totdeauna este atotputernică. Iar în situația în care statul importator introduce restricții la mărfurile noastre, după cum a fost nu demult cu producția vinicolă, imaginea pozitivă constituie un „atu” serios ce determină timpul și termenele de soluționare a măsurilor de blocare.

Bibliografie:

1. Панасюк А. Ю. *Имидж. Энциклопедический словарь*. – М.: РИПОЛ классик, 2007. – 768 с.
2. Панфилова А.П. *Имидж делового человека*. – Знание, ИВЭСЭП; 2007 – 490 с. [с.53].
3. Королько В.Г. *Основы публич рилейшенз*. – РЕФЛ – БУК, К.: ВАКЛЕР, 2000 – 528 с. [с.295]
4. Ланкин В.Е. *Учебное пособие для подготовки к государственному итоговому междисциплинарному экзамену профессиональной подготовки маркетолога по специальности 080111 „Маркетинг”*. – Таганрог: ТРТУ, 2006 – 241 с. [с.114]
5. <http://www.moldcell.md/rus/About/Company>

CRIZA BUGETARĂ ȘI PROCEDURELE DE DEPĂȘIRE A ACESTEIA

*Conf. univ. dr. Maria CARA;
Drd. Lidia SVIRIDENCO,
Universitatea de Stat din Comrat*

În orice țară, bugetul constituie un sector de frunte al sistemului financiar. Acesta îmbină principalele venituri și cheltuieli ale statului. Bugetul reprezintă unitatea categoriilor financiare de bază (impozite, credit și cheltuieli de stat) în interacțiunea lor, adică prin buget se realizează mobilizarea resurselor și consumarea lor.

Politica bugetar-fiscală, ce a fost efectuată în Republica Moldova (în concordanță cu cea monetar-creditară, valutară etc.), a asigurat atingerea unei anumite creșteri economice. Conform unor date operative, în 2008, volumul PIB a depășit (în prețuri comparabile) cu 7,2% nivelul anului 2007 și cu 62,3% nivelul anului 2000. Ritmul mediu anual al creșterii PIB în perioada 2001-2008 a constituit 106,3%. Valoarea adăugată brută, creată în sectorul productiv, a crescut cu 14,5%, comparativ cu anul 2007, creșterea fiind condiționată de majorarea substanțială a acestei valori în agricultură – cu 35,2% în comparație cu anul precedent, pe când în 2007 indicatorul respectiv s-a micșorat, față de anul 2006, cu 35%. Cota

complementary “weapon” at the markets with strong competition. These good utility practices are to be strategically used especially on the international level where national politics of our government is not always omnipotent. In case when the importing country imposes restrictions on import of goods, as it recently happened to wine products, positive image is the ace in the hole which determines the fastness and duration of hindering measures solving.

Bibliography:

1. Panasjuk A. Iu. *Imidzh. Enciklopedicheskiy slovari*. — M.: RIPOL klassik, 2007. - 768 p.
2. Panfilova A.P. *Imidzh delovogo cheloveka*. – Znanie, IVESEP; 2007 - 490 p. [p.53]
3. Koroliko V.G. *Osnovy public relations*. – REFL – BUK, K.: VAKLER, 2000 – 528 p. [p.295]
4. Lankin V.E. *Uchebnoe posobie dlja podgotovki k gosudarstvennomu itogovomu mezhdisciplinarnomu ekzameniu professionalinoj podgotovki marketologa po specialinosti 080111 "MARKETING"*. - Taganrog: TRTU, 2006 - 241 p. [p.114]
5. <http://www.moldcell.md/rus/About/Company>

THE BUDGET CRISIS AND WAYS OF OVERCOMING IT

*Associate Professor PhD. CARA Maria;
PhD. Student SVIRIDENCO Lidia,
Comrat State University*

In every country the budget is the most important part of the financial system. It unites the main profits and expenses of the state. The budget is the unity of main financial categories (taxes, state credit and state expenses) in their action, i.e. by means of the budget the mobilization of the resources and their expenses are realized.

The budget and the tax policy conducted in the Republic of Moldova (together with the monetary and credit policy, currency policy, etc.) provide the economical growth improvement. According to the data, the GDP volume in 2008 exceeded the level of 2007 on 7,2% and the level of 2000 on 62,9%. The average GDP growth rate for 2001 – 2008 formed 106,3%. The gross added value, made in the sector of commodity, became 14,7% higher than in 2007. The growth was caused by the considerable growth of gross added value, created in agriculture – 35,2% in comparing with the previous year, but in 2007 this indicator became 35% lower than in 2006. The share

valorii adăugate brute a industriei în PIB, de asemenea, s-a mărit neînsemnat – de la 14,2% în 2007 până la 14,5% în 2008.

Cea mai mare pondere în PIB – 61,3%, a constituit-o valoarea adăugată brută creată în sfera de servicii. Aceasta a crescut în 2008 cu 3,8% comparativ cu anul trecut. În total pe economie, valoarea adăugată brută a depășit nivelul anului precedent cu 6,3% și a influențat creșterea PIB-ului cu 5,3%, pe când cota acesteia în indicatorul dat s-a coborât cu 0,7% (puncte) în comparație cu anul 2007. Aceasta s-a produs datorită reducerii cotei valorii adăugate brute în producția globală a sectoarelor de mărfuri și servicii corespunzător cu 1,9 și 1,2% (puncte).

În 2008, în bugetul național public, au fost intrate 25488,2 mln. lei, depășind cu 14,3% încasările din 2007. Din suma generală a veniturilor, 62,6% revin veniturilor administrate de stat. Au crescut semnificativ veniturile administrate de bugetul asigurării sociale de stat, de fondurile asigurării medicale obligatorii. În perioada dată, încasările fiscale au constituit 21531,3 mln lei (84,5% din toată suma de încasări), depășind încasările de facto în anul 2007 cu 17%.

În politica bugetar-fiscală, în ultimii ani se observă o tendință de creștere a impozitelor pe mărfurile importate. Din volumul total al impozitelor pe produse și import, 73% revin impozitelor pe mărfurile importate și numai 27% – pe cele fabricate pe teritoriul țării. Această împrejurare – importul produselor și serviciilor depășește exportul acestora – se reflectă și în raportul importului și exportului, ce s-a situat în proporțiile 1:0,45 în 2008 și 1:0,47 în 2007, adică la fiecare leu de import al mărfurilor și serviciilor au fost exportate produse și servicii cu 55 de bani mai puțin în 2008 și cu 53 de bani mai puțin în 2007. Fără a ține cont de faptul că acest import continuă să domine exportul, cota soldului negativ al exportului-importului în PIB s-a micșorat în 2008, în comparație cu anul precedent, cu 0,8% puncte, influențând creșterea reală a indicatorului respectiv cu 2,4%.

Partea de cheltuieli a bugetului național pentru anul 2008 a fost îndeplinită în sumă de 26119,1 mln. lei, ceea ce este cu 16,5% mai mult decât cheltuielile realizate în 2007, dar cu 2,5% mai puțin decât cheltuielile planificate pe anul respectiv. Analiza cheltuielilor bugetare ne relatează despre predominarea cotei celor cu caracter socio-cultural – 65,4%, ce este mai ridicat decât nivelul anului 2007 cu 2,8%. Pe fundalul creșterii cheltuielilor bugetare generale, la timp se plătește salariul angajaților din sfera bugetară, se mărește plata pensiei. De asemenea, s-au majorat cheltuielile în sfera ocrotirii sănătății, care au constituit 3391,5 mln. lei, mărindu-se cu 29% față de anul 2007, cele din învățământ au crescut cu 21,9% față de 2007 etc.

Aceasta înseamnă că politica bugetară în domeniul cheltuielilor este într-o anumită măsură eficientă, deoarece creșterea cheltuielilor de stat este legată și de sporirea obligațiilor sociale, și a susținerii sociale în perspectivă.

gross added value of the industry in GDP increased insignificantly from 14,2% in 2007 to 14,5% in 2008.

The gross added value in the sphere of service made the major specific gravity in the amount of 61,3% in GDP. It became 3,8% higher in 2008 as compared with the previous year. On the whole, in economy the gross added value exceeded the level of the previous year by 6,3% and effected the GDP growth by 5,3%, but its share in GDP became 0,7% lower as compared with 2007. It happened because of reduction of the gross added value share in the gross output in commodity and service sectors accordingly to 1,9% and 1,2% points.

In 2008 the national public budget received 25488,2 mln. lei, exceeding the income by 14,3% in 2007. Out of the total amount of income, 62,6% is the income, administrated by the state social insurance, compulsory health insurance funds were significantly grown. For the reported period the tax income accounted 21531,3 mln. (84,5% from the total income amount) increasing the real income in 2007 at 17%.

In the budget and tax policy is considered the tendency to increase the amount of taxes received from the imported goods. Out of the total volume of taxes of food products and import, 73 % are the taxes received from the imported goods and 27% are the taxes received from the products made on the territory of the country. The fact that the import of goods and services predominates over the export of goods and services affects the correlation of import and export in the proportion 1:0,45 in 2008 and 1:0,47 in 2007. It means that at every lei of import of goods and services the export of goods and services became 55 bani less in 2008 and 53 bani less in 2007. In spite of the fact that the import of goods and services continue to predominate over the export, the share of negative balance of export and import in GDP reduced in 2008 as compared with the previous year at 0,8 % of point affecting the real growth of gross added domestic product at 2,4%.

The expenses part of the national public budget for 2008 was realized in the amount of 26119,1 mln. lei. It is 16,5% higher real expenses in 2007, but 2,5% lower planned expenses at the reported year. The analysis of the budget expenses shows the predomination of share of social and cultural expenses (65,4%), that is 2,8% higher than the level of 2007. At the background of the growth of general budget expenses the salary to the budget sphere employee is paid in time, the pension payment is increasing. The expenses in the sphere of health were increased at 29% and became 3391,5 mln. lei. The expenses in the education sphere were increased at 21,9% as compared with the expenses in 2007.

It means that the budget policy in the sphere of expenses is considered to be effective, as the growth of the state expenses is connected to the

Dominarea cheltuielilor asupra veniturilor în 2008 este cauzată de formarea unui deficit bugetar în mărime de 630,9 mln. lei contrar celui planificat de 1416,5 mln. lei. Astfel se menține caracterul deficitar al sistemului bugetar, iar aceasta înseamnă că se înrăutățesc parametrii ce caracterizează posibilitățile de asigurare a unei reproducții largite.

Principalii indicatori macroeconomici pentru anul 2009 sunt următorii:

1. PIB – 70,5 mlrd. lei cu o creștere în expresie reală de 6%.
2. Nivelul mediu de inflație – 10,0%.
3. Creșterea, în comparație cu 2008, a exportului și importului cu 19 și, respectiv, cu 24%.

Conform proiectului, veniturile bugetului de stat pentru 2009 la toate componentele este evaluat la suma totală de 17,734 mlrd. lei, ceea ce este cu 3 mlrd. lei sau cu 21% mai mult decât suma aprobată în 2008. Majorarea veniturilor se planifică din contul perceperii TVA, accizelor, colectărilor rutiere, taxelor vamale, impozitului privat, defalcărilor din profitul pur al întreprinderilor de stat etc.

Cheltuielile, în 2009, constituie 18,308 mlrd. lei sau cu 23% mai mult decât în 2008. O cotă mai mare a alocațiilor este destinată sectoarelor sociale – 7,31 mlrd. lei, dar mai mică sferei economice – 2,4 mlrd. lei. În anul curent, circa 15% din volumul total al cheltuielilor bugetului de stat vor fi orientate spre ocrotirea sănătății, peste 12% - asigurarea și ajutorul social, mai mult de 10% vor constitui alocațiile pentru sfera învățământului. Aceste mijloace vor fi direcționate pentru majorarea burselor, a planului de înmatriculare în instituțiile de învățământ etc. În plus, 600 mln. lei vor fi alocate pentru ridicarea remunerării muncii în sfera bugetară, inclusiv în învățământ. În ceea ce privește sectorul economic, bugetul prevede ameliorarea climatului investițional, susținerea micului business, promovarea exportului, administrarea eficientă a datoriei publice etc.

În linii generale, bugetul de stat pentru 2009 este bine elaborat, are orientare socială, dar în același timp o atenție insuficientă se acordă creșterii economice, tendințelor de dezvoltare a economiei naționale.

Factorii ce destabilizează sistemul bugetar și procedeele de limitare a lor.

Cauza inițială a crizei bugetare, și anume restanța de impozite în buget, restricțiile de finanțare a întreprinderilor și a sferei bugetare, micșorarea solvabilității cererii interne, declinul producției, încasările insuficiente la buget, se „ascunde” în sfera relațiilor bugetului cu toată economia. Tuturor le este cunoscut că stabilitatea sistemului economic este condiționată de gradul de echilibrare și dezvoltare a sectorului real, condițiile de funcționare a relațiilor sale monetar-credite.

Un factor esențial în domeniul acestor relații, ce destabilizează sistemul bugetar, îl constituie în particular deformarea masei monetare ce se caracterizează prin înlăturarea/eliminarea calculelor în forma fără numerar

growth of the social obligations and the social support in the perspective.

The increase of the expenses over the income in 2008 is caused by the budget deficit in the amount of 1416,5 mln. lei. So, the deficit of the budget system is preserved and it means that the parameters characterizing the possibilities of broad reproduction provision changed for the worse.

The main micro economical indicators in 2009 are the following:

1. GDP is 70,5 billion lei with 6% of real growth;
2. The average level of inflation is 10,0%;
3. The growth of export and import is 19% and 24 % as compared with 2008.

According to the project the state budget income for 2009 at all components is evaluated in the total amount of 17,734 billion lei. It is 3 billion lei or 24 % more than the approved sum for 2008. The income increase is planned by receiving VAT, taxes, road taxes, custom's taxes, private tax, tax payment from the state enterprises income, etc.

The expenses in 2009 will be accounted 18,308 billion lei or 23 % more than in 2008. The major part of appropriations is intended to the social sector – 7,31 billion lei and less for the economical sphere – 24 billion lei. In 2009 about 15 % of the total amount of state budget expenses will be directed to the health service. More than 12 % are planned for the social insurance and social assistance expenses; more than 10 % will be the expenses in the education sphere. These funds will be used for scholarship increase, higher education plan admission, etc. Moreover, 600 mln. lei is provided for the salary rising in the budget sphere, especially in the educational sphere. As for the economic sector, the budget for the next year provides the investment climate improvement, small business support, export advancement, effective dictation by public debt, etc.

In general, the state budget of 2009 is perfectly worked out and of social orientation, but at the same time little attention is paid to the economic growth, tendencies of national economy development.

The factors destabilizing the budget system and ways of their limiting.

The primary reason of the budget crisis, the exact amount of taxes in the budget which were not fully gathered limitations on the enterprise financing, reduction of internal payment abilities, production decline are related between the budget and the whole economy. It is well-known that stability of the budget system is caused by the degree of balance and the real sector development, the conditions of monetary and credit relations functioning.

The essential factor in the monetary and credit relation sphere destabilizing the budget system

(în cont), ceea ce inițiază majorarea banilor gheață în circulație. Acțiunea acestui factor asigură posibilitatea evaziunii fiscale și creează bază pentru dezvoltarea sectorului tenebru al economiei. În consecință, se înăbușă potențialul investițional al sistemului bugetar, ceea ce nu permite realizarea transformărilor structurale în economia reală. Astfel, potrivit evaluărilor experților, mai mult de o jumătate din masa monetară este prezentată în numerar. Ar fi corect să menționăm că, în 2008, se prevedea reducerea în circulație a banilor gheață de la 58% la 43%. O jumătate din acești bani deservește circulația tenebră, care deja de mult depășește cea care are loc prin plățile bancare.

Un alt factor important al deformării masei monetare îl constituie o anumită micșorare a volumului de economii în valută națională. După cum arată sursele informative ale băncilor, depunerile de stânga apar mai modeste decât în valuta liber-convertibilă, ceea ce intensifică „dolarizarea” economiei. Pentru a fi corecți, odată cu mărirea de către bănci a tarifelor procentuale/dobânzilor la depozitele de stânga, care sunt mai ridicate decât depozitele în VLC, acestea au jucat un rol pozitiv și se observa tendința de majorare a economiilor în valută națională.

Unul din factorii deosebiți ce influențează sistemul bugetar îl constituie instabilitatea relativă a cursului valutei naționale. Sarcina de bază a politicii monetare și valutare a țării constă în atingerea și susținerea stabilității valutei autohtone. Stabilitatea cursului valutar asigură evaluarea permanentă, reală și comparabilă a încasărilor fiscale în buget. O influență importantă o produce schimbarea cursului valutar asupra veniturilor de la activitatea economică externă. Este caracteristic faptul că încasările bugetare din contul acestei activități, anual, se măresc. De exemplu, în 2007, acestea au constituit 900 mln lei, în 2008 – 1148,9 mln lei, creșterea fiind de 27,7%. Totodată, analizând cifrele privind încasările în buget din activitatea economică externă, se poate menționa că scăderea cursului valutei naționale micșorează volumul încasărilor respective. Așadar, la coborârea cursului valutar național, întreprinderile ce se ocupă de importul mărfurilor au nevoie de un volum mai mare de valută națională pentru procurarea produselor de import străine, necesare pentru țară. Corespunzător, se mărește și valoarea de realizare a mărfurilor de import, ca rezultat se încetinește realizarea produselor la o valoare mai mare și importul unor poziții trebuie redus, ceea ce duce la micșorarea volumului de încasări de la plata impozitului la import. Apar anumite dificultăți și la întreprinderile ce utilizează în producția lor materie primă importată, iar la noi în țară asemenea unități constituie peste 70% din întreprinderi. Acestea necesită mai multă valută națională la cumpărarea aceluiași volum de valută de import pentru achiziționarea materiei prime necesare. În consecință, cresc cheltuielile de producție, costul producției finite, ceea ce poate duce la scăderea puterii de cumpărare a populației.

Coborârea cursului valutei naționale se reflectă

is money deformation according to the units characterizing the forcing out the account in payment by cheque. This initiates the cash increase. The effect of this factor gives the opportunity to avoid the taxation and makes favourable conditions for shady economical sector development. At the end the investment potential of budget, the system is suppressed. This gives the possibility to make the structural transformation of the real economy. It's fair to point out that in 2008 the cutting down of cash circulation was from 58 % to 43 %. Half of it is used in the shady turnover which has been increasing the turnover through the bank accounts.

The next important factor of money deformation is the definite reduction of savings in national currency. As the informative bank sources show, the shady savings look less than in FCC and this fact intensifies the dollar using in economy. It'll be fair to mention that with increasing the bank rates on the shady deposits, which are higher, then according to FCC it would bring positive results and tendencies of increasing the savings in national currency.

One of the important factors influencing the budget system is the relative instability of the national currency rate. The main problem of money and currency policy of the country is the improvement and support of national currency policy. The exchange rate stability gives the constant, real and comparable evaluation of tax income to the budget. The exchange rate makes considerable influence on the foreign activity profits. It is typical that the tax accounts to the budget from the foreign economical activity increase every year. For example in 2007 they accounted 900 mln. lei, in 2008 – 1148,9 mln. lei, the growth was 27,7 %. And analyzing the data of income to the budget from the foreign economical activity we can point out that the fall of the national currency reduces the volume of these comings. In case of reduction of the national currency, the enterprises involved in the import of goods, need a bigger volume of national currency for buying the import goods which are necessary for the country abroad. Accordingly, the realization price of imported goods increase and in result the realization of goods at higher prices becomes slower and we have to reduce the import of some goods. This leads to income volume reduction from the tax payment to import. There are some difficulties for the enterprises using the import raw materials production and in our country there are more than 70 % of such enterprises. These enterprises need more national currency on buying the same volume of foreign currency at buying the raw material for production. As a result the expenses of production, the cost of the final production increase and this may lead to reduction of buying the goods by population.

The fall of national currency rate is

negativ asupra volumului și structurii importului. Ca rezultat, suferă nu numai întreprinzătorii, dar și consumatorii în interiorul țării. Iar în ceea ce privește întreprinderile ce se ocupă de exportul mărfurilor, viceversa – acestea se află într-un anumit avantaj în urma declinului cursului valutar național. De la realizarea producției peste hotare, întreprinderile respective, în contextul dat, vor primi sume mai mari în valută națională. Dar, în final, deoarece importul întrece exportul, căderea cursului valutei naționale va avea impact și asupra veniturilor din buget.

Întreprinderile ce activează în export vor putea obține mai mult profit, precum și micșora ponderea valutară a produselor vândute, ceea ce va asigura ridicarea competitivității pe piețele străine. Unele întreprinderi, pentru a asigura competitivitatea producției sale, vor fi nevoite să reducă consumurile și să redreseze producția existentă. Respectiv, se vor micșora cheltuielile de producție și se vor mări volumele de export și încasări fiscale în buget. Aceasta, de asemenea, va îmbunătăți substanțial balanța de plăți și cea comercială a țării.

Consolidarea valutei naționale va contribui la majorarea sortimentului mărfurilor de import, la reducerea prețului lor. La rândul său, aceasta va permite sporirea veniturilor în buget de la activitatea economică externă și de la re-vânzarea acestor produse în țară. Întreprinderile ce lucrează cu materie primă importată vor putea să micșoreze costul acestei producții în interiorul țării și peste hotare. Astfel, stabilitatea cursului valutei naționale va asigura încasările reale, în continuă creștere, în buget în urma activității economice externe a întreprinderilor, contribuind la fluxul suplimentar de capital, ameliorarea climatului investițional și asigurarea durabilității economiei.

În domeniul relațiilor fiscale, se pune la îndoială stabilitatea mai multor realizări prin care a fost menționat anul trecut. Baza economică a bugetelor este subminată de un sistem fiscal irațional. Pe parcursul întregii perioade de reformare a economiei, politica fiscală a constituit o parte componentă a cursului monetar al politicii statului, care a condiționat declinul brusc al producției, îngustarea bazei impozabile, creând astfel o mare tensiune financiară. Din cauza acestui curs al politicii economice, apar problemele principale ale sistemului fiscal, care se reflectă asupra bugetului în întregime. De aceea, doar trecerea la o altă politică de stat, care să stimuleze creșterea producției, va constitui baza reglementării sistemului de impunere – aceasta este corelarea sarcinilor fiscale, de stimulare și sociale, ceea ce presupune schimbarea ideologiei de formare a bugetului.

La reformarea sistemului fiscal al țării drept bază a fost luată experiența țărilor UE, unde impozitele indirecte joacă un rol important, constituind circa o jumătate din toate încasările fiscale. În Republica Moldova, în locul impozitului pe rulaj (circulație), au fost introduse TVA și colectările de accize. Acest impozit se referea preponderent la mărfurile de consum, iar TVA include aproape toate stadiile ciclului de producție și circulație. În

negativ reflectat pe volumul și structura de import. Consequently, the employer of a business and the customers suffer from it. As to the enterprises, dealing with export goods, they are definitely in a favourable condition at the fall of the national currency rate. In such situation they will receive bigger amount of the national currency from the realized products abroad. But as the import overtakes the export, the fall of the national currency rate tells upon the budget income.

Our country is interested in strengthening the national currency rate. This fact will positively tell upon the economy the enterprises dealing with the export and import operations.

The enterprises engaged in export can receive a bigger profit and also reduce the current value of the sold goods. This will give the increase of competition on foreign markets. Some enterprises for their competitive condition will have to reduce the expenses and change their production. The cost of production will be reduced and the export volume and tax income to the budget will be increased. This fact will improve the payment and trade balance of the country.

The strengthening of the national currency helps the increase of the import goods assortment, the reduction of their cost. In its turn it will allow the increase of the income to the budget from the foreign economical activity and the income of the goods resale in the country. The enterprises working with imported raw material will be able to reduce their expenses and this allows reducing the cost for the products in the country and abroad. Thus, the stability of the national currency rate will provide the real constantly increasing income to the budget from the foreign economic enterprise activity, assisting the additional capital flow, improving the investment climate and providing economic stability.

In the sphere of taxation, the stability of plenty of improvements is doubtful for the economic foundation of the budgets, which is shaken by irrational tax system. During the period of economic reform, the tax policy was part of the monetary rate of state policy which caused the great fall of production, narrowing the tax foundation making in such a situation the great financial tension. Because of such economic policy, the main problems of tax system which affect the budget on the whole arise. That's why only the transition to the other state policy, stimulating the increase of production, makes the base for arranging the tax system. This is the combination of fiscal, stimulating and social matters and this determines the changing of the ideology of budget formation. At reformation of the state tax system the experience of EU states was taken as the base. At this point, the indirect taxes play an important part making approximately half of tax income. In the Republic of Moldova instead of

urma unei scăderi bruște a rentabilității în ramurile economiei naționale, impozitele indirecte au început să joace un rol dominant în impunerea fiscală. Susținerea acestor impozite la nivel înalt demonstrează neutralitatea sistemului fiscal față de activitatea de producție a întreprinderilor. Printre altele, într-o situație de criză, aceasta trebuie, pe lângă efectul fiscal, să contribuie la formarea și intensificarea stimulentei pentru dezvoltarea producției. Totuși, bugetele continuă să se creeze prioritar din contul impozitelor indirecte. Aceasta înseamnă că sistemul bugetar-fiscal aprofundează orientarea fiscală a bugetului.

Drept alți factori importanți de destabilizare a sistemului bugetar apar: caracterul rezultativ scăzut al scutirii de impozite, care nu reușește să amelioreze situația foarte tensionată în sfera de producție; aceasta înseamnă că interesele dezvoltării de lungă durată a țării sunt slab prezentate de politica fiscală (povară fiscală înaltă în sectorul real al economiei).

În anii de reformare a economiei are loc „câmpirea” bugetului pe seama taxelor și colectărilor vamale, precum și a sferei de producție materială. Ca rezultat, economia devine consumabilă și necompetitivă. De aceea este necesară elaborarea unei politici bugetar-fiscale noi, care trebuie să aibă un caracter social viu exprimat.

În baza factorilor enumerați mai sus, ce destabilizează sistemul bugetar, *propunem câteva direcții principale de influență bugetar-fiscală, care ar asigura învierea sectorului real al economiei:*

1. Formarea unui sistem fiscal competitiv, ceea ce constituie una dintre condițiile de atingere a unor indicatori stabili înalți de creștere a economiei și de înnoire calitativă a structurii acesteia. Este necesar a obține un sistem echilibrat de plată a impozitelor, în care să se țină cont de întregul complex al intereselor reciproce atât ale producătorilor, cât și ale statului.

2. Micșorarea poverii fiscale pentru producătorul real pe calea reducerii în componența consumurilor a unor astfel de articole ca impozitele, plățile suplimentare, compensațiile, lăsând neschimbat impozitul pe beneficiu.

3. Legalizarea mijloacelor bănești, orientate spre sfera de producție, în scopuri investiționale prin intermediul stimulării acestor alocări și având garanția statului.

4. Transferarea centrului de greutate pe categoriile cu venit mare ale populației, pe tipurile de activitate ce aduc profit înalt, pe mărfuri prestigioase; introducerea impunerii fiscale progresive pe cele mai de prestigiu imobile care se află în proprietate personală (case și vile mari, mijloace scumpe de transport etc.).

5. Aplicarea sistemului de impunere fiscală persoanelor fizice sub aspectul unui tarif fixat în funcție de venit. De exemplu, 10% din venitul impozitat anual ce nu depășește suma de 70 000 lei, 15% – ce nu e peste 350 000 lei etc.

La reformarea economiei țării se referă și restructurarea mecanismului de acțiune bugetar-fiscal, capabil să asigure scoaterea economiei din criză prin

income tax, the VAT and excise were introduced. The income tax was spread mostly to consumer goods and VAT embraces almost all the stages of the production cycle and circulation. In the result of sharp fall of profitability in agricultural branches, the indirect taxes began to play the predominate part in taxation. The indirect tax support at high level tells about the neutral tax system, which the reference to enterprise productive activity. Meanwhile in the crisis situation it has to assist the formation and strengthening the stimulus to the production development. Nevertheless, the budgets continue to be formed by means of indirect taxes. It means that the budget and tax system deepens the fiscal directed budget.

The over main factors destabilizing the budget system are the following the low resultative tax release which cannot save the tension situation in the production sphere. It means the interest of long-term development is badly represented by tax policy (the high taxation in the real economic system).

During the reformation of the economy the repairing of the budget takes place by means of custom's taxes and sphere of the material production. At the end the economy is full of expenses and not competitive. That is why the elaboration of the new budget and tax policy (highly expressed social character) is required.

As a base of the above-mentioned factors destabilizing the budget system we offer the main directions of budget and tax system which assist in reviving of the real economic sector:

1. the formation of competitive tax system, which is the main condition of improvement of highly-stable indicators of economic growth and qualitative reviving of its structure. It is necessary to achieve the balanced system of tax payment where the complex of mutual interest of producers and the state are taken into consideration;

2. the reduction of taxes for the real production by means of reducing the following points in the salary taxes, additional payments, compensations, leaving unchangeable the income tax;

3. the fund legalization directed to the production sphere to investment goods by means of stimulating the investments and under the state guarantee;

4. changing the gravity centre to the population with high income, types of activity with high income prestige goods, including progressive taxation, residing in personal usage of very prestigious property (big building, houses, expensive transport);

5. to create a tax system for individuals as a fixed rate depending on the income. For example: 10 % of annual tax not exceeding 70000 lei, 15 % - not exceeding 350000 lei.

The reconstruction of the budget and tax influence mechanism are referred to the country's

deplasarea accentelor în politica bugetar-fiscală pe susținerea sectorului real al economiei. Eficiența acestui mecanism va fi evaluată de nivelul colectării veniturilor la buget, realizarea destinațiilor de proiect a cheltuielilor bugetare și a volumului lor, gestionarea deficitului bugetar și a datoriei de stat.

Bibliografie:

1. *Buletin statistic* (ianuarie – decembrie 2008). Biroul Național de Statistică al RM; Chișinău, 2009.

economy reformation for finding the way out of the economic crisis by means of support of the real economic sector in budget and tax policy. The efficiency mechanism will be evaluated by the level of budget tax income implementation of project budget expenses and their scale, managing the budget deficit and state debt.

Bibliography:

1. *Statistic bulletin* (January – February 2008). The national bureau of statistic RM, Chisinau 2009.

IMPACTUL CRIZEI FINANCIARE MONDIALE ASUPRA CLIMATULUI INVESTIȚIONAL DIN REPUBLICA MOLDOVA

Drd. Inga FOȘNEA, ASEM

Perspectivile creșterii economice mondiale au fost micșorate în ultimele luni, ce ne confirmă și situația din sectorul financiar, neîncrederea crescândă a producătorilor și consumatorilor. În economiile avansate se așteaptă ca producția, pe parcursul anului 2009, să înregistreze o scădere asemănătoare celei din perioada postbelică. În orice caz, acestea previziuni se bazează pe politicile curente. Acțiunea mondială de sprijinire a pieței financiare, având la baza stimularea fiscală și monetară, va putea contribui la diminuarea crizei mondiale.

Pentru atragerea investițiilor străine este nevoie de coordonare efectivă și maximum de eficiență din partea participanților la procesul de investire, crearea a unui climat mai atractiv, estimare și promovare a investițiilor autohtone și străine, în scopul protejării, securității și previziunii evoluției în timp a economiei Republicii Moldova.

Spre deosebire de problemele financiare din anii '80, amploarea actualei crize este mult mai mare, iar cumpărarea de către stat a unui număr mult prea ridicat de active, produse neperformante sau devalorizate, care provoacă pierderi în prezent, ar putea adânci temerile investitorilor cu privire la gravitatea crizei economice. Acesta este doar unul dintre motivele care l-au determinat pe Dominique Strauss-Kahn să declare că „vârful crizei mondiale nu a fost atins încă, iar marile companii financiare se vor confrunta cu adevăratele dificultăți abia de acum înainte”¹.

Perspectivile creșterii economice mondiale au fost în ultimele luni diminuate considerabil. Previziunile referitoare la creșterea economică mondială nu sunt dintre cele mai optimiste. Dacă în anul 2007, această creștere a înregistrat, în medie, 5 la sută, în 2008 – 3 ¼ procente, apoi în 2009 se așteaptă o diminuare considerabilă până la 2% (tabelul 1 și figura 1).

IMPACT OF GLOBAL FINANCIAL CRISIS ON THE INVESTMENT CLIMATE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

PhD. Student FOȘNEA Inga, AESM

Prospects for global growth have decreased over the past month, as financial sector deleveraging has continued and producer and consumer confidence has fallen. In advanced economies, output is forecasted to contract on a full-year basis in 2009, the first such fall in the post-war period. In emerging economies, growth is projected to slow appreciably, but still reach 5 percent in 2009. However, these forecasts are based on current policies. Global action to support financial markets and provide further fiscal stimuli and monetary easing can help limit the decline in world growth.

Attracting the investments is dictated by the necessity of the settlement of a coordination and maximum efficiency of development in the Republic of Moldova, of everybody involved in the investment process of creation of a regime of attracting, estimation and promotion of inner and foreign investments, in conditions of protection, security and prediction for provision of continuous development of the economy of Republic of Moldova.

Unlike the financial problems in the 80s, the current crisis has a much bigger scope and impact. Nationalization of a high number of non-performing or devaluated assets and products which cause losses today could deepen investors' fears regarding the depth of economic crisis. This is just one of the reasons according to Dominique Strauss-Kahn's declaration that "the global crisis has not yet reached its peak, and large financial companies are only just starting to face real difficulties"².

Prospects for global growth have decreased over the past month, as financial sector deleveraging has continued, and producer and consumer confidence has fallen. World growth is projected to slow from 5 percent in 2007 to 3¼ percent in 2008 and to just over 2 percent in 2009, with the downturn led by advanced economies (Table 1 and Figure 1).

¹ Dominique Strauss-Kahn, Directorul general al Fondului Monetar Internațional (FMI)

² Dominique Strauss-Kahn, General director of International Monetary Fund (IMF)

Tabelul 1

Privirea în ansamblu a indicatorului general prezentată în World Economic Outlook (datele sunt în %)

	2006	2007	2008	2009
Producția mondială¹	5.1	5.0	3.7	2.2
Economii avansate	3.0	2.6	1.4	-0.3
SUA	2.8	2.0	1.4	-0.7
Uniunea Europeană	2.8	2.6	1.2	-0.5
Germania	3.0	2.5	1.7	-0.8
Franța	2.2	2.2	0.8	-0.5
Italia	1.8	1.5	-0.2	-0.6
Spania	3.9	3.7	1.4	-0.7
Japonia	2.4	2.1	0.5	-0.2
Marea Britanie	2.8	3.0	0.8	-1.3
Canada	3.1	2.7	0.6	0.3
Economii în formare și în curs de dezvoltare²	7.9	8.0	6.6	5.1
Africa	6.1	6.1	5.2	4.7
Europa Centrală și de Est	6.7	5.7	4.2	2.5
CSI	8.2	8.6	6.9	3.2
Rusia	7.4	8.1	6.8	3.5
Țările CSI fără Rusia	10.2	9.8	6.9	1.6
Moldova	4.8	3.0	5.2	6.0
Asia	9.8	10.0	8.3	7.1
China	11.6	11.9	9.7	8.5
India	9.8	9.3	7.8	6.3

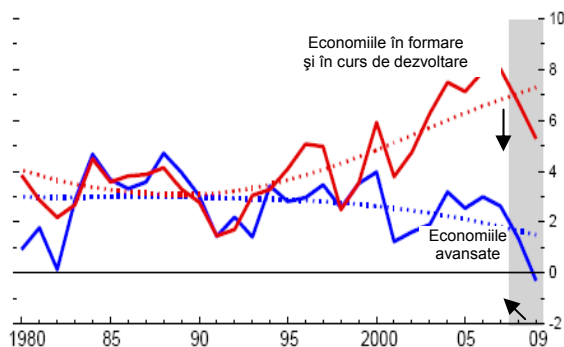

Figura 1. Ritmurile de creștere economică mondială

¹ Evaluarea trimestrială a calculelor pentru 90 % din ponderea mondială a PPP (purchasing-power-parity)

² Evaluarea trimestrială a calculelor pentru 76 % din economiile în formare și în curs de dezvoltare

Sursa: prelucrat de autor în baza datelor raportului World Economic Outlook, 6, noiembrie 2008

Activitatea economică în majoritatea țărilor cu economii avansate se va afla în stadiu de stagnare în legătură cu scăderea valorii de piață a activelor, diminuarea consumului¹, limitării acordării creditelor organizațiilor financiare.

¹ Cererea în economiile avansate a scăzut de la 2,2% (2006) la 0,9% (noiembrie 2008), WEO 11/6/2008

² Demand in advanced economies decreased from 2,2% in 2006 to 0,9% (november 2008), WEO 11/6/2008

Tab 1

Overview of the World Economic Outlook (Percent change)

	2006	2007	2008	2009
World output¹	5.1	5.0	3.7	2.2
Advanced economies	3.0	2.6	1.4	-0.3
United States	2.8	2.0	1.4	-0.7
Euro area	2.8	2.6	1.2	-0.5
Germany	3.0	2.5	1.7	-0.8
France	2.2	2.2	0.8	-0.5
Italy	1.8	1.5	-0.2	-0.6
Spain	3.9	3.7	1.4	-0.7
Japan	2.4	2.1	0.5	-0.2
United Kingdom	2.8	3.0	0.8	-1.3
Canada	3.1	2.7	0.6	0.3
Emerging and developing economies²	7.9	8.0	6.6	5.1
Africa	6.1	6.1	5.2	4.7
Central and eastern Europe	6.7	5.7	4.2	2.5
Commonwealth of Independent States	8.2	8.6	6.9	3.2
Russia	7.4	8.1	6.8	3.5
Excluding Russia	10.2	9.8	6.9	1.6
Moldova	4.8	3.0	5.2	6.0
Developing Asia	9.8	10.0	8.3	7.1
China	11.6	11.9	9.7	8.5
India	9.8	9.3	7.8	6.3

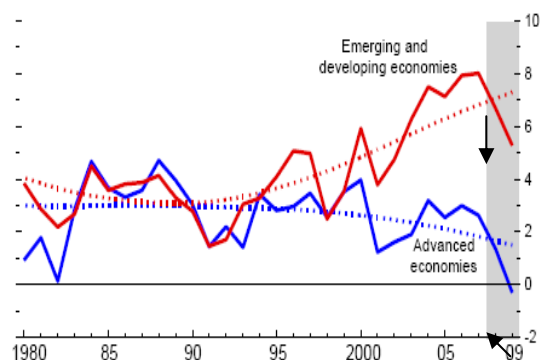

Figure 1. Real GDP Growth and Trend (Percent change)

¹ The quarterly estimates and projections account for 90 percent of the world PPP weights (purchasing-power-parity)

² The quarterly estimates and projections account for approximately 76 percent of the emerging and developing economies.

Sources: analyzed by author on the basis of data World Economic Outlook, November 6, 2008

Economic activity in most advanced economies will enter the stage of stagnation, as households are responding to real and financial asset depreciation by reducing consumption² and limiting the issue of credit to financial institutions.

Schimbările înregistrate în structura cererii globale au avut o influență directă asupra prețurilor la produsele de bază¹. Cu alte cuvinte, decimarea activelor băncilor înseamnă scumpirea/reducerea creditelor comerciale și investiționale. Micșorarea valorii imobilului înseamnă că americanii, precum și europenii vor începe să economisească direct (până recent, aprecierea valorii caselor substituia economiile). Consumatorii amână procurarea de „consumer durables” (automobile, electrocasnice etc.). Ca urmare, cererea globală are tendința să scadă. De asemenea, riscurile inflaționiste s-au intensificat în contextul majorării prețurilor la alimente, energie și alte mărfuri, fapt ce justifică stabilirea unei politici monetar-creditară mai dure în special în țările cu o economie de piață în formare. În economiile avansate, politica monetară ar trebui să aibă în continuare drept obiectiv stabilitatea prețurilor, dar să reacționeze în mod flexibil semnalelor unei încetiniri economice mai profunde și prelungite. Politica fiscală ar putea avea un rol util de a contracara ciclul economic; de asemenea, aceasta amplifică influența șocurilor politicii monetar-creditară și modificărilor prețurilor activelor asupra activității sectorului real al economiei. În cazul dat, țările cu o economie în curs de dezvoltare, de obicei, sunt mai afectate decât economiile avansate când se înregistrează modificări negative în ciclul creditar.

Criza actuală a scos în evidență o serie de disfuncționalități, cum ar fi practicarea unor împrumuturi abuzive, revinderea împrumuturilor imobiliare pe piețe sub forma unor instrumente financiare extrem de complexe. Pentru a se rezolva criza actuală, este esențial să se ia acum măsuri pentru a întări rezistența sistemului financiar mondial.

Climatul investițional, definit ca un sistem de factori și premise economice, politice, instituționale și de drept, capabile să intervină în procesul de realizare investițională, modificând comportamentul investițional spre stimulare sau destimulare și reflectând nivelul de atractivitate a unei țări (ramuri, zone, regiuni) pentru alocarea investițiilor, are tangențe cu toate domeniile economiei. Efectele crizei economice mondiale se fac resimțite peste tot. Băncile nu mai au curajul să se împrumute între ele. Una nu știe de cealaltă dacă are produse „toxice”, toată lumea este blocată și de aceea există riscul de „îmbolnăvire” al economiei reale. Aici trebuie să fim prudenți și să înțelegem că fluxul de investiții va avea o tendință negativă. De aceea, resursele financiare care există, care pot fi atrase trebuie dirijate către producție, realizare de investiții, nu către consum – dacă vrem să diminuăm la maxim etapa a doua a *crizei financiare*, care e *criza economică*.

Sistemul bancar moldovenesc nu este în pericol direct din, cel puțin, două motive: *primul*, după părerea lui Johan Mathisen, reprezentantul FMI, băncile moldovenești sunt bine capitalizate, nivelul de lichiditate în sistemul

Changes in the structure of global demand exert downward pressure on commodity prices². In other words, decline in banks' assets means increasing the cost and reducing the volume of commercial and investment loans. Decrease in real estate value means that Americans and Europeans will start to save directly (while until recently the appreciation of real estate superseded savings). Consumers defer purchase of “consumer durables” (cars, appliances, etc.). As a result, global demand tends to decline. Inflation risks have increased as well, following the increase in prices on food, energy and other goods, and justifying the establishment of a tight monetary-credit policy, especially in emerging and developing market economies. In advanced economies, monetary policy should also pursue the objective of price stability, but react with more flexibility to the signs of a deep and long-term economic slowdown. Fiscal policy could play a useful role in counteracting the business cycle; it also increases the influence of monetary-credit policy shocks and asset price changes on the real sector of the economy. In this case, developing countries are usually more affected by the negative changes in credit cycle than advanced economies.

The current crisis has highlighted a number of failures such as the abusive lending practices and reselling mortgage loans on the financial market in the form of extremely complex financial derivatives. In order to resolve the current crisis, it is essential to take steps to strengthen the global financial system resistance now.

Investment climate, defined as a system of economic, political, institutional and legal premises and factors stimulating or hindering the investment process and reflecting the attractiveness of a country (branch, area, region) for potential investors, is associated with all areas of economy. The effects of global economic crisis are felt everywhere. Banks do not have the courage to borrow from each other. A bank doesn't know if the others have “toxic products”, interbank loans are blocked and there is a risk of “disease” for the real economy. Here we must be cautious and prepared for a negative flow of investment. Therefore, the available financial resources should be directed to production and investment instead of consumption, in order to diminish the symptoms of the second step of *financial crisis*, it being the *economic crisis*.

Moldovan banking system is not directly endangered by the crisis for at least two reasons. *First*, in the opinion of Johan Mathisen, Representative of International Monetary Fund, Moldovan banks are well capitalized, the level of liquidity in the banking system is high, and the National Bank considerably increased the level of foreign reserves. In addition, the level of market

¹ Prețurile de consum: economii avansate 2,4% (2006) – 3,6 % (2008), economii în formare și în curs de dezvoltare 5,4% (2006) – 9,2% (2008), „World Economic Outlook”, November 6, 2008

² Commodity prices: advanced economies 2,4% (2006) – 3,6 % (2008), emerging and developing economies 5,4% (2006) – 9,2% (2008), „World Economic Outlook”, November 6, 2008

bancar este înalt, Banca Națională a sporit considerabil nivelul de rezerve valutare. În plus, nivelul de penetrare a băncilor străine pe piața Moldovei este relativ redus în comparație cu Europa de Est, unde problemele de lichiditate ale oficiilor centrale din Germania, Austria și alte țări riscă să afecteze sucursalele estice. Al *doilea* motiv, că efectele crizei mondiale nu se resfrâng și asupra instituțiilor bancare autohtone este faptul că sistemul bancar moldovenesc este „unul rudimentar”, extrem de riguros și reglementat de către BNM.

Toate țările sunt legate una de alta prin fluxuri comerciale și investiționale și scăderea puterii de cumpărare pe o piață importantă (SUA reprezintă un sfert din PIB-ul global) afectează pe *toți*. Și cu cât este mai mică țara, cu atât ea este mai deschisă și, deci, cu atât mai expusă fluctuațiilor externe (cauza principală fiind „forțele gravitaționale”¹ ale comerțului mondial). Deci, țările afectate de criza financiară mondială vor influența direct sau indirect economia Republicii Moldova.

Un rezultat direct al crizei este ieftinirea unui număr de produse de bază. În perioada octombrie-decembrie 2008, petrolul s-a ieftinit cu 42%, cuprul – cu 41%, aluminiul – cu 40%. Aceste schimbări par a fi benefice pentru Moldova – suntem importatori de petrol, deci scăderea prețului mondial reprezintă un șoc pozitiv în termeni comerciali (positive terms of trade shock). Însă rezultatul va fi mai puțin univoc, dacă vom analiza efectele de echilibru general al acestor scăderi de prețuri. Chile, Australia, Noua Zeelandă și Africa de Sud, în mare parte, depind de exportul de produse primare. Scăderea prețurilor respective duce la deprecierea valutei acestor țări. De la începutul lunii, toate aceste valute s-au ieftinit vis-à-vis de euro cu 6-9% (și să nu uităm că euro a pierdut din valoare în ultimul timp). În urma deprecierei, celelalte exporturi ale acestor țări devin mai competitive pe piețele internaționale. Aceste țări sunt exportatoare de vin, o bună parte din care este exportat în UE și, mai recent, în Rusia (în special, după lipsa de 1,5 ani a Moldovei de pe piața acestei țări). Așa că vinificatorii moldoveni au toate șansele să se confrunte nu doar cu o piață mai „anemică” din cauza cererii scăzute, dar și cu o concurență mai acerbă din partea vinurilor din emisfera de sud.

Totuși, cel mai important mecanism prin care R. Moldova riscă să fie afectată de criză, este revenirea în țară a emigranților și scăderea volumului de remitențe – chiar și cei care vor rămâne în Italia și Spania se vor confrunta cu venituri reale mai mici și, deci, vor transfera sume proporțional mai reduse.

Cu toate că, în accepțiunea oficialilor, criza economică nu se va reflecta asupra Bursei Moldovei, indicii bursieri continuă să înregistreze scăderi, deoarece investitorii autohtoni nu au puterea financiară să-i înlocuiască pe cei ieșiți, iar măsurile fiscale, adoptate de autorități, nu sunt de natură să-i stimuleze pe alții să intre.

penetration by the foreign banks is relatively low compared to the rest of Eastern Europe, where the liquidity problems in the central offices in Germany, Austria and other countries are likely to affect eastern branches. The *second* reason for the relative immunity of local banking institutions to the global crisis is the “rudimentary” level of development of Moldovan banking system and its extremely rigorous control by the NBM.

All countries are interlinked through trade and investment flows, and the decrease of purchasing power on one of the important markets (e.g. the U.S. representing one quarter of global GDP) affects everyone. The smaller the country, the more open and exposed to external fluctuations it is (the main cause being the “gravity force”² of global trade). So, the countries affected by global financial crisis will directly or indirectly influence Moldovan economy.

One of direct results of the crisis is the decline of commodity prices. In October-December 2008 the price of oil was down by 42%, copper – by 41% aluminum – 40%. These changes appear to be beneficial to Moldova as an oil importing country, representing positive terms of trade shock. But the result will be less certain if we analyze the general equilibrium effects of these price reductions. Chile, Australia, New Zealand and South Africa largely depend on export of primary products. The reduction of prices leads to currency depreciation in these countries. Since the beginning of the month, exchange rates of their currencies against the Euro have decreased by 6-9% (and we must not forget that the Euro has also lost value in this period). As a result of currency depreciation, the exports of these countries become more competitive on international markets. These countries are wine exporters, targeting largely the EU and, more recently, Russian markets (especially after the 1,5 year withdrawal of Moldova from this market). Thus, Moldovan wine-makers are likely to be dealing not only with markets weakened by low demand, but with a more fierce competition with producers from the southern hemisphere.

However, the most important mechanism through which the crisis is likely to affect Moldova is the return of foreign migrants and decreasing volume of remittances. Even the migrants who will remain abroad (e.g., in Italy and Spain) will face lower real incomes, and transfer proportionally smaller amounts.

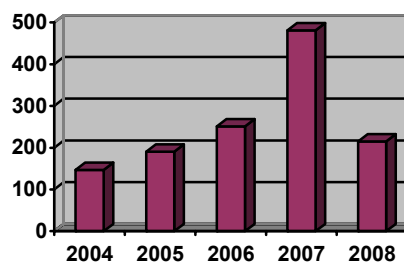
Although the officials do not expect the economic crisis to be visible on the Moldovan Stock Exchange, stock market indexes reflect a continuous decline, because local investors have no financial power to replace them, and fiscal measures taken by authorities are not likely to stimulate others to join.

¹ Teoria lui Krugman, pentru care a primit Premiul Nobel ce ține de fundamentarea teoretică a “gravity equation”

² Theory Krugman, for which the war awarded the Nobel Prize, concerning theoretic fundamentation of “gravity equation”

**Dinamica și structura investițiilor străine directe în economia Moldovei
în anii 2004 – 2008, mln dolari**

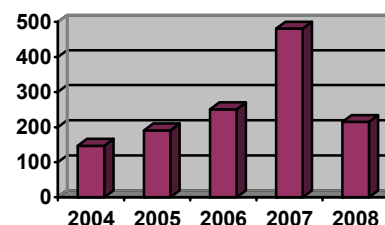
<i>Indicatorii</i>	2004	2005	2006	2007	2008
ISD (nete inclusiv)	147	190,8	251	481	215
Capital statutar	114,1	79,6	117,9	229	157
Venit reinvestit	38,7	27,3	41,5	112,8	27

Sursa: prelucrat de autor în baza datelor de la Banca Națională a Moldovei, rapoarte anuale

**Development and structure of foreign direct investment in economy of the Republic
of Moldova during 2004 – 2008, mil. US Dollar**

<i>Indicators</i>	2004	2005	2006	2007	2008
FDI (nett) inclusive	147	190,8	251	481	215
Statutory capital	114,1	79,6	117,9	229	157
Reinvested income	38,7	27,3	41,5	112,8	27

Sources: analyzed by author on the basis of data from National Bank of Moldova, annual reports

Dacă scăderea remitențelor poate fi o speculație bazată pe date incomplete, apoi reducerea investițiilor străine directe este, practic, garantată. Companiile occidentale, care și așa încep să se confrunte cu probleme de accesare a creditelor, sunt mai puțin ca oricând motivate să se debaraseze de lichiditate pentru a face noi investiții. În plus, care ar fi motivul realizării unei investiții în R.Moldova în situația actuală? Investițiile străine directe (ISD) pot fi împărțite în două categorii: investiții menite să exploateze piața țării de destinație (ISD orizontale) și investiții destinate să exploreze costuri locale scăzute, produsul final fiind exportat pe piețe terțe (ISD verticale). Piața Moldovei se va „contracta” datorită celorlalți factori enumerați mai sus, deci ISD orizontale devin automat mai puțin atractive. Atunci ce sens are să-ți extinzi capacitățile de producere în situația în care cererea globală pentru produsul tău stagnează din cauza recesiunii mondiale? Cu alte cuvinte, potențialii investitori nu vor avea nici posibilitatea (lichiditatea), nici motivația necesară pentru a investi în R.Moldova.

Deși factorii menționați mai sus au o influență enormă (și nu una pozitivă) asupra climatului investițional al Republicii Moldova, totuși, criza mondială poate avea și efecte pozitive pentru țara noastră. Ca, de exemplu, reducerea ce se așteaptă a remitențelor va duce la scăderea presiunii de apreciere a leului, astfel sporind competitiv-

If the decrease of remittance flows can be a speculation based on incomplete data, then the decrease of foreign direct investment is guaranteed. Western companies, beginning to face problems with access to credit and financing, are less motivated than ever to reduce their liquidity and make new investments. In addition, what could be the gain from investing in the Republic Moldova in the current situation? Foreign direct investments (FDI) can be divided into two categories: investments to exploit the market of destination country (horizontal FDI) and investments designed to explore local low costs, while the final product is exported to other countries/markets (vertical FDI). Moldovan market will “contract” due to the factors listed above, so horizontal FDI automatically become less attractive. Investment to extend production capacities is also unlikely in the situation when global demand is low because of global recession. In other words, potential investors will have no possibility (liquidity) and no necessary motivation to invest in Moldova.

Although the factors mentioned above have a huge influence (and not a positive one) on investment climate of RM, global crisis may still have positive effects for Moldova. For example, reduced expected remittances will lead to reduced upward pressure on the exchange rate of Moldovan currency, thus increasing

tatea exporturilor moldovenești. Competitivitatea țării ar putea crește și în urma scăderii prețurilor la petrol, deoarece carburantul deține o pondere foarte mare în costurile de producere în Moldova.

În concluzie, menționăm că, analizând efectele crizei financiare mondiale, constatăm că impactul asupra climatului investițional din R.Moldova este mai mult unul negativ decât pozitiv. Cert este că în economia mondială, în prezent, se întâmplă o redefinire a principiilor de bază care formau până acum mecanismul funcționării economiei de piață, iar economiile în formare și în curs de dezvoltare ar putea obține o nouă poziționare (mai avantajoasă) în această nouă ordine de idei.

Bibliografie:

1. C. Doltu *Investițiile străine directe și influența lor asupra modernizării economiei în tranziție*, Editura ARC, 2008
2. „Rapidly Weakening Prospects Call for New Policy Stimulus”, *World Economic Outlook*, November 6, 2008
3. „Criza finciară: ce s-a întâmplat, cauzele, impactul asupra Moldovei”, – Discursul lui Johan Mathisen, reprezentantul Permanent al Fondului Monetar Internațional în R.Moldova, prezentat la conferința dedicată „Crizei mondiale” în cadrul ASEM, noiembrie 2008
4. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2008/02/index.htm>
5. www.moldovainomc.org
6. http://www.bnm.md/md/balance_of_payments

the competitiveness of Moldovan exports. National competitiveness could increase due to falling oil prices, since fuel has a very large share in the costs of production in Moldova.

Analyzing the effects of global financial crisis we may conclude that its impact on the investment climate in Moldova is more negative than positive. But it is certain that basic principles, on which the functioning of the global market economy was based, are being redefined, and developing and emerging economies could gain a more advantageous position in this new paradigm.

Bibliography:

1. C. Doltu “Investițiile străine directe și influența lor asupra modernizării economiei în tranziție”, Editura ARC, 2008
2. “Rapidly Weakening Prospects Call for New Policy Stimulus”, *World Economic Outlook*, November 6, 2008
3. “Criza finciară: ce s-a întâmplat, cauzele, impactul asupra Moldovei”, - Discursul lui Johan Mathisen, reprezentantul Permanent al Fondului Monetar Internațional în R.Moldova, prezentat la conferința dedicată “Crizei mondiale” în cadrul ASEM, noiembrie 2008
4. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2008/02/index.htm>
5. www.moldovainomc.org
6. http://www.bnm.md/md/balance_of_payments

REMITENȚELE ȘI DEZVOLTAREA ECONOMICĂ

**Drd. Dinu LIPCANU, ASEM
OIM, Misiunea pentru RM**

Integrarea treptată a pieței forței de muncă naționale, de altfel, destul de neomogenă și fragmentată, pe piața mondială face ca muncitorii să-și facă din angajarea în câmpul muncii în străinătate un scop fără precedent – chiar și provizoriu – obținerea unor abilități și cunoștințe noi și acumularea unor câștiguri rapide și mai mari decât în țara de reședință unde, de obicei, veniturile sunt destul de mici. Fenomenul numit „brain-drain” (engleză – exodul persoanelor calificate), care implică emigrarea persoanelor în țările cu venituri mari, a inițiat discuții largi cu propuneri de a compensa țările sărace și cele în curs de dezvoltare pentru pierderea capitalului lor uman prin introducerea taxelor pe veniturile migranților. Provocarea noastră este de a analiza cum „brain-drain”, în particular emigrarea provizorie, și remitențele pot contribui la dezvoltarea economică a țării.

Posibilitatea că migranții reîntorși acasă aduc cu ei resurse financiare și experiență (abilități) de lucru și favorizează dezvoltarea situației economice din țară pentru

REMITTANCES AND ECONOMIC DEVELOPMENT

**PhD Student Dinu LIPCANU, AESM;
IOM, Mission to Moldova**

The gradual integration of fragmented national labor markets into world markets provides unprecedented scope for workers to be employed- perhaps only temporarily- outside their country of citizenship, in order to acquire new skills and ideas, and to accumulate bigger savings at a faster rate than is possible in a low-income country. The "brain-drain" to high wage countries already provides the basis of widely discussed proposals to compensate low development countries for the loss of human capital using income taxation of migrant earnings. Our concerns are how the "brain-drain", and in particular its temporary nature, and remittances might contribute to economic development.

The possibility that return migrants from overseas bring additional experience and savings that might help to improve economic development first received serious attention from sociologists concerned to understand rural social change. For example, George Foster (1968)

prima dată a fost studiată de către sociologi, care încercau să găsească o explicație la schimbările sociale din mediul rural. De exemplu, George Foster, în 1968, a studiat cum emigrarea lucrătorilor necalificați din Mexic în SUA a schimbat la întoarcerea lor standardele de trai în satele de baștină, în special din cauza influenței culturii americane, dar mai ales ca rezultat al câștigurilor acumulate în SUA. J.Gugler și J. Hannigan vorbeau în articolele sale despre rolul crucial pe care îl au migranții reîntorși acasă în transformările economice și sociale ale satelor din Africa de Vest. Sociologul iordanian A. Lutifyya a studiat și a menționat în lucrarea sa implicațiile pe care le-a avut reîntoarcerea tinerilor emigranți din SUA sau Europa de Vest și influența lor asupra normelor sociale din satele lor de baștină, în special ceea ce ține de obiceiurile de căsătorie, familie, relații de familie, rolul femeii și inițiativele economice întreprinse de ei.

Economiștii nu au demonstrat mare interes pentru studierea efectelor migrației internaționale, felul în care aceasta influențează dezvoltarea economică a țării de origine și, ca rezultat, această temă nu este suficient în atenția specialiștilor din ramură. Nu este deloc surprinzător că unele studii pe plan internațional, ce țin de domeniul migrației (ex. Razin & Sadka (1997) și Lalonde & Topel (1997)), au omis orice referință la subiectul folosirii remitențelor de către migranți pentru dezvoltarea economică a țării de origine.

Este adevărat că în unele materiale teoretice și literatură empirică (deși dispersată) au apărut, mai ales, în ultima perioadă analize ale celor două aspecte care influențează situația economică din țările de origine. În primul rând, migranții pot suferi anumite constrângeri de ordinul restricționării folosirii remitențelor (capitalului acumulat) pentru investiții. În al doilea rând, capitalul uman și ideile antreprenoriale pot fi acumulate lucrând în exterior, care, ulterior, sunt folosite pentru inițierea unei afaceri sau pentru ameliorarea situației materiale de acasă. Ținând cont de faptul că salariile mici și problemele economice sunt caracteristice țărilor slab dezvoltate (sau în curs de dezvoltare), este imposibil ca populația să înceapă o afacere fără un capital, pe care pot să-l acumuleze doar lucrând în afara țării de reședință.

În Republica Moldova, prima cercetare națională reprezentativă a gospodăriilor casnice privind migrația forței de muncă și remitențele a fost efectuată de către CBS-AXA în anul 2004. Acea cercetare a oferit, pentru prima dată, un tablou amplu al influenței migrației și remitențelor asupra familiilor moldovenești. Probabil, cea mai surprinzătoare constatare a fost diversitatea populației migratoare din punctul de vedere al nivelului sărăciei, situației economice, originii regionale și educației.

Începând cu anul 2004, s-au îmbunătățit considerabil sursele de informații oficiale privind migrația și remitențele. Au fost puse la dispoziție rezultatele recensământului populației din octombrie 2004. Secțiunile care tratează problemele ce țin de migrație și remitențe au fost extinse în cadrul Anchetei forței de muncă în gospodării (AFM) și al Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice (CBGC), efectuate de către Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova (BNS). Ulterior, Banca Națională a Moldovei (BNM) și-a elaborat propria metodologie de estimare a remitențelor

explores how the migration of Mexican unskilled workers to the US changed the living standards in their Mexican villages on their return, partly as a result of experiencing American culture, but primarily as a consequence of their accumulating US earnings. J. Gugler and J. Hannigan discussed the crucial role of return migrants in the social and economic transformation of West African villages. Jordan sociologist A. Lutifyya's study of return migrants to Jordan pointed out the implications of young people returning to their villages, after having worked in Western Europe and the US, for social norms towards marriage, extended family life, education, and the role of women, as well as economic undertakings.

Economists have shown only slight interest in the influence of international migration on the nature of economic change in the origin country, and this topic is not a focus of the development literature. It is unsurprising therefore that two recent major surveys of international migration, Razin & Sadka (1997) and Lalonde and Topel (1997) omit all references to the topic referring to how overseas migration may alter the economic prospects of the origin countries.

It is true that some theoretical and empirical literature (although dispersed) have recently appeared with some analysis of the two aspects which influence the economic situation in origin countries. First of all, migrants might experience some limitations linked with the use of remittances for entrepreneurship. Secondly, human capital and entrepreneurial ideas can be gained only working abroad, the latest ultimately might be used for business start up or improve household situation in the country of origin. Taking into consideration that low wages and economic problems are characteristic for countries with low economic development (or countries in transition), it is impossible for those people to start a business without an initial capital, which can be exclusively gained only overseas.

The first nationally representative CBS-AXA household survey on labour migration and remittances took place in 2004. For the first time, that survey provided a rich picture of how migration and remittances impacted upon households in Moldova. Perhaps the most striking finding was the diversity of the migrant population in terms of poverty status, economic circumstances, regional origin within Moldova, and educational background.

Since 2004, official data sources on labour migration and remittances have improved substantially. The results of the October 2004 population census have become available. Within the Labour Force Survey and the Household Budget Survey maintained by the National Bureau of Statistics (NBS), the sections dealing with migration and remittances issues have been extended. The National Bank of Moldova (BNM) has further elaborated its methodology for estimating migrant remittances in the balance of payments, including those transferred as cash foreign exchange.

migranților în cadrul balanței de plăți, inclusiv remitențele transferate sub formă de valută străină în numerar.

Este, oare, creșterea volumului de remitențe un element pozitiv sau negativ pentru dezvoltarea economică? Totul depinde de felul în care este măsurat efectul remitențelor, este, oare, acesta analizat pe termen lung sau scurt, sau dacă se face o analiză a unui individ sau a societății în întregime. Remitențele diferă de orice alte operațiuni financiare, în primul rând, datorită efectului pe care îl au asupra nivelului de bază al societății. Remitențele sunt un flux financiar de la un membru al familiei la altul. Bani ajung direct la beneficiarul transferului, cel mai des, acesta fiind o categorie a populației sărace, și pot fi utilizați conform necesităților imediate, fără a planifica vreun efect economic pe termen lung, cum ar fi, de exemplu, o investiție. Unele calcule arată că numărul total al populației pe plan mondial, care obține un beneficiu „economic” ca urmare a primirii remitențelor, este de un miliard de oameni – adică a șasea parte din populația Terrei.

Dat fiind faptul că majoritatea persoanelor care beneficiază de remitențe sunt sărace, apare o întrebare firească: remitențele contribuie la dezvoltarea economică? La începutul perioadei dezbaterilor privind remitențele, această întrebare era foarte des discutată. Negativiștii considerau că banii trimiși acasă sunt folosiți doar pentru consum (efect neproductiv) – satisfacerea nevoilor de consum de bază, medicamente, achiziția unei case pentru a locui, precum și alte cheltuieli zilnice, inclusiv festivități de orice gen: aniversări, sărbători familiale sau funeralii. Drept exemplu servea o cercetare efectuată în Mexic (1994), unde din 22 de localități $\frac{3}{4}$ din familii cheltuiau remitențele pentru consum. Pe parcursul anilor, această tendință a rămas neschimbată. Și astăzi, toate studiile referitoare la modul de utilizare a remitențelor în diferite țări arată că banii sunt folosiți pentru acoperirea nevoilor curente. Odată ce nevoile sunt acoperite, următoarele transferuri sunt folosite pentru procurarea unui teren, casă, construcții sau reparații. În majoritatea cazurilor, astfel de cheltuieli sunt evidente, iar în țările în curs de dezvoltare, în special în zonele rurale de unde provine marea parte a migranților, procurarea de terenuri este cea mai profitabilă și sigură formă de investiții. Valoarea terenurilor crește în timp. Mai mult ca atât, terenurile sunt folosite pentru agricultură, ceea ce generează imediat un venit, iar apartamentele sau casele sunt închiriate și aduc un venit din chirie.

O altă utilizare a remitențelor o constituie plata împrumuturilor. Drept exemplu servește împrumutul pentru acoperirea costurilor de emigrare. Ori se achită ratele pentru terenurile care au fost gajate pentru un împrumut. Această formă de gaj este cel mai des răspândită la sate, unde terenul este singurul mijloc fix pentru a obține un împrumut, ce, ulterior, este folosit pentru acoperirea costurilor de emigrare sau a altor plăți urgente. În felul acesta, pe termen scurt, remitențele influențează calitatea vieții de acasă, deoarece au un impact direct asupra nivelului de trai și de reducere a sărăciei. Pe termen lung, influența remitențelor este destul de neclară. S-au făcut mai multe cercetări în diferite țări și, din păcate, se pare că foarte puțini bani din remitențe sunt folosiți pentru investiții sau păstrate ca depozite în bănci. Acesta este principalul motiv pentru care se crede că remitențele nu

Is the rising value of remittances a positive or a negative development? That depends on how you measure, whether you look at the short-term or the long and whether you are thinking of the individual or the community. Remittances differ fundamentally from other financial flows in that their impact is felt directly at the grass-roots level. They are more often than not person-to-person flows within a family. They go directly to the recipients, who are very often poor, to be used as they see fit rather than waiting for the trickledown effect of development assistance or private investment. Some estimates suggest that the number of people receiving some form of economic benefit from remittances is upwards of one billion—almost one-sixth of the planet’s population.

Since the vast majority of the recipients are poor, inevitably the question arises whether remittances help finance development. In the early research on remittances, this issue was hotly debated. Detractors pointed out that funds remitted back home are put to mainly “unproductive” uses – satisfying basic consumption needs, buying medicine, building a house for the migrant's retirement, or spending on “consumption” as for festivals and funerals, as well as in daily life. For example, a survey of 22 localities in western Mexico in 1994 found that two-thirds of households spent their remittances on consumption. This pattern shows little variation across regions and years. All analyses of the use of remittances show that first and foremost, families use remittances to meet their basic needs. Once those needs are met, recipients spend a large portion of the money on the purchase of land, and home construction and repair. While in many cases such spending is deliberately conspicuous, it is also true that in most developing countries, especially in the rural areas from which most migrants tend to originate, land is the most profitable and safest investment. Land values tend to increase over time. Furthermore, newly purchased farmland provides a direct economic return through crop production, while newly built homes can bring in rental income. Next on the list of uses of remittances is the repayment of loans. These are often the loans that funded the migration process. Other loans that are paid back include mortgages on land. Often in rural areas families will mortgage farm land to raise money to finance migration, or for emergency or other needs. Remittances obviously help to improve the quality of life of those back home, and hence they have at least a short-term impact on poverty.

But the longer-term impact is less certain. Very little of the remittances seem to be saved or invested, which seems to give credence to the view that the funds do not finance development. But as the size of remittances has grown, more recent analysis has led many to conclude that even funds spent on consumer items and construction have multiplier effects that boost the local economy. For example, a study in Mexico found that every US\$1 received in remittances

contribuie la dezvoltarea economică.

În același timp, bazându-ne pe faptul că volumul remitențelor a crescut constant, ultimele studii arată că, chiar dacă remitențele sunt folosite pentru procurarea bunurilor de consum sau construcții, acestea au un efect pozitiv asupra dezvoltării economice în fiecare țară în parte. De exemplu, o cercetare efectuată în Mexic arată că fiecare dolar primit (remis) de peste hotare a generat un venit suplimentar de 0,78 dolari datorită stimulării cererii pe piață pentru bunuri și servicii. Creșterea cererii pentru consum a unor familii poate genera cererea altor familii (grupuri) pentru inițierea unor investiții în afaceri care, la rândul lor, ar satisface cererea consumatorilor. Cercetările efectuate în Mexic, Pakistan și Thailanda demonstrează că remitențele sunt utilizate pentru dezvoltarea micilor afaceri, procurarea de echipament agrar, angajarea de zilieri pentru munci sezoniere etc. care, de fapt, dovedește o creștere a eficienței și randamentului remitențelor. Unele cercetări arată că acestea sunt investite în afaceri de familie și întreprinderi mici. Rezultatele cercetărilor se bazează, în special, pe datele din zonele urbane din cauza că în orașe investițiile sunt mai profitabile. Pe de altă parte, conform acelorași cercetări, majoritatea remitențelor provin de la persoanele emigrate din zonele rurale. Coeficientul utilizării remitențelor pentru începerea unor afaceri este destul de mic.

Unul din motive pentru care remitențele nu sunt folosite în investiții este că multe din familiile care le primesc nu au acces la diferite servicii care ar multiplica efectul lor. Chiar dacă există posibilități de informare eficientă a persoanelor despre eficiența mecanismelor financiare, persoanele rămân reticente la schimbări, în primul rând, din cauza că nu au experiență sau voință să inițieze o afacere; sau, în mod contrar, satul (localitatea lor de origine) nu este locul cel mai potrivit pentru lansarea unei întreprinderi de succes. Nu există dubii că remitențele sunt un catalizator pentru riscurile care apar în societățile unde sărăcia este un element existent. Este sigur că, într-o anumită măsură, remitențele sunt un suport financiar folosit pentru îmbunătățirea capitalului uman și social, creșterea economiilor la bănci și a investițiilor.

Dar există și partea negativă a remitențelor. Ele creează dependență de resurse financiare din exterior. Fenomenul remitențelor poate duce la așa-numitul „sindrom al migrației”, care stimulează populația să emigreze și să formeze dependență față de remitieri, fiind preferat mai mult decât să investească acasă.

Roger Ballard, director la Centrul de Cercetări Aplicative a Asiei de Sud de la Universitatea din Manchester, a analizat această situație în Kashmir, India. „Afluxul remitențelor în țară este deseori însoțit de un paradox: dependență și stagnare și mai puțin creștere economică” a menționat el într-o lucrare, în 2003. „Remitențele stimulează, în special, dezvoltarea serviciilor de „susținere” a transferurilor de remitențe, care este însoțit de un efect mic, deseori negativ, asupra economiilor locale. În cel mai rău caz, remitențele generează o precondiție pentru o inactivitate economică, pentru care singura soluție pentru un tânăr ambițios este de a emigra”. Principala cauză a acestei situații, după Ballard, este faptul că remitențele erau folosite de către migrații pentru procurarea terenurilor ca un element de prestigiu, și nu pentru activități

generated an additional US\$0.78 in additional income due to demand generated for locally produced goods and services. The increased consumption demand by migrant households can trigger investments by other households or enterprises to meet this demand. Research in Mexico, Pakistan and Thailand, for example, shows that some rural families left behind by migrants used remittances to hire labour and purchase farm equipment, leading to an increase in productivity and output. Some studies show that remittances are invested directly into small family businesses or micro-enterprises. Yet it is important to note that the study focused only on urban areas, where such investments are more likely to be profitable. The vast majority of the world's remittance senders, in contrast, come from rural areas. Based on research conducted to date, the use of remittances to invest in micro-enterprises is still quite rare.

The reason for this may be that many migrant sending families do not have the access to financial services needed to leverage the funds they receive. Even if such mechanisms exist, it may be the case that the recipients do not have the experience or desire to launch an enterprise; or, if they do, the rural areas from which they originate are not fertile ground on which to launch a successful business. There is no doubt that remittances provide an important buffer against the risks to livelihood that the poor face daily. There is also no doubt that on the margins they finance an improvement in human and social capital, as well as enhance savings and investments.

However, remittances can have a negative impact. There is often a concern that remittances foster dependency on external resources. Further, this income may eventually lead to a sort of “migration syndrome,” encouraging more people to migrate and increasing the community's dependence on remittances, rather than on investment.

Roger Ballard, director of the Centre for Applied South Asian Studies at the University of Manchester, has observed this syndrome in Kashmir. “The arrival of migrant remittances is often accompanied by a paradoxical outcome: the emergence of dependency and stagnation, rather than economic growth,” he noted in a 2003 study. “The inflow of remittances appears to promote a massive expansion in the remittance led service sector, accompanied by a much more limited—often negative – impact on the region's underlying real economy. In the worst-case scenario, remittances generate a condition of such comprehensive economic inactivity that the only rational strategy for ambitious young adults is to migrate”.

The main cause of this state of affairs, according to Mr. Ballard, was the fact that migrant remittances were used to buy land for prestige and speculation rather than for agricultural production. With migrants' families expecting to earn income from real estate, farming was neglected. If, as a result, agricultural

agricole, care după aceea sunt vândute la preț speculativ. Astfel, familiile erau orientate spre un câștig din vânzarea imobilului, și nu din activități agricole. Dacă, totuși, banii au fost folosiți pentru activități agricole, iar rezultatul nu a fost unul favorabil, atunci cel mai probabil persoanele de acasă vor emigra și ele la rândul lor. Dependența nu este singurul efect negativ. Deseori, datorită remitențelor, se creează o discrepanță socială mare între cei ce primesc bani din afară și cei care nu beneficiază de remitențe. Familiile ce beneficiază de remiteri sunt, inițial, de obicei, familii comparativ mai sărace decât cele ce nu au membri migranți. În felul acesta, imediat ce bunăstarea lor crește, apar schimbări în ierarhia socială a comunității.

Deși nu există o statistică, dar, în baza cercetărilor actuale, se presupune că remitențele rămân a fi un flux financiar inter-familial. Aceste remitențe au un efect benefic asupra celor ce le primesc și asupra societății locale în ansamblu, deși aceste beneficii trebuie analizate în comparație cu riscurile și efectele negative pe care le pot aduce societății și economiei. Mai explicit, efectele remitențelor se pot descrie în felul următor: deși, în majoritatea cazurilor, remitențele joacă un rol stimulator pozitiv asupra economiei, legătura dintre remitențe și dezvoltarea economică va rămâne destul de firavă, dacă dezvoltarea este considerată un element important pentru îmbunătățirea eficienței persoanelor.

În deceniul trecut, mai mulți cercetători au observat un fenomen nou în modul de transfer al remitențelor, și speră că acesta va avea un impact pozitiv asupra modului de utilizare a acestora, în special a celor inter-familiale, care va impulsiona creșterea eficienței utilizării lor. Aceste transferuri se numesc „comune” sau „remitențe colective”.

Bibliografie:

1. J. Bhagwati, *Incentives and disincentives: International migration*. Review of World Economics, Springer Berlin / Heidelberg, Volume 120, Number 4 / December, 1984,
2. *Tzintzuntzan: Mexican Peasants in a Changing World* by George M. Foster American Anthropologist, New Series, Vol. 70, No. 4 (Aug., 1968),
3. *The City as a Growth Machine*, “American Journal of Sociology” No. 2, 1976,
4. Lutfiyya, A.M., *Baytin A Jordanian Village: A Study of Social Institutions and Social*
5. *Change in a Folk Community*, 1966,
6. Razin, Assaf and Sadka, Efraim, *International Migration and International Trade* (October 1997). NBER Working Paper No. W4230.
7. Lalonde, Robert J. & Topel, Robert H., 1993. “*Economic impact of international migration and the economic performance of migrants*”, *Handbook of Population and Family Economics*, edition 1, volume 1, chapter 14,
8. CBS-AXA. 2005. “*Migration and Remittances in Moldova*”. Survey results
9. Jorge Durand, William Kandel, Emilio A. Parrado and Douglas S. Massey, “*International Migration and Development in Mexican Communities*”, *Demography* 33(2),
10. Irma Adelman and J. Edward Taylor, “*Is Structural*

production failed to feed the family, more people simply migrated away. Dependency is not the only negative impact from remittances. Often, such remittances create a wide disparity between the haves and the have-nots. Migrant-sending families often come from poorer backgrounds than others in their community, and their new-found wealth upsets the local social hierarchy.

While no formal statistics exist, based on studies of the use of remittances it can be assumed that the vast majority of transfers are intra-family. Such remittances bring enormous benefit to the recipients and the local community, though these benefits should be balanced against the potential negative impacts they have in the local economy and society. More specifically, while in most cases remittances have a positive multiplier effect on the local economy, the causal relationship between migrant remittances and economic development remains tenuous if development is taken to mean a permanent improvement in people’s productive capacity.

In the past decade, observers have noted a new phenomenon in migrant remittances that many hopes can address the downside impact of interfamily transfers and may lead to a sustained increase in productivity. These transfers are called communal or collective remittances.

Bibliography:

1. J. Bhagwati, *Incentives and disincentives: International migration*. Review of World Economics, Springer Berlin / Heidelberg, Volume 120, Number 4 / December, 1984,
2. *Tzintzuntzan: Mexican Peasants in a Changing World* by George M. Foster American Anthropologist, New Series, Vol. 70, No. 4 (Aug., 1968),
3. *The City as a Growth Machine*, “American Journal of Sociology” No. 2, 1976,
4. Lutfiyya, A.M., *Baytin A Jordanian Village: A Study of Social Institutions and Social*
5. *Change in a Folk Community*, 1966,
6. Razin, Assaf and Sadka, Efraim, *International Migration and International Trade* (October 1997). NBER Working Paper No. W4230.
7. Lalonde, Robert J. & Topel, Robert H., 1993. “*Economic impact of international migration and the economic performance of migrants*”, *Handbook of Population and Family Economics*, edition 1, volume 1, chapter 14,
8. CBS-AXA. 2005. “*Migration and Remittances in Moldova*”. Survey results
9. Jorge Durand, William Kandel, Emilio A. Parrado and Douglas S. Massey, “*International Migration and Development in Mexican Communities*”, *Demography* 33(2),
10. Irma Adelman and J. Edward Taylor, “*Is Structural Adjustment with a Human Face Possible? The Case of Mexico*”, *Journal of Development Studies*, Vol. 26,

- Adjustment with a Human Face Possible? The Case of Mexico*”, Journal of Development Studies, Vol. 26, 1990,
11. Bimal Ghosh, *Migrant Remittances and Development: Myths, Rhetoric and Realities, International Organization for Migration*, 2006,
 12. Roger Ballard, “A case of capital-rich underdevelopment: The paradoxical consequences of successful transnational entrepreneurship from Mirpur”, Contributions to Indian Sociology, 2003.
- 1990,
 11. Bimal Ghosh, *Migrant Remittances and Development: Myths, Rhetoric and Realities, International Organization for Migration*, 2006,
 12. Roger Ballard, “A case of capital-rich underdevelopment: The paradoxical consequences of successful transnational entrepreneurship from Mirpur”, Contributions to Indian Sociology, 2003.

IMPORTANȚA STUDIERII CURSULUI „ECONOMIE INTERNAȚIONALĂ”

Lect. univ. dr. Eugeniu URSACHI, ASEM

Aderarea Republicii Moldova la Procesul de la Bologna, ca moment crucial în reformarea învățământului superior autohton, solicită și înnoirea predării studiilor universitare economice, apropierea acestora de standardele europene.

Expunerea momentelor teoretice și practice din cadrul relațiilor economice internaționale, conceperea mecanismelor de interacțiune a diferitor sisteme economice naționale în publicațiile științifice este foarte activă. În particular, aceasta se referă și la teoria economică internațională care are scopul permanent de a analiza și propune măsuri adecvate prin politici economice.

De aceea, în acest articol, se face încercarea de a argumenta necesitatea și raționalitatea studierii cursului „Economie internațională”, care, în prezent, este inclus în programa de studiu în majoritatea instituțiilor de învățământ superior din Europa.

Economia internațională reprezintă o disciplină complexă, care are scopul „de a studia tranzacțiile economice efectuate între națiuni. ...Obiectul de bază al economiei internaționale, care este, deci, explicarea fluxurilor de schimb de bunuri și servicii între națiuni...”¹, „...economia internațională constituie, fără îndoială, una dintre ramurile analizei economice cele mai dezvoltate pe plan normativ și una dintre cele mai capabile de a formula recomandări de politică economică. Este important ca aceste precepte să nu fie ignorate de către decidenții politici.”²

Ansamblul legăturilor dintre economiile naționale, mișcările de valori în context internațional sunt studiate și specificate prin trei indicatori: fluxurile comerciale internaționale cu bunuri și servicii, fluxurile monetare internaționale (tranzacții cu moneda – numerar sau banii de cont) și fluxurile internaționale de capitaluri (investiții reciproce – resurse de capital de la deținători din diferite țări

IMPORTANCE OF THE COURSE „INTERNATIONAL ECONOMICS”

*University Lecturer, PhD. URSACHI
Eugeniu, AESM*

The accession of the Republic of Moldova to the Bologna process, as a crucial moment in the reform of the national higher education system, requires to update the process of teaching economic subjects in universities, and to bring them in line with the European standards.

Theoretical and practical issues in the framework of international economic relations, the conception of mechanisms of interaction between different national economic systems are very actively explained in scientific publications. In particular, this refers also to international economic theory, which permanently aims at analyzing and proposing adequate measures through economic policies.

This is the reason why in this article we try to provide arguments for the necessity and the opportunity of studying the course „International Economics”, which is presently included in the curriculum of most higher education institutions in Europe.

International economics is a complex branch of science, which aims at „studying economic transactions between nations. ...The basic object of study of international economics, is the explanation of exchange flows of goods and services between nations...”³, „...international economics is, undoubtedly, one of the most developed branches of economic analysis in a normative approach and one of the most competent to formulate recommendations for economic policy. It is important for the policy makers not to neglect these”⁴.

The set of connections between national economies, the movement of assets in an international context are studied and specified through three indicators: international commercial flows of goods and services, international monetary flows (monetary transactions – cash or account money) and international

¹ Dicționar de științe economice. Publicat sub direcția: Claude Jessua Christian Labrouse, Daniel Vitry. Consultant științific: Damien Gaumont. Redactor științific pentru versiunea românească: Rodica Levițchi. Editura ARC, 2006, – p.440.

² Idem, pag.442.

³ Dicționar de științe economice by: Claude Jessua Christian Labrouse, Daniel Vitry. Scientific counsellor Damien Gaumont. Scientific editor for the Romanian version: Rodica Levitchi. Publishing house ARC, 2006. – p.440.

⁴ Idem, page 442

pentru a fi plasate către beneficiari din afara țărilor de origine a acestora).

Practic, sunt două fațete componente ale economiei internaționale: reală și monetară. Componenta reală se referă cu precădere la schimburile comerciale internaționale (ca valoare și volum) cu produse manufacturate și servicii, produse agricole, materii prime, iar componenta monetară prezintă tranzacții cu caracter financiar. Este evident că în Economia internațională aceste două componente se întrepătrund.

În fond, prin aceasta și se explică faptul că, tradițional, expunerea cursului „Economie internațională” se face prin două compartimente principale: *Comerțul internațional și Finanțele internaționale*.

Metodologic, economia internațională folosește aceleași instrumente de analiză ca și celelalte științe economice, deoarece motivațiile și comportamentul actorilor economici sunt identici în tranzacțiile atât interne, cât și internaționale. Totodată, anumite elemente specifice apar datorită anumitor factori politici, decizii guvernamentale (protecționismul, determinarea ratei de schimb, politicile investiționale).

Este important de menționat că la aplicarea noțiunii „Economie Internațională” există doi termeni: „International Economy” („Economia Internațională”) și „International Economics” („Teoria economică internațională”). În instituțiile autohtone, programele analitice (curriculumurile cursului) s-a consolidat noțiunea „Economia internațională”.

În opinia noastră, deoarece R. Moldova nu dispune de o lucrare autohtonă în domeniul dat; la momentul actual cea mai reușită pentru predarea disciplinei „Economia internațională” ar putea fi manualul lui **Krugman P.R., Obstfeld M. „International Economics – Theory and Policy”**, Sixth. Edition, New York, 2003, care include o structură logică ce constă din introducere și patru capitole.

În capitolul 1 – „Introducere” – este formulat răspunsul la întrebarea „Ce studiază teoria economică internațională?”. Răspunsul este: „Obiectivul de studiu al teoriei economice internaționale include probleme deosebite, care persistă în interacțiunea economică a anumitor state. Șapte teme se referă la acest obiectiv: beneficiul de la comerțul exterior, caracterul comerțului, protecționismul, balanța de plăți, determinarea ratei de schimb, coordonarea politicilor internaționale și piața mondială de capital.”¹ Totodată, în acest capitol este redată și teoria economiei internaționale: comerțul și moneda.

Partea I, intitulată „Teoria comerțului internațional”, începe cu expunerea cauzelor care fac popoarele să comercializeze între ele, cu instrumentele de concepere – cum deosebirile dintre state duc la un comerț reciproc, mecanismul funcționării acestuia. Concepția principală a acestei analize este teoria avantajelor comparative, iar ca exemplu de ilustrare apare teoria

flows of capitals (mutual investments –resources of capital of holders from different countries to be placed at beneficiaries outside their home countries).

Practically, there are two component aspects of international economy: real and monetary. The real component refers mostly to international commercial exchanges (as value and amount) with manufactured products and services, agricultural products, raw materials, and the monetary component represents transactions of financial nature. It is obvious that in International Economics these two components overlap.

In fact, this is the reason why, traditionally, the course „International Economics” is taught in two major sections: *International Trade and International Finances*.

Methodologically, international economics uses the same analysis tools as the other economic sciences, because the motivations and the behaviour of economic actors are the same both in domestic and in international transactions. At the same time, there are certain specific elements due to certain policy factors, governmental decisions (protectionism, exchange rate determination, investment policies).

It is important to mention that there are two English terms for the Romanian term „economia internațională”: „International Economy” and „International Economics”. In analytical programmes (course curricula) of the national institutions the term „International Economy” is used.

In our opinion, given the fact that the Republic of Moldova does not have any domestic publication in this field; actually, the most appropriate book for teaching „International Economics” would be the book of **Krugman P.R., Obstfeld M. “International Economics – Theory and Policy”**, Sixth. Edition, New York, 2003, which includes a logical structure consisting of introduction and four chapters.

Chapter 1 „Introduction” gives the answer to the question „What does international economic theory study?” The answer is: „International economic theory studies special issues that occur in the economic interaction between some countries. Seven topics refer to this object of study: benefit of external trade, character of the trade, protectionism, balance of payments, exchange rate determination, coordination of international policies and world capital market”¹. At the same time, this chapter addresses also the international economic theory: trade and currency.

Part I - „International trade theory”, starts with the provision of causes which make nations trade between them, and methods of understanding – how differences between states lead to mutual trade, its operational mechanism. The main conception of this analysis is the theory of comparative advantage, for instance the Ricardian theory. Also other patterns

¹ П.Р.Кругман. М.Обстфельд. *Международная экономика. Теория и политика*. Учебник для вузов/ Пер. с англ. / Под ред. В.П.Колесова – М.: Экономический факультет МГУ. ЮНИТИ. Москва, 1997. pag.32 (tradus de autor).

ricardiană. Totodată, sunt analizate și alte modele aplicate în analiza comerțului exterior. Este studiată și problematica economiilor regionale, a relațiilor economice interregionale.

Partea II – „Politica comercială internațională” – este concepută având la bază căutarea răspunsului la întrebările: „Cum trebuie să fie politica comercială a unui sau alt stat, care este instrumentarul politicii comerciale, economia politică din cadrul acesteia, politica comercială a țărilor în curs de dezvoltare, politica industrială a țărilor dezvoltate?”.

În partea III – „Cursurile valutare și macroeconomia economiei deschise” – atenția principală este acordată problematicii de nivelul macroeconomiei internaționale, instrumentelor de cercetare a acesteia prin intermediul conturilor venitului național, conturilor balanței de plăți, precum și obținerii răspunsului la problemele: cum se stabilește rata, cum se formează așteptările referitoare la viitorul curs valutar, cum se modelează cursul valutar de lungă durată, cum un stat luat aparte poate folosi politicile creditar-monetare, bugetare, valutare în vederea schimbării nivelului producerii și ocupației în limitele teritoriului său etc.

În partea IV – „Politica macroeconomică internațională” – sunt analizate principalele modalități de influență a sistemului valutar internațional asupra formării și realizării politicii macroeconomice pe parcursul perioadei 1870-1973, practica folosirii modelelor cursurilor fixe și flotante în analiza funcționării acestora, comparația problemelor politicii macroeconomice în situații valutare diferite, încercările europene de creare a uniunii valutare, concomitent și unele probleme referitoare la piața mondială de capital, dezvoltarea țărilor în tranziție la economia de piață și influența acestora asupra economiei statelor industrial dezvoltate.

În anexele matematice, sunt prezentate modelele factorilor specifici, factorilor proporționali, concurenței monopoliste, precum și anexele matematice referitoare la piața mondială, preîntâmpinarea riscurilor și diversificarea portofoliului internațional.

Ce ne face să fim „pro” pentru acest manual, care sunt argumentele?

- ✓ Teoria economică internațională este un curs obligatoriu și de bază în sistemul de învățământ economic al universităților din Occident;
- ✓ R.Moldova, ca stat în tranziție la economia de piață, are anumite probleme în relațiile economice internaționale, care necesită a fi studiate și rezolvate prin decizii nestandarde;
- ✓ Manualul Krugman P.R., Obstfeld M. „International Economics – Theory and Policy” este foarte popular în lume și a fost editat până acum de 6 ori, fiind incluse și unele completări comparativ cu ediția inițială;
- ✓ În manual este depășită în studiere limitarea la teoriile clasice ricardiene, la factorii de producție, modelul Heckscher-Ohlin, dar și analiza altor teorii ale comerțului internațional, tranzacțiilor inter- și intraramurale;

applied in the analysis of external trade are analyzed. Also regional economies, interregional economic relationships are studied.

Part II - „International trade policy” – is based on searching the answer to the questions: „how is the trade policy of a certain state supposed to be, what is the toolset of trade policy, the political economy in its framework, trade policy of developing countries, industrial policy of developed countries?”

Part III - „Exchange rates and open economy macroeconomics” – attention is given to international macroeconomics problems, to the tools of its research through national income accounts, balance of payments accounts, as well as to obtaining an answer to the following questions: how is determined the rate, how are formed expectancies on future exchange rates, how are fashioned long-term exchange rates, how a particular state can make use of monetary and credit, budgetary, and currency policies in order to change the level of production and employment within its territory etc.

In Part IV - „International macroeconomic policy” are analysed the main proceedings by which international currency system influenced the formation and realization of macroeconomic policy during 1870-1973, the practice of using patterns of fixed and floating exchange rates in the analysis of their functioning, the comparison of problems of macroeconomic policy in different currency situations, European attempts to create a currency union, also other problems related to global capital market, the development of countries in transition to a market economy and their impact on the economy of developed industrial countries.

Patterns of specific factors, proportionate factors, monopolistic competition, as well as mathematical annexes related to world market, prevention of risks and diversification of the international portfolio are provided in mathematical annexes.

What makes us support this book, what are the pros?

- ✓ International economic theory is a mandatory and basic course in the system of economic education of western universities;
- ✓ The Republic of Moldova, as a country in transition to a market economy, experiences certain problems in international economic relationships, which must be studied and solved with the help of non-standard solutions;
- ✓ The textbook Krugman P.R., Obstfeld M. “International Economics – Theory and Policy” is very popular in the world and was published 6 times, to include some additions to the original edition;
- ✓ The book offers a wider study, without limitation to classical Ricardian theories, to factors of production, the Heckscher-Ohlin model, and the analysis of other theories of international trade, transactions between and within branches;
- ✓ Reader friendly presentation of international

- ✓ Expunerea într-o formă accesibilă a politicii comerciale internaționale, ce asigură posibilitatea de aplicare și în condițiile țării noastre;
- ✓ Reflectarea problematicei cursului valutar, a sensului economic al acestuia, ce este îndeosebi actuală și pentru R.Moldova;
- ✓ Analiza politicii macroeconomice internaționale, alternanța dintre teorie și practică;
- ✓ Graficele, dovezile matematice majorează perceperea materialului de studiu.

Fără îndoială, Paul Krugman, născut în anul 1953 la New York, este un savant, profesor de mare talent (profesor de economie și relații internaționale la Universitatea Princeton), editorialist pentru „The New York Times”). A primit Premiul Nobel pentru lucrările scrise referitoare la analiza modelelor de comerț și localizarea activității economice. „Modelele de comerț și localizarea activității economice au reprezentat întotdeauna elementele-cheie în dezbaterile economice”, după cum a indicat la acel moment Academia Regală suedeză.

Anii ‘70 ai secolului trecut sunt remarcabili în activitatea savantului, îndeosebi prin dezvoltarea teoriei comerțului. În cadrul mișcării lansate de către Jagdish Bhagwati (Columbia University) și continuate împreună cu economiștii Avinash Dixit (Princeton University) și Elhanan Helpman (Harvard University). A fost elaborată o nouă teorie a comerțului internațional, au fost date anumite explicații crizelor monetare.

După cum a subliniat Comitetul Nobel, contribuțiile autorului sunt mai valoroase în analiza de impact a economiilor de scară, evidențiindu-se efectele acestora asupra modelelor de comerț și activității economice.

P. Krugman, spre deosebire de teoriile avantajului comparativ ale lui Ricardo, modelul Heckscher-Ohlin-Samuelson (HOS), care studiază tranzacțiile dintre economiile complementare, a consemnat faptul că principalul în comerțul internațional este că acesta nu se desfășoară pe linia Nord-Sud, în termene inegale, ci spre Nord-Nord, cu bunuri aproape similare. Consumatorii preferă diversitatea alegerii bunurilor de consum, iar producția integrează economiile de scară. Specializarea se face pe mărci, și nu pe produse.

În prezent, Paul Krugman are remușcări din cauza că nu a reușit să anticipeze criza financiară, după cum a declarat într-un interviu acordat unui post de radio american, citat de AFP: „Ar fi trebui să-mi dau seama. Mi-e ciudă pe mine că nu am înțeles în ce măsură suntem la mila efectelor de domino ale finanțelor. Am știut că bula urma să explodeze și că vor fi multe probleme, dar nu mi-am dat seama cât de dureros va fi”.

Importanța studierii și specificul cursului „Economia internațională”

Cursul contribuie la formarea unui sistem integrat de cunoștințe și abilități, necesare pentru informarea și pregătirea studenților în problematica tranzacțiilor economice efectuate între națiuni, explicarea fluxurilor de schimb de bunuri și servicii între națiuni.

Totodată, familiarizează studenții cu:

trade policy, which ensures the possibility to apply it in our country as well;

- ✓ Presentation of issues related to exchange rates, of their economic meaning, which is particularly important also for the Republic of Moldova;

- ✓ Analysis of international macro-economic policy, the alternation between theory and practice;

- ✓ Charts, mathematical proofs raise the level of perception of the material.

There is no doubt that, Paul Krugman, born in 1953 in New York, is a scientist, a very talented teacher (professor of economics and international relations at the Princeton University), editorialist for “The New York Times”). He received the Nobel Prize for his written works, related to the analysis of trade patterns and the localization of economic activity. “Trade patterns and localization of economic activity always represented key elements in economic debates”, as stated at that moment by the Swedish Royal Academy.

The 70s of the previous century are outstanding in the scientist’ activity, particularly through the development of the trade theory. In the framework of the movement launched by Jagdish Bhagwati (Columbia University) and continued in cooperation with the economists Avinash Dixit (Princeton University) and Elhanan Helpman (Harvard University), some clarifications were provided for the monetary crisis; a new theory of international trade was developed.

As highlighted by the Nobel committee, the contributions of the author are more valuable in the impact analysis of economies of scale, stressing its impact on trade patterns and economic activity.

P. Krugman, unlike Ricardo’s theories of comparative advantage, Heckscher-Ohlin-Samuelson (HOS) model, which studies transactions between complementary economies, mentioned that the most important thing about international trade is that it is not carried out between North and South, with different goods, but between North and North, with almost similar goods. Consumers prefer the diversity of consumer goods, and the production integrates economies of scale. The specialization is made according to brands, and not products.

Presently, Paul Krugman, is remorseful because he didn’t manage to anticipate the financial crisis, as he stated in an interview to an American radio station, cited by AFP: “I should have seen it coming. I berate myself for not understanding the extent to which we have these financial domino effects. I saw there would be a burst bubble and there would be a lot of pain, but I didn’t realize how big the pain would be”.

The importance of studying and the peculiarity of the course “International economics”

The course contributes to the creation of an integrated system of knowledge and abilities necessary for informing and training students in what concerns issues of economic transactions carried out between

- principalele noțiuni, fenomene, procese și instituții specifice economiei internaționale;
- procesele, instrumentele specifice domeniului de analiză prin abstracția posibilă de la tranzacțiile economice interne ale unei națiuni la cele externe ale acesteia.

Competențele care se formează studentului prin intermediul cursului:

- „va ști” principalele noțiuni, fenomene, procese și instituții specifice economiei internaționale; instrumentele politicii comerciale; mecanismele sistemului macroeconomic, îndeosebi în cazul economiei deschise; formele de derulare a tranzacțiilor economice internaționale, cu particularitățile și specificul acestora; problemele politicii macroeconomice internaționale, inclusiv în condițiile cursurilor valutare flotante;
- „va ști să facă” analiza evoluției fluxurilor comerciale dintre țări, să aprecieze impactul acțiunilor de liberalizare comercială în cadrul sistemului de raporturi internaționale, să evalueze multiplele posibilități ale tranzacțiilor economice internaționale în vederea implementării în economia națională a R.Moldova; să analizeze economia internațională prin abstracția posibilă de la tranzacțiile economice interne ale unii națiuni la cele externe ale acesteia.
- „va ști să învețe” nu numai pentru a avea cunoștințe, dar și a le putea aplica în practică, a avea competențe profesionale;
- „va ști să fie” în concordanță cu competențele dobândite, adaptabil la contexte profesionale, sociale și economice, fiind un purtător al mesajelor științei, reprezentant al comunității specialiștilor profesioniști.

Disciplina „Economie internațională” are un rol de legătură între disciplinele teoretice „Economie politică; doctrine economice” și disciplinele din domeniul micro- și macroeconomiei. De aceea, această disciplină este recomandată pentru predare după cursul de Teorie economică și disciplinele din domeniul micro- și macroeconomiei.

În opinia autorului, ar fi binevenită divizarea cursului de „Economie internațională” în două părți: în prima jumătate de an – studierea problemelor referitoare la comerțul exterior (în baza capitolelor 2-12) și în a doua jumătate – Finanțele internaționale (capitolele 13-24).

Este foarte principal momentul conceperii deosebirilor dintre disciplina „Economie mondială și relații economice internaționale” și „Economie internațională”, deoarece mulți le confundă și adeseori se planifică aceleași obiective, teme de studiu.

Putem afirma că **economia mondială** este un sistem complex, eterogen, ale cărui componente fundamentale sunt economiile naționale, organismele și societățile transnaționale, organizațiile economice internaționale, precum și elementele derivate, de legătură: piața mondială, relațiile economice internaționale, diviziunea internațională

nations, explanation of exchange flows of goods and services between nations.

At the same time, it familiarizes students with:

- main notions, phenomenon, processes and institutions specific to international economy;
- processes, tools specific to the analysis field, through a possible abstraction from domestic economic transactions of one nation to its external transactions.

Students’ skills developed through this course

- „will know” main notions, phenomenon, processes and institutions specific to international economy; tools of trade policy; mechanisms of the macroeconomic system, especially in the case of open economy; forms of carrying out international economic transactions, with their peculiarities and characteristics; issues of international macro-economic policy, including in the framework of floating exchange rates;

• “will be able to make” an analysis of the evolution of commercial flows between countries, to assess the impact of actions of commercial liberalization in the framework of the system of international relationships, to evaluate multiple opportunities of international economic transactions for the implementation in the national economy of the Republic of Moldova; to analyse international economy through a possible abstraction from domestic economic transactions of one nation to its external transactions.

• will be able to learn” not only in order to have knowledge, but also to be able to apply them into practice, to have professional competences;

• will be able to be” , according to obtained competences, adjustable to professional, social and economic contexts, as a carrier of messages of science, representative of professional specialists community.

The branch of science “International Economics” has a connection role between theoretical branches of science „Political Economics; Economic Doctrines” and branches of science from the field of micro- and macro-economics. This is the reason why this branch of science is recommended for teaching after the course “Economic Theory” and branches of science from the field of micro- and macro- economics.

According to the author, it is reasonable to divide the course „International Economics” in two parts: in the first semester – study of issues related to external trade (based on chapters 2-12) and in the second semester – International Finances (chapters 13-24).

It is very important to understand the differences between branches of science „World economy and international economic relationships” and „International economics”, because many people confuse them and frequently the same goals, study topics are planned.

We can assert that **world economy** is a complex, heterogeneous system, whose fundamental components are national economies, transnational organisms and societies, international economic organizations, as well as derivative, connecting elements: world market, international economic relationships, international

a muncii. Scopul cursului de studiu respectiv constă în studierea esenței funcționării și tendințelor dezvoltării economiei mondiale, a relațiilor economice internaționale și a caracteristicilor problemelor globale ale civilizației actuale cu aspect economic.

Relațiile economice internaționale exprimă totalitatea raporturilor, a schimburilor și tranzacțiilor economice dintre țările lumii, formate în virtutea diviziunii mondiale a muncii și care definesc ordinea economică mondială.

Economia internațională este o disciplină care are scopul de a studia tranzacțiile economice efectuate între națiuni, fiind examinate, specificate prin trei indicatori: fluxurile comerciale cu bunuri și servicii, fluxurile monetare și investițiile reciproce.

Este evident că în cursul de „Economie mondială și relații economice internaționale” nu pot fi incluse acele resurse care se referă la „Comerțul internațional” și „Finanțele internaționale”, iar tematica disciplinei „Economie internațională” poate fi examinată numai în contextul economiei mondiale.

division of labour. The goal of this study course is the study of the essence of functioning and of tendencies of development of world economy, of international economic relationships and of global characteristics of the actual civilization, in an economic approach.

International economic relationships represent the totality of relationships, economic exchanges and transactions between countries, formed due to global division of labour and which define the world economic order.

International economy is a branch of science that studies economic transactions carried out between nations and is addressed and characterized by three indicators: commercial flows of goods and services, monetary flows and mutual investments.

It is obvious that the course „World Economy” and “International Economic Relationships” cannot contain elements relating to „International Trade” and “International Finances”, while the topics addressed in the subject „International Economy” can be considered only in the context of the world economy.

STANDARDIZAREA PROCESELOR DE AFACERI ÎN SCOPUL IMPLEMENTĂRII CU SUCCES A WEB-SERVICIILOR

*Asistent principal, dr. Veselin POPOV,
Academia Economică „D.A. Ţenov”, or.
Sviştov, Bulgaria*

Integrarea diverselor aplicații se transformă într-un factor-cheie al succesului întreprinderilor moderne. Reacțiile operative la nevoile clienților și punerea în aplicare a obiectivelor strategice de afaceri sunt direct dependente de organizarea optimă a proceselor de afaceri, de automatizarea și integrarea acestor procese. Acest lucru este valabil nu numai pentru procesele care se desfășoară în cadrul întreprinderii, dar și pentru procesele realizate în colaborare cu partenerii.

1. Integrarea și Web-serviciile

Integrarea sistemelor informatice (SI) în întreprindere urmărește scopul optimizării proceselor de afaceri prin intermediul celor mai eficiente automatizări ale fluxurilor informaționale la care participă întreprinderea. Este de remarcat faptul că integrarea deține două domenii principale – internă și externă. Tradițional, o întreprindere se axează pe integrarea propriilor SI și lasă în fundal comunicarea și SI ale partenerilor. Cu toate acestea, în cazul în care fluxul de informații între întreprindere și partenerii săi (în special în livrare) nu este reglat, afacerile nu sunt suficient de flexibile și restricționate. Din acest motiv, astăzi, unul dintre principalele obiective urmărite de multe întreprinderi constă în integrarea sistemelor proprii cu sistemele partenerilor de business, lucru care ar putea fi favorizat de automatizarea principalelor procese de afaceri, cum ar fi de vânzările, livrările ș.a.

În esența sa, procesele de integrare a SI, interne și a celor situate în spatele unui zid de protecție, sunt extrem de complexe, ceea ce, în mare măsură, se leagă de utilizarea diverselor interfețe, formate de date utilizate în fiecare dintre aplicațiile presupuse. În cele din urmă, aceasta duce la costuri semnificative pentru instrumentele de integrare.

În ultimul deceniu, și-au făcut apariția și au fost îmbunătățite o multitudine de mijloace instrumentare chemate să faciliteze integrarea și automatizarea proceselor de afaceri. Acestea sunt reprezentate de instrumente de modelare grafică, tehnologii software intermediare precum CORBA și JMS, brokeri de integrare, sisteme de gestiune a proceselor de afaceri (BPMS) și B2B servere.

STANDARDIZING BUSINESS PROCESSES FOR SUCCESSFUL IMPLEMENTATION OF WEB SERVICES

*Head Assistant PhD. POPOV Veselin,
“D.A. Tsenov” Academy of Economics
Svishtov, Bulgaria*

Integration of applications has become a key factor for the success of modern business organizations. The timely response to the needs of clients and the carrying out of business's strategic tasks depend directly on the optimal organization of the business processes, their automation and integration. This refers not only to the processes, occurring within a business organization, but also to those which the organization carries out jointly with its partners.

1. Integration and Web services

The integration of information systems (IS) in a business organization aims to optimize the business process organization through the most effective automation of information flows in which this organization is involved. It is important to note that integration has two main trends – internal and external. Traditionally, business organizations focus on integration of their own IS and lay communication with the partners' IS aside. If, however, the flow of information between an organization's IS and those of its partners (especially in the delivery chain) is not well organized, then business is not flexible enough and its potentialities are limited. Therefore, one of the main aims of many business organizations today is to integrate their systems with the systems of their partners, which will ensure automation of basic business processes like sales, deliveries, etc.

In its essence the processes of IS integration, the internal ones and those behind the firewall are extremely complex, which, to a great extent, is due to the applying of various interfaces and data formats in each of the applications used. Ultimately this leads to significant expenses for integration instruments.

Over the last decade a lot of instrumental means have appeared and developed, which facilitate the integration and automation of business processes. These are instruments for graphic modeling of processes, technologies for middleware software like CORBA and JMS, integration brokers, Business Process Management Systems (BPMS) and B2B servers.

Așa tehnologii ca Internet-ul, Web, XML (Extensible Markup Language), calculatoare portabile etc. au impulsionat puternic dezvoltarea unor tehnologii avansate de SI, capabile să asigure o flexibilitate, adaptabilitate și capacitate de cooperare în afaceri. Noile tehnologii oferă posibilitatea de soluții practice la una, nu dintre cele mai noi idei – toate aplicațiile trebuie să utilizeze o interfață comună de programare și protocoale de rețea unice. Tehnologiile menite să realizeze o astfel de idee sunt prezentate de Web-servicii și ale arhitecturii apărute ca rezultat al acestora, bazată pe servicii-SOA (Service Oriented Architecture). În plus, față de flexibilitatea mai mare, acestea conduc la o simplificare a activităților, ceea ce este probabil cel mai important pentru utilizarea repetată a capacităților funcționale ale unor sisteme individuale.

Web-serviciile¹ constituie un set de standarde bazate pe XML, care asigură mijloace de schimb de informații între aplicații, utilizând XML-documentele.

Principalele motive pentru care tehnologia Web-servicii, menită să integreze aplicațiile din întreprindere cu cele ale partenerilor de afaceri, devine mai favorabilă se referă la simplitatea și costurile reduse față de celelalte mijloace. Printre facilități se mai numără: Web-serviciile au capacitatea de a pătrunde dincolo de zidul de protecție; conexiunea liberă dintre aplicații, asigurată de interfața Web-serviciilor; asigurarea mai largă a standardelor de bază ale Web-serviciilor din partea celor mai importanți producători de software. Conexiunea liberă presupune că aplicațiile pot fi realizate pe baza unor platforme și sisteme operaționale diferite, dar și că executarea poate fi simplă de modificat fără a schimba interfața. Tehnologia Web-servicii soluționează problema de integrare prin intermediul substituirii interfețelor și a formatelor de date cu standarde similare mai ieftine, susținute pretutindeni (pentru interfețe și date), care funcționează atât în interior, cât și în afara spațiului protejat.

Arhitectura susținută de Web-servicii este denumită **Service Oriented Architecture (SOA)**. Aceasta se referă la următoarele aspecte²:

- Identificarea dinamică a locației serviciilor înregistrate. Aceasta include servicii de căutare, care îndeplinesc criteriile stabilite, în special prin criterii de afaceri, cum ar fi timpul de livrare, prețul etc.;
- Organizarea de servicii prin intermediul cărora devine posibilă înțelegerea mai simplă a ceea ce presupune serviciul;
- Descrierea serviciilor prin care poate fi accesat serviciul. Aceasta include în sine formate și protocoale de apel ale Web-serviciului.

Prima generație de tehnologii de Web-servicii își concentra atenția asupra mesajelor susținute de SOAP

Technologies like Internet, Web, XML (Extensible Markup Language), mobile computers, etc. gave a strong impetus to the development of modern IS, supporting flexible, adaptive business able to participate in collaboration. The new technologies ensured opportunities for practical realization of an idea, which is not quite new – *all applications should use a common software interface and protocols for interaction*. The technologies realizing this idea are Web services and the Service Oriented Architecture (SOA) which emerged consequently. As well as increased flexibility, they lead to simplification of work and, maybe the most important thing, multiple uses of the functional capabilities of the separate systems.

Web services³ are a combination of XML-based standards which provide means of information exchange between applications using XML documents.

The key reasons for the Web services technology to integrate applications both within organizations and with those of the business partners considerably more easily and cheaply than any other means are: the ability of Web services to reach beyond the firewall; the loose coupling between applications provided by Web service interfaces, and the wide support for core Web services standards by major software manufacturers. The loose coupling means that not only can applications be realized on various platforms and operation systems, but the realization can easily be changed, without influencing the interfaces. The Web services technology solves the integration problem by replacing interfaces and data formats with cheaper standards supported everywhere (for interfaces and data), which work well both beyond and behind the firewall.

The architecture which supports Web services is called **Service Oriented Architecture (SOA)**. It comprises the following aspects⁴:

- Dynamic opening of registered services. This includes looking for services meeting the set criteria, especially business criteria, e.g. delivery time, price, etc.
- Organization of services, by means of which one can easily understand what the service offers.
- Description of the service, by means of which the service can be called. This includes formats and protocols for calling the Web service.

The first generation of Web services technologies was focused on messages supported by SOAP (Simple Object Access Protocol) and WSDL (Web Services Description Language) and perfectly served the needs of internally-oriented integration of most applications. It, however, is not enough to support the whole automation of joint business processes.

To a very great extent this problem is solved by

¹ Попов, В. *Web услугите като основа на системната интеграция*. "Абагар", В. Търново, 2008

² Leymann F., Roller D., Schmidt. *Web services and business process management*. IBM Systems Journal, vol.41, No.2, 2002, p.199

³ Ref. Попов, В. Web services as a basis of system integration. "Абагар", V. Tarnovo, 2008.

⁴ Leymann F., Roller D., Schmidt. *Web services and business process management*. IBM Systems Journal, vol.41, No.2, 2002, p.199.

(Simple Object Access Protocol) și WSDL (Web Services Description Language) și servește excelent nevoilor de integrare internă a majorității dintre aplicații. În plus, aceasta nu este suficient pentru a menține integritatea automatizării proceselor de afaceri.

Într-o mare măsură, această problemă este rezolvată prin standardizarea proceselor de afaceri și oferirea de oportunități de specificare a fluxului de lucru, a cerințelor de securitate, control al tranzacțiilor și alte informații critice, legate de procesele de afaceri. Acest tip de informații este specificat în așa-numitele *standarde și modele ale proceselor de afaceri*.

Pentru ca procesele de afaceri să poată fi modelate, instalate, utilizate și gestionate reușit, în baza arhitecturii bazată pe Web-Services – SOA, și, în acest scop, să fie utilizat software-ul diverșilor producători, va fi necesar să se dezvolte și să se utilizeze modelele proceselor de afaceri standardizate. Standardizarea proceselor de afaceri va preveni posibilitatea companiilor ce colaborează să aleagă mijloace neconcordanțe pentru definirea modelelor proceselor de afaceri comune care, la rândul lor, ar putea conduce la o ineficiență și operații generatoare de erori; incapacitatea de reutilizare a proceselor stabilite și a schemelor de produse ale diverșilor producători etc.

2. Particularitățile proceselor de afaceri

În funcție de domeniul de aplicare, procesele de afaceri sunt de două categorii¹:

- *Publică* sau procese mixte – acestea sunt procesele pe care întreprinderea le desfășoară în colaborare cu clienții, furnizorii sau alți parteneri. Aceasta este o sferă exterioară de orientare B2B integrare;

- *Privată*, care reprezintă procesele interne ale întreprinderilor de afaceri. Aceasta este sfera de integrare a aplicațiilor întreprinderii – Application Integration (EAI).

Soluțiile de integrare, orientate spre aceste două domenii, au o mulțime de caracteristici comune. De exemplu, în ambele conectarea liberă dintre aplicații se realizează prin schimbul de documente XML între aplicații. În plus, pentru operațiunile de afaceri într-o organizație se combină diverse procese publice. Acestea și alte împrejurări contribuie la identificarea unor standarde pentru procesele de afaceri, care să acopere atât domeniul B2B, cât și domeniul de aplicare EAI.

Standardele proceselor de afaceri, care asigură atât procesele publice, cât și cele private, trebuie să ia în considerare o serie de particularități, printre care cele mai importante sunt următoarele: la baza tuturor modelelor se plasează cooperarea; pentru punerea în aplicare a unui serviciu pot fi combinate și alte servicii Web; nevoia de a gestiona fluxurile de lucru, tranzacțiile și excepțiile; trebuie să fie prevăzută siguranță și securitatea mesajelor; colaborarea dintre servicii va determina o eficiență sporită ș.a.

Procesele de afaceri se bazează pe cooperare. În

standardization of business processes and provision of opportunities for specifying the work flow, the protection requirements, the transaction management and other kinds of critical information, related to business processes. Such information is specified in the so-called *standards and models for business processes*.

In order for the business processes to be modelled, developed, carried out and managed, based on Web service-oriented architecture (SOA) and for this purpose to use software of various manufacturers it is necessary that standardized models of business processes be developed and applied. Standardization of business processes will prevent the enterprises that cooperate from choosing incomparable means of defining the joint processes models, which, on its turn, can lead to ineffective operations, generating errors; the impossibility to re-use the established processes and schemes in the products of different manufacturers, etc.

2. Characteristics of business processes

Depending on its sphere of activity business processes can be of two types¹

- *Public* or collaborative processes are the ones which the organization carries out in collaboration with clients, suppliers or other partners. This is the sphere of externally-oriented B2B integration.

- *Private*, which are internal processes of a business organization. This is the sphere of enterprise applications integration (EAI).

The integration solutions, directed to these two spheres have many common characteristics. For instance, in both spheres the loose coupling of applications is realized through the exchange of XML documents between applications. Besides, different public processes are combined to carry out the business operations in a separate organization. These and some other circumstances motivate the search of business processes standards, which encompass both the B2B and EAI spheres.

The business processes standards providing support for both public and private processes have to consider a number of features, the most important of which are: collaboration is at the basis of all models; other Web services can be combined to carry out a service; work flow, transactions and exceptions need to be managed; message security and reliability have to be ensured; services interaction provides high effectiveness, etc.

Collaboration lies in the basis of all business process models. In models, defining collaborative work, processes are described as a combination of activities (operations), carried out by different partners. They involve organization, applications,

¹ David O'Riordan. *Business Process Standards for Web Services. Web Services Business Strategies and Architecture*. Expert Press, Chicago, 2002

modelele care definesc activitățile comune, procesele de lucru sunt descrise ca fiind un set de activități (operațiuni), efectuate de diferiți parteneri. Acestea includ organizarea, aplicațiile, participanții (rolurile), precum și alte caracteristici de afaceri. Principala cerință asociată acestei particularități este abilitatea de a descompune modele de proces.

Acordul reprezintă o specificare a proceselor B2B. Acordul este un contract între doi sau mai mulți parteneri privind punerea în aplicare a funcțiilor specifice (definite de roluri) în general (publice) pentru procesele de afaceri.

Un proces de afaceri public reprezintă prin sine o metodă, conform căreia informațiile trebuie să circule între întreprinderile partenere, iar cel privat – o modalitate de circulație a informațiilor în cadrul întreprinderii. Modelelor de proces li se solicită o descriere completă atât a activităților publice, cât și a activităților private. Abordarea modernă, care deja a fost reflectată în anumite standarde, este *utilizarea combinată a Web-serviciilor*. Conform acestei abordări, procesul de afaceri reprezintă o combinație de Web-servicii, în cazul în care un Web-serviciu presupune executarea de alte servicii. De exemplu, în cazul în care un flux de lucru al întreprinderii, care gestionează comenzile, primește o comandă prin intermediul Web-serviciului, acesta poate duce la lansarea aplicației interne ERP de către alt Web-serviciu.

Gestionarea fluxurilor de lucru. Fluxul de lucru identifică modalități comune de lucru al diverșilor participanți pentru punerea în aplicare a unui proces. Diferiți specialiști numesc gestiunea fluxurilor de lucru coreografie sau *orchestrație*. Majoritatea standardelor fluxurilor de lucru susțin sub-procese, care pot separa diverse domenii ale fluxurilor de lucru pentru a fi executate ca fluxuri de lucru independente. Descrierea fluxurilor de lucru pot fi generate de modele ale activităților comune sau independent specificate.

Modelul procesului unui flux de lucru dispune de două funcții complementare: controlul fluxului de date și a debitului de date. Controlul fluxului definește succesiunea diverselor acțiuni în cadrul procesului, iar debitul fluxului de date stabilește modul în care decurg fluxurile informaționale între diverse activități.

Gestiunea tranzacțiilor. Tranzacțiile sunt unitățile de bază ale unui proces de afaceri, caz în care standardele elementelor proceselor de afaceri ar trebui să furnizeze mijloacele necesare pentru gestionarea acestora. Deosebit de important este deservirea tranzacțiilor de lungă durată, pentru realizarea cărora sunt necesare zile întregi, ba chiar săptămâni. Dacă o tranzacție izolată se va rupe, după ce a finalizat o altă tranzacție izolată, posibil va fi nevoie de unele acțiuni de neutralizare. De exemplu, în cazul în care se anulează rezervarea biletului la avion, după ce plata a fost deja realizată, acțiunea de neutralizare poate fi solicitarea de anulare a plății.

Gestiunea excepțiilor. Dacă în timpul desfășurării procesului apare o excepție, este important ca modelul să propună realizarea unei acțiuni adecvate reparatoare.

Siguranța și securitatea mesajelor. Procesele critice solicită mesaje sigure și protejate, în timp ce pentru mesajele B2B poate fi solicitată și o semnătură electronică, și autentificarea. Pentru diferite tranzacții, cerințele pot varia.

participants (roles) and other business characteristics. The main requirement, related to the studied feature is the ability to decompose the process models.

Agreement is a specification for B2B processes. An agreement presents a contract between two or more partners for carrying out specific functions (certain roles) in a common (public) business process.

The public business process presents the way, in which information must circulate between the partners' organizations, and the private business process – the way of information circulation within an organization. The process models are required to fully describe both the public and private activities of an organization. *Combination of Web services* is a modern approach already supported by some standards. According to this approach business process is presented as a combination of Web services, where a Web service calls another service for its implementation. For instance, if the organization's work flow which manages orders gets an order through a Web service it can call internally ERP application by means of another Web service.

Work flow management. The work flow defines the ways of collaborative work of the separate participants when carrying out a process. Different specialists call the work flow management choreography or *orchestrating*. Most work flow standards support sub-processes, which let specific activities in the work flow be implemented as independent work flows. The descriptions of work flows can be generated by models of collaborative work or can be specified independently.

In the process model the workflow has two supplementing characteristics: control flow and data flow. The control flow determines the sequence of different activities in the process, and the data flow determines the way in which information flows between activities.

Transaction management. Transactions are the main constructive blocks of each business process and the standards of composite business processes have to provide means for their management. The support of long-running transactions that may take days, even weeks, is especially important. If an isolated transaction fails, after another isolated transaction is completed, certain neutralizing actions may be needed. For instance, if a flight booking is cancelled, after payment is allowed, the neutralizing action will require cancelling of payment.

Exception handling. If an exception arises in the course of a process, the model must offer other suitable recovering actions.

Message security and reliability. The crucial processes need reliable and secure messages, even electronic signature and authentication may be required for B2B messages. The requirements may vary for different transactions.

Service interaction. The Web services provide a

Interacțiunile dintre servicii. Web-serviciile oferă o platformă pentru schimbul de mesaje între părțile unui proces comun. Unele dintre cele mai recente standarde ale proceselor de afaceri, cum ar fi WSFL (Web Service Flow Language) și XLANG, folosesc interfețe WSDL pentru a descrie serviciile legate liber, oferite de către unii membri individuali.

3. Standarde

Ordonând setul de tehnologii și de standarde pentru a îmbunătăți Web-serviciile, D. O’Riordan¹ definește o arhitectură simplificată a Web-serviciilor. Această arhitectură este prezentată în tabelul 1. O’Riordan ilustrează arhitectura generală a Web-serviciilor și punerea în aplicare a anumitor aspecte legate de produsele producătorilor de frunte de software.

basis for the flow of messages between the participants in the collaborative process. Some of the business process standards offered recently, such as WSFL (Web Service Flow Language) and XLANG, use WSDL interfaces to describe loosely coupled services, offered by individual participants.

3. Standards

Ranging the combination of technologies and standards, for developing Web services D. O’Riordan¹ defines a simple architecture of Web services. This architecture is presented in fig. 1. The common architecture of Web services and the realization of some of its aspects are illustrated via products of leading software manufacturers.

Tabelul 1

Arhitectura Web-serviciilor				
Acordul	TPA			
Orchestrarea	BPSS	WSFL	XLANG	
Calitatea serviciului		WSEL		BPML
Serviciul		WSDL	WSDL	
Pachetarea și transportul	MSH (чрез SOAP)	SOAP D-SIG HTTP-R	SOAP WS-Routing WS-Security	
Locul comun de pastrare	ebXML	IBM	Microsoft	BMMI

Sursa: David O’Riordan. *Business Process Standards for Web Services. Web Services Business Strategies and Architecture.* Expert Press, Chicago, 2002

Arhitectura Web-serviciilor				
Acordul	TPA			
Orchestrarea	BPSS	WSFL	XLANG	
Calitatea serviciului		WSEL		BPML
Serviciul		WSDL	WSDL	
Pachetarea și transportul	MSH (through SOAP)	SOAP D-SIG HTTP-R	SOAP WS-Routing WS-Security	
Common repository	ebXML	IBM	Microsoft	BMMI

Fig. 1. Architecture of Web services

Source: David O’Riordan. *Business Process Standards for Web Services. Web Services Business Strategies and Architecture.* Expert Press, Chicago, 2002.

În ansamblu, arhitectura include următoarele niveluri:

- **Pachetarea și transportul.** Tehnologiile și standardele, la acest nivel, oferă posibilitatea de pachetare a informațiilor și transportarea acestora între parteneri, sub formă de mesaje, în condiții de siguranță și protecție;
- **Serviciul.** Acest nivel descrie interfața operațională a Web-serviciului;
- **Calitatea serviciilor.** Tehnologiile la acest

Common architecture includes the following levels:

- **Packaging and transport.** Technologies and standards at this level make it possible for the information to be packaged and reliably and safely transported between partners in the form of messages.
- **Service.** This level describes the web service operative interface.
- **Quality of service.** Technologies at this

¹ David O’Riordan. *Business Process Standards for Web Services. Web Services Business Strategies and Architecture.* Expert Press, Chicago, 2002, p. 161.

nivel descriu toate aspectele neoperaționale ale serviciului, inclusiv caracteristicile de siguranță și securitate;

Acordul. Descrie modalitățile, prin care diverși parteneri individuali de afaceri vor colabora pentru a întreprinde unele procese de afaceri comune.

Ar trebui să fie subliniat faptul că BPML (Business Process Management Language) definește numai nivelul de proces, stabilind că procesul modelelor BPML poate fi legat de standardele suplimentare ce provin din alte masive de salvare.

Standarde de nivel-cheie, care descriu semantica de procese – nivelul de *orchestrație* a Web-serviciilor – sunt: ebXML, XLANG, WSFL și BPML. Fiecare dintre ele suportă o parte din caracteristicile prezentate (particularități) ale proceselor de afaceri. Va fi necesar de subliniat faptul că fiecare standard depinde, în mare măsură, de zona la care se raportează.

ebXML BPSS (Business Process Specification Schema) face parte din pachetul integral ebXML B2B, pachet de specificare, care conține standardele de bază ale mesajelor în condiții de siguranță și securitate, bazate pe SOAP, profiluri și acorduri de colaborare, locații de păstrare și componente-cheie. BPSS este o schemă relativ simplă, dar eficientă, care desfășoară numai procese publice. În BPSS-modele pot fi identificate diverse roluri (vânzător, cumpărător etc.), care colaborează pentru a pune în aplicare un set de tranzacții. Orchestrația tranzacțiilor este realizată prin utilizarea unui flux de control, bazat pe semantica UML. Nu există nici o explicație categorică a modului în care fluxul de date circulă între tranzacții.

Limbajele pentru descrierea fluxurilor de lucru în web-servicii sunt bazate pe standarde WSFL¹ (Web Service Flow Language) și XLANG. WSFL este un nou standard propus de IBM, care aparține fluxurilor de lucru a două niveluri:

1. Pune în aplicare abordarea de prezentare grafică a modelului, definirea și aplicarea proceselor de afaceri;
2. Definește interfața publică, care permite ca procesele de afaceri să fie prezentate ca un Web-serviciu.

WSFL acoperă atât procesele publice, cât și cele private. WSFL inițial este axat pe o descriere a componentelor Web-serviciilor și, la fel ca și XLANG, folosește WSDL pentru a descrie interfața serviciilor. Se folosesc două modele – modelul de flux și modelul global.

Modelul de flux descrie fluxul de lucru pentru proces. Și ambele – fluxul de control și fluxul de date pot fi determinate pe baza stării tranzacției. Activitățile în fluxul de lucru pot fi exportate sau, respectiv, importate drept operație și puse în aplicare prin intermediul Web-serviciului. Astfel, WSFL susține colectarea (acumularea) de Web-servicii.

Modelul global descrie modul în care o varietate de Web-servicii comunică între ele în cadrul procesului.

Diverse particularități calitative ale serviciilor sunt

level describe all non-operative aspects of the service, including characteristics of reliability and safety.

• **Agreement.** Ways in which individual business partners will collaborate to carry out some common business processes are described.

It is important to note that BPML (Business Process Management Language) defines only the process level, determining that BPML-models of the process can be attached to additional standards of other repositories.

Standards at key level, describing the semantics of processes – the level of *orchestrating* a Web service are: ebXML, XLANG, WSFL and BPML. Each of them supports some of the above-mentioned characteristics (features) of business processes. It is important to note as well, that each standard depends to a very great extent on the sphere to which it is addressed.

ebXML BPSS (Business Process Specification Schema) is part of the common ebXML B2B specifications package, which contains key standards for reliable and secure SOAP-based messages, agreements and collaboration profiles, repositories and key components. BPSS is a relatively simple, but effective schema, which describes only public processes. In the BPSS model the different roles (seller, buyer, etc.) collaborate to carry out a set of transactions. Orchestration of transactions is defined by using a control flow based on UML semantics. There is no explicit explanation how data flow between transactions.

The languages for describing workflows in a Web services environment are based on the standards¹ WSFL (Web Service Flow Language) and XLANG. WSFL is a new standard offered by IBM, which refers to workflows at two levels:

1. It realizes the approach of graphic presentation of the model for defining and carrying out business processes.
2. It defines public interface, which lets business processes be offered as Web services.

WSFL covers both *public* and *private* processes. WSFL is initially oriented to describing Web services components and like XLANG it uses WSDL to describe the services interface. Two models are used – flow model and global model.

The flow model describes the process workflow. Both – the control flow and the data flow can be defined based on the state of the transaction. The actions in the workflow can be exported or respectively imported as operations, realized through web services. Thus WSFL supports the Web services accumulation.

The global model describes the way in which various Web services connect to one another in the process.

¹ Shen J., Grossman G., Yang Y. et al. *Analysis of business process integration in Web service context*. Elsevier B.V. 2006, p. 284.

delegate în anumite specificații, numite WSEL (Web Services final Language) și WSFL (Web Services Flow Language).

XLANG¹ este susținut de standardul Microsoft și, ca și BPSS, în întregime este axat pe procese publice. Scopul XLANG-standard este simbolizarea mesajelor de schimb ale membrilor prin intermediul Web-serviciilor, susținând automatizarea proceselor de afaceri. XLANG folosește WSDL la descrierea interfeței de servicii pentru fiecare participant. Comportamentul WSDL-operațiilor este definit prin intermediul fluxului de control, dar nu oferă mijloace de specificare a fluxului de date între operațiunile individuale. Se presupune că standardul ar trebui să sprijine tranzacțiile pe termen lung, care constau din componente ale unor operații interconectate. Sunt specificate operațiile adecvate, compensatoare ale tranzacțiilor, iar excepțiile ar putea fi luate în considerare pentru a determina operațiile corespunzătoare de restabilire. În XLANG este prevăzută susținerea acordurilor (prin realizarea contactelor), care definesc modul în care se vor realiza conexiunile dintre Web-servicii și parteneri. Standardul XLANG nu definește aspectele calitative ale serviciilor, cum ar fi imposibilitatea de refuz sau autentificarea și cerințele față de mesajele garantate.

BPML² (Business Process Management Language) reprezintă standardul BPMI.org (Business Process Management Inițiativa), care are drept scop de a oferi căi și mijloace pentru specificarea și standardizarea tuturor proceselor într-o singură companie. La fel ca și ebXML BPSS, acestea sunt instalate în calitate de supliment la standardele pentru procesele publice.

BPMI.org și ebXML sunt adresate aspectelor suplimentare de gestiune a proceselor B2B. În timp ce ebXML oferă o modalitate standard de descriere a interfeței publice a proceselor, BPMI.org realizează aceasta pentru implementarea lor particulară.

BPML descrie fluxul de control și fluxul de date. Standardul suportă atât tranzacțiile pe termen scurt, cât și cele pe termen lung, precum și acțiunile legate de compensare. Acesta susține, de asemenea, gestiunea cu excepțiile și defecțiunile. Pe poziție de dezavantaj poate fi menționat faptul că nu sunt furnizate mijloace care susțin caracteristici importante ale proceselor B2B, precum autentificarea și incapacitatea refuzului de la tranzacție.

Principala direcție de dezvoltare viitoare este convergența standardelor public și privat ale proceselor de afaceri. În acest stadiu, ebXML BPSS și BPML se concentrează pe două domenii principale – integrarea proceselor publice (B2B) și a proceselor private (EAI). Se va accentua și faptul că și Microsoft, și IBM lucrează la un set de specificații care vor fi direcționate atât la cerințele B2B, cât și la cerințele EAI.

Different qualitative characteristics of services are delegated to individual specifications called WSEL (Web Services Endpoint Language) and WSFL (Web Services Flow Language).

XLANG¹ is the standard supported by Microsoft and like BPSS is entirely focused on *public* processes. The aim of the XLANG standard is to label the messages, exchanged through Web services between participants, keeping the automation of business processes. XLANG uses WSDL to describe the service interface of each participant. The behaviour of WSDL operations is defined by means of a control flow, but there are no means envisaged to specify the data flows between operations. The standard is envisaged to support ongoing transactions, made up of composite operations, stitched together. Relevant compensating transaction operations are specified, exceptions can be caught and respective restore operations can be defined. Support for agreements is provided in XLANG (through realizing contacts), which define the way of stitching the Web services between partners. The XLANG standard doesn't define quality-of-service characteristics, such as non-repudiation and authentication or guaranteed message requirements.

BPML² (Business Process Management Language) is a standard of the BPMI.org (Business Process Management Initiative) organization, which aims to provide ways and means for specifying and standardizing of all processes in an enterprise. Like ebXML BPSS they are fixed as complementary to public processes standards.

BPMI.org and ebXML are addressed to complementary aspect of managing B2B processes. While ebXML provides a standard way to describe the *public* interface of processes, BPMI.org does this for their *private* realization.

BPML describes the control flow and the data flow. The standard supports both short and long-running transactions and respective compensating activities. It also supports exception handling and interruption management. The disadvantage is that it doesn't provide means for supporting the important characteristics for B2B processes like authentication and non-repudiation of transaction.

The main trend for the future development is convergence of standards of private and public business processes. For the time being ebXML BPSS and BPML focus on the two main fields – public process integration (B2B) and private process integration (EAI). It is important to know that both Microsoft and IBM work on making a set of specifications, which will be directed at the requirements both of B2B and EAI.

¹<http://xml.coverpages.org/xlang.html>

²<http://www.bpmi.org/faq.asp>

Tehnologia Web-servicii devine din ce în ce mai necesară în calitate de integrare a sistemului atât într-o întreprindere separată, cât și în întreaga rețea de livrare. Una din condițiile necesare pentru o utilizare mai eficientă a acestei tehnologii este standardizarea proceselor de afaceri (private și publice). În plus, cel mai bun mod de a proteja investițiile în procesele de afaceri automatizate și integrate este aplicarea abordărilor bazate pe standarde. Noi am asistat deja la acțiuni majore în această direcție.

Bibliografie:

1. Попов, В. *Web услугите като основа на системната интеграция*. „Абагар”, В. Търново, 2008.
2. Leymann F., Roller D., Schmidt. *Web services and business process management*. IBM Systems Journal, vol.41, No.2, 2002.
3. David O’Riordan. *Business Process Standards for Web Services. Web Services Business Strategies and Architecture*. Expert Press, Chicago, 2002.
4. Shen J., Grossman G., Yang Y. et al. *Analysis of business process integration in Web service context*. Elsevier B.V. 2006.
5. *Cover Pages. XLANG*.
<http://xml.coverpages.org/xlang.html>
6. *Business Process Management Initiative*. Frequently Asked Questions. <http://www.bpmi.org/faq.asp>

Web services technology is established as a basis of systems integration, both in individual business organizations and within the whole delivery chain. One of the prerequisites for using this technology effectively is standardization of business processes (private and public). Besides, the best way for protecting investments in automated and integrated business processes is the applying of standard-based approaches. We have already witnessed significant activities in this direction.

Bibliography:

1. Popov, V. *Web services as a basis of system integration*. "Abagar", V.Tarnovo, 2008.
2. Leymann F., Roller D., Schmidt. *Web services and business process management*. IBM Systems Journal, vol.41, No.2, 2002.
3. David O’Riordan. *Business Process Standards for Web Services. Web Services Business Strategies and Architecture*. Expert Press, Chicago, 2002.
4. Shen J., Grossman G., Yang Y. et al. *Analysis of business process integration in Web service context*. Elsevier B.V. 2006.
5. *Cover Pages. XLANG*.
<http://xml.coverpages.org/xlang.html>
6. *Business Process Management Initiative*. Frequently Asked Questions. <http://www.bpmi.org/faq.asp>

Bun de tipar 29.04.09
Coli de autor 13,2. Coli editoriale 14,4.
Coli de tipar 15,3.
Tirajul 120 ex. Comanda nr.
Tipografia Departamentului Editorial-Poligrafic al ASEM
tel. 402-986